

de menschen kunnen het niet meer uithouden v. d. stank, *lo'e munjara si'a paikanja wawa-se'i bare'e nakoto*, hij is bedreven in het paardrijden, maar thans kan hij niet; *mampapakotoka*, doen kunnen, dwingen tot kunnen, maken dat men kan. *noeto'o be noekoto*, *da noepapakotoka*, ge zegt dat ge niet kunt, dan moet ge maken dat ge kunt. *pai koepangkoto*, *maka ndapapakotoka i mPapa*, dat ik kan is omdat Vader mij heeft gedwongen te kunnen.

2. *koto*, Amp., srt. Colocasia, Mol. Mal. *bete kajoe*.

kotoe (vgl. *linggatoeri*, *lekotoe*, *irokotoe*, *kodoe*, *ketoe* [en Mor. *linggote*, geknakt]); *makotoe*, geknakt, omgebogen. maar niet doorgebogen, *siga makotoe ri jontoenja*, *ragaroese boelaloe*, de hoofddoek is doorgevouwen in het midden, terwijl hij met een schelp werd gladgemaakt; *mangkotoe*, knakken, ombuigen, *ndakotoe talikoe ntonji*, *nakamate*, men knakt den rug v. d. vogel. opdat hij sterft. *doa ngkonaoe ndakotoe*, de bloeikolf van den suikerpalm wordt omgebogen; *tekotoe*, gebogen, gevouwen, geknakt, *madjoe'a vroekotokoe*, *bar'emo tekotoe*, mijne knieën doen zeer, ze zijn niet meer te buigen, *tekotoe matu ntibo*, *sucioje*, *maje'a*, het lemmer van het mes raakt gebogen, het buigt door en breekt. *kotoeba* (uit het Boeg. *katoeba*), de Arabische preek, die des Vrijdags in de moskee wordt voorgelezen.

kotoela, zie *toela*.

kotoeo (Mor. id.), soms verkort tot *toeo*, w. t. v. *laoembe*, sirih; missch. uit het Mor. overgenomen, anders af te leiden v. *kotoe* en te vertalen met „wat doorgebroken wordt“.

kotoe'oe (wrsch. v. 2. *toe'oe*) en *kotoe'oea*, flink, volhardend, doorzettend, ijverig. *kotoe'oea siko moasi*, *sangati djela ri pokalenja*, *nepa noeoue*, ge zijt doorzettend in het vragen, niet voordat ge zijt gekomen bij den wortel — der zaak, houdt ge op, *kotoe'oea mpejamaa*, *kotoe'oea moasoe*, ijverig in den landbouw, flink in het jagen; *mangkotoe'oesi*, *mangkotoe'oesasi*, *mangkotoe'oesaka*, zijn best doen op iets, flink, volhardend doorzetten in iets.

kotoe'oesasi mandioe, zet goed door met baden, dwing je om geregeld te baden, *koekotoe'oesi*, *koekotoe'oesasi*, *koekotoe'oesaka*, be poera, ik heb er flink mijn best op gedaan, maar het is niet af, *mave noekotoe'oesi*, *be da noekoto*, al doet ge er ook uw best op, ge zult het niet kunnen.

kotoepa (uit het Mak. *katoepa* of het Mal. *ketoepat*), rijst, gekookt in een ruitvormig vlechtsel van reepen van jong kokosblad; *mokotoepa*, *mongkotoepa*, *ketoepat* maken (meestal voor teerkost op reis).

kowa (Nap. id., op een baar of draagstoel dragen. Mal. *kibat*; [vgl. *kaba*]), ombindsel, band of lijn die men om iets heen slaat, om het er mee te binden aan iets anders, of om het ding zelf stevig in elkaar te doen sluiten, *ndapantegomaku kowanja*, *nakasape*, de omstrengelende banden worden aangehaald, opdat ze sluiten.

mangkoura, *mangkourati*, ombinden, met banden die er om heen geslagen zijn, *alenja nakouraka kompenja mainti*, met haar lijfband heeft zij haar middel stijf ombonden, *bandulu ndakourati noe laboe*, de kist is met ijzeren banden ombonden, *ana manoe ndakoura ri raja ngkourapi*, *laoro ndakouraka wobonja*, de kuikens worden in de mand gepakt, de opening wordt met rotan ombonden, *topinja nakoura*, *nakainti*, ze heeft een band om haar sarong gebonden, opdat deze vast zit. *ananggodu koroe ri papapoebanja*, *nakoura noe ari*, een kind dat langzaam groeit bij haar gedurig kleine kinderen in de sarong dragen, wordt door de draagsarong vastgebonden; *pankoura jojo ngkonaoe*, de bastvezels die bij den suikerpalm uit den top v. d. boom komen en de nog niet ontplooidde bladeren bedekken; deze vezels zijn nog niet zwart en nog geheel broos.

mekoura, ompakken, zich om iets sluiten, *ma'ai pekoura noe alenja*, haar lijfband sluit nauw, knelt, *oen ntonboe ndakomoka bisoe*, *napekoura*, met het binnenste v. d. tomboelisaan drukt men een puist uit, opdat deze medicijn zich samentrekke; *menigkoura*, zich nauw sluiten, sterk knellen.

kowala, pr. t. (vgl. Mak. *koecala*, Corypha Gebanga, Cl. 887), suikerpalm.

- a) *mangalintomoe kowala*, de suikerpalm-takken tegemoet gaan,
- b) *lolo ngkourala ranggoeni*, de gele jonge suikerpalm-takken.

kowali, zie 1. *wali*.

kowe (vgl. *soue*); *kangkoue inosa*, de ademhaling gaat op en neer, de borst gaat bij het ademen op en neer.

mangkoue inosa, *kanoe*, *ewa tae mampapoe gola*, de borst gaat bij het adem halen op en neer, hij stekt telkens als bij menschen die suiker koken (waarbij het kooksel nu overkookt, dan neerslaat).

tekouelaka kompo, *dada*, de buik, de borst is ingevallen.

kowei (uit *kowai*, vgl. 1. *wai*), geschenken die men buiten den bruidschat geeft, aan de familie der vrouw, of aan iem. die op het meisje heeft gepast of voor haar heeft ge-

zorgd toen zij nog kind was, bv. de alavin die haar tot kindermid heeft gediend, *merapi kowei*, vermeerdering v. bruidschat vragen, *jakoe nalioe ngkowie*, ik heb niets v. d. bruidsgeschenken gekregen (terwijl ik toch indertijd heb medebetaald aan den bruidschat voor hare moeder), *kowei ntana* „geschenk voor den grond“, benaming voor den kookpot dien men begraaft te zamen met het lijkje v. e. doodgeboren of zeer jong gestorven kind (To Boeje, O. oever v. h. Meer), Measa, 74, 255.

kowili (Mor. *oluci*, B. *awili*, nagelaten opdracht; missch. is dus de eig. bet. „wat achteraan hangt“), framboesia-zweer in den bilnaad.

kowo, Ond. uitspr. v. *koho* (uit *koo*); *mekowu ri Boeje mPondoli*, verhuizen nr. B.M.P.: *mangkowo kajoanja*, den kortsten weg nemen.

kowelo, zie *welo*.

kowoeoue, zie 2. *woeoue*.

L.

1. *la* (vgl. 2. *lusa*, *lasoe*), bestanddeel van eigenamen, ml. en vrl. (in het Boeg. alleen v. mannelijke). oorspr. een lidwoord, thans begin-lettergreep van den naam, die weder het lidw. i neemt, i *Laborje*, i *Lameti*, i *Laoda*, ook in verhalen, bv. i *Laboti*, i *Lanti*, de aap (*boti*), i *Langgasi*, i *Langgad*, de Spookaap (*nggasi*, *nggad*). Vgl. ook *la-ngkui*, *laenba*.

2. *la* (grw. v. 6. *lui*, *laor*, enz., vgl. *lo* [en Mor. *la*]). Amp. voorzetsel, syn. m. *ri*, te, in, *la ra mparapo*, in het bosch, *montjoera koera la apoe*, den pot te vuur zetten; *la ria*, aldaar, te genoemder plaatse; ook = B. *laue*, bv. *tano la kasaa*, er is niets meer.

1. *laa* (vgl. *laja*, *laka*, [2. *dja*, en Mor. *lau*]), *malaa*, ijl, wijd uiteen, schaars, zelden. *malaa kutiponjanja*, het is wijd uiteen gevlochten, *to laa lio* „met een gezicht waarvan neus en voorhoofd ver uiteen staan“, w. t. v. *njara* (paard), *malua pelandjanja*, hij neemt wijde stappen, *malaa ngkama'i*, hij komt zelden hier, *malaa djole ri poesoenja*, de

maiskorrels zitten ijl aan de kolf, *jalamu sa'e*, *nakalaa mo lairua*, haal er een paar uit, opdat ze het daar wat ruimer hebben.

molua, wijd uiteen zijn, ver van elkaar staan, *be molua guga kapatenja*, *dja santaoe ri ojonja*, zij zijn niet zeer lang na elkaar overleden, er ligt slechts één jaar tusschen, *molaa bawoea setoe*, die huizen liggen ver uiteen; *molaati*, de kleine boomen vast omhakken, om ruimte te hebben voor het vellen der groote (zie ook 1. *wajatoe*).

maluati, *mampakalaa*, *malauaka*, wijder, ruimer, ijler, minder dicht opeen maken.

telaa, wijd uiteen gemaakt, ijl geworden, *telaa pondjoenja*, haar naaisel is grof (met groote steken) uitgevallen; *montelaa*, *montetelaa*, groote tussenruimten hebben, wijd uiteen, ruim staan, *montetelaa pompabemoe*, er zijn telkens pauzen in uw spreken; *mompakatelaa*, *mantelaaani*, tussenruimten, tussenpoozen maken, *noepakatelaa*, *noetelaani* *powotomoe*, ge maakt tussenpoozen in uw spreken.

mandjola, loopen of springen met wijde stappen of sprongen; *mantjela polontjo la-guca*, *malaa katoedoe mbiti*, het hert vlucht met wijde sprongen, de plaatsen waar zijne pooten neerkomen zijn ver van elkaar.

takolaa, tros of kolf met vruchten, die leegge plekken vertoont; *djole takolaa*, mais-kolf met kale plekken tusschen de pitten, *woea ngkanori bare'epa maria*, *djamo takolaa*, de *kanori*-vruchten zijn nog niet talrijk, er zijn leegge plekken tusschen.

2. *laa*, Amp. (vgl. 1. *lala*); *mompalaasi*, afvegen, afwrijven; *mompolaasi*, de voeten vegen, het slijk van de voeten aan iets afstrijken.

1. *la'a* (vgl. *ja'a*, enz.); *kala'a*, niet ernstig bij zijn werk, er maar half bij, zoodat men er telkens afloopt, iets anders begint en er niet anders dan spelenderwijze mee bezig is, ook wel syn. met *kangge'e*, *kanggenge*, daar zulk halfslachtig, onstandvastig optreden allicht aan verliefdheid wordt toegeschreven [vgl. *oel'a*].

2. *la'a* (id. met 1. *la'a*), in de uitdr. *tela'a*, Ond., uit het W. Mor. *mola'a*, betreden; *tase tela'a*, gezegd van schoonouders, die een plechtig eerste bezoek krijgen van hunne schoondochter, kort na 't huwelijk, waarbij deze bij 't beklimmen der trap en bij 't gaan zitten een geschenk ontvangt; *tase tela'a* is vertaling van Mor. *miu tela'a* „de menschen (eig. het huis) worden betreden“, dus: bezocht; het gebruik is uit Mori in Onda'e gekomen en niet algemeen.

laba (Lew. *malaba*, [Mor. *molaba*], groot), rijstkorrels, die bij het ontbolsteren zijn heel gebleven (Tijdschr. B. G. LI (1909), bl. 372). *labanja*, de heele korrels, *tase laba paar* of *tase melaba ri paar*, iemand die veel praat heeft, *pa melaba*, heele rijstkorrels, *ti melaba*, w. t. v. *vailo* (gierst), *djole rapambudjor melaba*, de mais is grof-gestampt niet fijn, *ajapa melaba laranja*, of *ajapa laba*, katoen met groote ruiten of strepen.

simpolaba, orchidee met groote bladeren, w. t. *sarangase*, tooverkruid bij den oogst, Tor. II. 271.

labanga, Str. B. (uit het Boeg. *labangéng*), vaargeul.

1. *labe* (vgl. *gabe*, *lambe*); *telabe*, min of meer afgegleden, *laeoka aui*, *be sambangi*, *telabe*, de draagsarong zit laag, zij sluit niet, zij is afgegleden; *telabesaka topinja*, haar sarong is afgezakt, *maoka rindi sambira*, *telabesaka*, een stuk van den wand is losgeraakt en naar beneden gezakt, *telabe'saka uici*, *noe Mangobi*, de lip v. d. (boschgeest) M. hangt er bij neer; *malabesaka*, laten glijden, laten afzakken, *nalabesaka adjenja mompae*, hij laat zijn onderkaak zakken bij 't spreken.

salubengi, L., *salabeti*, P.; *mantjalabengi* (-*beti*), in een bocht laten hangen, laten zakken, zoodat het in een bocht hangt, ook om iets te ondervangen of te ondergorden, *ananggodi ndaeba ndasalabengi*, een kind dat in de sarong wordt gedragen, zoo dat deze alleen maar onder de billen doorloopt, *tase molaega nasalabengi baoganja*, iemand die een schaamgordel draagt en dien in een bocht laat hangen; *baso malabengi gaga*, *da ndapesalabengika pangkironja*, *da naka-seke*, de draagmand hangt al te laag, ze moet ondergord worden met het draagzeel, opdat ze strak zitte; *tesalubengi topi*, *tewo-loenaka*, de sarong is in een bocht komen te hangen, afgezakt.

2. *labe*, pr. t. = B. *wali* (wellicht omzetting), vgl. *ilabe* = *icali*; *tolabe*, aangekomen, nedergekomen, *dewa woua da tolabe*, als een wolk die zal nederkomen, *nygoeli tole*, *tolabe*, medicijn die rondgaat en aankomt; *patolabe*, doen plaats hebben, doen geschieden; *patolabe kolikira*, houd (de kalkbus) onderste boven (MS.); *toembaja patolabengja*, jonge menschen die bedienen; *patolabe tundoe lamba*, brengt (op de trom) de maat *tondoe baola* voort; *Tu Oembie Limbe*, eigena.

a) *djamo da molombolabe*, we hebben nog weder op te porren.

b) *lombolabepi sorola*, por de geesten nog eens op. (Hier is *labe* = *icali*.)

3. *labe* (uit het Mak. of Boeg.), zie Tijdschr. B. G. LXI, 137—141, iem. die het onderwijs in 't voordragen van den Koran heeft

ten einde gebracht, en na het openbare proefreciet zelf onderwijs mag geven.

labi (vgl. *jabi*); *melabiti*, zich verheffen, zich als meerdere beschouwen; *ma(nga)labiti*, overbluffen, bedreigen, minachten, *sako wa'a ngkabosenja nalabiti*, zelfs de hoofden overbluft hij, *ne' noelabiti pompaekoe*, minacht mijne woorden niet, *ne' ralabiti to'o mpapakoe*, gebruik den naam van mijn vader niet oneerbiedig, *nalabiti mpenai*, hij bedreigde hem met een zwaard, *palabitinja jakoe naposaki*, daar hij mij bedreigd heeft is hij beboet.

labia, Str. B. (uit het Par.), meel van den sagopalm.

labira, Str. B. (uit het Boeg. *labiréng*), het is beter dat. 't is beter om, *labira mate pai ne'e da napowatoe ntaoe*, liever sterven, dan door een ander tot slaaf gemaakt te worden, *labira jakoe ri Tentena, musoe oel*, liever ben ik te T. daar is 't water dichtbij, *labira siko da ire'i*, het is beter dat ge hier zijt.

labo (Mak. *laboeroel*, Boeg. *laboe*), over de grens, over den gestelden termijn heen; *labo oel mata*, *be moiti*, *dja sompe ri uicinja*, de tranen komen over de oogranden, ze stroomen niet, maar blijven liggen op den rand; *labomo ojoe*, *be djela*, *mepomemo popagiuoenja*, 't is over den gestelden tijd, hij is niet gekomen, zijne boete wordt hooger; *ne'e mosambengi*, *da labu djandji*, blijf geen nacht over, dan is de afspraak voorbij; *patambengi kalabonja*, 't is al vier nachten over den tijd; *ma(nga)labo*, uitstellen, verschuiven over den bepaalden tijd, *nalabo sambengi pusosa*, zij hebben het feest één nacht verschoven.

labosi raji, niet meer gehecht aan iets, in zijn hart los of vrij van iets.

1. *laboe* (Mor. [laboe], oror, Sa'd. *la'bo*), ijzer, inlandsch kapmes, *koera laboe*, ijzeren kookpot, *tase laboe*, *be mukaa kabokonja*, een sebonkig mensch, die maar niet dik kan worden, *mantamo laboekoe*, mijn Kipmes is al zwart, ik heb al lang den landbouw beoefend, d. w. z. ik heb al ondervinding, ik heb dit of dat reeds doorgestaan, ik heb er al kaas v. gegeten; *molaboe*, een kapmes dragen.

2. *laboe*, Str. B. (uit het Par.); *molaboe*, ankeren, *molaboe*, drijven, dobberen.

malaboendajaka, wdl. „met het hart ergens voor anker gaan“ (in plaats v. door te varen), zich niet bepalen bij 't geen men doen of zeggen moet, maar zich met allerlei bijzaken ophouden, meer vertellen dan men te vertellen heeft, meer op zich nemen dan men kan volbrengen, *nalaboendajaka pouranja*, hij hield zich telkens met andere dingen op bij zijn werk.

3. *laboe*, Str. B. (uit het Boeg. *laboe'*), meel, biz. sagomeel; *laboe gando*, tarwemeel.

laboendaja, zie 2. *laboe*.

laboeroe, zie *boeroe*.

labosi, zie *labo*.

lada (wrsch. uit het Mak. *ladang*, vgl. Nap. *koela gor*, Makasaarsche gember), Spaansche peper, kruiderij; w. t. *tamomi* (lekkere), *to masii*, *to mepoesii* (scherpe, heete); 2 srtn.: *lada bose* (grote srt.), *L masioe* (kleine srt.); *waikakoe tojoe manoe da koepolada*, geef mij een ei, dat ik het tot kruiderij gebruike (bij de Sp. peper meng); *nduladasi*, met Sp. peper gekruid.

ladara (misschien uit *sala dara* „verdwaald bloed“, vgl. Boeg. *dara* „bloed“), bloedaandrang, bloedophooping in eenig deel van 't lichaam, *ne'e merokoe mangkeni aoe maner*, *boi ladara*, dwing je zelf niet tot het dragen van zware vrachten, opdat je geen bloedaandrang krijgt, *ladara i kede*, *natatarente noe njara*, het ventje heeft bloedophooping, geschokt door het paard (dat hij bereed), *ladara tase*, *ndapandjilaka jama ngkadjoe*, als iemand bloedophooping heeft, wordt hij met een boomblad (belegd en) belikt.

ladi (uit het Mal. *lading*), ingevoerd mes, kleiner dan een kapmes.

ladja (Tag. Pamp. Bis. *lala*, Pang. Ilk. Ibn. *laga*; vgl. 1. *laj*, *majalja* [enz.]); *teladja*, ver uiteen, zooals grove naaisteken, *barre teladja*, *ndadjaue mbalili*, 't is niet met grove steken genaaid, 't is gestikt, *edja teladja tekantja*, een trap met ver uiteenstaande treden, *teladja katepouranja*, *be makoenti*, 't is slechts ijel gemaakt, niet aaneengesloten;

ndapateladja, ij, ver uiteenstaand gemaakt worden, *ne'e ndapateladja edja*, *da ndapa-toenda*, zet de trap niet af te hellend, zet ze goed overeind.

*ladja*² (vgl. *djaladja*), vloertje v. bamboelatten, ij, gevlochten, aan de 4 hoeken opgehangen en met bladeren belegd, om er iets op te zetten.

ladjona (vgl. 2. *djonga*, 1. *lago*), w. t. v. *lajiwa*, hert.

lado (Mor. *lado*), Meerstr.; *melado*, ongelijk, oneffen zijn, met uitstekende gedeelten, 't zij naar boven, 't zij naar een der zijden; *telado*, gedrukt of gedeukt, bv. door het zitten op of het lopen over een ongelijken bodem, *telado taoe*, *motoenda ri bengonja*, men voelt drukking als men op zijn (bloote) billen zit; *tepapalado*, uitstekende buiten de omgevende dingen, zooals vloerlatten die van ongelijke lengte zijn, of menschen die bij hun gezelschap vooruit of ten achteren geraakt zijn.

pr. t. *tolado*, naar boven geschoten, komen uit te steken.

ladooë (vgl. *loë* enz.), PmB., niet vast v. stand of ligging, schommelend, wankel, *ladooë kar'e mbatue setoe*, die steen ligt los, *ladooë tananda*, de onderbalken v. d. vloer liggen niet stevig.

láoengi (vgl. *lodoengi* [enz.], *loloë* en Nap. *ladoo* „diep”, Mal. Mak. Boeg. *ludoeng*), stuk ijzer of lood waarmee de hengelhaak is bezwaard, *láoengi mpeka*, ijzer of lood voor den hengelhaak; *mal'ngu'láoengi*, met ijzer of lood bezwaren, onder water dompelen, *peka ndaláoengi*, de hengelhaak is met ijzer of lood bezwaard; *teláoengi*, tot zinken, tot onderdompeling gekomen, *koera ndaláoengi*, *nakateláoengi*, *nepa ndalaoeboe moeni bangainja*, *nakapoedja*, *ndato'o: kaweljamu! koe-tombor koera se'i*, een kookpot wordt onder water gedompeld, om hem onder water te krijgen, daarna wordt de inhoud weer uitgegoten, opdat de regentijd kome, men zegt: dat het regene! ik schep water in dezen rijstpot (door deze verboden handeling tracht men regen te lokken, die als straf zou volgen,

maar dien men noodig heeft, als het lang droog is geweest; Tor. II, 258).

1. *lae* (vgl. 1. *jae*, [laiss] en Nap. *lai*, *stok*, Boeg. Par. *lae*); *lae ntoela* (P. *lelo asoe*), wdl. „stok met teeken”, bamboestaak met een lapje wit katoen of witte foeja, zooals men ze tijdens den rouw plantte aan de 4 hoeken v. e. lijkehuisje; bij 't opheffen v. d. rouw werden ze doorgehakt (Tor. II, 97); *ma'i taoe moemora mantjoembani lae ntoela*, de terugkeerende koppensnellers komen de rouw tekenen op 't graf doorhakken; *lae uwoeloe*, de versiering van bokkenhaar (*uwoeloe* = *wor-joe*, haar) aan de schacht eener lans.

melae, te hulp snellen, *pelae! help! ma'i pelae kami da mano'o doeranga*, kom ons te hulp om de prauw te slepen, *mele asoe*, *melae to poasoe*, de honden slaan aan de jagers snellen toe; *mampela joenoe*, anderen te hulp snellen, *mampelaeka asoe*, de honden te hulp snellen, om het wild af te maken. *melaenaka*, zich verheffen, zich opmaken. overeind komen; *telaenaka*, overeind gekomen, opgerezen; *mulaenaka*, opbeuren, opheffen, *laenaka topinoe*, licht je sarong op, *nalaenaka palenja*, hij hief den arm op (niet recht in de hoogte), strekte den arm uit.

2. *lae* (vgl. 3. *lai*), pr. t., in de plantenaem: *lae gantimo*, de plant *kasimpo*, en *lae ntjampada*, de *leboni*-struik.

laemba, zie 1. *emba*.

lae ntoela, zie 1. *lae*.

laewoeloe, zie 1. *lae*.

1. *laga* (wrsch. ontstaan uit *galaga*, vgl. *garuga*, beide uit 1. *gaga*, zie aldr.; *galaga* is aangevuld tot *laga*² en ontdubbeld tot *laga*; vgl. *jaga*); *kalaga*², druk in beweging, haastig en druk doende, *kalaga*² *mampakorsu pangkon*, *nadjoenoe noe oedja*, druk bezig met te zorgen voor de rijst, die door regen wordt nat gemaakt; *ne'e ndalagai tose mangkon*, menschen die aan 't eten zijn moet men niet in beweging brengen, niet storen, door hen bv. aan te manen tot heengaan.

Todj. *silaailaga*, om het hardst, elkaar haastende.

2. *laga*, een groot soort zak (*ratoboe*), door

de priesteres gebruikt, om het noodige voor hare werkzaamheden in te bergen. Wrsch. pr. t., te vergelijken met 4. *laga*, in de bet. kameraad.

3. *laga*, Tog. = B. *lea* (roode mier).

4. *laga*, pr. t., aanspraakwoord tot mannen: oo *laga Oema nTele*, o vriend Oe. nT.

lagadi (uit het Boeg. *lagading*), in *toeroe lagadi* (verkort tot *toeroe gadi*), soort suikerriet, nog niet lang bekend bij de Tor., geel met groen gestreept, niet zwaar van stengel, zeer saprijk.

lage, n. v. e. legendarischen boom, naar welken het landschap Lage zou zijn genoemd. Tor. I, 38, 39. Vgl. Mënt. *lagai*, dorp.

lagi, pr. t. = B. *lari*, al lang, van ouds, van te voren.

lagisoendo, pr. t., drinkbeker van bamboe, stuk bamboe om uit te drinken, *lagisoendo magoerintja*, versierde bamboe-drinkbekers (*lagi* = *lae*, *jae*; *soendo*, vgl. *walisoendo*).

lajiwa ([Mor. id.]; vgl. *longkiba*, *ladjona*, 1. *lago*), hert. Tor. II, 355.

1. *lago* (vgl. *lajiwa* en Sig. *to langgo*), P., hert.

2. *lago* (Mak. Mong. id., Niassa. *la'o*, Lamp. *lakase*, Boecool *lagoe*, Sob. *dau*), de betrekking tusschen twee mannen (vrouwen) wier vrouwen (mannen) zusters (broers) zijn, een gedeelte dus van de betekenis van ons „zwager”, [„schoonzuster”] (mijn *lago* is dus de era mijner vrouw; een *lago* mijner vrouw is mijn era); *molago*, in deze betrekking staan tot iemand, *molago kami pai kubosenja*, ik ben een zwager van het hoofd, *anoë tapolago*, *tusiko*, wie *lago* v. ons is, die(n) spreken we in den 2en ps. enk. aan.

1. *lagoe*, bedorven, v. e. ei waarop de kip heeft gebroed, maar dat niet is uitgekomen of dat oud is geworden, *nalili ngkai noe lindoeji*, *liguemo toje manoe*, het is naar links gerold door een aardbeving, het ei is bedorven; *laginja*, zulk een bedorven ei.

2. *lagoe* (uit het Boeg.), wijze van doen, manier van handelen, handelwijze; *kalagoe*², malligheden, streken, nukken hebben; *molagoe ntende*, opwippen bij het lopen, aanstellerig lopen, *molagoe nteroc*, allerlei wip-bewe-

gingen maken, zich gemaakt voordoen in zijne bewegingen.

Lagoni (soms ook *Lajagoni*), eene figuur in de Tor. verhalen, die gewoonlijk te zamen met Soemboli voorkomt, als diens kameraad, maar ook wel eens zelfstandig optreedt en dan op dezelfde wijze als Soemboli. De naam is wrsch. af te leiden van *agomi* of *agori*, zie *ago*, en bet. dan: de drager, de bediende.

lahé, ledig, *lahemo salapa*, de pinangdoos is leeg, *uenoe pai nipakalahemo lipoe?* waarom hebt gij uw dorp ontruimd?

lahi; *malahi*, een kerf geven in een boom, bv. om het sap er uit te krijgen, of om er een teeken in te geven, *ndalahi kadjoë soja*, *ndapalopaki*, de hars-boom wordt gekerfd, er wordt een stuk v. d. bast afgeschild, *one mmbakati taoe*, *podo kadjoë ndalahi ndapasaroe tida*, als men tekenen v. bezit aanbrengt op boschgrond, geeft men slechts kerf in de boomen, die dienen tot grensteekenen.

laho, uitroep om geiten te verjagen. *molaho*, dezen uitroep gebruiken; *malahoka mboela*, tot geiten *laho!* roepen.

[*lahoe* (vgl. *laso*, *lasoe* en Pal. *lasoe*, Mor. *lahoe*, Boeg. Mak. *luso*, enz., penis), de windbuisjes van den blaasbalg (ook *keleje ntjondoe* genoemd); Tor. II, 345.]

1. *Lai* (Austron. *laki*, [vgl. 1. *laki*]), de hemel als god gedacht, de god der bovenwereld. Vader Hemel, *i Lai ndati jangi manykamormoe tanoanata*, *Lai* daarboven in den hemel overdekt onze kruisen, *i Lai sindate manykekeni jangi*, *Lai* daarboven bestuurt den hemel. Tor. I, 245, 268.

In de pr. t. is *lai* ook wel verk. v. *mbolui* „geest”, vgl. *bolagi*.

a) *la ne ndipendangoka*, luistert niet naar de geesten (MS.).

b) *lai ne ndirigi ntoli*, slaat geen acht op de spoken (MS.).

Zie ook 7. *lai* en 2. *lae*.

2. *lai* (Tob. *lai*², Mal. *laci*², Tag. *lauri*, Mënt. *lei*²), de lange staartveeren van vogels, vooral van hanen; *kampae-mpae lainja*, zijn staart sleept over den grond; *lai ntinonyko*, zie 3. *tongko*.

3. lai (vgl. 2. lai), in de plantennamen *noenoe lai*, zie *noenoe*, *lai ntoemangi*, een groote boom, *lai ntakole*, een kruipplant in 't bosch, met lange stengels en lange smalle bladeren [zie ook 2. kole].

4. lai (Mor. id., Mal. *lari*, Tir. *rarei*, Mak. Boeg. *lari*, Mong. Mag. Bag. *lagoej*); *malai*, heengaan, zich verwijderen, *malaimo jakoe*, laat ik heengaan (formule van afscheid), *palai*, ga heen! tijd, plaats, wijze van weggaan, *palai ma'i*, kom hier, *impia palainja*, wanneer is hij heengegaan? *poe'oe mpalekoe meroke rioenja*, *nepa malai² peurokenja*, het beneden-eind v. mijne band is eerst opgezwollen en toen heeft de zwelling zich voortgezet, *nakeni mpalai*, hij heeft het bij zijn heengaan meegenomen, hij is er mee heengegaan, *sampalainja*, met dat hij wegging; *tepalai*, tot weggaan gekomen, *be sako tepalai jakoe*, ik kan niet eens tot heengaan komen.

mampalaika, wegllopen van, verlaten, achterlaten, *mampapalai*, gelasten heen te gaan, *napapalai sima'i*, hij heeft hem hier laten komen; *mombepalaika*, van elkaar weggaan, zich v. elkaar verwijderen; *mombepapalai*, elkaar gelasten weg te gaan.

5. lai (Nap. id. „stok”), de grens van iets, de lijn, het punt tot waar iets loopt, *lai mbaja*, de grens v. d. heining, de lijn, het punt tot waar de heining loopt, *lai ntjoembi*, de grens van den schoongemaakten rand rondom de heining, *lai ndajaja*, stokken die men achter elkaar plat op den grond legt, in twee evenwijdige rijen, om daarmee de grens v. e. pad door den rijstakker aan te geven; *dajaja ndalai*, de weg is door liggende stokken aangegeven, *ndalai nauoe lamoa*, *ndadikaka lainja*, van den akker voor de geesten zijn de grenzen aangeduid, er zijn stokken omheen gelegd als grensteekenen; *nalai ntjalunja*, door hare ondeugd begrensd, kortweg; *laintjala*, gezegd v. e. meisje dat door hare lichtzinnigheid geen man krijgt.

mampalai, van iets het spoor volgen om het te bereiken, *dau lagiwa koepalai*, het bloed v. h. hert volg ik als spoor, *polai mpodayo pae setoe*, oengka ri *poe'oenja*,

volg nauwkeurig den gang dier zaak tot haren oorsprong, *polai ro'oe*, *bepa manoto rajakoe*, doe het heele verhaal nog eens, ik begrijp het nog niet, *pai koepampolai siko*, *mate kodjo toempoe ntjaki*, *pai siko dja'inja*, dat ik de zaak tot u vervolg is omdat wel is waar degene die beboet is gestorven is, maar gij familie v. hem zijt, *noendjaa noepolaika poe'oe mata mpenai*, *maka naoeji ntaoe sasio*, waarom zoudt ge de oorzaak v. d. oorlog opsporen, want die is bedekt door 9 slaven (voor 9 slaven is de vrede gekocht v. d. overwinnaars; die 9 liggen boven op de aanleiding tot den oorlog, drukken die vast tegen den grond), *mampolai roeginja*, zijne schade berekenen.

6. lai (samenr. v. *laoe ri*, vgl. [2. la], *nai* [in *naigore*, *naipata*, enz.], *ndaji*, 1. *loi*), oorspr. ginds te, daar te (bij, op), wanneer de bedoelde plaats was aan te wijzen, thans geheel gelijk aan *ri*, te, bij, op, *lai tana*, op den grond, *lai poe'oenja*, aan den voet er van, *lai inenja*, bij zijne moeder.

lairia, aldaar, te genoemder plaatse, *djela ri Koekoe*, *jore lairia*, hij kwam te Koekoe en sliep aldaar.

Tog. *silai* (B. *silaoe*), daarginds.

7. lai (vgl. *laji*, 1. *lauri*), pr. t. = B. *lauri*, toch al, evel, alevel.

laine, pr. t. (ook in gedichten), punt, top, spits, *laine mpando*, punt der lans, *laine nggawoe*, 1. *ngkoeno*, de toppen der wolken.

lainga (ni) (Boeg. *laing*, Mal. *lain*); [*silainja*, verkeerd begrepen, misverstaan, *silainja napadonge*, *koeto'o bara*, *nadonge bare'e*, hij verstaat me verkeerd, ik zeg *bara* en hij hoort *bare'e* (MS.)]; *silaingani*, onjuist, aan den verkeerden kant, de eene plaats voor de andere, *silaingani padongekoe peose noe asoe*, het geblaf der honden heb ik van den verkeerden kant gehoord.

lainge (lidw. *la* en *inge*, verkort v. *bontinge*), het zoetwatervischje dat ook *bontinge*, *sendeura* of *tantjendeura* heet.

laintjala, zie 5. lai.

laintoemangi, zie 3. lai.

laire: *pangkoe laire*, stokoud, stijf v. onder-

dom; *molai*, hard geworden, *molai ri eo*, hard geworden in de zon, *molai talingamoe ndapebo*, je ooren zijn hard (hoorig) als je geroepen wordt, *molai djole da ndapoapoe*, *bemo da manana*, de mais is hard geworden, als ze gekookt wordt, zal ze niet meer gaar worden.

laisi (vgl. 1. *jae*, 1. *lae*), rivier-, ook wel zee-kaap, landtong, gevormd door een scherpe rivierbocht of door de samenkomst van twee rivieren; *molaisi pandjo*, *ndjo'oe pendjoanja*, de landtong vormt een rivierkaap, ze strekt zich naar voren uit, *molaisi pae anoe da matasa rioenja*, *ri ojo mpae anoe da matasa ri poerinja*, de rijst die 't eerst zal rijpen teekent zich af als een landtong te midden der rijst die later zal rijpen.

laiwoja, zie *leraja*.

1. *laja* (vgl. 1. *lala*); pr. t. *melaja*, schijnen, v. d. zon, *melajamo ando*, de zon schijnt; *telaja*, komen te schitteren, te schijnen, *tekinde*, *telaja ntjoeloe*, de oogen gaan flikkeren en schijnen, de oogen worden door licht en glans verhelderd (MS.), de oogen zijn verblind door glans en schittering (MS.).

B. *taoe napelajangi noe angga*, iemand die door de geesten is „beschenen”, d. i. met opengespalkte oogen aangezien, zoodat hij verschrikt is, *matanja dja loto²*, *dja kaligo²*, *era mata ntaoe napelajangi*, zijne oogen zijn wijd open, ze zwerven maar rond, zooals de oogen v. iemand die door een spook is aan-gekeken.

mabilajangi, helder, onbewolkt, v. d. hemel, *mabilajangi*, *bare'e* da oedja, het is helder weer, het zal niet regenen, *mabilajangi koekita we'a setoe*, ik vind dat die vrouw er glunderd uitziet.

kilaja en *kakilaja*, glans, schittering, weer-schijn; *makilaja*, blinkend, schitterend.

2. *laja* (vgl. O. Jav. *laja*, tenzij 't id. is met 1. *laja*, z. v. a. „open ruimte”), pr. t., land, landstreek, *laja Loeroe*, *laja Mori*, 't land L., 't land M., *tanda laja Rigi*, in de richting van het land Parigi.

[¹] Het handschrift heeft *ber'e*, waarschijnlijk te onrecht.]

3. *laja*, pr. t. = B. *lae*; *talajanaka ri rauca*, we zwaaien 't in de lucht; *talajamakaka boeja*, we bezwaaien het met een sarong.

[Zie ook *pilaja*.]

lajadi, pr. t., *tondo soemampa lajadi*, zie 1. *tondo*. *lajagi* (Mal. *lajar*), Amp. Tog., zeil, w. t. *pani*; *molajagi*, zeilen; *kalaja'gi sogi ri tonjoe*, het stuk hars drijft in de pekel (de pekel is dus sterk genoeg om ze tot zout te verdampen). pr. t. *lajagi*, zeil.

Lajagoni, zie *Lagani*.

lajaki, hetz. als *lajapi*.

lajapi (vgl. *lajaki*); *malajapi*, w. t. v. *marate*, groot, hoog, v. e. boom, *ndate noeroe mendari*, *malajapi*, daar boven is een hooge, groote ficusboom.

1. *lajo*, rand, boordsel, belegel v. e. valschen zoom, *lajo ntjalana*, de voering der broek aan den bovenrand (*lajo lompenja*) of aan den rand der pijpen (*lajo mpa'anja*), *lajo mpale badjoe*, de voering aan de einden der mouwen v. e. baadje; *ali ndalajo*, mat [met belegel a. d. rand].

2. *lajo* (vgl. *adjo*, *jado*, *ilajo*, *rajo* en Jav. Mal. Mak. *lajang*); *kalajo²*, zwerfende, zwalkende, niet op een vaste plaats blijvende; *ndalajo*, *mantelisi anoe re'e jounja*, men loopt er door heen, uitkiezende wat bruikbaar is; *malajoki*, *malajopi*, rondzwerfen, op allerlei plaatsen aangaan, in allerlei richtingen gaan, *ndalajo²ki pae momota*, men zwerft het rijstveld door bij 't oogsten (als er slechts hier en daar te plukken valt, bij misoogst), *ndalajoki ndapepali*, men loopt overal rond om het te zoeken; *boeboesi mpapolajo²*, *nakadjoekoe*, besproei het in alle richtingen, opdat het (vocht) overal kome.

pr. t. *gilajo*, zwerven, reizen, *longgorli mpogilajo*, toovermiddelen voor de reis. *bi kalinajo ntjoeloe*, opdat onze oogen er niet van verdraaid worden. *nakalinajo ntjoeloenja*, opdat hunne oogen er draaijerig van worden.

3. *lajo* (vgl. *jajo*, *lalo*), Amp., maagd.

1. *lajoe* (Mak. *lajoe*, Boeg. *ladjoe*; [vgl. 2. *lajoe*]), slank, hoog opgeschoten, gezegd van kokos-en pinangpalmen, *kajoekoe lajoe*, *manongo*

lajoe, een zeer hooge kokos-(pinang-)palm die nog slechts kleine vruchten geeft, van ouderdom.

2. *lajoe* (Mal. *lajoe*, verwelkt, Niass. *laloe*, geen eieren meer leggend), pr. t. = *mate*, dood; *malajoe*, id. (Wellicht zijn 1 en 2 één woord.) *lelajoe* (uit *lajoe-lajoe*, *lailajoe*), *malelajoe* (in poëzie), verwelkt.

mindoe mekalajoe, telkens flauw vallende, schijndood zijnde.

mesalo ngkolajoe, tegenspreken met: ik mag doodvallen als 't waar is.

lajogi (vgl. *laoliani*), pr. t., *lajogi ndawa*, [het ijle, het luchtruim], in de lucht, *lajogi ndawa indjo'oe*, in de lucht daarginds, *moeli nto lajogi ndawa*, nakroost der luchtbewoners, *adi nto lajogi ndawa*, tooverspreuken der luchtbewoners, *ntjati ri lajogi ndawa*, opstijgen in de lucht.

lajogoendoe, pr. t. = *panagoentoe* (geweer).

lajonigi, pr. t. = *toekoe*, *toema*, luis; *mampelajonigi perro*, de luizen uit den schaamgordel zoeken.

laka (Nap. *laka* = B. 1. *laka*); *woeoe laka*, zie 1. *woeoe*; *kajoe laka*, [n. v. e. boom waarvan de vruchten tot kralen worden gebruikt]; *laka ndjole*, maiskolf met kale plekken; *malaka*, schaarsch. ijl, *goa dja malaka* *ka-toewoenja*, *maria takolaa*, de mais heeft slechts ijle korrels, er zijn veel kolven met kale plekken.

Amp. *laka* = B. *ojo*, russenruimte; *malaka ngisi*, de tanden staan ver uiteen.

lakaosoe, een hooge boom, het hout dient voor rijstblokken, de vruchten lijken op Coix lacryma, worden gebruikt als kralen, en magisch aangewend als draagsters van minnetover, Measa, 75, 61.

1. *laki* (Austral., vgl. 1. *lai*), mannetje, mannelijk (van dieren), biz. buffelstier; *njara laki*, bengst, *manoe laki*, haan, *bento laki*, een sterke vesting, *eo laki*, heete zon.

molaki, in een bepaalde maat slaan op de staande trom: eerst slaat men de groote trom (*ganda*) in een bepaalde maat (zie *tompeta'a*), daarna valt de staande trom (*karatoe*) in met andere maat (zie *tiboro*), ten slotte de *karatoe*

met *molaki*; alle 3 maten verschillen bij dit samenspel, dat *mombelaki* genoemd wordt.

2. *laki*, pr. t., verkorting van *kolaki* (sirih).

1. *lako*, een groote boom, het hout dient voor vaartuigen, planken, palen.

2. *lako* (IX. *lakoe*; vgl. 1. *ako*); *tadoelako*, zie *tadoe*; *mampapolako*, tot woordvoerder, tot leider benoemen, *taoe napapolako ngkabosenja*, iemand die door het hoofd is aangewezen tot leider; *mampolako*, tot leider aangewezen zijn; *lako*, draagbare schutting van dierenhuiden en planken, waarachter belegeraars zich dekten, als zij het belegerde dorp naderden; Tor. I, 217.

mosilako, op één of twee stokken voortspringen, v. iemand die een zijner beenen niet kan gebruiken, ook: springen zoosals men met een polstok doet.

1. *lakoe* (vgl. 2. *lako*); *malakoe-lakoe*, vlug, flink, krachtig in 't loopen of in ander werk; *malakoe* *ri podjamaa*, flink in den landbouw; *mampakalakoe*, flink, vlug, krachtig maken.

2. *lakoe*, Amp., *lakoe liwoenja*, voordeel, buit.

1. *lala* (vgl. 1. *laja*, 1. *rara* [enz.] en Mak. Boeg. *lala*, lichten, flikkeren), *lala apoe*, kaalgebrande plek in bosch of veld, bij ongeluk of opzettelijk.

molalamo ira ngkadjoe, de boombladeren zijn verschroeid, *molalamo boejoe setoe*, *mate ewo*, *mate kadjoe*, die berg is kaalgebrand, gras en boomen zijn dood; *malalai pada*, *jopo*, het kruid op een veld, of het hout in een bosch in brand steken, *nalalai noe apoe kina'a boeja*, *maloemo*, het rijstgewas is door het vuur aangetast, het is verdord; *kelala*, tot zijn nadeel afgebrand, v. e. stuk boschgrond, dat daardoor vooreerst niet geschikt is voor bouwland.

mompelala, zich in groot aantal vertoonen, in grooten getale zichtbaar worden, *mompelala betoe'e*, de sterren vertoonen zich in groot aantal, *mompelala apoe*, het vuur laat zich op vele plaatsen zien, verbreidt zich; *kalala*, telkens te voorschijn komend, op den voorgrond tredend, nu hier dan daar, *kalala pelindjanja*, hij is nu hier dan daar te zien als hij loopt.

melalamaka, zich vertoonen, tevoorschijn komen, v. e. aantal, *melalamaka baola*, *mesore ri tomba*, de buffels komen in aantal tevoorschijn, nadat ze uit den poel zijn gekropen, *melalamaka betoe'e*, de sterren schijnen in menigte.

2. *lala*, Lal., rood; *to lalao*, n. v. e. volkstam ten O. van Todjo, „de lieden van het zonne-rood, de Oosterlingen”.

B. *laero ralala*, *rapapoe ri dolo*, rotan wordt rood gekleurd, gekookt in roode verf.

3. *lala*, Str. B.; *mampelalasi*, trachten te behandelen met geneesmiddelen, *mampelalasi*, iemand verzoeken om geneeskundige behandeling [van een derde].

lalambe, zie *lambe*.

lalangani, zie 1. *langani*.

lalapi (vgl. 1. *roda*, enz.), Todj., de *dëdap-boom*, *Erythrina hypaphorus*, Cl. 1301.

lalawa, in de uitdr. *toempoe lalawa*, een groot varken, beschouwd als vorst onder de zijnen; *lalawa* is wrsch. syn. met *lambara* of 1. *konde*; de titel is dus: heer v. d. weideplaats.

lale (vgl. 1. *jali*, *lali*, *lalo*, [1. *lala*, *djela*] en [Mor. *lali*], Bal. *lali*, spelen); *melale*, verhuizen, naar een andere plaats overgaan, ook overdr., *djo'e'a mbaroe melalemo ri kita*, de ziekte der varkens is op ons overgegaan.

lalebo, pr. t., zie *lebo*.

lale mboa, Todj. = B. *jale woa*, groote srt. vlieg.

lale mboela, een boomheester; met de harige bladeren wordt de kolf van den suikerpalm omwikkeld, om ze te prikkelen tot het geven van veel vocht.

1. *lalere* (vgl. 1. *lere*). Todj. = B. *alere*, strandbatate.

2. *lalere*, zie 1. *lere*.

lalewa (Par. *lala*), klein srt. vleermuis, wordt niet gegeten.

lali, zie 1. *jali*.

lalo (vgl. *lali*, [1. *lale*, enz.]), van gezindheid veranderd, zijne vroegere genegenheid ontrouw geworden, *lalo rajamoe*, *beni moeja koro rongomoe*, je hart is ontrouw, je geeft niet meer om je vrouw; *mampolalo*, van iets in de war raken, v. iets verbijsterd zijn, *napolatio ndaja we'a samba'a*, hij heeft zijn

hart verloren aan eene andere vrouw; *we'a samba'a mampakalalo raja ntaoe setoe*, eene andere vrouw heeft zijn hart ontrouw gemaakt.

lalita, Amp. = B. *laolita* (verhaal).

lalo (vgl. *jajo*, 3. *lajo* en Mor. Mak. Boeg. *lalo*, Mal. *laloe*), voorbijgegaan, gepasseerd, doordat men zijn deel niet gekregen heeft, te kort gekomen, teleurgesteld zijn in zijne verwachtingen, alleen gelaten, onvruchtbaar, v. vrouwen, vooral v. buffelkoeien en and. wijfjesdieren, *lalo tawo setoe*, *be ndudikaka kina'a*, die man is overgeslagen, voor hem is geen eten neergezet, *lalo ri onja*, *napombeloe'naka ntaoe*, hij is overgeslagen daar hij in het midden (v. e. rij menschen) zit, de menschen (die bedienen van af de uiteinden der rij naar het midden toe) hebben hem beurtelings overgeslagen (elk dacht dat hij van de andere zijde zou bediend worden), *lalo kagintji*, niet genoeg te eten hebbend en toch talrijk zijn (ondanks vele werkrachten toch niet genoeg voedsel verbouwend), *lalo ri kalebanja*, in berooiden staat verkeerend door zijne zorgeloosheid, *dja lalo melindja* *ri jopo*, eenzaam, in den steek gelaten dwalen door het bosch, *maoe da ndjo'e moasoe joenoe*, *roro manoe pai wawoe*, *boi lalo kita*, al gaan de anderen jagen, slacht kippen en varkens, opdat wij niet tekort komen (als de jacht eens niets opleverde), *lalo raja mopagampi*, met niet genoeg zorg, met te weinig beleid huishouden, *pai koe-pampalaika*, *lalomo rajakoe ri kalaa ngkudjo'e'anja*, dat ik haar heb verlaten, is omdat ik zorgeloos was, daar zij zelden ziek is, *lalo rajakoe da re'e joenoe*, ik ben teleurgesteld in mijne hoop dat ik een gezelschap heb, *lalo ntjinaroe*, teleurgesteld in zijn vertrouwen op iemand, den echt vertrouwbare niet gevonden hebbende.

molalo, te kort gedaan zijn, in den steek gelaten, teleurgesteld zijn; *mampolalo*, in of door iets teleurgesteld zijn, *jakoe dja lalo ri siko*, *siko koeopolalo*, ik ben voor u overgeslagen, voor u is men mij voorbijgegaan, *koeopolalo ntjinaroe siko da monomboe*, ik

ben teleurgesteld in mijn vertrouwen dat ge water zoudt halen; *mampakalalo*, oorzaak zijn van iemands teleurstelling, degehe zijn door of voor wien iemand wordt vergeten, *dja noepakalalo jakoe*, ge maakt dat men mij vergeet, mij overslaat, alleen laat, *koepakalalo taoe setoe*, *paoe ndongonja be koe-keni*, ik heb dien man te kort gedaan (teleurgesteld), de boodschap zijner vrouw heb ik niet overgebracht, *jakoe napakalalo mba-toetoeke*, *be koekita kalaoe mamongo*, mijn sirihsak heeft me te kort gedaan, ik heb niet gezien dat er pinang in was, *koepakalalo komi*, *komi lalo ri jakoe*, *jakoe ndipolalo*, ik heb u te kort gedaan, u is in mij teleurgesteld, door mij krijgt u niet wat u toekomt; *mepakalalo*, teleurstellen (intr.), *anoe melerica*, *mepakalalo*, wie zich niet aan de afspraak houdt, bezorgt teleurstelling (valt tegen).

melalongi, zich zelf te kort doen, bv. door niet te willen eten of zelfmoord te plegen, *da mate melalongi*, *mampalongika kamate noe ananja*, zij zal sterven door zich te kort te doen, zich teleurgesteld voelende door den dood v. haar kind; *mombelalo*, de een den ander voorbijgaan, in den steek laten, laten loopen; *mampombelalo*, *-ngi*, voor elkaar verzwijgen, achterhouden, elkaar in iets te kort doen of teleurstellen, *dja nampombelalo*, *be napakoni taoe setoe*, ze hebben hem de een voor den ander te kort gedaan (zoowel de eene als de andere partij heeft hem vergeten, niet voor hem gezorgd, hem teleurgesteld), ze hebben hem niet te eten gegeven, *paoe ndapombelalo*, *be ndapelindjaka*, een bericht dat de een voor den ander heeft achtergehouden en niet overgebracht, *manoe mantoenghoe djole ri tanlonja mpo-timali*, *anoe ri tongonja nampombelalo*, de kippen pikken de maïs op aan beide kanten, die in het midden ligt laten ze v. weerskanten liggen, *jakoe dja ndipombelalongi*, ge laat mij van weerszijden maar in den steek.

laloara, L., *jajoara*, P. (vgl. *lalo* en *ara*, oudere vorm v. *oro*), uitgehongerd, *mute laloara*, doodgehongerd.

lalode, een kruipplant, waarvan de eenigszins

slijmerige bladeren als groente gebruikt worden; de vruchten zijn donkergekleurd, v. binnen rood.

lalo, loopach, geil, begeerig naar het andere geslacht, *taoe molalo*, een malle meid, *bare taintjani papa noe ananja*, *djamo polaloenja*, we weten niet wie de vader van haar kind is, 't is maar door haar manziekheid (dat 't geboren is); *molalo*, copuleeren, v. dieren, minachtend ook v. menschen; *mampapalaloeka*, een dier doen paren met.

laloessa (uit het Boeg.), onbezorgd, gemakkelijk levend, *laloessa katoessoenja*, *meponeranja*, hij heeft een gemakkelijk leven, hij gevoelt zich hoog.

laloë, pr. t.; *polaloë loi oda*, ga door, de trap op.

laloel (vgl. *joel*), pr. t.; *inoe laloel* = B. *inosa marate* (lang leven); *kajoe malaloel mboto*, boom met hoogen stam.

laloendoe (Da'a-t. *raloendoe*, spruit v. e. gewas, oegst. *loendoe*, kind; vgl. *joendoe*), pr. t., spruit, ook in de bet. kind, nakroost; *olaloendoe* (uit *polaloendoe*), kind, kroost.

eua laloendoe ntabango, als de spruit v. e. kokospalm.

a) *anoe noepolaloendoeka*, die ge tot kinderen hebt,

b) *anoe noepapamoelika*, die getot nazaten hebt. *muelinja*, *olaloendoenja*, zijn kroost, zijne nazaten.

samoeli ntjaulaloendoe, met kinderen en kleinkinderen.

laloeni, Amp., de drijvers of loefbalken eener prauwvlerk.

laloengi, Amp., doodkist.

laloeha (vgl. 2. *luso*), ook *loloeha*, met gapingen of sprongen (met overslaan) uitdeelen, den een wel, den ander niet geven, *dja laloeha pontilamoe*, je deelt met overslaan; *laloeha tarata joenoeta*, *joenoe paja*, we zijn teleurgesteld (alsof er een kale plek was) in de verwachting dat we onze makkers zouden aantreffen, de makkers zijn verdwenen.

lalongo (vgl. *jondo*), regen met zonneschijn, die een sterfgeval voorspelt, *lalongo ntaoe mate*, *da re'e taoe mate natiro noe oedja*, regen die een sterfgeval veroorzaakt, dan zal

iemand sterven, op wien de regen nederziet. *lalowana*, w. t. v. *berese* (bliksem).

lama; *malama*, klevend of gesmeerd liggend op iets anders, *oe malama ri dopi*, *ne'e ndapotoendasi*, er ligt water op de plank, ga er niet op zitten, *malama² palekoe mangkoni*, *rauco maboko*, mijne hand is (met vet) besmeerd door het eten van vet varkensvleesch, *malama² wirinja*, *kelana*, zijne lippen zijn vettig, er zit olie op, *madolidi poe'oe mpi-dinja*, *malama²*, ze heeft lekkere wangen, ze zijn gesmeerd.

1. *lamale* (vgl. *malami*, misseh. omzetting daarvan), garnalen v. kleine soort, in zoet water levende, *lamale ota*, kleine soort, *l. bese*, grootere soort, *lamale joenoe noe doe'o*, *dja kalalamalenja*, garnaltjes komen te zamen (opzwemmen) met het jonge vischgebroed, ze blijven maar garnaltjes (worden geen groote garnalen).

2. *lamale*; *kadjoe lamale*, zie *kadjoe*.

1. *lamba* (Mor. id., gezwole, v. d. buik, v. erten die bijna rijp zijn), bijna rijp of droog, *kajoekoe lamba*, *toe'i noe anoe mangaoe*, een bijna rijpe kokosnoot, jonger dan een droge. *lamba djole*, *be sintengi kapeninja*, de maïs is nog zacht, ze is nog niet overal hard, *lamba inodo*, de geklopte boombast is nog min of meer vochtig, *sa'e ata lambamo*, *sa'e da matapa*, sommige dekbladen van 't dak zijn al bijna droog, andere zijn nog versch; *sangkalamba*, *sangkina lamba*, juist bijna droog, met dat 't bijna rijp, bijna droog is.

2. *lamba*, Saloem. = B. *lomba*.

3. *lamba* (vgl. 1. *lamba*), pr. t. = B. *baola* (buffel); *pinelamba*, (met) uitgesneden buffelfiguren, (met) afbeeldingen van den buffel.

B. *melamba*, rijden op een dier, gwl. een buffel, *sanga mpelamba*, het ruggeveleesch; *mampelamba*, berijden, *lipoe mampelamba boe-joe*, het dorp rijdt op den berg, loopt over de beide hellingen en den bergrug heen.

4. *lamba*, pr. t., syn. met B. 1. *lie*, *voorbijgaan*, doorgaan, *telamba*, *telambaegi*, voorbijgegaan, gepasseerd, *telambamo roeanapi*, twee verdiepingen voorbijgegaan; *lambanaka*, *lamba-egi*, voorbijgaan, voorbijloopen.

a) *bangoe*, *lamba oemontjoera*, sta op, ga terstond zitten,

b) *bangoe*, *lamba oemojoengi*, sta op, zet u meteen neder.

kila molamba, de voorbijgeschietende bliksem.

5. *lamba* (vgl. *lambaka*), pr. t.; *kalamba-lamba*, bedriegelijk, vals.

lambaero, kwast of franje van haar of kraaltjes aan het zwaardgevest, een onderscheiding die mocht gedragen worden door hen die minstens tienmaal uit koppensnellen waren geweest (Tor. II, 323); *lambaero ndasoeki ri goema*, de l. wordt in de zwaardscheede vastgestoken; *molambaero*, *matoe'amo gianja*, hij draagt een kwast aan zijn zwaard, hij heeft grooten roem v. dapperheid.

lambajo, pr. t. = B. *rajo*, bladtin, *lambajo nggoene*, het bladtin aan de zwaardscheede.

lambaka (vgl. 5. *lamba* en Par. *dara*, Mal. *lawak*), leugen, jokkernij, fopperij; *lambakamoe*, dat jok je; *napotaoe-lambakamo jakoe*, *mampetilambaka*, iemand een leugenaar noemen.

lambara (wellicht 3. *lamba* met suff. -a. vgl. Mor. *lambara*, dorpsplein), weideplaats, verblijfplaats v. buffels, stuk land waar de buffels gaarne komen, *ne'e modjamaa ri lambara buela*, *da napesoeaki*, leg geen akker aan op een weideplaats v. buffels, dan dringen ze den akker binnē; *melambarai*, naar de weideplaats v. buffels gaan, 't zij om naar de buffels te zien, 't zij om de buffels te halen; *mampelambarai joenoe*, buffels halen uit andermans weideplaats (wijze v. schuld innen met geweld. Tor. I, 194).

lambari, groote zeegarnaal; de knijpers en de smallere gedeelten worden om den hals gedragen.

lambe (vgl. 1. *labe* en Mal. *roembai*, *oembui*, *lambai*, Soend. *ambai*); *melambe*, *melambe²*, zich ontblooten, zich uitkleeden. *melambe² laboemo*, *ber'e taunonja*, je kapmes mist een onderdeel, het heeft geen handvat; *telambe*, *telambe²*, naakt, ontbloot, *telambemo topikoe*, mijn sarong is afgezaakt; *malambe*, naakt geworden, *taoe malambe*, *malele topi-*

nja, eene vrouw die naakt is geworden, hare sarong is losgeraakt; *nalambe salananja*, hij trok zijn broek uit.

malambesi, iemand ontblooten; *nalambesi rongonja*, hij trok zijn vrouw de sarong af; *melambesaka*, zich ontblooten, zich nakend uitkleeden; *nalambesaka ira ngkaloemoenja*, (de rijst) heeft hare verflenste bladeren afgeworpen. v. e. zieke gezegd: hij is weer opgefleurd.

malambengi, laag afhangend, bv. een snoer kralen, *laolita malambengi*, een langdradig verhaal; *mampakalambengi pangkiro*, de draagzeelen der draagmand laten afhangen, zoodat de mand laag hangt.

Amp. *lalambe*, ontbloot, *lalambe pangkara'oesi*, de penis is ontbloot.

lambengi, zie *lambe*.

lambi (Sa'd. *lambi*, Nap. *lambi*, op iets afgaan), in *to melambi*, w. t. v. katoemo of katoengo, boschbladluis.

lambo (vgl. 3. *lamba*). Amp. *lambo ndjole*, de groote vruchten van de maïs.

1. *lamboe* (vgl. *jombor*. Sa'd. *lamboen*, ondergaan v. d. zon), er in, er binnen, *lamboemo kajai ri pela mbaroe*, de jachtspeer zit in de huid van het zwijn: wanneer bij het gods-oordeel *mogego* (speersteken) het lemmet der beide speren in den grond is verdwenen, zegt men: *lamboe*, (ze zitten) er in: *ede gaya joe-moe*, *be lamboe tuo mate*, de doodkist is te kort, het lijk gaat er niet in, *lamboemo irali*, de vijand is reeds in 't land, in 't dorp, *lamboe masapi ri sisiro*, de paling zit in de fuik, *da lamboe ata ndudika ri tangoa*, de dakbladeren zullen er wel in gaan, als ze in de hut worden gelegd, *bure'epa lamboe, napesoeuokimo*, hij was er nog niet in (in de hinderlaag) toen (de aanvallers) al tevoorschijn kwamen, *lamboe mporose ri Banggai Lanto*, hij is al aan 't varen naar het Drijvende Eiland.

polamboe heet een gerecht van vleesch of visch bij kruiden gevoegd, dat men in een bamboekoker heeft laten rotten en als kruiden in de toespis gebruikt, op reis.

2. *lamboe* (Mor. id., Tag. Bis. Sang. Tontmb. *lamboeng*), pr. t., vrouwenjakje; *inolamboe wero*

olo, bekleed met een jakje met kralenslingers.

lamboel (van *la* en *mboei*, zie *woei*), „de waaijer, de wind“, pr. t. v. *inosa* (adem).

B. *melamboei*, zacht waaien, ruischen, *melamboei Dongi*, de N. wind begint zacht te waaien.

lamboenoe, n. v. e. landstreek in den N.W. hoek der Tominihoekt; *To Lamboenoe*, *Lamboenoeër*, wordt wel gebruikt in den zin van *taoe mepongko* (heks), daar men beweert dat onder de *Lamboenoeërs* die vroeger aan de Poso-monding zijn geweest, veel heksen waren. (Tor. I, 39, 157)

lamboera, een zeevisch, die als hij nog jong is *dolo*² heet; zie aldr.

lamboeroe, zie *woeroe*.

lambojo (uit *la* en *wojo*, vgl. 1. *wojo*, 2. *baja*, 1. *bajo*, *limbajo*), het booze innerlijk van een heks of heksenmeester, dat in de gedaante van een dier op zijne prooi uitgaat (Tor. I, 254—262).

molambojo, spoken, als heks of heksenmeester optreden.

lambonagoe, een strandboom, uit welks stam men vaartuigen hakt; de hars wordt voor fakkels gebruikt.

lambóri (uit het Par.), in Todjo gebruikelijk voor B. 1. *jombori*.

lamboti, zie *lamoti*.

lamea, een klein, donkerkleurig, vliegend insect dat schadelijk is voor jonge rijst en maïs (Tor. II, 257); *kelamea pae*, de rijst lijdt schade door de l.

lameangi (ook *rameangi* en *baoe mejangi*, vgl. *mejangi*, „zich aan de open lucht blootstellen“, omdat deze visch troebel water schuwt en bij helder weer zeer dicht aan de oppervlakte van het water zwemt), n. v. e. zoetwatervisch, wit, plat, met stompen snuit, komt in de kolken van kleine rivieren voor; *tapoe ngkada*, *tapoe mbela*, *tapoe ntoeki ma'i natoengkoexi* *noe lameangi*, *roeke boegisi nalitisi*, de l. komt (bij badende menschen) snokklonters, wondkorsten en korsten van framboesia pikken en schilfers van ichthyosis afhalen.

lamedaroe, pr. t., n. v. e. boom, volg. 't zeggen: de *lansat*.

lami (vgl. *nami*, *njami*, [*njome*] en Tag. *lamir*, likken); *kalami-lami*, de lippen bewegen, *ananggodi mantjoeso kalami² wirinja*, een zuigend kind beweegt steeds de lippen, *kalami² wirinja mompoe dei²*, zijne lippen bewegen zich, terwijl hij zachtjes spreekt; *melalamita*, proeven, *vai gola sakodi*, *koep-lalamita*, geef een beetje suiker, dat ik het proeve; *mompelalamita*, een proefje nemen; *pakoeli ne'e ndalami-lamitaka*, *da ndaliomu ngkeogoe²*, aan medicijn [(pillen)] moet men niet zuigen, men moet ze in haar geheel doorslikken. (Uit dit *lamitaka* is de vorm *lamita* ontstaan, daar door verspringing van klemtoon *lamitaka* werd beschouwd als *lamita+ka*.)

metalami, mot., de lippen uitsteken en bewegen, v. e. zoogkind, dat de borst der moeder met de lippen zoekt of vat; *mantulami soesoeno ininja*, de moederborst met de lippen vatten.

lamini, Amp., vlerk van een vaartuig met uitleggers.

[*lamita*, zie *lami*.]

lamoa (vgl. *mboa*, *woa*, en Mor. *lahoemoa*; over het bestanddeel *lahoe*, zie Tor. III, 49), god, goddelijk wezen, zoowel de vergode voorouders, als de natuurgeesten en de hemelgoden; verder: geest, gemoed, innerlijk bewustzijn; ook voorwerpen aan de goden gewijd (zoals de *pokae* op den akker en de houten modellen in de smidse. Tor. II, 240, 349) heeten *lamoa*; *Poei lamoa*, Heere(n) God(en), ook wel als uitroep, *marameda*, *Poei lamoa*! Heere God, wat is het warm! *lamoa simulate*, *lamoa silaoe*, goden daar boven, goden daar beneden (in de Boven- en in de Onderwereld), *waroe lamoa*, wild zwijn, *manor lamoa*, wilde kip (ze behooren aan de boschgeesten), *pombai lamoa*, gave der goden, *tuo nupere ngkadjo madoengka*, *lamoa mampaiti*, iemand die door een vallenden boom is verpletterd, dien hebben de goden gedood, *bara lipoe lamoa lipoe mi pai nakabari endion jakoe da mampoele*, is ul. dorp soms een godendorp, dat ge niet toestaat dat ik het bezie? *nucela lamoa*, door de goden getroffen, *lamoa mpada*, „veldgod“, hetz. vogeltje als

djeekoeli; *banja jakoe megirue*, *sangaja² lamoa ri rajakoe*, ik ben het niet die beboet, 't is ongetwijfeld de geest in mijn binnenste (ik word, tegen mijn zin, door mijn geweten gedrongen), *sako lamoa ri korokoe be napokono mangkita siko*, zelfs de geest in mijn lichaam houdt er niet van je te zien, *maraoe i Ine*, *ntanoka lamoa ri rajaa*, Moeder is boos, nl. de geest in haar binnenste, *waroe lamoa*, de akker, of het gedeelte er van, waarin de godsdienstige plechtigheden plaats hebben, Tor. II, 239, *lamoa woea oepoe*, P., de bijzondere dingen in de *waroe lamoa* van den *sando*, die een aantal lieden om zich vereenigt, die naar zijne bevelen luisteren: *lamoa* is ook omschrijving voor woorden die men niet wil noemen, zooals *boegisi* (ichthyosis), *djoekoemo lamooanja*, de schubziekte bedekt zijne huid geheel, *kelamoa*, aan schubziekte lijdend; *molalamoa*, den coitus uitoefenen.

tuo mate ndalamoa, gestorvenen worden tot *lamoa* gemaakt, *molamoa*, zich met de voorouders bezighouden, gebruiken of plechtigheden tegenover hen in acht nemen, *to polamoa* (Chr.), heiden, *mampolamoa*, als *lamoa* beschouwen, *lamoa* noemen, *waroe ndapokaeka mariu ngkani ndapolamoa*, dat waarvoor men bang is noemt men vaak *lamoa*. *lamoe*, in de uitdrukking *doti lamoe* (misschien voor *doti isilamoe* „Mohammedaansch gif“), een geheimzinnig vergift, dat onmiddellijk heet te dooden, *tuo ndudoti lamor da бага kompo*, iemand die met dit gif wordt be-tooverd krijgt een gezwollen buik.

lamoro, het Mal. (Ned.) *nomor*, nummer, cijfer, *tindju re'e lamoronia*, palen met cijfers; ook verkorting van de uitdrukking *lamoro sator*, het Mal. *nomor sator* (nummer één), van de beste hoedanigheid, uitstekend, *lamoro kodjo*, *baosla mangkeni laoro*, dat gaat prachtig, dat een buffel rotan vervoert.

molamoro, loten: *ndalamoro*, verloot worden, genummerd worden; *ndalamoroni*, id. *lamoti* (vgl. *onti* en Sig. *namonti*, Sang. *lamati*), Bent. *lamatik* „bloedzuiger“, Tontmb. *lambesik*, *lalamentiij* „vurige mier“, ook

lamboti, syn. met *lea*, roode boommier, die vinnig bijt; *mekarama lamboti*, zie *karama*, op 1. *kama*.

1. *lampa* (vgl. *balampa*, *lampangi*, *lampa'ani* [en Mor. *palampa*]); *oko lampa*, eene mand met voet, ook *bingka mowiti* genaamd.
melampa, zie *lampangi*.

palampa, PmB., syn. m. *anda*, trapportaal, stelling.

palampa, Amp., syn. m. *lampa'ani*.

2. *lampa* (uit het Boeg. *lampa*); *sinange lampa*, groot soort (ingevoerd) kapes.

lampa'ani (st. 1. *lampa*, suff. *-ani*), tafeltje of rakje, om vleesch of maïs aan te hangen. opdat de honden er afblijven; offertafeltje. op 3 of 4 pooten, met een blad van takken, waarop een mandje wordt geplaatst met offer-spijzen (afb. Tor. I. 384); i *La Sangki du kapolampa'anika*, *da ndatome mpanagoentor*, we zullen voor L. S. eene stellage oprichten, dan kunnen alle geweren op hem afgeschoten worden.

lampangi (Ngadj. Tomb. *lampang*; [vgl. 1. *lampal*]); *melampangi*, soms afgekort tot *melampa*, buiten de oevers treden, het land overstroomen, *meuroke koro nTomasa*, *melampangi*, de Tomasa zwelt aan en treedt buiten de oevers.

Amp. *lampangi* = B. *obosi*, tweede pakje rijst bij 't eten.

lampe: *kalampe-lampe*, in horden hangen, los neerhangen. *kalampe*² *worjoea*, *lamba*, de haren hangen los neer, het baadje hangt aan horden om het lijf. *kalampe*² *petu lagiwa ndasujoe*, de huid v. h. hert waarin een hak is gegeven hangt in horden neer.

lampi (vgl. 1. *lapi*, *japi*, *dampi* [enz.] en Mal. *lampin*), dekkleed, bedekking, schabrak, ook: zadel van een paard; *lampini eo*, beschutting tegen de zon, *koera koekeni lampini mbiwiko*, *merapi djole*, ik breng een pot mee als bedekking van mijne lippen, terwijl ik maïs vraag (de pot, als tegengeschenk, maakt de lippen vrijmoedig), *lampini inaoe*, de bladeren waarop de toespijs is neergelegd.

molampi, een dekkleed gebruiken, hebben; *inodo ndapolampi ri njara*, geklopte boom-

schors wordt tot dekkleed gebruikt voor het paard; *ma(nga)lampi*, *malampini*, bedekken, eene bedekking op of onder iets leggen, *se'i samba'a tali²*, *ndalampika wici merapi*, hier is een kwartje om mijne vragende lippen mee te bedekken. *ndalampini pakoeli*, onder de poeder wordt een stukje papier of een blad gelegd, *lampini palemo*, *mampalisi ta'i manor*, beschut je hand met iets (een lapje, een blad) om den kippendrek af te vegen.

mopalampi, hetz. als *mopagere*, zie *gere*.

tolampi, bedekt, beschut, afgeschut, *tolampi awaaja pai nakabare'e bangke uelanja*, zijn schouder was beschut, zoodat zijne wond niet groot was, *tolampi ri karamedanja*, beschut tegen de warmte, *eo tolampi, be lioe ri karaba*, de zon is afgeschut, ze dringt niet door het jakje, *re'e katolampinja*, *re'e kakononja*, soms stuitte het op een beschut gedeelte, soms was het raak.

PmB. *lampiadje* (vgl. *tulambiadje*), *naroen-tjoe ntjojo*, *dja kupipiso sojo kiponote*, *ewa oer vroeri kandjo'engki*, 't kwam tot over de kin (de kin was bedekt), de stroom kwam op ons af, tegen den stroom in moesten we oversteken, onze stoet slingerde als een zwarte slang.

lampoawa, PmB., oogsttaal, uit *lama* (= *jama*) *mpoawa* „kookbladeren“, groente.

1. *lampoe*: *ma(nga)lampoe*, afbreken van stengels, stelen of stammen van gewassen, zooals suikerriet of jonge boomen, *ane noekita robor*, *lampoe*, wanneer ge bamboespruiten ziet, breek ze dan af, *wajo dja nalampoesi*, *bare'e natoera*, *nurembisaka*, *lo'oemo*, hij brak de bamboes maar af, hij kapte ze niet, hij haalde ze naar beneden en daar gingen ze; *toea'ikoe koelampoeka toiroe*, voor mijn jongeren broeder breek ik suikerriet af.

malampo, afgebroken, *naloentasaka*, *malampo*, hij trok er aan, het brak af, *malampo ngisi*, de tanden zijn afgebroken, *malampoesi tondoe lagiwa*, de horens der berten breken af.

2. *lampoe* (vgl. *lampoe* en Mal. *lampoen*, vlot-tend), een verwilderde buffel; *To Lampoe*, benaming der Bare'e-sprekers ten N. v. d. Golf van Bone, wrdl. „wildten“, Tor. II, 392—421.

lampoenga, Todj.; *kelampoenga*, ransig, van olie.

lampoera, soort pisang, groot en voedzaam; w. t. *damba*.

lana (vgl. *jana* en Filip. t. Minah. t. Mong. *lana*), olie, vooral kokosolie, *lana jore*, dikke olie, gestolde olie, *owi be madago rajanja*, *se'i² lanamo*, vroeger was zijne gezindheid niet goed, thans is ze (als) olie (ze laat niets meer te wenschen over).

melana, op olie uitgaan, zoo glad, zoo blinkend zijn als olie; *malana*, glad, geolied. *malana paoenja*, zijn spreken is glad; *malanai*, met olie smeren, *ane mapeni masina*, *ndalanai*, *nakajoesa*, als de naaimachine stroef gaat, wordt ze geolied, opdat ze gemakkelijk ga, *jakoe noelanaika paemoe*, ge smeert me, maakt me lekker door je woorden.

pr. t. *leno borie pelana*, gele citroenen om 't haar glad te maken; *da noepelana-lanai*, daarmee moet ge uw haar glad maken.

lanata (met inf. *-an* v. *lata*, splijten), w. t. v. *leti*, vrouwelijk schaamdeel.

1. *landa* (vgl. [janda], *danda*, enz. [en Mor. *landa*]); P. *molanda*, sago winnen uit de houtvezels van den suikerpalm of van den sagopalm, door ze eerst met water te overgieten en ze daarna uit te treden; *polanda*, de bak waarin dit geschiedt (Tor. II, 205); *ma(nga)landa*, op iets trappen, over iets heen-gaan, heenloopen, *ne'e kandasu²*, *boi noelanulu taore jore*, loop niet zoo heen en weer, opdat je niet op de slapenden trapt, *ane bangke ropo*, *ne'e ndalanai*, als de golven hoog zijn, vaar er dan niet overheen, *taore setoe dja ma'i malandasi*, *malandagi kami*, die lieden komen ons maar vertrappen.

kalanai², er op los tredende, trappende, *ndipotagolandagi*, betreden, vertrappt worden.

pr. t. *poragia tapelanda*, we loopen over den regenboog heen; *namo bago nalandagi*, al betreden zij den grond.

2. *landa*, PmB., *landa-landa*, nauwelijks zichtbaar.

3. *landa*, Str. B. (uit het Boeg. *lanra*), groot net, dat uitgespannen en toegehaald wordt.

landanga (Mak. *landangang*), rek op twee schragen, een van ½ M. hoog en een lager, bevoerd met dunne boomstammen, die dus schuin liggen; zulk een rek staat in het oogstveld om er de rijst op te drogen, eer zij wordt opgeschnurd; *molandanga*, zulk een rek maken, hebben, gebruiken, *pa ndalandanga*, rijst, op een rek gelegd.

landari, krachtig, flink, *landari njara*, het paard is sterk, flink, *landari eo*, de zon brandt sterk.

landasani (uit het Boeg. *lanréseng*), Tog., aanbeld.

lande, lap geklopte boomschors of stuk ka-toenen weefsel waarop de zuigeling in de wieg ligt; *malande*, met een luier bedekken. *ndalande palv*, *ndadika ananggodu*, op de armen wordt een luier gelegd en daarop wordt het kind gelegd; *palande*, offertafeltje op vier pooten, met een blad van gespleten bamboe (Tor. I, 58, 278).

mekilande, vragen om zachte, om ver-schoonende behandeling; *melandebaka*, wdl. „zich zelf op een luier leggen“, zich vrij-koopen, v. e. slaaf, door zijn heer een aantal buffels te geven (iets wat zeer zelden geschiedde); *telandebaka*, tot een beteren levens-staat gekomen, hetzich gemakkelijker kunnen maken, *telandebaka taore setoe*, *maka re'e alisi ngkatoeroenja*, *kajoekoeraja*, *baelanjaja*, zij zijn in beteren toestand gekomen, want in hunne kokospalmen en buffels hebben zij een kapitaal.

In poëzie is *lande* „hoog“, vgl. *oelande*.

indekue landemo reme, daarboven staat de zon reeds hoog.

banjamo gori ngkalede, 't is al over den tijd om van huis te gaan.

Lundea nDopo, waar de golven op het strand rijzen", *Poland Bajo*, waar de Badjo-reezen aan land komen", plaatsnamen; *Monykor Lande*, Hoogenberg, n. v. e. berg met daarop gelegen dorp in Saloe Maoge.

pr. t. *malande*, hoog; *palandea* = B. *anda* (trapportaal), en = B. *wontjea* (schedelrak i. d. tempel).

landja (Mal. *langkai*), schrede, stap, *marate*

landjanja, zijne schreden zijn wijd, *landja mpelindja*, met wijde stappen loopend, *sa-landja*, één stap ver; *kalandja*², er op los stappend.

melandja, stappen, schrijden, *telandja*, tot stappen gekomen, *bare'e telandja witinja*, zijne beenen komen niet tot stappen, verzetten zich niet, *telandja² pondjaoenja*, *ewa nabombangi*, haar naaisel is met groote steken genaaid, alsof ze het geregen heeft.

ma(nga)landja, iets met groote stappen doen, groote stappen nemen bij iets, *da koe-landja gantji setoe*, ik ga nog een stap dicht bij dien tol staan, *nalandja pondjaoenja*, zij heeft met groote steken genaaid, *ndalandja ntosoe*, 't is met wijde steken genaaid, *jakor dja ndalandja ntosoe*, ik ben telkens gestoken door dorens (alsof mijne huid met groote steken genaaid was).

malandjabaka, met groote stappen over iets heen lopen, *dja nalandjabaka mamptoeomboe*, hij loopt er maar overheen, terwijl hij 't vertelt.

landjima, zie *langgina*.

landjo (ook *nandjo*, *nanggo*; vgl. *landjoro*); *gantji landjo*, tol met een lang onderstuk en een kort borenendeel, *taoe landjo*, een lang, mager mensch, bv. iemd. die te zeer uit de krachten is gegroeid.

landjoro (vgl. *landjo* en *Mal. landjar. landjoer, landjoet, landjoeng*); *molandjoro*, nakroost hebben, spruiten, uitloopers hebben, van menschen, dieren en planten gezegd.

lando (vgl. *danda*, enz. [en *Mor. lando*]), uitbouwsel v. d. vloer, binnen of buiten het dak, de vloer dien men bouwde bij het *mompapilungka* om den tempel of de feesthut te vergrootten; *tana lando*, plaats waar de buffels gewoon zijn te gaan liggen, *tana lando napodjamaaka*, *ntje'e pui nakamu'i noe havela*, *maka lokoepanja*, hij heeft zijn akker aangelegd op eene buffelweide, daarom komen de buffels er in, want het is hunne ligplaats.

landoeë, rak boven langs de huiswanden, syn. *tonete*; *landoeë ndapasompeka njoo*, een rak dient om er den boel op te zetten.

In poëzie: zwevende, zwerrende:

Tapomaro tapokoedja?

taoe dja Bajo mbeloea.

Tapokoedja tapomaro?

taoe dja landoeë Bajo.

Wat zullen we 'om hem geven?

't is maar een rondreizende Badjorees.

Wat zullen we ons om hem bekommeren?

't is maar een zwerrende Badjoër.

landoegi, slijmhuid van dieren of pas geboren kinderen, bij planten tusschen bast en hout: *landoegi ngkajoekoe*, de slijmerige laag die bij oude kokosnoten op het vleesch ligt en die men verwijdt, eer men het vleesch raspt.

landoejo, pr. t. en w. t. voor *woejoe*, hoofdhaar, en *woejoe*, haar; *landoejo mpe'legi* = *woejoe mata*, oogharen, *landoejo ntjoeloe*, id.

In poëzie afgekort tot *ndoejo*, bv.

anakoe Molodoe ndoejo

sauri ri lainde ngkorne.

mijn kind, dat hare haren schudt (de talrijke rijstaren die ze geoogst heeft), bereikt de toppen der wolken (met de opgehoopte rijst).

1. langa (gr. bet. „zitten, zich rustig bevinden, rustig blijven”, vgl. *janga*), een stuk grond dat uit aaneengesloten akkers bestaat, *djorkoe langa kandi'oe mami*, *bere'e baroe*, alle aaneensluitende akkers hebben we afgeloopen, maar er was geen palmwijn, *salanga² podjamaa mami*, onze akkers liggen in één complex (wdl. in ééne ligging), *taoe setoe salanga² pui kami*, hun akker ligt in één stuk met den onzen.

molanga², aaneensluiten, v. akkers, *molanga² moljamaa*, in één complex akkers aanleggen (meestal binnen dezelfde heining).

torlanga, polanga, een stukje hout, plankje of iets derg. dat dient om op te zitten in de *samboer* (kleine prauw), ook wel in eene groote prauw, maar steeds dicht bij den bodem, geen zitbank zoals de *bonta*, die veel hooger is en meer voor vlerkprouwen dient: *katoedoer mpolanga, kut, ntorlanga*, zie *toedoe*.

pelanga, teekening op foeja (reeks aaneengesloten ruitvormige figuren). Tor. Atl. bfdst. Nijverheid.

langari, polangari, verzoeningsgeschenk aan verstoorde geesten of menschen, wdl. „wat doet zitten, wat tot bedaren brengt, weder rustig maakt”, Tor. II, 6, 30, 32, 47, noendjāa da langarinja, du koepolangarika kadja'a ndajanja, wat zal het geschenk zijn, waarmede ik zijne boosheid zal verzoenen?

langana, pelangana, verbindingsweg, toepad, dat een bocht in den weg afsnijdt; als 't pad in een rivier loopt vermijdt de *pelangana* een bocht, een steil stuk rots of een waterval; *melangana, melalangana*, zulk een verbindingspad gebruiken.

2. langa, ongesteldheid in den buik, bij slechte spijsvertering, gepaard met winderigheid, soms ook met bloedafgang, *taoe nakonu langa*, *madjoe'a ri poesnja*, wie door *langa* is aangetast, heeft pijn in de navelstreek, *oepe ntabako ndadika ri poese, naka'osa nwe langa*, een uitgekauwde pruim tabak wordt op den navel gelegd, opdat de *langa* geneze, *navali-langana kompo taoue setoe*, zijn buik is opnieuw door *langa* aangetast.

3. langa (Mor. id. „schijnsel”, *melanga* „schijnen”); *melanga*, duidelijk zichtbaar zijn, zich goed laten onderscheiden, door heldere kleur of duidelijke lijnen, *topi mengkaur² melanga ndapeole*, een blinkende sarong, reeds van verre te zien; *pelanga ndeme*, het schijnen der zon; *mampapelang*, helder, blinkend maken.

4. langa (Boeg. *lengē*): *mampalang*, kokospinangnoten neerleggen om te ontkiemen, opdat ze daarna kunnen geplant worden, *koepalang kajoekoe, bara samboerja papalang*, ik heb kokosnoten te kiemen gelegd, ongeveer een maand lang laat ik ze kiemen.

langajadi, pr. t. v. *bingka*, mandje, soms verkort tot *jadi*. Wellicht met suff. *-adi* (gelijkwaardig met *-aka*) van *1. langa*, dus „wat men hier en daar neerzet”.

langana, zie *1. langa*.

1. langani (afgezonderd uit *lalangani*, dat als geredupliceerd is beschouwd, maar ten rechte *lalang* is, met *-ani*, zie *goralang*), Str. B.: *molangani*, een angelsnoer om een klos winden; *lalangani*, de klos.

2. langani (Boeg. *lengēng* „langdurig” (MS.), (Mor. *malanga* „hoog”)); Amp. *malangani*, hoog opgeschoten, lang.

langara (vgl. *1. ngara, 1. langira* en *Laj. ngara²*), gehemelte; *langara masapi*, „palinggehemelte”, Todj., n. v. e. kruipplant; de bladeren, gemengd met vruchten van de *ra'oe*, gebruikt men als gencesmiddel tegen koorts.

langari, zie *1. langa*.

langasi (Nap. *langa* „vrees”, dus „vreesverwekkend”); *malangasi*, stinkend van nature, zonder rot te zijn, *malangasi koro ndaopa*, het lichaam van de vleermuis stinkt.

lange badjo, Todj., een boomheester.

langede, in poëzie syn. m. *tambolo*; zie *lolambo*.

1. langga (Mak. id.), de stukken hout op de aanlegplaats van een vaartuig waar het op wordt gezet, *lalo langga kita*, we hebben geen aanlegplaats gevonden; *ne'e bangke gaya pangkoni, langganja woengka eo ne'e ndapapeliore*, eet niet te veel, ga de gewone aanlegplaats niet voorbij (de dagelijkse maat niet te buiten); *ndalangga doanga, bi nakoni ntana*, het vaartuig wordt op houten gezet, opdat het niet door de modder worde aangetast; *malanggaraka*, stukken hout dwars op den oever leggen, om er een vaartuig op te plaatsen.

2. langga (vgl. *jungga*), vlam van het vuur, *langga woa* „uitschietende vlam”, v. iemd. die heftig spreekt, onnodig druk optreedt, al is er niets bizonders aan de hand, *ne'e langga woa komi, taue taue madjoe'a*, maakt geen drukte, er is een zieke; *melangga apoe*, het vuur vlamt, *taoei apoe, nupelangga*, blaas het vuur aan, dat het vlamme, *melangga reme*, de zon schijnt fel; *mampapelangga*, doen vlammen, *pupelangga apoe setoe*, doe dat vuur vlammen.

langrana: melangrana, zich langzaam bewegen, zooals bv. een herstellende zieke of een kind dat nog niet lopen kan.

langraera: melangraera, omzetting v. *me-nygpaera*, zie *2. era*.

langgara, Str. B. (uit het Par.), Mohammedaansche godsdienstschool, tevens als bedehuis gebruikt.

langgina of *landjima* (Jav. *Mal. gelang*, Tons. *welang*, Mgkb. *bilang*²; het woord is dus uit *gilanggilang* ontstaan), soort wilde postelein, veel voorkomend op ontgonnen grond (Sesuvium *Portulacastrum*, Cl. 3111); een aftrekeel van de stengels en bladeren wordt gedronken bij inwendige ongesteldheid; vaak verward met *taloeco*.

langgiri (Mak. *langiri*), ook *alindaki* gend, een boom waarvan de bast als zeep is te gebruiken, *Albizzia saponaria*, Cl. 125.

langgo; *polanggo*, de maaltijd en het avondfeest op den avond en nacht, voorafgaande aan 't plantfeest, Tor. II, 248; *molanggo*, zulk een feest vieren. Vóór het avondeten werden de *lamoa toempoe ntana* (de voorouders, eigenaars v. d. grond) op de *soembi* (rand buiten de heining) geroepen, door iemand die er verstand v. had; den volgende morgen werden de zakken met zaai-rijst en de zaden v. komkommers, pompoenen en watermeloenen met kippenbloed bestreken, bij den *pongkaresi*-boom, die in elk veld stond.

(De eig. bet. v. *langgo* is niet bekend; vergelijking met *landjo*, *nandjo*, *nanggo* zou de bet. „vooruitschuiven“, nl. van het plantfeest naar den vorigen avond, opleveren; volg. somm. is *molanggo* = *montimosoeki*, naderen. Zie ook *mongkolirangi*, op *licoo*.)

langgoë (Tomb. *longkoj*, Sang. *longgoi*), palm-rolmarter (*Paradoxurus Mussenbroekii*), die veel in de bosschen van M. Selebes voorkomt; w. t. *antimoele*, *kadoawoe*, *tindaloe*, *to ligo*, *to rate ikoe* (langstaart): men zegt dat hij wel palmwijn snoept uit de opvangkokers aan den suikerpalm.

langgoroesoe, pr. t. v. *jokoe*, armband.

langi, pr. t. = B. *jangi* (hemel).

a) *taue ndioedoe ndilangi*, de bladeren moet ge rooken, in de lucht blazen,

b) *neu mujaiuderagi*, alsof ze schitteren.

Langi Mompole, Tor. III, 672, 111, een dorp der luchtgeesten.

molangi motinete, eene dichtertelijke uitdrukking om iets aan te duiden dat zich ver uitstrekt, *molangi motinete mbambanja*,

zijn leugens hebben zich over den heelen hemel verspreid. Zie 2. *tete*.

1. **langira** [vgl. *langara*, *lingira*, *rangira*], de leege ruimte achter de kiezen, ook w. t. v. *ngisi*, tand.

2. **langira**, n. v. e. boom, van welks hout men vaartuigen maakt: *langira dike*, dez. plant als *kalide*.

1. **langka** (vgl. *langkati* en Tontmb. *runka*², Land. *melangka*, hoog. Mong. *langgo*², lang. Mak. Boeg. *langka*²), bank of brits, rust- of slaapbank, in de ouderwetsche Toradja-huizen, aan het eind van de gang, L. ook: kamer, Tor. II, 161; *langka mpealo-alo pineloa* (vgl. *irinaloa*) „de verhoogde vloer, versierd met jaarvogelkoppen“, waarop de meisjes zaten die onderworpen werden aan de plechtigheid *mompilangka* „in het door een verhoogden vloer en gordijnen gevormde vertrek zetten“, Tor. I, 364—374.

molangkawaka, op een hogere plaats zetten, een meer verheven plaats geven, *rapoe ndalangkawaka*, de stookplaats wordt op pooten gezet, *taoe madjo'e'a ndalangkawaka ri dapi*, de zieke werd op een paar planken getild (om hooger te liggen dan de vloer of de grond), *ndaurali-langkawaka tana ri poe'oe jondo*, de grond aan de uiteinden der brug wordt weer bijgehoogd.

langkanae, zie afz.

2. **langka** (Tontmb. *langka*²; *molangka*, uit een drinkvat water of palmwijn in den geopenden mond gieten, zonder het vat met den mond aan te raken.

3. **langka**: *molangka*, schermen zonder wapens, enkel met armen en beenen; *mombelangka*, aldus met elkaar schermen.

langkai (vgl. 1. *la*², *ngkai* en 3. *kai*), man, mannetje van dieren, mannelijk; ook: echtgenoot, *langkaikoe*, mijn man, *langkui toe'a*, oude man, *langkui toe'akoe*, mijn oude man (zoo noemen vrouwen vaak haren man), *pae langkai*, eene soort rijst.

molangkai, een man hebben, *mampolangkai i Rombo*, R. tot man hebben; *melangkai*, *mlalangkai*, *malangkai*, een echte man, een flinke kerel zijn; *taoe malangkai*, *meroekoe*

mata ntaoe mampoele kagasinja, kakodjenja, een flinke vent, de menschen knijpen de oogen toe als ze zien hoe vlug en flink hij is; *kala-langkai i Reso ori*! wat was die R. toch een flinke vent vroeger; *mangkalangkaika*, tot man, beschermer, geleider dienen voor, *wa'anja si'a mangkalangkaika wa'a nykasangkompunya wa'a, aue molangkaimo kasangkompunya, langkainja anor mangkalangkaika*, alleen hij kan als man optreden voor zijne zusters, als zijne zusters getrouwd zijn, treden hare mannen als hare beschermers op.

langkanae (uit het Boeg., nl. *langka-na-e*, pron. suff. en lidw., vgl. 1. *langka*), het paleis van den vorst v. Loewoe² te Palopo.

langkati (vgl. 1. *langka* en Boeool *langato*); *malangkati*, hoog opgegroeid, hoog opgeschoten, van menschen en dieren die boven de middelmaat zijn.

1. **langke** (Mor. *langke*, *langko*), enkelring, meestal ten getale van drie aan elk been, door vrouwen en kinderen gedragen (Tor. II, 227), *langke ngkaratoe*, de 2 ringen die schijnen om het smalle gedeelte der staande trom te loopen, maar die bij het bewerken van het houten lichaam der trom zijn uitgespaard, *langkenja witi'nja*, de ringen der staande trom zijn tevens haar voet.

molangke, enkelringen dragen: *polangke*, de enkel; *nataji mpat ira ngkalomeenja, napolangkenjo*, de rijst heeft de verdorde bladeren afgeworpen en heeft de overblijfsels aan den voet v. d. stengel.

2. **langke**, Pmb.: *melangke*, uitsteken boven iets anders: *pelangke doranga*, de hoogte van het gedeelte van het vaartuig dat boven het watervlak uitsteekt.

3. **langke**, Tog.: *molangke*, een vat ophouden, om iets in op te vangen.

langkeda (vgl. *keda*, *kela* en *nggade*, Nap. *langkeda*, kniekeel, *kaleda*, oksel), knieholte, kniekeel, oksel van een tak of een blad: *langkeda mpale*, of *langkeda ntjikoe*, binnenelleboog: *ntongonja ri langkeda ntoepako jakoe* „ik was nog in de kniekeel van den veenmol“, verbloemde uitdrukking voor „in de testikels van mijn vader“, d. w. z. nog

niet geboren (*langkeda* is hier aanduiding van *tojoer* en *toepako* van *papakoe*); *pelangkeda ntoepako*, eene ornamentale teekenfiguur, „gelijkende op de knieholte van den veenmol“, afb. Tor. II, 215.

melangkedasi, bij het kuitslaan of -schoppen op de kniekeel v. d. tegenstander mikken; *mampolalangkedaka rongonja, mantjoearaki samba'anja*, zijne vrouw de kniekeelen (den rug), eene andere zijn gezicht toekeeren.

langkede, soort van rijst.

1. **langko** (vgl. 1. *langko*), leeg, hol, met te veel ruimte, weinig gevuld, *dja langko² raja bannoe, be nulate toempoenja*, het huis is leeg, de bewoners zijn er niet in, *langko² teoela ri raja ntjalapa*, de kalkkoker ligt ruim in de pinangdoos, *pae moriso ri kompo, madago kasingkikijoe, irangkadjoe pai tabaro dja langko²*, rijst ligt stevig in de maag, dat hangt goed samen, groente en sago liggen maar los (geven dus geen gevoel van verzadiging), *dja langko² sa kumi roampoejoe ri raja dooanga, be djoekoe kare'e mami*, met zijn 20en zitten we nog ruim in de prauw, we zitten niet eens op alle zitplaatsen: *langko orani*, een door de bijen verlaten nest.

2. **langko**, Pmb., lam.

3. **langko**, *kadjoe* L. zie *kadjoe*.

Langkoda, naam van den smid in de Onderwereld (*Toratoe*), die mank is en in zijne smidse den weg naar *Toratoe* bewaakt: Tor. II, 111. (Vgl. 2. *langko*: misschien heeft *langkoda* het suffix *-atna*.)

langkoe: *molangkoe ri kadjoe*, op een stuk hout liggende in het water drijven, *molangkoe ri djoer ngkanta*, zich vasthouden aan den rand van het schild.

langkoemodi, n. v. e. boom, die witte bloemen heeft; de bladeren worden gekauwd en gespuwd op pijnlijke plekken, waaronder men eene inwendige wond vermoedt (Tor. I, 404, III, 677); de bast wordt wel met pinang gekauwd en kleurt het speeksel donker.

lango: *mutugilango*, dwars over elkaar leggen, van stukken hout, zooals geschiedt bij huisbouw aan de hoeken, of wanneer men eene zitplaats improviseert: een paar houten.

ondersteund door een paar houten, *ri lango*² *ngkabosenja*, als de hoofden bij elkaar zitten; *ndalango rivenja kadjoe*, *nepa ndapokadjoe banoea*, eerst worden de balken op elkaar gelegd, daarna worden ze voor den huisbouw gebruikt; *ndalango weso ngkadjoe*, *rapapombetambe*, de stukken hout worden op elkaar gelegd, dwars over elkaar; *langoka kadjoe ri soma*, *tapogombo*, leg stukken hout dwars over elkaar op 't erf, dat wij met elkaar praten; *ndalangoka dopi*, *nepa ndagoeka tana*, (voor een graf) worden planken (in een raam) op elkaar gelegd en daarna wordt de grond opgehoogd; *motoenda molango mpa'a*, zitten met de beenen gekruist, *podjamaakoe be gana napolango mpa'a*, *torote ri soembinja*, mijn akker is niet eens zoo groot dat ik er met gekruiste beenen in kan zitten, al [komen ze] tot aan den buitenrand.

mombelango, over elkaar heen liggen, *mombelango eira soka*, ze liggen als drijfhout over elkaar, *mombelango icojo pajoe*, de stengels der kruipbamboe liggen over elkaar; *mampapombelango*, maken dat 't een over 't ander ligt, *ndapapombelango pa'a*, het been v. d. een wordt gelegd over dat v. d. ander. *lango-lango* (uit het Boeg.), effen gekleurd Europeesch fabrieksweefsel.

langole, naam v. e. weefsel, uit Rongkong afkomstig.

lángoni (vgl. *lango*), Amp. = B. *tananda*, onderbalk; *momp'oer langoni*, onderbalken verbinden.

lanio, w. t. v. *tabako* (tabak).

lano (vgl. *jano*), w. t. v. *eo*, zon; *salano* = *sago*, één dag; *poimba lano*, zie 1. *imba*.

lanta (Boeg. Mak. id.), voorloopig rijstschuur-tje, op den akker opgericht om de geoogste rijst tegen regen te beschermen. Het bestaat uit een vloertje op palen, met boomschors of matten bedekt, soms ook nog omwand; soms rusten de dakribben regelrecht op den vloer. Daarop worden de rijstbossen gezet, met de aren naar boven. Op het dakge-raamte worden dakbladen gelegd, wanneer het regent; als de zon schijnt worden ze weggeschoven, om de rijst te doen drogen.

Veelal wordt de *lanta* ook *pomoei* genoemd, zie ai.

lantaboeke (vgl. *lata* en *woekoe*), met scheur-tjes er in, zooals bamboe die in de zon heeft gestaan.

lantamoe, zie *palantamoe*.

[*lantapi*, zie *tawaroeu*.]

lantari; *malantari*, iets algemeen maken dat bijzonder is, menschen en dingen betrekken in eene zaak of een oordeel waarin ze niet betrokken zijn; *anoe madja'a malantari anoe majoa*, schuldigen betrekken onschuldigen (in hunne zaak); *maoe banja komi*, *nalantari-mo*, al zijt gij het niet, hij heeft er u in betrokken; *taoe poera² dja malantari jakoe*, alle menschen betrekken mij er in, zien mij er op aan; *masala taoe samba'a*, *ndalantari-mo taoe salipoe*, als één mensch kwaad heeft gedaan wordt het heele dorp er in betrokken; *nalantari bisoe korokoe se'i*, *maka melele ri oekoe*, mijn heele lichaam is pijnlijk door een puist, de pijn gaat over op mijne spieren.

lante (Mal. *lantai*), pr. t. v. *banoea* (huis), *randa lante*, binnenhuis, binnenshuis.

lantera (uit het Boeg.), lamp. *lantaarn*.

lanti (Mak. Boeg. *lanti*, Mal. *lantik*), waardig-heid, ambt, titel, *molanti*, een titel hebben, een ambt bekleeden, *taoe nalanti ngKoe-mpania*, iemand die door de Regeering is aangesteld; *mampelanti*, eens voor een poosje of niet in ernst een rang of titel geven.

lantiboe (Sang. *lintoeuoe*, Mak. *lanteboeng*, *Eulalia japonica*), eene soort oeverriet, kleiner dan *wiro*, maar met holle stengels, grooter dan *boekoe*; [w. t. v. *boekoe*].

1. *lantja* (vgl. *londja* en Mal. *lansat*), w. t. v. *baboe*, *Lansium domesticum*.

2. *lantja* (Mal. Jav. *lantjar*, Tob. *ransar*), v. e. mensch of dier, overal zijn drek loozend, *lantja ananggoti*, *parera*, *bata'i*, *neposeboek*, *ta'inja*, dat kind laat overal zijn drek vallen; poept overal. 't is een poepert die zijn vuil maar in de rondte strooit; *lantja pita*, *ta'inja dja kapita²*, overal poepend, zijn drek spuit er maar uit.

Lantjadoko, wdl. „de Schrokker, de Slokop”

(van *lantja* of *lata* en *doko*), het hoofd van eene bende vrasachtige geesten (*rampo*), die op feesten het eten weggapen, als men hun niet vooraf een offer brengt; Tor. II, 120, 281.

lantje, w. t. v. *boti* (aap), verk. v. *la ntjeba*, zie 2. *seba*.

lantji (vgl. *jantji*, *jasi* [en Mor. *lansi*]), open en bloot, zoodat het een groote opening vertoont en daardoor van verre zichtbaar is; *lantji² tanoana mandake ri Timbo Gadi*, *be ndate kamooenja*, je schedel is open en bloot als je naar T. G. opklimt, er is geen schaduw boven; *salantji matanja*, wijd sperde hij de oogen open.

melantji, zich wijd openen, *melantji matanja*, *menaa*, zijne oogen gaan wijd open bij 't ontwaken; *kalantji² ndakita waro nDano*, *eira pembajo*, open en bloot ziet men het oppervlak van het Meer, als een spiegel, *kalantji² matanja*, zijne oogen gaan wijd open.

lanto (Minah. t. *lentoet*, Ponos. *lonton*, Boeool *landapo*; [vgl. *doemando*, *lonto*]), *molanto*, drijven, vloten, aan de oppervlakte van het water komen, *molanto baee mangkoni*, de visschen komen boven om te eten, *molanto icoja*, de maan vertoont zich boven de kim; *lanto² koro*, *marat² ri pembajo*, het lichaam komt te voorschijn en is duidelijk te zien in den spiegel, *linoendjoe lipoe*, *djo amaa lanto²*, het dorp is verbrand, er liggen louter sintels in 't rond; *tolanto*, boven op iets blijven liggen, op iets rusten, *silo ndato-mperoni*, *nakatolanto mata ntaoe monjila*, de fakkel is v. e. schijnwerper voorzien, opdat de blikken der visschers daarop rusten; *palanto*, dobber, aan een hengelsnoer, meestal een stuk droog hout of een droog stuk stengel v. *morompa*.

mampapolanto, drijvende maken, veroorzaken dat iets bovendrijft, *kara² ntaoe molanto*, *angekoe be napapolanto ngkabosenja*, de zaken van anderen zijn in behandeling, maar mijne zaak behandelt het hoofd niet, *baola i Doempaja*, *ane banja jakoe mampapolanto*, *be dolanto*, als ik de zaak der buffels v. D. niet aanhangig had gemaakt, zou ze

niet behandeld zijn; *melantobaka*, *-vaka*, zich laten drijven, zich vertoonen boven water; *telantowaka*, blijven drijven, komen te drijven.

lantoe (Nap. id. „langdurig”); *molantoe*, wachten; *ma(nga)lantoe*, wachten op, afwachten, *malantoe pebete ndeme*, de opkomst der zon afwachten, *malantoe joenoe*, op de anderen wachten.

lao (Nap. Boeg. id. „gaan”, Sa'd. *mengkaloa* „afдалen”); *melao*, zijne verblijfplaats verlaten, er op uitgaan, den omtrek bezoeken, vooral om voedsel op te doen, *melao mboela ri wici ntjoembi*, de geiten zoeken eten aan den rand der heining, *melao to melambi*, *metaka ri pelata*, de boschbladluizen gaan op voedsel uit en hechten zich aan onze huid, *melao apoe*, het vuur verbreidt zich, *melao pakoei ri oe²*, het geneesmiddel vloeit door (en mengt zich met) het water, *melao bisoe*, *melele*, de puist breidt zich uit, gaat verder, *djo² angkoe melao ri kompongkoe*, PmB., mijne ziekte plant zich voort tot in mijn buik; *pelao nre bambarinja djelema ri tengi ntana*, in zijn loop heeft het gerucht de naburige landen bereikt.

mampeluoki, zich verspreiden over, zich verbreiden langs, *kadjoe nupeluoki nre apoe*, langs de boomen verbreidt zich het vuur.

PmB. *mampalao*, met iem. meespreken, iem. naspreken, nazingen.

laoda, PmB., de zwarte donyge dai.

laoe (vgl. [2. *la*], *jae*, *ndjae* en Sa'd. *lae*), Zuid, tegenover *daja*. Noord, dus wel id. met Mal. *laet*, enz.) aanwijzend bijwoord, dat eene plaats aanwijst die benedenwaarts van den spreker ligt, althans niet duidelijk in opwaartsche richting, er, daar, aanwezig zijnde, voorhanden, *koedjama icojo*, *bemo lae oe²*, ik schudde den bamboekoker, er was geen water meer in, *da rajakoe mamongo*, *be lae laeumbe*, ik wil pruimen en er is geen sirih, *koepali kabosenja*, *be lae*, ik zoek het hoofd, maar hij is er niet, *napelema anoe nakati*, *bemo lae Nggasi*, *dja watoe lae*, zij keken naar wat zij gedragen hadden, maar de Spookaap was er niet meer,

er waren slechts steenen, *se' laboekoe* — *bara laoe goemanja*? — *laoe*, hier is mijn kapmes — is er eene scheede bij? — ja; *da koetima rose ri doeanga*? — *nakalaoemo roenja*, zal ik de roeispanten uit de schuit nemen? — laat ze er eerst maar in blijven.

*laoe*², syn. m. *laeoka*, laag, v. d. stand der zon, *laoe²mo rene*, de zon staat al laag. *silaoe*, ginds, daarginds in de laagte (althans niet in de hoogte), *Lamoa sindate*, *Lamoa silaoe*! Goden daar boven, Goden daar beneden! *taoe silaoe*, de lieden daarginds; *rilaoe*, *toelaoe*, syn. met *silaoe*, *paka-dago toelaoe*, pas op daarginds, *rilaoe taoe mampapali siko*, daarginds zijn menschen die je zoeken; *laoe-laoe*, *telaoe*², *uailaoe*, daarginds, min of meer in de laagte, *laoe²rene*, *telaoe²rene*, *uailaoe*, de zon staat al eenigszins laag, *uailaoe uaima'i* of *wasilaoe uasima'i*, ginds heen, hier heen, heen en weer (indien de richting ginds niet opwaarts gaat), *wasilaoe uasindekoe*, naar beneden, naar boven, op en neer.

laeoka, laag, v. geringe hoogte of diepte, *laeoka eo*, de zon staat laag, *laeoka oe*, het water is laag; *laeoria*, P., syn. m. *lairia*, aldaar, te genoemder plaatse, (in PmB. *laeoria* of *la'oria* (MS.)).

laue, pr. t. v. *jaue*:

roendoe laoe maringkalo, het valt hard omlaag, *roendoe laoe marimboe*, het stort flink neer.

1. *la'oe* (vgl. *ja'oe*), op zich zelf niet gebruikelijk, dan als naam v. d. Tor. Uilespiegel i *La'oe*; de naam bet. z. v. a. „die ter zijde staat, die niet in het gewone kader past, de Zonderling”, tenzij hij id. is met *Lasoe*, zie aldr. Tor. III, 454—457.

mokala'oe ngisi, de tanden staan niet in de rij, de eene groeit vóór de andere, *mo-kala'oe ngisi doata*, *mopatapi*, de tanden der slangen staan vóór elkaar, ze vormen een dubbele rij; *mosingkala'oe ngisi*, de tanden staan niet gelijk in de rij.

[2. *la'oe*, Salhem. e. a. = B. *laoe*; PmB. *la'oe-toe*, *la'oti* = B. *toelaoe*, zie *laoe* (MS.).]

La'oe, Ndo i *La'oe*, zie 1. *oe*.

laoebole (vgl. *wole*, [2. *bole*], pr. t., omkeeren, omkantelen; *gontoe ba ngkoelaoebole* (Tor. III, 694, 124), ik zal de afspraak niet veranderen.

boi dja melaoebole, opdat (de schuit) niet omkantele.

laoelewa (vgl. 1. *lewa*), pr. t., *toe ba ngkoelaoelewa* (Tor. III, 694, 125), het gezegde zal ik niet overtreden. [Zie ook 2. *lewa*.]

laoli (vgl. *laolita* en Lind. Nap. Kant. Da'a-t. oeli, spreken), pr. t., woord, afspraak, gezegde, verhaal; *natole*, *nalaoelimo*, hij spreekt, hij zegt; *rigi ntolle koelaoli*, hoort met de ooren wat ik zeg; *kalalaoli* i *Kai*, Grootvader is aan 't woord.

laoembe (omzetting v. *loambe*, of afgezonderd uit *malaloembe*, dus uit *laloembe*), sirih, waarvan de vrucht het hoofdbestanddeel is van de sirih-pruim (de bladeren gebruikt men alleen als er geen vruchten zijn); ook w. t. v. *woejea* (hoofdhaar) [en v. 1. *woeje*]; *woekoe laoeembe*, sirih-pitjes, kleine puistjes in het gezicht; *mompokeja laoeembe*, zie *koja*.

Soorten van sirih zijn: *laoembe kodoentoe*, 1. *ntomini*, 1. *tauraindo'oe*, alle aangeplant, om de vruchten; 1. *ntjilo* of 1. *malangasi*, minder geacht dan de vorige soorten, 1. *leko* (of *ba-oele*), ook *pase gnd.*, zie aldr.; 1. *kakadjoe*, 1. *konaloeri*, 1. *taraoe* (ook 1. *motalikoe*, zie *taraoe*), groeien in het wild, maar worden toch gepruimd; van 1. *koja* worden alleen de bladeren gepruimd; van 1. *aoe* worden de bladeren gebruikt als medicijn op lepra-wonden, en 1. *tana* behoort tot de toovermiddelen die bij den rijstooft worden aangewend.

malaoembe, groen.

morolaoembe, n. v. e. boom, welks bladeren op die der sirih gelijken; het hout dient voor huisbouw.

[*laoeria*, *la'oria*, zie *laoe*.]

laoero (Boeg. id. en *raoekang*, Mal. *rotan*, uit *raoetan*, voor *raoetan* „het geschrapt”; (vgl. *ndoero*)), rotting. Spaansch riet. Soorten zijn: 1. *bonto*, welke rood gemaakt wordt en dient voor fijn vlechtwerk, 1. *ntorote* (onbruikbaar), 1. *uatoe*, 1. *wana*, 1. *ronti*, 1. *angga*,

1. *mbolagara*. De andere soorten hebben afzonderlijke namen.

melaoero, rotan zoeken, (ook w. t. v. *mo-asoe*, zie *asoe*), *mampelaeroka*, rotan zoeken voor iemand of om iets, *to pelaoero*, een echte rotanzoeke; *tepolaero*, het staat vast, het is afdoende geregeld (wdl. rechtgespannen, als een rotanlijn).

laolingo(ni) (vgl. 1. *linga* en *bolingoni*), pr. t., parall. m. *laolita(ni)*, zie aldr.

laolita(ni) en *tolaolitani* (Bad. *laolita*, Tal. *oelita*), bericht, vertelling, Sang. *oeli*), uitspraak der Ouden, waardevol gezegde uit den ouden tijd, vertelling, verhaal, ook wel syn. met *bolingoni*, zie aldr.; *molaolitani*, oogstliedjes zingen, ook wel voor: vertellen, maar dit is eig. *mampetoembe laolitani*, m. *tolaolitani*; *mampolaolitani*, oogstliedjes zingen voor, op, om.

pr. t. *laolingoni*, *laolita(ni)* en *lajogi nda-ica* (zie *lajogi*), syn. gebruikt in de bet.: het ijle, het luchttruim. Verhalen en liedjes worden nl. vaak *paoe raao*, „luchtpraat”, gend., alsof ze enkel „wind” zijn, wat ook kan beteekenen, dat ze vaak vertellen wat in de lucht geschiedt.

a) *dentjari ri laolita*, opklommen in de lucht, b) *dompene ri laolingoni*, opstijgen in het lucht-ruim.

adi into laolingoni, tooverspreuken der lucht-bewoners.

laongi (uit het Boeg.). Todj.; *mampelaongi*, druk arbeiden aan een werk dat niet kan uitgesteld worden, *ane re' pelangita*, *bare'e tapouria santaninja*, als we een noodzakelijk werk hebben, doen we niets anders.

laonoe: *melaoe* [missch. uit *meluoe*, uit *melao*², vgl. 2. *lon'oe* (MS.)], vaak syn. m. *melao*, op voedsel uitgaan, bv. op reis in een vreemd dorp eten vragen, op eene andere plaats trachten eten te krijgen, als het thuis op is, elders zaaijst vragen, als de oogst mislukt is; *mampelaonoe djole*, *poe*, *inri*, vragen om maïs, rijst, zaaijst, waarbij men gewoonlijk eenig geschenk meebrengt; *mampelaonoe*, voedsel of zaaisel vragen voor, om, ten behoeve van.

laoti-oti (*la + oti*; dit *oti* is verkorting van *boti*), benaming die soms aan den aap wordt gegeven in de verhalen.

lapa (Mal. *lepas*, Tag. *lipas*, IN.), los, vrij, ont-komen, ontelagen, *lapamo manoe*, de kippen zijn los, *lapa viri*, loslippig, flapuit; *malapa*, *malapasaka*, loslaten, vrijlaten, laten loopen, *maoe koepatoedjoe*, *bare'e nalapasaka engko-nja*, al heb ik hem vermaand, hij heeft zijne streken niet losgelaten, *pai nalapasakamo meparu*², en daar begon hij er op los te schelden...! *melapasaka*, zich los of vrij maken, zich laten gaan, zich niet inhouden, er op los...; *malapa* (intr.), losgelaten: *te-lapa*, vrijgekomen; *taralapa*, vluchteling: *melapa*, soms gebruikt voor *malai*, heengaan, of voor *meusa* (uitrusten), eig. bet. „zich vrij bewegen”; *molapa* of *malapa manoe* „het ei loslaten”, een kippenei gaan begraven bij het dorp der lieden bij wie men wil gaan koppensnellen, Tor. I, 237.

kalapaha (vgl. Sa'd. *kalaparan* „waar het la'pa'-feest wordt gevierd”, Tijdschr. A. G. 2^e Rks. XXXIX, bl. 681), benaming van den dag, volgende op den dag van terugkeer der familieleden van een gestorvene die niet in zijn dorp wonen, maar zijne begrafenis zijn gaan bijwonen; deze dag is een verbodsdag voor den landbouw, vdr. de naam, die met „rustdag” kan vertaald worden. *kalapaha* = *pousa*; *ane kalapaha ndapedjanaka da keoele pae pui djole*, *maka oele ntolle mate*, als de dag na den terugkeer gebruikt wordt voor den landbouw, dan komen de wormen in de rijst en de maïs, want dat zijn de wormen van den doode.

lapai, Tog., vlak, niet steil of hellend.

lapa'i, Amp., de groente, die in 't B. *tampa'i* heet.

lapasi (vgl. *lapa*), Amp., voorbij, over, afge-loopen, *lapasi ambo*, de rouw is afgelopen.

lape (Laj. id. „goed”), vlug; vgl. *oelape*.

melape, vlug, flink, *melape mecalesoe ngpa-roe se'i*, deze kat is vlug in het muizenvangen.

pr. t. *malape ando malari*, fel is de heete zon; *longkiba anoe balape* (Tor. III, 684, 171), geesten die vlug zijn; *pompakulape*

ginauo, wat het binnenste flink maakt.
In poëzie:

soē molape-lape

toedoe ri Wawo Lage,

de schommel die vlug voortschiet,
komt neer op Wawo Lage.

1. lapi (Mal. lapis, vgl. ook 2. tapi, japi, 1. api [enz.]), laag, in den zin van verdieping, enz., toeroe salapi, toeroe salapi kapo'iralika To Loindangi, van geslacht op geslacht beoorlogen wij de Loinans; silapi katoeroe mami, wij zijn van dezelfde generatie; lapi-lapi, een vlechtsel van suikerpalmblad als de tambejo, maar niet aan de zijden dicht, zoodat het slechts uit een in tweeën gevouwen vlak bestaat en een breedten beugel vormt; het dient om vleesch in te vervoeren, of vezels van suiker- of sagopalmen (bij het sagokloppen), of ook zand of grint (bij het werken aan den weg); sima² nje'e lapi², een sima² (amulet) bestaat uit een gevouwen lapje; molapi iriti, of molapi-lapi iriti, de huid der voeten schilfert af, polapi mbiti „voor het afschilferen der voetzolen“, boete die men aan een schuldenaar oplegde (in den vorm van verdubbeling der schuld), indien hij, na dikwijls gemaand te zijn, niet betaalde (Tor. I, 192); ajapa ndapalapika lemba, stof om een baadje mee te voeren; kalapi² iritikor, kantjeloe², mijne voeten schilferen aldoor maar af.

pr. t. a) melapi² kinata, tusschen de dakbladeren gestoken,
b) melapi montja'oenawa, tusschen de bladeren van het dak.

2. lapi. kadjoe lapi, zie kadjoe.

lapi-lapi, zie 1. lapi.

lapoe(ngi) (vgl. lapoe [en Mor. lapoe]), op. afgedaan, ten einde, gereed, bemo lapa, maza dja pora se'e, laoe sawaninja, het komt niet meer ten einde, want als het ege gedaan is, komt het andere er voor in de plaats; te lapoe² manginoe baroe, hij houdt niet op met palmwijn drinken; te lapoe² potojoe nggarangga, krokodillen leggen steeds door eieren; lapoe², tesaujo ma'i, tesaujo bare'e, het gaat niet steeds door, dan komt hij en dan komt

hij niet; te lailapoe, te leilewa, P., het houdt niet op, het stelt niet teleur (v. e. afspraak); ne'e kalapoe², ne'e kangoa², je moet je niet zoo aanstellen, niet aldoor in de lucht kijken (alsof je van niets wist); malai lapoe, hij is gegaan en komt niet terug.

lapoengi ri tana ntaoe, (op zijne zwerftochten) blijven hangen in een vreemd land. lara (vgl. ja'a, jada [enz. en Mor. lara]), litteeken; als bijv. n. w.: afgedaan, afgehandeld; lara ntjagala, pokputten; lara toeroe, meogoe² wirinja, laoe wajaenja, een „levend“ litteeken, met opstaande randen en met putten, lara mate, een vlak litteeken; laramo ndapoe saki, de boetezaak is reeds afgedaan, pai nakabare'emo ndapoe, laramo, dat die zaak niet meer wordt besproken is omdat ze reeds is afgehandeld; lara is ook w. t. v. boba (kaal).

kelara, met litteekens, ane re'e noeraika joenoe, noerali-ntima moeni, da kelara sikomoe, als ge jets aan een ander hebt gegeven en ge neemt het terug, dan krijgt ge litteekens aan den elleboog.

loemara, stengel v. e. klim- of kruipplant, die geen ranken, dorens, of schutbladen meer heeft of middelen om zich vast te hechten en op te klimmen, dus: kaal geworden; mo-loemara, zich in dien toestand bevinden, bv. oude rotan, die al hare aanhangsels heeft verloren en dus terstond bruikbaar is, loemaranja anoe masoeli olinja, de rotan die de aanhangsels heeft verloren, die is hoog in prijs.

Amp. lara, kaal, milara lingkai zii, deze man is kaal.

lare. w. t. v. djo'e'a (ziekte); malare. w. t. v. madjo'e'a (ziek), malare printa, w. t. v. madjo'e'a mata, ziek aan de oogen.

1. lari (Gaj. Tob. daling, Boeool doligoe, Gor. dolidae. Da'a-t. rali, Niass. lali, Bja. dalid, Sang. dalige, Tag. BiK. Ibn. Pamp. daliq, wortellijst, plankvormige steunsels van zware boomsoorten; de hardheid van het hout is spreekwoordelijk, wa'o lari, een harde kop; printjoebe lari, zooveel als men met den voet van een wortellijst afstoot, een ziertje, een

snippertje; molari, wortellijsten vormen; molari komponja, saeo mompaoe, sambengi mompaoe, zijn binnenste is hard (hij is onverzettelijk), dag en nacht praat hij door.

Amp. lari = B. torda, plankje aan de palen der rijstschuur (tegen de muizen).

2. lari (vgl. 1. dare), buffelhuid, aan reepen gesneden, gebruikt als riem om buffels mee te binden; molari pela, een buffelhuid aan reepen snijden; pelu baola ndalari, ndaposo'oka, nakatekado, ndalomba ri tonganja, ndatakaka waja, nepa lo'oe ndapoeembue, nakarate, een buffelhuid wordt aan reepen gesneden en vastgebonden, om ze uit te strekken, in het midden wordt ze slap gelaten (zoodat ze met een boog naar beneden hangt), dan wordt er een touw aan vastgemaakt en dan gaat men er aan schommelen, opdat ze lang worde.

1. laro (vgl. raja en Par. lara, Mal. dalam; in het Mor. is laro [= B. raja]), moeras, broekland, drassige grond, die zich beweegt als men er over loopt; koro nTjiri ri laro oentoenja, de Siro ontspringt uit een moeras; ane tedjondjo ri laro, ne'e noeto'o: kabe, to'o: soebo, da napanjoeba ntoempoe laro, als ge in een moeras zinkt, zeg dan niet: grijp me beet, zeg: duw me op, opdat ge wordt opgeduwd door de geesten van 't moeras; tana laro madago ndapomoejaka tabaro, broekland is goed om er sago in te planten.

2. laro (missch. id. met 1. laro, dus „er binnen in gaan“; [vgl. ook raro]); mampelaro pae, tusschen de rijsthalmen doorloopen, om vast een weinig te plukken; pae dja ndapelaro, dja sa'e ndatimamo, men gaat tusschen de rijstplanten door en plukt maar een weinig hier en daar; ane matasa pae, ndapelaro²ki, als de rijst rijp is, wordt er hier en daar wat van geplukt.

3. laro (vgl. Amp. mijaro), pr. t., rood, bruin. mularo-laro randanja, het binnenste is geheel rood.

nakawaloloi laro, gemengd met rood (Tor. III, 688, 291¹⁾).

¹⁾ [Ald. en op 2. wato anders vertaald.]

djamo loepe laro², 't zijn louter roode uitgekauwde pruimen.

malaro langi sambali, de halve hemel is rood. makarawaloei laro, gemengd met rood.

malaro² dawonja, van boven is het bruin. a) sinalempa marampoeti, doorvlochten met

wit, b) sinalempa laro², doorvlochten met rood.

1. laroe, n. v. e. boom.

2. laroe, PmB. = B. lero (besmeren).

1. lasa, and. naam v. d. boom laroe, zie 1. laroe; men stelt dus lasa (vgl. 3. lasa en jasa) gelijk met laroe, beschouwd als grw. v. poeloro, zie aldr.

2. lasa (vgl. [1. la], laso en lasoe), bestanddeel v. eenige ml. eigennamen, zooals: Lasariboe, Lasaeo, Lasarano, Lasabala, Lasagoeni; ook de eigenaam Lasa komt voor; verder ook Lantja in Lantjadoko, zie aldr.

3. lasa (vgl. jasa, [mbalasa]): melasa, gaan kijken, uit belangstelling, achterdocht, bemoeizucht, nawali-mpelasa rongonja ri wengi, bara re'e sambepokononja, hij is eens gaan kijken naar zijne vrouw bij nacht, of ze ook een minnaar had; malasa²: to'o ntaoe to'e'u, de namen v. oude menschen onnoodig gebruiken, misbruiken (vgl. 2. lese).

4. lasa (uit het Boeg.), w. t. v. rioroe (tienduizend): salasa = sandiror.

lase (vgl. jase), tam mannetjesvarken, beer, die niet gelubd wordt; lase oeri, een jonge beer (tegenover paroke).

molase, den coitus uitoefenen. v. ml. dieren en minachtend v. menschen, waroe ndapomolase, een beer voor de voortteling; waroe koepapalaseka teno joenoe, ik laat mijn varken paren met de zeug v. e. ander.

to, polase, liefhebber v. d. coitus. lasi (vgl. 1. lese). Lew., malasi, syn. m. B. madago, goed, eiba malasi, niet goed.

laso (vgl. 2. jaso, [lahoe]). Boeg. laso, Pal. lasoe, penis; rojo laso, bamboe die na een knoop in andere richting groeit en dus geen rechten staak vormt; laso² timpoenja, hare kuitzen zijn niet recht; pangki laso, betz. als pangki jasa, zie 1. pangki.

palaso, pen v. h. touw langs hetwelk een

lokhaan zich beweegt en die in den grond wordt gestoken om dat touw te spannen. *pelaso*, houten pen, die gestoken wordt door twee gaten, elk in een van twee balken of palen die men wil verbinden.

melasoki, *melasoni*, een pen gebruiken, insteken, ook gebruikt voor: coitus uitoefenen; *malasoni*, *mampelasoki*, v. e. pen voorzien, een dunner uiteinde aan een balk hakken, door aan 't uiteinde het buitenhout rondom weg te hakken, zoodat het is alsof er een pen (*pelaso*, *pelasoki*) in het hout is gestoken; *ndakoda irajaa noe geso*², *ndapelasoki*, de snaar der viool wordt gespannen en v. e. pen voorzien.

toe koepalasonika, van ebbenhout heb ik er een pen voor gemaakt.

lasoe (vgl. [1. *la*], 2. *lasa*, *laso* [enz.] en het Mor. *Lahoe* in ml. eigennamen en in *lahoemora*. B. *lamoa*), een titelwoord in poëzie:

o Lasoe, o Djeekoeli,
ronga ntecalili moeni!

o Djeekoeli, o Lasoe,
ronga ntecalili jaoe!

Geëerde Vogel *Djeekoeli*,
kom spoedig terug!

Djeekoeli, Geëerde Vogel,
keer toch spoedig terug!

lasoela, PmB., naam v. e. boom, waarvan de bladeren worden gebruikt.

lasoena (uit het Boeg.), eene smakelooze uiensoort, met lange fijne bladeren en kleine knollen; *lasoena* wordt ook wel gebruikt in de bet. „grap, aardigheid“; *aa, bara dja lasoemoe*, o, zeker weer een ui van je; *dja serelopo pompaenja, molasoena*, wat hij zegt is maar scherts, hij houdt er uien op na. *lasokiti* (uit het Boeg. *lasokiti*), schroef, bv. van een geweer.

lata: *melata*, zich splijten, barsten, *melata tann, narara ndrme*, de grond is gebarsten, door de zon beschinen, *pelata*, spleet, barst; *malata*, gebarsten zijn; *mampakalata, mampapelata*, doen splijten, *malata tana, napakalata noe lindoege*, de grond is gespleten, een aardbeving heeft hem doen splijten.

mlatuki, mampapelata, spleten maken in

iets, zonder het door te splijten, *kadjoe ndalataki, ndapelataki*, in het hout worden spleten gemaakt (bv. om het beter te doen branden), *ane da ndatowo kadjoe, ndalataki rioenja, ndaarakati, nepa da ma'i wo'oe ndapawar, ndapadoengka*, als men een boom zal omhakken, wordt er eerst een spleet in gemaakt, een teeken er in gemaakt en daarna gaat men hem omhakken en vellen; *lindoege papalata² tana*, een aardbeving waarvan de grond zou kunnen scheuren.

meboelata, splijten, hetz. als *melata*.

latanda (Pada, Ond., Meerstr.), hetz. als *karanda*, ronde mand van rotan.

1. *lati*: *ndalati*, opgewarmd worden, *oe' ndalati*, gewarmd water, warm water, *aoe madye'a ndalatika oe'*, voor een zieke wordt het water gewarmd; *ndalatisaka baee, nakane'e mawae ndapoinae ranee*, de toespijs wordt opgewarmd, opdat zij niet stinke, als zij morgen wordt gebruikt; *moelati*, warme, vochtige spijs gebruiken, *bontje napeelatika*, rijstepap gebruikt hij als warme soep.

2. *lati*, pr. t., *samora rone salati*, noem een tak v. d. kruidenbos (Tor. III. 696, 181).

latoe (vgl. *ratoe* en *Mal. djatoh*); *malatoe*, omgeslagen, overboord geslagen, *malatoe ngkeboeloeanga*, met schuit en al omgeslagen.

1. *lawa* (vgl. *lawanga* en Boeg. *lawang*), ver. verwijderd, *lawa po'oe lawe*, ver is de plaats waar de rotan vandaan komt, *ntongo lawa'pa jakoe, napogekekano*, terwijl ik nog vrij ver was, lachte hij me al toe; *bare'e sangkoedja kalawanja*, de afstand is niet veel; *lawa ntumbea* (voor *pakalawa nt.*) „wat de stelling waarop de doodkist staat, veraf brengt“, Tor. II. 109, het offer dat een hertrouwende brengt, als voor zijn (haar) gestorven echtgenoot nog niet het doodenfeest is gevierd.

mangkalawaka, zich op grooten afstand van iets bevinden, een afstand laten tusschen zich en iets anders, *wa da malai siko, wa'a ngkami da noekalawa'ka*, nu gaat ge weg en laat ons allen op een afstand; *mampa-*

kalawa, ver doen zijn, ver verwijderen; *malawakaka*, zich verwijderen, *pelawakaka retoe*, verwijder u vandaar; *taoe anoe bare'e telawa-lawanaka*, iemand die zich niet wil verwijderen, dien men maar niet weg kan krijgen.

mombelawa, ver v. mekaar; *mombelawanaka*, zich ver v. elkaar bevinden, zich v. mekaar verwijderen.

2. *lawa* (vgl. *jawa*); *palawa*, versperring, lage afsluiting, *palawa mbombo*, een hekje voor de trap, opdat de kinderen er niet afvallen. *edja ndapalawani, naloeloenpa'i ntase bangke*, voor de trap is een hekje geplaatst, maar een groot mensch stapt er over.

solawa en *pasolawa*, bout, losse sluitboom in den doorgang eener heining, die de opening horizontaal afsluit en er uitgenomen kan worden, om buffels of varkens door te laten; *iraja ndapasolawani, kadjoe ndapopasolawa*, de heining is van dwarse sluitboomen voorzien, stukken hout dienen tot sluitboomen.

lawagi, Amp., hagedis.

lawaka: *molawaka*, ijzererts, terwijl het nog een gloeiende klomp is, uithameren, om gedegen ijzer te krijgen, Tor. II. 346: *ndalawaka pinsoengkoer ri petoempai*, het uitgesmede (gedegen) ijzer wordt uitgehamerd op het groote aanbeeld.

petoempai mpolaraka, het groote aanbeeld.

lawanga (vgl. 1. *lawa* en Boeg. *lawang*); *malawanga*, verruimd, niet meer beëngd, beter geworden, niet erg meer, *malawangamo sakodi, maka sa'e malawano*, 't is al wat ruimer, want sommigen zijn al weggegaan, *djo'akoe malawanga*, mijne ziekte is verminderd, *malawangamo rajakoe, maka poeramo indakoe*, mijn hart is verruimd, want mijne schulden zijn voldaan, *mokole tocanu mamporanga ratoo wa'a, malawanga katoeoe mbe'a*, als een vrije man eene slavin trouwt, dan verruimt haar lot; *be mui' kalawanga, dja gori' olinja naperapi*, hij gaf geen verlichting (van den prijs), slechts den vollen prijs vroeg hij; *da koelimba anakoe ri banoea ntowanja, naka-lawanga sakodi*, ik zal mijn kind naar het huis van zijn grootmoeder overbrengen, dat het een weinig verlichting hebbe; *palawanga*,

wat in het midden is tusschen twee punten, *taoe ri Tentena pai taoe ri Koekoe da momborata ri palawanga, ntanoka ri Batoe Nonijoe*, iemand van T. en iemand van Koekoe willen elkaar ontmoeten op eene plaats in het midden, dat is dan te B. N., *ri palawanga da pososata, nakama'i ntase ri tengi lipoe*, ons feest moet op een centraal gelegen plaats zijn, opdat de menschen uit de naburige dorpen komen.

lawara, zie 2. *vara*.

lawata, hetz. als *kalawata*, zie aldr.

lawe, kleine boom met witte bloemen, die op de bloeiwijze der mangga gelijken.

lawedo, n. v. e. boom, w. t. *sarowia*; zie aldr.

lawe'esi: *malawe'esi*, of *mbomul*, met een onaangename smaak, onsmakelijk, van groenten of gekookt water dat niet recht gaar is geworden, omdat het vuur te klein was, zoodat 't meer door den rook dan door het vuur is getroffen, zoodat gaar en eenigszins warm, maar niet lekker.

lawelara, PmB., n. v. e. kruid.

1. *lawi* (Tomb. Tond. Tons. *lawir*, Tag. *lawig*; (vgl. 2. *lawi*) en *lawinja*, van ouds, toch al, al evel, van vroeger af, van oorsprong, *lawi muntommo rajakoe*, dat wist ik toch al, *lawinja tase wango*, hij is van ouds een deugdiert, *lawi ewantje'emo kare'enja*, zoo is het er van vroeger af mee gesteld; *bente kalawinja nakeni tojoe manoe madja'a*, het omheinde dorp waarheen hij vroeger al het ei had gebracht, dat slechte dingen voorspelde.

melawi, bij het oogsten onwillekeurig de grens van het eigen rijstveld overschrijden en de rijst der akkerburen snijden; *bare'e ko'otomo melawi, patta mombesowari*, ik heb niet met opzet van de rijst der burens gesneden, onze velden grijpen in elkaar.

moungalawi woekoe ntjoni bara woekoe ngkatedo oengka ri ajoejanja, pitten van komkommer of pompoen uit het klokhuis halen; *lawikakoe woekoe ngkatedo, dika lai ira, neja da noepai, maka noejintjani da palawia*, haal mij de pitten uit den pompoen, leg ze op bladeren en droog ze in de zon, want je weet hoe je ze er uit moet halen.

mampelauri, wachten op, w. t. v. *malantoe*, *mampopea*; *koepelaurisi jomoe*, ik wacht op de anderen; *ne'e ndapelaurisi gaga*, *boi bare-emo kono mamberela*, wacht niet te lang (op het uitgaan van den tol), anders lukt het niet meer op elkaar te mikken.

2. *lawi* (Boeg. id.); *malauri oet*, het water is brak; *oet ri lamba ngkoronja nalaurisi niasi*, het water aan den riviermond wordt brak gemaakt door het zeewater.

Amp. *malauri*, leelijk, slecht.

(Wrsch. zijn 1 en 2 dezelfde woorden: de overgang is dan: oud. onbruikbaar. leelijk, slecht.)

lawo (Tontmb. *lawen* „schaamgordel“. Bora. *lawong* „hoofddoek“); *malawo*, onder een van boven afhangende, tot den vloer reikende sarong van geklopte boomsehors zitten; de sarong is van boven toegebonden en heeft dus den vorm van een stomp; daaronder zit de priesteres hare litanie voor te dragen; Tor. I. 376: *pelawo*, de overstulpende sarong.

malawo, een 2de sarong over de eerste aantrekken. *pelawono*, *maka lawe tubela ri topimoe*, trek een oversarong aan, want er zit bloed aan je sarong; *lawonji*, de oversarong; *ndalawo potopi*, *ndaparawo ntapu*, er wordt een oversarong aangetrokken, zoodat er een dubbele laag gevormd wordt; *ndalawo kandepe*, over het dak der hut wordt nog iets ter bedekking gelegd.

PmB. *lawo*, w. t. v. *kandepe*, hut.

lawoe (Boeg. *lawo*, Mal. Jav. *Mad. laboe*, zie Dr. A. Laféber, Vergel. Klankl. v. h. Nias, bl. 146), Cucurbita Pepo, de flesch-kalebas, Cl. 936; van de uitgeholde vruchten worden flesschen en rijstmaten, een enkelen keer ook wel eens palmwijn-vaten (*takea*) gemaakt: de plant wordt tot dat doel gekweekt.

lawora, *malawora*, zie *wora*.

lawora, luidruchtig, lawaaiig, druk en rumoerig, in het spreken, *ne'e lawora*, *lawe taue ma-djoe'a*, wees niet druk, daar is een zieke; [*lawora ngunga*, met zeer luide stem spreken, een grooten mond opzetten (waarbij de lippen zich van elkaar verwijderen en omkrullen, zie *uele*)].

1. *lea* (Par. *luga*), miersoort, die op den grond en op de boomen leeft; uit de eieren komen twee soorten: *ana lea*, wit, met vleugels, worden als aas gebruikt, vrij groot, en *lea*, de onvolkomen wijfjes of arbeiders, rood, blijven klein, hebben geen vleugels, bijten venijnig, worden gegeten bij *doe'o* en andere vleeschspijzen (*ndapointjoe*), om den zuren smaak, ook te zamen gekookt met pap (*galembu*), die kraamvrouwen eten om het zog op te wekken; *lea nini*, kleine, zwarte miersoort (ook *lamoti* of *lamboti* gend.), heeft vleugels, geeft een onaangename lucht; *mekarama lea*, zie *karama*, op 1. *kama*.

lea metonge, *uriri nwe ira ngkadjoe napapambeombika*, mieren pakken zich in, ze buigen daartoe de randen v. e. boomblad naar elkaar toe.

2. *lea*, in de uitdr. *sala lea*, 't komt er niet op aan wat, onverschillig wie, welke, wat; *lea* kan hier zijn ontstaan uit *lelea* of *lelangi* (zie 1. *lele*), doordat men daarin een gereduplicateerden vorm heeft gezien, terwijl *sala* staat voor *bar'e masula*, dus: ge zult niet mis zijn in het rondgaan (om uit te kiezen). *bara i sema da nepojoenoe*, *sala lea i Modesi*, *sala lea i Pantjili*, wie [ge ook meeneemt, 't] komt er niet op aan of 't M. of P. is; *ne'e boi masula lea kita*, laat ons niet verkeerd doen.

De uitdrukking is aan Parigische marskramers ontleend, vgl. 't syn. *sala sala*, uit Par. *sai*, ergens aangaan.

3. *lea* (vgl. *djolea*, *oreea*, 1. *rea*, *liga*); PmB. *makalea*, vlug.

pr. t. *lea*, vlug, gezwind.

bangoe lea oere, sta op, vlug, gezwind.

4. *lea* (uit het Boeg. *leang*, grot, hol), Amp. *lea ntama*, hol in den grond, ook: de Onderwereld, het Doodenrijk.

le'a (wrsch. verminking v. *legu*; *kale'a-le'a* = *kali'a-la'a*, speelsch. därtel, wulpsch [vgl. *ole'a*]).

leba (vgl. 1. *lewa*), zorgeloos, achteloos, daardoor gemakkelijk te vangen, niet lettende op aanwijzingen, voortteekenen of gevaren, *ne'e leba* kita, *da naboengka icalu*, laat ons

niet achteloos zijn, anders overvalt ons de vijand, *ane leba taue*, *mosoe da kapatenja*, als de menschen zorgeloos zijn, is hun dood nabij; *kaleba*, onoplettendheid, zorgeloosheid, *bar'e re'e kalebanja*, *da pelaurisi nakodi*, *nakaleba*, *nepa ndjo'oe tapesoeroeki*, ze hebben geen oogenblik van zorgeloosheid, wacht een beetje, totdat zij zorgeloos zijn, daarna gaan we hen aanvallen, *taue moso'o mampapali kalebanja da napale'o*, iemand die een buffel opvangt neemt een achteloos oogenblik (v. d. buffel) waar om hem te vangen.

ndapaleba, *ndalebaki*, zorgeloos gemaakt worden, met list gerustgesteld, in slaap gewiegd worden, *napaleba* nto *pelima toempoenja*, *nepa natima ri kalebanja*, de eigenaar werd door den dief min of meer in slaap gewiegd en toen nam deze het weg, toen de ander niet oplette; *moleba*, zich zorgeloos gedragen, niet genoeg acht geven, *moleba*, *dja metoetoe*, *be napepeeli soedipi ndaja*, *be mainga*, ze waren zorgeloos, [ze liepen maar met gebogen hoofd.] ze keken niet links en rechts van den weg, ze lieten niet op.

toleba, niet op zijne hoede, zorgeloos, achteloos, *toleba taue setoe*, *da nulekor ndasajoe*, die lieden zijn niet op hunne hoede, laten we optrekken en hun het hoofd afslaan; *metoleba* (Mor. „plotseling aanvallen“), wrdl. „iemand zoeken die achteloos is“, gezegd van koppensnellers, die niet tot het vijandelijk gebied doordringen, maar iemand snellen dien zij op weg aantreffen, ook: onschuldigen aanvallen, er maar op los slaan, uit overmoed, *manoro napepatemo taue setoe ri petolebanja*, zeker heeft hij dien man gedood, toen hij een zorgeloze zocht (om dien te doden en zoo gemakkelijker aan een kop te komen dan door een moeilijken en gevaarlijken tocht naar het vijandelijk land; gezegd van iemand die de boete op doodslag niet wilde betalen, omdat hij niet wisten wilde dat hij niet in het vijandelijk land was geweest); *manoro leba*, zorgeloozen aanvallen, er op los slaan of hakken, schuldigen of onschuldigen trefend, *pai kapantoleba taue setoe*, *maka bawela mami be naurai*, we hebben hen onverwachts

aangevallen, want zij wilden de buffels die ons toekwamen niet geven.

lebagu, lichtbruine duif, met langen staart, die zich gemakkelijk laat temmen, Tor. II, 370; het mannetje wordt to *boeja wo'o*, het wijfje *tamperengoe* genoemd.

lehanoe, een vrij hooge boom met taaie hout, waarvan men latten maakt om de wieg aan op te hangen; om de hardheid dient het hout ook tot oogstmedicijn; de bladeren zijn groot en dienen om rijst in te pakken; *lebanoe mbutoe*, eene soort met kleine bladeren; *boeje Lebanos*, een 300 M. hooge klipsteen-top, waarop vroeger een dorp der *To Kadomboroe* lag; *kadjoe lebanoe* is ook de naam van het zwaardvormig verlengsel van 't borstbeen, omdat het op een *lebanoe* spruit gelijkt.

lebasi (verkort uit *talebasi* „een stuk er af“, zie *taleba*), Amp., de 22de maan-dag, *waro lebasi*, de 23de, Tor. II, 268a.

lebati en *polébati*, geschenk of belooning in spijs, die aan de priesteres wordt gegeven.

lebatoe (vgl. *lebatue*, wrsch. klanknab. van 't neerploffen); *malabatorsaka*, ternaederellen, gebruikt als het voorwerp meervoudig is, *ne'e nepetilose jakoe*, *bara sangkoedjamo kadjoe koelebatosaka*, noem mij niet lui; hoeveel boomen heb ik wel neergeveld! *nakur'e joere ngkapatekoe*, *da koelebatosaka kumi*, *anoe mantomp jakoe*, opdat ik niet roemloos sterve, zal ik jullie neervellen, die met zijn allen op mij aanvalt, *taue nalebatorsaka ndjoe'a*, de ziekte velt de menschen neder.

lebo, pr. t.: *lebo* toendandate, zwevende in de hoogte; *ri garoe ntepolalebo*, in de wolken die zweven; *nepampolaleboka*, opdat ge er mee kunt opvliegen; *Ta Loro nTawara Lebo* (eigenaam).

leboeti, PmB., naam v. e. boom, waarvan de bladeren worden gebruikt.

leboni [Mor. *liboni*], *Ficus leucantoma*, Cl. 1483, een plant met groote, gladde bladeren, gebruikt om er gekookte rijst in te pakken; het sap wordt aangewend tegen ichthyosis, de stengels worden gebruikt in de *...*, de jonge bladeren tegen buikpijn en de

vruchten tegen wormen in wonden; *meuroea leboni enjonja*, hij heeft een neus als een leboni-vrucht (stompneus).

lebo'oe. PmB. een boom welks vruchten gegeten worden.

leborā [Mor. *libora*], een liaan met heldergele kelkbloemen, die zeer veel op opengekapt grond voorkomt, *Mucuna Bakeri*, Cl. 2349; het sap wordt als lijn gebruikt en ook om schoonheidsvlekken op de huid aan te brengen (Tor. II, 80); de droge bladeren worden verbrand en de asch wordt op wonden gestrooid; w. t. *balontete*; *oele leborā*, zie *oele*.

lebotoe (vgl. *lebatoe*, *botor*, *rotot* [en Mor. *libatoe*, ichtyosis]), het openbarsten, openbarstende dingen, *lebotoe mbojo ntaoe mo-koezi*, het openbarsten (met een knal) van bamboe (die verbrand wordt) door lieden die hun akker schoonbranden; *molebotoe*, openbarsten, *molebotoe witi*, meemboetaka, *naseggo ntambora*, de voet springt open, hij is gezwollen, de weespen hebben hem gestoken.

leda, z. v. e. boom, het hout dient voor huisbouw, de bast voor nokbedekking.

lede (vgl. *boelere*): *malede*, losgemaakt, los van een knoop, een bindsel; *ma'nga* *lede*, losmaken, ontbinden, *malede djo'e*, de ziekte ontbinden (eene priesteressen-praktijk, Tor. I, 391); *nalede mo paoehanja*, hij maakte zijne draagsarong los; *ledemo alikoe*, w. t. v. *talemo alikoe*, spreid mijne mat uit; *ledesimo o'joe-nja*, maak de knopen los die er in zijn; *mel-de-ri*, zich ontplooiën, zich uit zijn verwikkelde toestand losmaken, zooals bv. eene slang of een hond, die zich onttollen; *led-mibi*, een geschenk „tot losmaking der lippen”, dat soms gevraagd wordt boven den bruidechat, om de bruid er toe te brengen tot haren man te spreken; *ledeka nara*, een toovermiddel, dat dient om hij menschen of dieren eene kwade gezindheid te ontbinden (en te verwijderen).

ledjo (vgl. 2. *leo*, *deo*): *moleldjo*, in het midden smaller dan aan de uiteinden (zooals ten onzen een zandlooper), in het midden ingedrukt, uitgehold of ingesneden, bv. de Toradja-

sche rijststamper, *ledjokinja*, *poledjonja*, het smalle gedeelte van iets; *ndaledjoki*, in het midden uitgehold; *moleldjo karama*, *naleldjoki nijniti*, de vinger is in 't midden smal, versmald door den ring; *tekoledjo*, verstuikt, verzwikt, v. pols of enkel.

lee (Sa'd. *ria*, Mak. *rea*, Boeg. *dea*, Mar. *lere*, Gaj. *djeh*, Soend. *eurih*, Tob. *ri*), rietgras, alang-alang, *Imperata cylindrica*, Cl. 1883; *ri lee pomeka ntaoe mate ri Torate*, *woelwa napoboor*, *oele woeri napomasapi*, *mekoni ri peka*, de gestorvenen in de alang², hagedissen zijn hunne gaboos-visschen, zwarte slangen hunne palingen, die aan den haak bijten; *lee boeroe*, eene korte soort alang²; *poeramo liroo mata*, *masae wairu lee katoeoe mpa*, *maka eua lee woengka eo kaboeja ngkojana*, na het stadium *liroo mata* komt de rijst in het tijdperk *wairu lee* (of *meuroea lee*), want de vruchten zijn dan zoo wit als een gewoon alang²-veld (met het oppervlak van een bloeiend alang²-veld is dan het rijstveld te vergelijken). Als men niets beters heeft, dient *lee* voor dakbedekking; verder dient het in de oorlog om gewrichtspijn en lepra te verwekken.

maler en lomelee, syn. m. *wairo lee*.

le'e (Mal. *leher*, Tomb. *le'*, Tag. *Mag. liig*, Bis. *Bik. liog*), hals, uitwendige keel, *le'e gantji*, de hals v. d. tol (waar het snoer om gewonden wordt), *seke le'e*, korthals, *mapeni le'enja*, stijf-hals, iemand die zich maar laat roepen, zonder om te kijken, *noerdja noepomapani-le'e-ka*? waarom kijk je niet om, als je geroepen wordt? *manga'a le'e*, „los van hals”, overal bij komende, ook al wordt men niet geroepen, *maloelw le'e*, „slap van hals”, een ja-broer, *mole'e*, een hals hebben, *mole'e-le'e*, als het ware een hals hebben; *gantji ndajele'e*, de tol is v. e. hals voorzien; *mole'e mpalangka*, zie *palangka*.

lega (vgl. *legu*): *molega*, spelen, zich vermaken, zich uitspannen, voor de grap iets doen, *po-lega*, spel, vermaak, speelgoed, plaats, tijd, wijze van spelen; *mampolegaka*, spelen met iets, zijn spel drijven met, voor den mal houden, *ntongonja mampolega-legaka topinja*,

ze speelt nog maar zoowat met haar sarong (ze heeft die nog niet geregeld aan, benaming voor meisjes van 5—7 jaar); *balega*, een speler, liefhebber van spelen; *sampolega*, speelkameraad.

légedi, in een raadsel gebruikt als benaming v. d. groente *tampa'i*.

lego (vgl. *lega*); *malego*, bedriegen, om den tuin leiden; *melego*, trachten beet te nemen, te bedriegen; *pelego*, bedriegerij, benaming eener boete voor het breken eener trouwbelofte (Tor. II, 16); *anakoe nairongosi ntaoe radora baola kooperapi*, *samba'a pelego*, *samba'a pelomboesi*, mijne dochter is door een man misbruikt, ik heb twee buffels gevraagd: een voor het breken der trouwbelofte en een voor de aangedane schande; *tase nulego ndeme*, *noe oedja*, *ndjo'e*, *noe apoe*, *noe oro*, iem. die spoedig geschaad is door zonneschijn, regen, ziekte, vuurgloed, honger, er niet veel van verdragen kan.

1. **legoe**, Meerstr., fraai, blinkend; verder ook gebruikt voor: flesch, glas, spiegel; *legoe langoeue to'o noe enoe*, *joenoe ntjogati*, *komponja dja legoe*, „blinkend als postelein” is de naam van kralen, eene soort moetsalah'a, want het dikke gedeelte er van blinkt; *legoe ri peti pembajo*, spiegel in een spiegeldoosje.

2. **legoe**, pr. t. v. *luembe* (sirih); wrsch. id. m. 1. *legoe*.

lei (Leb. *malri*, liefhebben); *malri*, een ouderwetsch woord, w. t. van *maurua*, rood, bruin, in 't Bad. Bes., de meeste W. Tor. talen en het Laj. het gewone woord; *Koro Malri*, n. v. eenige rivieren, welker water bruin is; *doe'u malei*, bruine *doe'o*-vischjes (in deze uitdrukking is *malei* w. t. v. *maurua*, daar de „eigenaar” dezer vischjes *To Wau* heet, Tor. II, 377); *onti lei*, roode mieren.

le'ia (vgl. 2. *le'ja*), gember, w. t. v. *le'ja*.

leka, wat men aldoor in de gedachte heeft, wat hoofd en hart vervult; *leka ntu panta'a ampa*, drukke bezigheid van iemand die voetangels plaatst; *mampoleka² indanja*, altijd bezig zijn met zijne schulden, *bare'e naminja kadjo'anja*, *djamo poleka'nja*, *nato'u mui*

angga masale si'a da morongo, hare ziekte was geen andere dan eene vaste inbeelding, zij zeide dat er een geest bij haar kwam die haar uitnodigde om te trouwen, *mampoleka² anse mudjo'e*, zijne zorgen wijden aan een zieke, *mampoleka² djo'e*, eene ziekte hebben waar men maar niet van afkomt.

lekatoe (Nap. id.), PmB. = B. *lekotoe*.

leke [vgl. 1. *reke*], klanknab. van het geluid van zieden of borrelen, *leke* of *moleke* *oe*, 't water kookt, *leke'mo rajanja*, zijn hart kookte, *leke ngkoera*, geborrel van den kookpot, *be leke mporado*, *dja kea*, het kookt niet echt, het is half gaar, *dja leke nto'e*, *eua kina'a ndapapoe*, *be rongu manana*, slechts zoo warm als poep, zooals rijst die gekookt wordt en niet gaar wil worden, *be koe'engge leke-leke* (of *ntjeko²*), kortweg: *be koeleke*, ik wil volstrekt niet, *dja leke pogelenja*, zij lachte schaterend; *moleke*, *moleke-leke*, koken, zieden, *djamo sangkoera moleke* (of: *suleke koera*) *potoeudanja*, hij heeft slechts zoolang gezeten, als de rijstpot met water noodig heeft om aan de kook te raken (5 min.), *moleke² baroe*, de palmwijn is aan 't gisten; *kaleke²*, aldoor kokend, ziedend, borrelend, *kuleke² eo*, de zon brandt hevig, *kaleke² wairu atekoe*, mijn binnenste kookt.

1. **leko** (vgl. *liko*, 3. *tengko*, *tengko*, *dennggo* [enz.] en Mak. Boeg. Par. *leko*, Tag. *liko*, Sang. *lekong*), bocht, kromming, van een staak, een weg, eene rivier, *leko mpebambara*, wending der borst, *leko adje*, voor het krommen der kaken, loon dat iemand krijgt, die voor een ander is opgetreden in eene rechtszaak en ze voor hem gewonnen heeft, [*leko mpa'ia*, zie *tengko*]; *leko² ntongo*, slank van middel, *leko² koronja*, lang en slank, *leko² scantoenja*, zijne spreekwijze is fraai, *leko² mpompae*, sierlijk in zijne uitdrukkingen; *moleko*, krommingen vertoonen, kronkelen; *telekep dja*, de weg kromt zich, *kuteleko ndja*, daar waar de weg zich kromt; *kuteleko mpa*, woordverdraaiing.

Amp. *moleko* = B. *manengko* (smal v. middel), *moleko alenja*, *mijoemo tongonja*, haar lijfband is eng, haar middel is smal;

kaleko nimpoe, de plaats waar de kuit smal is, *kaleko mbiti*, waar het been smal is, benamingen voor de enkels.

2. *leko* (Mak. *leko*) en *loeko* (missch. uit *laembe leko*), wort siri, ook *pase* gend. Zie verder aldr. en Tor. II, 212.

lekoe'i (Mal. *lengkawas*, Niass. *lakoe'i*), *Alpinia Galanga*, Cl. 159. een kruid, dat als kruidrij wordt gebruikt bij de spijsbereiding; *ndalekoe'isi ira ngkadjo*, de groente wordt met l. gekruid; *lekoe'i madago ndalekoe'isika inaoe*, l. is goed om er de toespis mee te kruiden.

lekori (Sang. *likoedi*, Minah. t. *likoed*, *litjoer*, rug), de vetkwab onder den hals van een varken (*lekori mbaroe*); *iwaoe molekori*, varkens hebben een halskwab.

lekotoe (PMB. Nap. *lekotoe*, Amp. *likotoe*; [vgl. *kotoe* enz.]), een boom, die ook *lo'ra'a* (hangtak), of *kadjoe bangkele* heet; het hout dient voor huisbouw, doodkisten, vaartaigen, rijstblokken, planken.

lekowoe, een boom met groote, hartvormige bladeren, die wel als regenscherm kunnen dienen, of om iets in te pakken; van den bast maakt men vaten, om sagomeel in te bewaren.

1. *lela* [vgl. *lale* enz.]; (*maingalela*, *malelasi*, iemand afkeerig maken v. iets of iemand, *bare'e re'e malela jakoe*, *pai bemo koepodjo langkaikoe*, niemand heeft mij afkeerig gemaakt, maar ik wil niet meer van mijn man weten, *ane bare'e nalelasi rajakoe*, *sangaja koeporongo*, als hij mij niet afkeerig had gemaakt, zou ik haar zeker getrouwd hebben, *nalela raja noe ananggod*, *boi napokomo mosikola*, zij hebben het hart der kinderen afkeerig gemaakt, opdat ze geen zin zouden hebben in schoolgaan: *jakoe noelulasi*, je hebt het van me gewonnen, je hebt me er onder gekregen; *mal-la* (intr.) *jakoe*, ik heb er genoeg van, een term. bij het tellen gebruikt, door iemand die het opgeeft, *malela siko*, je hebt het verloren, je bent overwonnen, *be narai desuru*, *djo malela*, hij geeft geen kans op revanche, hij heeft er genoeg van.

lelela, tot andere gedachten gekomen.

[*naroelela noe eo*, door de zon te fel be-

schenen, zoodat het nadeelig werkt. (MS.)]

2. *lela* (Nap. *malela* „rood”), een ontvelde plek, *madjoe'a talikoe noe njara*, *bangke lelanja*, de rug van het paard doet zeer, er is een groote ontvelde plek op; *malela*, ontveld, ontstoken, rood, *malelasi mata*, *bare'emo laoe iwojoenja*, *jarano*, de oogen zijn ontstoken, er zitten geen haren meer aan, ze zijn kaal: *kelela*, met een ontvelde plek; *malai molela*, boomhars gaan verzamelen (waarbij men de boomen schilt); *malelasi*, kaal maken, ontvellen, *kadjoe nalelasi* ¹⁾ *noe apoe*, *noe oease*, een boom die alleen maar aan de oppervlakte is aangestast door het vuur, door de bijl, *talikoe noe njara nalelasi ntaoe mampelamba*, de rug van het paard is ontveld door de berijders; *kadjoe ndalelasi*, een boom die geringd is, om hem te doen sterven.

lelagi, zonder ophouden schreeuwen of schreien, *lelagi ananggod*, het kind huult voortdurend, *ma'ai kahoenteginja pai lelagi*, (het kind dat stuipen heeft) is al geheel lijkkleurig en huult maar steeds, *lela-lelagi mboela*, *mekakai*, *da pueri inosanja*, de geit schreeuwt onophoudelijk en kermt, ze gaat dood, *dja lelagi mebo*, hij roept voortdurend, *paboerangkasinja taoe dja lelagi*, als hij iemand een standje geeft, schreeuwt hij aldoor.

lelajoe, zie 2. *lajoe*.

lelangi (vgl. *rerangi* en Bim. *lela*, blad). *Corypha Gebanga*, Cl. 887, silar-palm (vgl. *rombe*); het merg wordt gebruikt als groente, de bladeren als vlechtmateriaal en tot bedekking van hutten. Tor. II, 328.

lelaoe, *Solanum torvum*, Cl. 3174, een gedoornde halfheester, waarvan de vruchten worden gegeten.

lelara, n. v. e. boom.

lelari (Nap. *lalari*, Sa'd. *rarari*), het volkomen insect van de witte mier, vliegende witte mier: *lelari jaua*, een kleine soort, die bij regen des avonds op het licht afkomt, *ane maria gaya lelari jara toema'i*, *ndawojeka kedje noe ananggod ri ojo ndjoia*, *du malai*.

[¹⁾ Het handschrift heeft *ndalelasi*; *kadjoe ndalelasi* *noe oease* zou zijn: een boom dien alleen aan de oppervlakte met de bijl heeft bewerkt.]

napokaea, als er te veel l. j. komen dan steekt men den penis van een kleinen jongen naar beneden tusschen de vloerlatten, dan gaan ze weg, daar zijn ze beschaamd voor.

lelatoe (vgl. *lengatoe* en Nap. *lalatoe*, Bal. *lelatoe*, Jav. Soend. *silalatoe*), roode mier, die vinnig bijt, *ri katimba kare'e lelatoe*, roode mieren zitten op de *katimba*-planten.

1. *lele* (vgl. *dele*, *ndele*, 1. *lere* en Mak. Boeg. Mor. *lele*), gerucht dat zich verspreidt, bericht, *djoe'a lele*, epidemie, ziekte die zich verspreidt; *melele*, over een boomstam, plank, liaan, brug, dijkje of ander smal verbindingsmiddel gaan, van het eene punt naar het andere gaan, rondgaan van den een naar den ander, *melele ri jondo*, een brug overloopen, *karameda noe bisoe melele ri oanja*, de hitte van de puist plant zich voort op de spieren, *melele apoe*, *da tinoendjoe joenoe*, het vuur verspreidt zich, de buren zullen brand krijgen, *lelea noe apoe*, afgebrand, waar het vuur langs is gegaan, *melele laembe ri uoto ngkadjo*, de siri kruit langs den boomstam; *tebesi ma'ai peledenja*, *tamboe be ntani*, *tebesi*-erten verspreiden zich zeer (schieten bare ranken ver uit), *tamboe*-erten niet zoozeer; *pelelea*, brug, vlonder of ander dergelijk verbindingsmiddel, *pelelea mbalesoe*, de balken die evenwijdig met de breedtezijde van het huis loopen en waarop de zoldervloer ligt; *kita ri tana marapa laero*, *sindate kalelenja*, wij op den grond rukken rotan af, tot boven toe plant zich de schok voort; *tolele*, in den omtrek verbreid, *tolele ri tana ntaoe kateto'anja*, tot in vreemde landen is de faam er van verbreid.

molelei, rondgaan, bv. bij de menschen, om hen tot gezamenlijken arbeid uit te noodigen, *manoeke molelei dotojoe*, mijne kip loopt rond om een ei te leggen (ook gezegd v. e. trouwlustig meisje); *lelea*, overgeërde eigenschap, hoedanigheid v. d. familie, iets dat „bij de familie rondgaat”; *pelelea*, rondreis, handelsreis; *maleleangi*, rondgaan bij, met, om, *mokole maleleangi lipoe*, het hoofd bezoekt de dorpen, *maleleangi baloe*, koopwaar rondventen; *mampelele*, een brug of derg. ver-

bindingsmiddel belooopen; *mampalele*, *mampalelei*, *ma(nga)lele*, in de rij, in den omtrek beurt voor beurt bezoeken, den heelen omtrek rondgaan, *mampaleleka dja'i*, overal bij de familie rondgaan, *nalele ndaja*, *napalele ndaja*, hij heeft het bij zich zelf stuk voor stuk nagegaan; *ane ndapongo simpoga'a*, *da nalelesi nti'anja*, als men *simpoga'a* (vaneengescheiden) pruimt, dan zal de naam op je overgaan; *mampaleleka*, een feest waarbij een geanelde kop in den tempel werd gebracht, Tor. I, 241, 291, 292; *dja'i mpalele*, verre familie (die men niet in de buurt heeft).

samalele (Boeg. id., Nap. *hoenalele*), over den heelen omtrek, de heele buurt, *samalele kita poera da mantjoearaki irali*, wij allen uit den ganschen omtrek maken front tegen den vijand, *samalele lino*, *samapepe doenia*, over de heele wereld, over de gansche aarde, *Badu*, *Besra*, *Napor*, *paka padu samalele*, B., B., N. zijn allemaal grasvlakten: *silele*, *simpalele*, overal, op alle plaatsen in den omtrek, *oedja silele*, regen in de geheele buurt, *bare'e silele katoeoe ndjoleta*, *molo-nggonu'oe*, onze maïs staat niet overal gelijk, ze is ongelijk ver, *poera simpalele tano*, *dampamoesoeki i Ta Batoki*, alle menschen uit den omtrek gaan T. B. achternazitten; *nganganja monbembelele*, *eua powotoe berese*, de stemmen plantten zich voort, zooals het geluid van den donder.

mompasilele manoe, elkaar de banen in handen geven (van twee partijen bij een hanengevecht), Str. B. (uit het Boeg.).

lelea, verspreid, verbreid, v. vuur dat in de ronde spat en zich verbreidt.

lelesa, *lelesangi mbitikoe*, de plaats waar ik aldoor langs geloopt heb.

baloe lelelino „eene weduwe die overal rondzwerft” (uit een *raegu*-strofe: *pindango siko baloemo lelelino* „stakkerd, ge zijt eene weduwe die niet weet waar zij 't zoeken zal”).

salana kalele, w. t. v. *salana sabe* (zijden broek); woordspeling op *sabe*, iets dat gegeven wordt aannemen.

meppelele, rondgaan bij verwanten, om bijdragen te vragen voor een doodenfeest of voor

het betalen v. e. bruidschat, *oli mporongo noe ananja napegoeleleka ri (u'da ndja'inja)*, om bijdragen tot den bruidschat voor zijn zoon gaat hij rond bij zijne heele familie.

Tog. *lele ntana*, landengte.

2. *lele*; *malele*, slap, verwelkt, verfiest, *malele pae ri poreme*, in den drogen tijd verdort de rijst.

3. *lele* (vgl. *ree-ree*, *rei-rei*), klanknab., een boschkrekkel.

4. *lele* (vgl. 1. *lele*), pr. t., rondgaan met, uit-deelen, geven, dikwijls parall. met *nale*; verder gebruikt als aanvullend achtervoegsel (nevens *mele*, *ndede*), op de wijze van *-aka*, *-egi*, enz.

a) *ponale*, *ndjo'oe polele*, deel uit, ga rond,

b) *mamponaleka wajoegi*, om tabak uit te

deelen,

c) *mampoleleka kolaki*, om sirih rond te

geven.

a) *nanale nto ambelangji*, gegeven door de

mensen,

b) *nalele nto daucolene*, geschonken door de

aardbewoners. (Tor. III. 679, 23, 24)

a) *da manganale linoeja*, pinang geven,

b) *da mangalele kolaki*, rondgaan met sirih.

nulora pelele adi, het (vuur) beschijnt de

balen onder aan den dakrand.

ri dopi ntjilelemaja, over de planken

achtereenvolgens.

nampinja Lele Kaajoe, zijne verblijfplaats

is L. R. (gezongen tooverwensch)

djone lele, *djone adi*, kracht der toover-

wenschen, kracht der tooverspreuken.

mamende'oe lele (Tor. III. 689, 321), ge-

zamenlijk baden.

da moloeka ntjoemalele, gezamenlijk sirih

pruimen.

polomele boeja jole, loop langs de blin-

kende sarong.

loeloemele moenykoe ndjo'oe, langs gindsche

bergen lopen.

loeloemele dawo ndara, gaande over de

hoogte waarop het dorp ligt.

loeloemeleamo pata, loopt langs de vloer-

planken van den tempel.

5. *lele*, Amp. Lal., rijtschuur.

lelea, zie 1. *lele* (op 4 plaatsen).

leleimba, „overal in den omtrek te tellen”, n. v. e. boom, met onbruikbaar hout, ook *leleoemba*.

lelemboula, „waarheen de geiten rondgaan”, n. v. e. kruid.

lelengete, pr. t., gezegd van de rijstaren bij goeden oogst, misch.: zwaar neerhangend.

lélengi, n. v. e. vogeltje.

lelengkaa (vgl. 2. *kaa* en *tekaa*), „schreeuwend rondgaande”, *to lelengkaa*, n. v. e. denkbeeldigen roofvogel, die op den levensgeest der priesteressen en der meisjes loert, bij het feest *mompasilangka*; Tor. I, 367, 374; [zie *lelengkidji*].

lelengkasa (vgl. 1. *lele* en [2.] *kasa*, „die kruipt als katjang”), eene papilionacee, uit welker bloemen men vroeger paarse verf bereidde, Tor. II, 324; ook n. v. e. kruipend insect.

lelengkidji (vgl. *lidji*), „schreeuwend rondgaande”, *to lelengkidji*, de gezelschap van den vogel *to lelengkaa*, zie *lelengkaa*.

lele'o (vgl. *delede'o* en Boeg. *leli'o*, Mak. *lala-lia'o*, Da'a-t. *kololio*), trompet, van een rijst-halm gemaakt, Tor. II, 382.

leleoemba, syn. m. *leleimba*, zie aldr.

lelewaro, een struik, uit welks stengels de kinderen het merg duwen, dat er pijpvormig uitkomt en waarvan zij armbanden maken.

1. *leli* (vgl. *lili*); *maleli*, rondgaan langs den rand of den omtrek, *maleli ri wuri nDano*, een rondgang doen langs den oever van het Meer; *maleli ntamboeja kita*, *nagoio*, *manoro re'e mampoesi kita*, de wesp vliegt om ons heen, ze draait om ons, er is zeker iemand, die kwaad van ons spreekt.

2. *leli(ngi)*, n. v. e. struik; de vrij groote bladeren dienen om rijst in te pakken en als geneesmiddel; and. naam: *ira ntjaeo*.

lelo (Par. id. „staart”, vgl. *walelo*, [d. *jelo*, 1. *jelo*, 2. *elo*]), in de uitdr. *lelo asae* („hondestaart”), vlaggetje v. e. reep foeja of katoen aan een staak, opgericht aan de boeken v. e. lijkehuisje (Tor. II, 97; [vgl. 1. *loe*]); *to lelo*, w. t. v. *nyggaro*; *kalelo asae*, mijn hond kwispelt aldoor m. d. staart; *mal'nga'lelo*, den staart heen en weer bewegen, met hand

of voet in iets ronddraaien, *nalelo noe asoe ikoenja*, de hond kwispelt met den staart, *nalelo (naleloni) ntodoe ntase montonomi wajaenja*, de lieden die maïs planten draaien met de hielen in de pootgaten (om ze dicht te maken).

tabako salelo, een rol tabak (overgenomen handelsterm).

kalelo, pop v. e. insect; *mokalelo awati*, *meurali gondi*, de witte worm poept zich in en wordt een *gondi*.

bilelo, *tilelo*, syn. met *bilole*, *tilole*, zie 1. *lolo*. Deze vormen zijn ontstaan doordat *lelo* en *lolo* dezelfde draaiende beweging kunnen uitdrukken.

PmB. *lelo*, staart; *lelo ngao* „kattestaart”, n. v. e. struik.

leloe (vgl. *leoe*, *leondjoe* en Sa'd. *liloe*, beu); *maleloe*, week geworden, niet hard meer, *maleloe raja*, slaphartig, den moed verloren hebbend, *ane nakita ntaliranoea warano li-poenja*, *maleloemo rajanja*, als de dorpelingen zien dat hun dorp in brand staat, worden zij moedeloos, *maleloe laboe*, *be da narompi*, het hakmes is week geworden, het wordt niet schaarvig, *maleloe*, *mate ntadja*, *tepo'e da loera*, de snede is week geworden, het begint bot te worden; *mal'nga'leloe*, *mampakaleloe*, slap, week maken, *ira ndaleloe*, *ndaroroni*, bladeren worden slap gemaakt, bij het vuur gewarmd.

leloeë (Nap. id. „slaperig”), pr. t., verblijven, wonen, rustig zijn.

maleloeë randa, rustig van hart, bedaard, ook: slaperig, lusteloos van binnen.

a) *li toempo ngkaleloe'mor*, op de hoogte waar

ge woont,

b) *li moengkoe ngku'antjoeramoe*, op den berg

waar ge zit.

leloeroe (vgl. *leeroe*, *leondjoe*, *leoroeti*), nat sago-meel, dat gekookt is in bamboe of boomschors en slijmerig is gebleven, zoodat het als pap gegeten wordt; *dange da mata ndaleloeroe*, rauwe sago wordt (in een bamboe of in een stuk boomschors) gekookt; *leloeroenja*, het slijmerige gedeelte van aldus gekookte sago, dat als pap gegeten wordt.

moleloeroe, slijmerig zijn, slijm vormen op de huid, zooals sommige huidziekten, *ane moleloeroe*, *pale ewa malontjoe lionja*, als de arm eene slijmverwekkende ziekte heeft, ziet hij er uit als met brandwonden, *moleloeroe dange*, de sago is slijmerig.

1. *lemba* (vgl. *lembara*, *alemba* en Mak. *lembara*, Bim. *lemba*, Lak. *limba*, Boeg. *lempa*, Sob. *leba*); *melemba*, aan een stok over den schouder dragen, waarbij de last over beide uiteinden van den stok is verdeeld; *ilemba*, *pelemba*, de draagstok; *mal'nga'lemba*, iets aan een stok over den schouder dragen, *pae ndalemba*, rijst wordt aan een stok over den schouder gedragen.

malemba raja, vermoeid, lusteloos, *malemba rajakoe ndapenggonoe*, het vermoeit me, als ze zoo op mijn lijf hangen: *kalemba* (of *lemba*) *ndaja*, vermoeienis; *mampakalemba raja*, vermoeien.

2. *lemba* [Mor. id.], vrouwenbaadje, Tor. II, 218. *lemba ndatera*, een baadje met een split. *lemba ndawo'oi*, een baadje met een kraag: *molemba*, een vrouwenjakje dragen; *mampolemba* ² *daa*, bedekt zijn met bloed.

3. *lemba* (vgl. [lemba], *jombo* en Sa'd. *lembang*, land, Mal. *lembah*), vlakke landstreek en het volk dat er in woont. vdr. volk. volkstam. *bara mbe'i lemha*, *bar'e re'e*, waar ook ter wereld, het is er niet, 't is nergens ter wereld; *salemba*, één landstreek, één stamgebied, één stam. *To Pebato salemba*, *To Lage salemba*, de Pebatoërs vormen één stam, de Lageërs een anderen; *mantjalembai*, *mantjalembani*, met alle stammen in den omtrek gezamenlijk aanvallen; *gori lemha sindjo'oe paku ma'i mo'iwali*, *tawo napa'iwali bebu re'e mampela*, *ndasalembai*, zoovele stammen als daar zijn, komen alle op ten strijde, degenen tegen wie men strijdt helpt niemand meer, ze worden rondom aangevallen; *kami nasalemba(n)i*, *masala tawo toe'a mami*, alle naburige stammen beboeten ons, onze voorouders hebben zich schuldig gemaakt; *pit-salembaku*, tot een anderen stam, een ander volk behorende.

lembara, syn. met 1. *lemba*; *molembara*, mo-

lembara, op den schouder dragen aan een stok; *malembara pae*, rijst aan een stok op den schouder dragen.

1. *lembe* (vgl. *embe*, *wembe*, *lemberi*, *leme* [enz.]), het los of slap naar beneden hangende gedeelte van iets, *lembe mbajaa*, de neerhangende bocht van een touw of liaan, *lembe ntajoe*, het neerhangende gedeelte der *testes*, *lembe wici*, *lembe nganga*, met hanglippen, met een hangmond.

2. *lembe*, in de uitdrukking *lembe poeri*, of *mbele poeri*, PmB., achteraan; missch. is *lembe* hier id. m. 1. *lembe*, zoodat de uitdrukking zou beduiden: achteraanhangend; *akoe a mberoe*, siko *lembe* (*mbele*) *poeri*, ik vooraan, gij achteraan.

lemberi (vgl. 1. *lembe*, enz.), slijm op de huid van visschen, kikkers, enz., ook het slijm dat uit sommige planten komt, *lemberi ri leti baola*, slijm op de genitalia eener buffelkoe; *lemberi* is ook w. t. v. *longoeroe* (postelein); *malemberi*, slijmerig, *oeroe ntabaro malemberi*, sago-palmiet is slijmerig.

[*lemberoe*; *malemberoe* = *malimberoe*.]

lembo (vgl. 3. *lamba*, *jombo*), geul, smal dal, inzinking tusschen twee bergen, *boejoe setoe motada*, *podo lembo ri ojonja*, die bergen staan tegenover elkaar, er is slechts eene inzinking tusschen beide, *polembo ntana*, inzinking v. d. grond, *molembo tana sindjaoe*, de grond daar vormt eene inzinking.

palembo ntoenda, het middengedeelte v. e. troep overvallers of belegers, die moeten uitkijken welken v. d. beide vleugels die den belaagden den pas willen afsnijden zij te hulp moeten komen.

pr. t. *ri lembo mporagiani*, in het holle van den regenboog.

roemo'ojo lembo bago, het heele dal sneht toe.

ngaloe ma'i lembo bago, wind van het dal. — *soela paralembonja*, de zielen in het holle gedeelte.

roendoe ri paralembonja, gekomen in het lage gedeelte (in het dal).

poralembo ngkondo lora, omringd door k. l.-planten.

ri paralembo ntinengko, in 't midden van de haarwring.

leme (vgl. *djeme*, *geme*, 1. *lembe*, *embe*, *wembe*, [lomo] en Tob. *leme*², weeke grond); *moleme*, *kaleme*², slap, lillend, trillend, zooals het vleesch van dikke menschen; *kaleme*² *doei*, de sagopap trilt; *maleme*, slap, week, *maleme baroe*, de palmwijn smaakt slap (prikfelt niet).

loememe; *maloememe*, slap, zwak, niet veerkrachtig, *maloememe korokoe*, ik voel me zwak, slap, *maloememe lelangi*, *banja eua naso*, *ntje'e madago*, silar-bladeren zijn niet sterk, ze zijn niet zoo goed als *naso*-bladeren.

Amp. *maleme*, slap, zwak, zacht, *ueroe maleme*, de fontanel op het hoofd v. e. klein kind.

lemo (Mal. *limaoe*, IN.), citroen, limoen; soorten zijn: *lemo baola*, l. *dinoko*, l. *kasumba* (uit het Mal.), pompelmoes, *Citrus decumana*, Cl. 791, een ingevoerde soort, l. *polea* (Tor. II. 45, 114), l. *ntjoese* (Tor. I, 352), l. *ntasi* (groeit alleen aan het strand), l. *masiwoe* (kleine soort), l. *kaoera*, l. *danggi*, l. *baranga*, l. *baoe*, l. *ntjinoka*, l. *kajoepa* (kleine soort), l. *mbosoa*, l. *borie* of *mborroe*, l. *gontoe* (alleen in de pr. t. genoemd).

ma'nga'lemo, vormen, boetseeren, kneden, *Poe' mPalaborroe malemo takoe mbo'ota*, de Heere Formeerder heeft den schedel van ons hoofd gevormd; *malemo* (intr.), oraai rond, fraai afgerond, *malemo timpoenja*, hare kuiten zijn fraai rond; *melemo*, met een citroen te vergelijken zijn, *melemo palenja*, hare armen zijn mooi afgerond, *pelemo mpale*, de plaats waar de arm rond wordt; *baue ndalemasi*, visch die met citroensap is toe bereid; *molemo*, de rijst tot een bal kneden, om ze in den mond te steken; *kina'a salemo*, een bal rijst, een hap rijst.

tilemo; *matilemo*, rond, *taboengkoe ntana matilemo*; ronde heuvel, *montilemo*, kneden, rond maken, vormen.

Amp. *lemo toei*, mandarijn, *Citrus acida*, Cl. 786 (uit het Mol. Mal. *lemon tjoei*).

lemoeke, een fraaie, bonte, weinig schuwe duif. *lemontoe*, n. v. e. boom (syn. *kangoa*); de

harige bladeren dienen om rijst in te pakken, de stam bevat veel sap.

lemoro, struik met breede, bijna ronde, harige bladeren, veel gebruikt om gekookte rijst in te pakken; om de harigheid ook als toovermedicijn bij den oogst gebruikt; Tor. I, 25, II, 276, 278, 279, 282, 294.

1. *lempa* (Mor. id.; [vgl. *limpa*, *salempa*]), stap, schrede, *roea lempa*, twee pas; *lempa mbiti*, geschenk dat de schoonmoeder aan hare schoondochter geeft, wanneer deze haar na den huwelijksdag een eindweegs naar huis begeleidt; *melempa*, gaan stappen; *molempa*, stappen, schrijden, *molempa-doengka*, loopen met vallen en opstaan, zooals een klein kind; *polempa*, loop, tocht; *ma'nga'lempa witi*, de beenen doen stappen, met de beenen stappen; *malempataka*, ergens overheen schrijden, *da koelempa-lempataka sakodi noentoekoe se'i*, ik zal een beetje over mijn verhaal heenloopen. *telempa*, pr. t. v. *tepelindja* (tot loopen komen).

2. *lempa* (Boeg. *lempa'*): Amp. *molempa* = B. *molemba* (aan een stok dragen).

1. *lempe* (vgl. *demp*, *genpe*, *kempe*, *pempe*, *renpe*, *kepe*, [enz.]), vlakke, vlak terrein, *tana silaoe lempe poera*², *madago ndapobanoeraka*, het land daarginds is geheel vlak, goed om er een huis op te bouwen; *kalempenja*, het vlakke deel, de vlakke er van.

malempa doi, sagopap kloppen, om ze koud en stevig te maken, totdat ze vlak wordt; *taoe molempa doi*, *taoe moiko gola*, ne'e *mokaa pokentanja*, *da singkapoori*, als men sagopap klopt of suikersap roert, dan moet het geen klonters vormen, dan is het ongelijk.

Amp. *lempa*, vlak, plat, *taoe lempa pako*, platbil, w. t. v. *wonti* (sapp).

2. *lempa* (uit het Mal. *lemping*): *tabako salempa*, een klein beetje tabak, *wojawa salempa*, een schilfertje goud.

lempil (vgl. *djenipi*, *djempil*, *lompi*); *telempil*, uitgespat, uitgestort, *telempil ngeroe ri pangeroe*, het sirih-speeksel is uit het kwispel gestort.

lempo [vgl. *limpo*]; *melempo*, dwars over iets heen loopen, voor iets langs loopen, *oedja*

melempo, een overdrijvende bui, *pelempo*, tijd, plaats, wijze van voor iets heen loopen; *pelempoka*, baan die gevolgd wordt bij 't oversteken, *pelempoka ntontji*, luchtbaan der vogels; *mamelempo*, trachten in den weg te treden, *ada mamelempo kudja'ndaja ntaoe*, het gewoonterecht wil de verkeerde gezindheid der menschen in den weg treden; *pai napompaoe*, *da rajanja dampelempoka dago*, dat hij spreekt is omdat hij er met iets goeds wil tusschentreden; *malempo*, *mangalempo*, dwars voor iets heenloopen, *nalempo boejoe*, *nalempo ngoi*, hij loopt dwars over bergen en door ravijnen, *malempo doeloengi*, „vlak voor den boeg v. e. vaartuig voorbijvaren”, dwars voor een troep koppensnellers voorbijloopen of -varen, waarvoor men beboet werd, omdat men daardoor een kwaad voor- teken aanbracht (Tor. I, 208, 209), *ndalempo popa ntabaro*, het schutblad v. d. sago-palm wordt dwars afgekap, *malempo taoe morago*, dwars door de reizigers heenloopen, *malempo paoe*, iemand in de rede vallen (deed een der partijen dit bij eene rechtszaak, dan werd hij beboet), *i Sakodi malempo porongo i nTjato*, S. heeft het huwelijk van Sato gedwaarsboomd, *lempo oele alo!* treed de slang in den weg! (uitroep als iemand niest), *palempo rasi*, wat iemands voordeel den weg afsnijdt, tegenwerking, onderkruipig. *malempoki*, den pas afsnijden, *ndalempiki paoe*, de bespreking wordt gestuit.

malempo (intr.), overgestoken, voor langs gegaan, vaak gebruikt in den zin van: afgesneden, geen woord meer er over, *malempo*, *majontjo*, *be da ndekoe jakoe*, kort en goed (w.d. „recht overgestoken, recht afgesneden”), ik ga niet naar boven; *ewase'i kalempenja*, dat is nog eene andere uitdrukking (voor dezelfde gedachte).

telempo, door iets dat in den weg treedt gestuit, *telempo gombo*, de beraadslaging is gestuit geworden; *tepelempo*, tot oversteken gekomen.

salempori, beletsel, afleiding, iets dat tusschen beide komt, *mantjalempori poerba ntaoe*, iemands reis verhinderen, *nasalempori*

taoe ri pelindjanja, hij heeft de menschen op hun tocht opgehouden; *banja bara masalempori paoemi, paikanja re'e aoe ndipe-toemboe anoe bepa manoto mpodago*, niet om u in de rede te vallen, maar in hetgeen u vertelt is het een en ander dat nog niet geheel duidelijk is, *ane re'e toae mompaoe, ne'e nosalempori*, als iemand spreekt, stoort hem dan niet, *ane be nasalempori ngkapate, da ma'i moeni jakoe*, als de dood mij niet verhindert, dan kom ik weer; *mesalempori*, afleiden, verhindering aanbrengen; *tesalempori*, afgeleid, gehinderd.

1. *lena*, een stopwoord (*ucobo mpaee*) bij den zang, vooral bij het *moraego*, ook wel *elena*, *lena damo*, enz.

2. *lena* (uit het Boeg. *lenē*), Str. B., *mobaloe lena*, contant verkoopen.

lenda, kam v. e. haan of and. vogel, ook een versiersel in den vorm van een hanekam aan een zwaardgreep, *lenda mbela*, wild vleesch in de wond, *lenda ntalinga*, een vleeschuitwas aan het oor; *molenda*, een kam hebben, *taono molenda*, een zwaardgreep met een kam (Tor. Atl. „Huisraad en Wapens”), *urela molenda*, cene wond met wild vleesch, *molenda paoebamoe, masiamo*, er hangen rafels, flarden bij je draagsarong, ze is gescheurd; *molenda mo salananja*, er hangen flarden aan zijn broek; *ndalendani*, v. e. kam voorzien geworden.

[*lendaki* = *alindaki*.]

lende: *kalende*², aldoor bewegend, onrustig, niet stil, *kalende soelenja*, zijn hart slaat onrustig, *be maroso doe*, *dja kalende*², de sagopap is niet stijf, ze trilt nog, *kalende bengo molontjo*, de billen wippen op en neer bij het hard loopen; *taoe molende*, een onrustig, zwerfziek mensch.

molendesi, zich aldoor bewegen, onrustig zijn, veel op het pad zijn; *malendesi*, *mampapolende*, onrustig maken, geen rust laten, *malendesi irali*, den vijand in beweging houden, hem geen rust laten, *taoe nalendesi asoe*, iemand wien zijne honden geen rust laten, *malendesi posintoeroe*, de vriendschap verstoren; *papolende raja*, een geschenk dat

een man aan zijne vrouw geeft, bv. als hij eene tweede vrouw neemt, „omdat hij haar hart onrustig heeft gemaakt”; *palendesi* of *lendes* wordt ook de wals genoemd, die heen en weer over den weg wordt getrokken; *telende*, in onrust geraakt; *montetelende pelindjanja*, hij loopt ongemakkelijk, met onzekere bewegingen, telkens op en neer schokkend, zooals iemand die niet goed voort kan en toch doorloopt.

lendje (Par. vorm van *lentje*, zie aldr.; uit het Str. B. overgenomen), kleur, aanzien, voorkomen; *exambe'i lendjenja*? hoe is de kleur, het voorkomen, het aanzien er van? *lendje mpelindjanja*, de vorm van zijn loop; *salendje-lendje*, van hetzelfde voorkomen; *molendje*, voorkomen hebben, er flink uitzien; *mampapolendje*, voorkomen geven, verfraaien, opknappen.

lendo (Boeg. *lenrong*, Mak. *lendong*), jonge paling, vaak niet grooter dan een worm, in het zand en het kiezel der rivieren gevonden, wordt gegeten.

*kalendo*², heen en weer zwiepend, zooals bv. paling doet bij het zwemmen.

lendoengi (vgl. *leroe*), Todj.; *ralendoengi* = B. *ndaooena* (beschaduwd).

lene (Mong. id.), vlak, effen, gelijk, *malene*, id., Str. B., *lene talikoe baola, dada manoe, ane mabokomo*, vlak is de rug van een buffel, de borst van een kip, als ze vet zijn, *lene tasi, ane bere'e ropo*, vlak is de zee, als er geen golven zijn, *lene raja*, geduldig, gelijkmatig v. stemming, *lenemo boere ri banga*, het zout is gelijk van boven in de maat (de maat is precies vol), *lenemo toae mangkoni*, de menschen zijn allemaal gelijkelijc aan het eten, *lene sangkani kandepo ntaoe mosoesa*, in menigte staan de hutten der feestvierders bijeen, *lenemo pale mantodjoe eo*, de hand is vlak die de zon wijst, m. a. w.: de zon is op het ondergaan, *tana se'i lenē sa'e, mouroto sa'e*, van dit land is een deel met vlakten, een deel met bergen; *polene*, n. v. e. hamertje om boomschors te kloppen, Tor. II, 322 (wdl. „gelijkmaker”); *eo sauci mpolene*, de zon staat juist in het toppunt.

Todj. *singkalene kadjoe ri tana*, de balken liggen plat over den grond verspreid.

pr. t. *kolaki ndapoleneka*, sirih wordt aan allen rondgedeeld.

lenga, bedaard, stil, rustig, *lengamo ananggod*, het kind is zoet; *mpolenga*, op zijn gemak, rustig, *baola mangande mpolenga*², de buffels grazen op hun gemak; *kalenga*, bedaardheid, kalmte, *mampokalenga*, bij, met, door iets rustig zijn, *ane mauila rajala maroo*², *mamongo tapokalenga ndaja*, als we ons vervelen bij het niets doen, dan pruimen we sirih om rustig te blijven, *dja napokakalenga mangkoni*, hij doet maar zeer op zijn gemak met eten, *wojo nabentoegi, napokakalenga ntaoe to'e'a*, de oude man ontdoet bamboe v. d. binnenbast, daarmee houdt hij zich onledig, *ne'e noepolenga ka mangkoni*, eet niet al te zeer op je gemak.

mompalenga, tot bedaren brengen, rustig maken, *palenga awanggod*, *napalaika noe inenja*, breng het kind tot bedaren, zijne moeder is van hem weggegaan, *ne'emo noepalenga toae setoe*, houd die menschen niet op, houd hen niet van het werk; *palenga*, de „overkoker” (wdl. „tot rust bringer”) die in de pan met kokend suikersap wordt gehangen, om het overkoken te beletten, een bamboekoker met 4 gaten tegenover elkaar in den wand: het kokende vocht stijgt er in op en vloeit door de gaten weer terug (Tor. II, 342); *napopalenga noe angga ri noenoe, rapatirani, rapopasalero*, de geesten in den waringin worden er mede tevreden gesteld, hun wordt een offer gebracht, ze worden afgeleid; *lepati ratentika raaroe bala, napokalenga, lepati se'e palenganja*, een kemirinoot wordt aan 't varken in de Onderwereld toegeworpen, daarmee is het tevreden, die kemirinoot maakt het rustig.

malengasi, mompalengasi, tot rust, tot bedaren brengen, kalmeeren, *juangajoe mompalengasi kawo ngkomponja*, zingen om zijn honger tot zwijgen te brengen, *mompalengasi raja*, zich zelf kalmeeren, *nalengasi rajanja*, hij heeft zijn gemoed tot rust gebracht.

lengaroo, *Alstonia angustifolia*, Cl. 174, een hooge woudboom, recht, met veel takken en zeer goed werkhout, dat echter licht barst; de bast is bitter, een aftreksel wordt wel gebruikt tegen koorts.

lengatoo (vgl. *lelatoo*), vonk, vuurspat; *mole-ngatoo*, vonken afgeven; *taoe mompaloe nale-ngatoo* noe *apoe*, de smid wordt met vonken bespat.

lengge (vgl. *lengi*), ook *kalenge*, vermoeidheid, afmating, loon voor inspanning, *lengekoe waikakoe*, geef mij het loon voor mijne inspanning, *mampota lengenja*, oogsten wat men gezaaid heeft, *taoe lengenja jakoe*, ik ben het voorwerp v. zijn zorgen; *malenge*, vermoeid, afgemat, *malenge melindja*, vermoeid van het loopen; *melengei ananggod*, *mekioeba*, het kind wil dat men zich met hem bemoeit, het wil gedragen worden; *malengei, mampakalengesi raja ntaoe*, de menschen vermoeien, hun geduld uitputten; *molenge*², vermoeidheid toonen, houding en bewegingen aannemen v. e. vermoeide; *taoe setoe mampolenge jakoe*, die man heeft de zorg voor mijne opvoeding gedragen.

lengga (Mak. Mal. *lenggang*); *kalengga*², heen en weer slingerend, schommelend; *malengga*, w. t. v. loka, pisang.

lengge [vgl. *lentje* enz., *rengge*], ook *ilengge*, iets dat zich onderscheidt van zijne soortgenooten en in afwisseling daarmee er tusschen gevoegd wordt, bv. witte kralen tusschen roode, blauwe draden tusschen gele, enz.; *enoe nouwai ori, bare'epa koepo'noe, ilenggenja bere'e*, de kralen die ge een poos geleden gegeven hebt, draag ik nog niet, er zijn er niet bij van andere kleur; *da koelengyeka, rapapombejo, rajo pai enoekoe*, laat ik er (mijne kralen) mee afwisselen, ze worden er dan tusschendoor geregen, ze worden tusschen mijne kralen geplaatst; *ilengge aoe da ojati, ralengyeka*, de wisselkralen die er tusschen geplaatst worden, worden er mee in afwisseling gebracht.

1. *lenggoeroe* (vgl. *longgoeroe*, [*linggoeroe*, enz. en Mor. *longgoeroe*]), slijm, slijmerig vocht, van dieren en planten, *ane ndatowo tabaro*,

mesoeroe lenggoeroenja, als een sagoboom wordt omgehakt, dan komt het alijn er uit; *malenggoeroe*, glad, vlak, glibberig, *malenggoeroe masapi*, *mesoeroe anona*, palingen zijn glibberig, het huidslim komt er uit.

2. *lenggoeroe*, PmB., n. v. e. boom, welks bast en bladeren gebruikt worden.

lengi (vgl. *leng* en Pipik. *malengi*, Bad. *male-angi*, Koel. *lingi*, Negr. *lingin*, Mak. *dingin*, Mal. *dingin*); *malengi*, langzaam, *malengi melinda*, langzaam in 't loopen; *to malengi*, „langzame”, w. t. v. *koese* (buidelbeer); *kalengi*, langzaamheid, *mapari ngkalengi*, akelig langzaam; *molengi*², langzaam optreden, langzaam doen; *noendjana noepolengi*²*ka*, waarvoor treuzelt ge zoo, waarom zijt ge zoo langzaam?

1. *lengka*: *polengkari*, *palengkari*, dwarshout, gebonden aan een touw waaraan een buffel vastzit, opdat dit zal blijven haken, wanneer het dier wil wegloupen; *mepolengkari*, dwarsstokken gebruiken, die bevestigd worden aan een draagboom, waaraan een zware boom of balk wordt vervoerd; aan elk eind van een dwarsstok draagt een man; fig. beletselen in den weg leggen, zich verzetten; *baela ndapolengkari balaranja*, een buffel welken men een dwarshout aan zijn touw heeft bevestigd; *ndapolengkari nono bangke*, een groote huispaal wordt aan dwarsstokken gedragen; *wobo edja ndapolengkari*, de boveningang der trap wordt van dwarslatten voorzien (opdat de kinderen niet zullen vallen); *ndapolengkari kadjo ri wobo mbaja*, er worden stokken (schuin) tusschen de (dwarse) latten der heining ingestoken.

tepolengkari, dwars komen te staan, zooals iemand die een duw krijgt, syn. met *tebolengkari*, zie *lengko*.

2. *lengka*, pr. t., parall. met *sonoe* (adem), misch. = B. *lengko* (beweging).

a) *nakarimbo sonoenja*, opdat zijn adem krachtig zij.

b) *nakaringkudo lengkanja*, opdat zijn bewegen vlug zij.

lengkangi: *malengkangi*, mager, schraal. *malengkangi loka*, be *mosanga*, *kina'a mbawemo*,

de pisangs zijn schraal, er zit geen inhoud in, het is varkensvoer; *malengkangi raja mbe'a ane be rapapalakanaka pandote*, de vrouwen zijn ontstemd, als men geen afscheid vraagt om te vertrekken.

lengkaroe, zie *oele*.

lengke (vgl. *engke*); *melengke*, opschuiven, telkens hoger staan bij zonsondergang (alleen van de maan gezegd), *melengke woeja bese*, *liemo anoe oejoe*, de wassende maan staat al weer hoger, de 8 (goede dagen voor het akkerwerk) zijn voorbij.

Pelengke mboeja mepone

Tasi da mosampa oge;

Pelengke mboeja ima'i

Da mosampa oge tasi.

Bij het klimmen van de maan

Zal er hooge springvloed staan;

Als de maan is toegenomen,

Zal er hooge springvloed komen.

lengko (vgl. *engko*, *denggo*, [enz.], 1. *leko*, *liko*, *lengko*, [djengko]); *lengko* (of *leko*) *mpada* (in poëzie), de hoek van het veld; *molengko*, bewegen, schudden, beweging maken, *molindoegi*, *molengko tana*, er is aardbeving, de grond beweegt, *karoo*², *ne'e molengko*, houd je rustig, beweeg je niet; *polengko*, beweging, schudding, *polengko ndjila*, beweging der tong, ook gebruikt voor: lettergreep, in dez. bet. ook: *lengko*; *ma(nga)lengko*, *ma(nga)lengkosi*, iets bewegen, aan iets schudden, iets in beweging brengen; *mampapolengko*, doen bewegen, in beweging zetten of brengen; *telengko*, *tepolengko*, in beweging geraakt, *djoe'anja oci telengko*, *nauali-ngka-djoe'a*, zijne vroegere ziekte is in beweging geraakt, hij is weer ziek geworden; *telengkolengkoka*, in gedurige beweging geraakt; *kalengko*², zich maar steeds bewegende.

balengko, al te bewegelijk, onrustig, *ne'e balengko*, wees niet onrustig; *pobalengko*, boete van 1 of 2 buffels voor iemand die de afgesneden nagels van een buffel zoekt maakt, of zelfs maar aanraakt.

tebolengkori, door eene beweging uit zijne richting geraakt, bv. van iets dat een duw krijgt, *tebolengkori sopoe*, bemo *kono matanja*,

het blaasroer is uit de richting bewogen, de pijl heeft niet getroffen, *tebolengkori korokoe*, *sakodi terompo*, mijn lichaam schoot op zijde, bijna was ik gevallen.

mbolengkosi, iets dat steeds bewogen wordt, dat men niet met rust laat.

lengkoe ([Mor. id.]; vgl. *lengko*, enz.); in poëzie: *lengkoe mpada*, een kromming der vlakke, *koeloe oe salengkoe*, ik ga een bocht der rivier voorbij; *molengkoe*, kronkelen, kromme lijnen of bochten beschrijven, *molengkoe koro oe*, de rivier kronkelt, *boeje molengkoe*, een berg met inzinkingen, *polengkoe boeje*, ingezonken gedeelte v. e. berg; *melengkoe*, zich in bochten bewegen, bv. bij het volgen van een pad dat nu eens in eene rivier, dan weer langs een der oevers loopt; *ndalengkoe koro oe*, men gaat in bochten nu eens door, dan weer over de rivier.

pr. t. *melengko*² *lantemo*, het beloop van het huis volgende; *Lengko nTjoni*, „Kromming v. d. soi-stengel”.

lengkoedjoe, zie *koedjoe*.

1. *lengo*, een boom, waarvan de bladeren worden gebruikt.

2. *lengo* (Mor. *engo* (mi)), pr. t., beschutten, beschaduwen, binnengaan, zich beschutten in; *pontjoe'e*, *lengo nggawoe*, verdeelt u, schaduw der wolken; *pontadosi*, *lengo ndoendoe*, verwijderd u, schaduw der donderkoppen; *raua bara lengo*², misschien is de hemel bewolkt; *sangadi boeja mpelengo*, noem op de sarong der beschutting (*pelawo*); *ola*, *pelengo*, *pentjoe*, geesten, gaat onder de sarong, onder de *pelawo*; *melengo ri roro*, zich beschutten onder den kruidenbos; *ndate ri Songka Pelengo*, daar boven in het geestendorp S. P.; *madika Songka Pelengo*, het geestendorp S. P. in stand houden; *Ta Melengo Bato Wali*, Die verblijft in het Doodenpraalbed; *ba koenalengo auai*, ik ga maar niet zoo in de *pelawo*; *dodo melengo ri lamba*, geesten die verblijven bij de buffels; *nggoeli lengoi doroi* (Tor. III, 682, 126), tooverkruid dat in den zak zit; *talengoika randata* (Tor. III, 679, 25), wij vullen er ons binnenste mede; *nalengoi dondojanja*, overdekt door den rook.

lengo boeloe, het kamertje waarin weduwe of weduwnaar drie dagen doorbrengen, vóór het *powoerake* na het sterfgeval.

lengoera, zie *ngoera*.

lenoe (vgl. *senoe*); *ma(nga)lenoe*, *ma(nga)lenoesi*, afhalen, aftrekken, van vel, bast, *tapoe mbelakoe koelenoesi*, ik heb de korst van mijne wond er afgehaald, *valenoe toje asoe*, de testes van den hond worden uitgehaald; *melenoe*, van zelf zich oplichten, zich aflichten, bv. de opperbuid van eene brandwond, die loslaat; *malenoe* (intr.), afgehaald, afgetrokken, zooals bv. de huid of de bast van een boom; *polenoesi oemajo*, plaats waar men *oemajo*-hout v. d. bast heeft ontdaan.

lenta; *malenta*, *malentasi*, met iets dat omzichtig moet behandeld worden, roekeloos omgaan, *ne'e ndalenta*² *ngkabongo t'omja*, spreek zijn naam niet voor niets uit, *ane noelenta*² *papakoe pai inekoe*, *da madja'a rajakoe*, als je roekeloos met (de namen v.) mijne ouders omgaat, word ik boos, *ada mpanania maiposi*, *saga'a dja ndalenta*², de gebruiken tegenover de schoonouders zijn streng, met sommige wordt maar de hand gelicht, *da poeloro siko*, *malenta*² *si aoe toe'amo*, het zal je kwaad gaan, als je roekeloos doet tegenover ouden van dagen.

pr. t. *ndilentakoe salakoe*, werp mij mijn voertuig toe.

lente (Boeool *lenlengo*, Mal. *perlentih*, leeglooper); *malente*, slap, lusteloos, onplezierig, ontstemd, *malente rajakoe*, ik heb geen zin, ik voel me ontstemd, ik heb het land, het verveelt me, *malente rajakoe mampae*, ik heb geen zin om te praten, *malente rajakoe mampedongka wa'a mpaenja*, ik heb er genoeg van al zijne praatjes aan te hooren, *malente mampoenja*, hij spreekt mat, slap, *malente dueanga*, de schuit vaart langzaam, *malente bandera*, de vlag hangt slap; *salente rajanja*, bij is heelemaal uit zijn humeur.

malentei, iemands geduld uitputten, iemand plagen, vervelen, uit zijn humeur brengen, *dja nalentri jakoe*, be *nawui mawoa*, hij heeft mij geplaagd, hij wilde niet dat ik binnenkwam; *kalente ndaja*, ontstemming, verve-

ling, slecht humeur, onaangename stemming, *mampomakente*, *mampokakente*, tot oorzaak van ontstemming hebben, ontstemd zijn over, *noenl'jaa noepokakente ndaja*, waarover zijt ge ontstemd? *mampakakente raja ntaoe*, iemand ontstemmen, iemands goduld ten einde brengen; *makoelente raja*, betz. als *malente raja*.
 lentje (vgl. 1. *enlje*, *lenlje*, 1. *lese*, *lengge* en Nap. *lengge*, voorkomen), voorkomen, uiterlijk, *banja lentjenja*, het heeft geen voorkomen, het geeft geen pas, *banja lentjenja da noeporcia setoe*, het komt niet te pas dat ge dat doet, *banja lentjenja da norto'o*, siko *anunggodipa setoe*, het staat niet dat ge dat zegt, ge zijt nog een kind; *dja lentje-nja noepamporcia*, je doet maar van alles (wat je goeddunkt).
 lentjo (uit Mol. Mal. *lenso*), zakdoek.

lento; *mampalentoni*, een dwarshout bevestigen aan een stok of een touw, *ndapalentoni*, v. e. dwarshout voorzien geworden, bv. het eind v. e. draagboom, om er met zijn tweeën aan te dragen, of het eind v. e. touw waaraan een beest is gebonden, om te maken dat het aan iets blijft haken.

lentoeroe (Nap. *tetoeroe*), een struik met zeer hard hout en roode bes-vruchten; die de kinderen als kogeltjes in proppenschietors gebruiken. Om den naam, die van *toeroe* (gaan liggen; de bladeren trekken zich 's avonds samen, alsof ze gaan slapen) is afgeleid, worden de gekauwde bladeren op wonden gespuwd.

lentora (uit het Par.); *malentora raja*, zich weemoedig gevoelen, bij het denken aan afwezigen of aan vroegere tijden, vervuld zijn van verlangen of heimwee; *mampomalentora*, berouw hebben van iets dat men begonnen is en niet kan volhouden; *jopó se'i mapepoe, koe-pomalentora mangadjama*, *barémo koe-koto*, dit bosch is zwaar om open te kappen, ik heb er spijt van het te hebben aangepakt, ik kan het niet volhouden.

1. leo, PmB., in *boeleo* = B. *boelere* (uitpakken, van 't ombulsel ontdoen).

Amp. *maleo raja*, *maleo ta'i*, *maleo pita*, bang, niet durvend.

2. leo (vgl. *tedjo*, *dey*); *moleo*, binnengaan, bin-

nendringen; *maleoki*, binnendringen bij, in iets binnengaan, *moleo sando*, *naleoki taee madjoe'a*, de dokter dringt overal door, hij gaat binnen bij de zieken, *naleoki taña aoe nakekeni*, hij gaat tot binnen in het gebied dat hij beheerscht; *mampoleo*, binnendringen, *era ongo mampoleo podjamaa*, *bemo mosanga kina'a boeja*, *dja mengoa*, zooals de walangsangit die de akkers binnendringt, zoódat de rijst geen inhoud meer heeft en maar rechtop staat.

le'o; *mole'o*, grijpen, vangen, te pakken krijgen; *ma(nga)le'o*, iets grijpen, vangen, beet krijgen, *molontjo njarakoe*, *bemo-koele'o*, mijn paard is op den loop gegaan, ik heb het niet meer te pakken gekregen, *laboekoe manawoe ri oeé*, *barémo koele'o*, mijn hakmes is in het water gevallen, ik heb het niet meer gekregen, *bara rimbe'i noepampepali kina'a boeja*, *bemo da re'e noele'o*, waar ge ook rijst zoekt, ge zult niets meer krijgen, *be da noele'o jakoe mombé'ilaeroe*, je zult mij niet krijgen, als we om het hardst loopen, *barémo nale'o jore*, hij kreeg den slaap niet te pakken, *taoe ndale'o ntongo mosalara*, iemd. die betrapt is op overspel, *rai laembe*, *masue barémo koele'o mamongo*, geef sirih, in langen tijd heb ik niet kunnen pruimen; *podo ri pada da pampale'oa*, alleen op de vlakke zal men ze te pakken krijgen; *sokokakoe le'o*, vang hem voor me op en zorg dat je hem krijgt.

leoe (vgl. *leloe* (enz.)); PmB. *maleoe*, geslonken, ingevallen, verdord, verlept, *wojo maleoe*, bamboe die verdroogd, gekrompen, gerimpeld is, *maleoe kinoni nalalai apoe*, de rijst is verdord, door het vuur aangetast, *kadjoe maleoe*, een verflenste plant.

loemeoe (L. *malele iranja*), gezegd van de rijst als zij gaat stoelen (*mosepa*), omdat de planten er dan flets uitzien en wel eens sterfen; *pas sindjae loemeoe*, *parasi*, *nalambesaka kaloemeoenja*, *parasinja mesoeroemo*, de rijst daar staat flets voor het stoelen, ze is kaal, ze laat hare fletsheid kijken, hare kaalheid komt te voorschijn; *ane loemeoe mangoe-ra*, *nepa samboeja pompako*, *matoe rodenja pae*, *nepa nauali-npouira*, *barémo ntani matoe lioe*;

loemeoe matoe'a, *ntje'e kapoesanja*, *da nakeni mpesoeuroe*, *moeroemo*, de eerste fletswording valt eene maand na het planten, dan gaat de rijst eerst bijna dood en schiet daarna weer bladeren, ze gaat dan ook niet echt dood; de tweede fletswording is de laatste, dan staat ze op het punt om aren te schieten en vrucht te dragen; *kaloemeoe pae*, PmB. = *loemeoe*.

1. le'oe; *sale'oe*, oogsttaal: de vrucht rijst die men draagt, *ae*, *ae*, *sa'oerakamo sale'oe*, *da ntametado* (oogsttaal in PmB.), kom aan, hang je vrucht rijst (in de mand) om, dan gaan we heen; *mesale'oe(ni)*, dragen, meenemen, vervoeren, *mantjale'oe*, id., voornl. bij het oogsten gezegd, dus van de rijst, *oengka ri tongo nawoe ndasale'oe pae ri kandepe*, uit den akker wordt de rijst naar de hut gedragen, *bara re'e noe lania noesale'oe? aa*, *ba'era!* (oogsttaal), hebt ge tabak meegebracht? — ach neen! *santele'oe*, in PmB. *santjele'oe*, w. t. v. *santa'oe*, één jaar (éene periode v. rijst van den akker dragen).

2. le'oe, Meerstr., syn. met *tamboea* (wesp).

leceendjoe, zie 1. *oendjoe*.

leeroe; *moleeroe*, hetz. als *moleloeroe* (zie *leloeroe*) en *moleoendjoe* (zie 1. *oendjoe*).

leoesa, syn. met *lebago* (srt. duif).

leola, pr. t.; *mangapaleola*, stevig vastbinden. Tor. III, 683, 149.

lepa; *malepa*, geschild, ontveld, gepeld; *bingka lepa*, soort mand, v. silar-blad gevlochten, zonder eenige versiering, ook *bingka uando* (Tor. II, 328, 333), (*bae lepa*, zie *ti-dbangi*); *molepasi*, de bloekolf v. e. suikerpalm, waaruit men palmwijn wil tappen, afschillen; korthedshalve wel gebruikt voor de geheele bewerking van den boom, dus: palmwijn tappen; *ma(nga)lepasi*, schillen, *toeje manoe ndalepa*, het ei wordt gepeld, *ane be laoe uoeja pai noeto'o laemo*, *noelepa uoeja*, als er geen maan is en go zegt dat ze er is, dan schilt ge de maan af (alsof ge een eigen stukje maan hadt), *baroenja malai nalepasi*, hij is (de bloekolf van) zijn palmwijn[boom] gaan afschillen.

lepati, Aleurites triloba, Cl. 135, kemiri-boom en -noot; *lepati ndacasaka uoejoa pai ndao-*

ndjoeka taee manawoe, met kemiri wascht men het haar en wrijft men menschen die gevallen zijn; zie verder Tor. II, 111; *lepatingja*, de twee harde knobbels boven de oogen van den krokodil; *melepati*, op kemiri's uitgaan.

lepati mbauroe, n. v. e. boom met week hout, bruine bladeren en kleine vruchten.

lepe (Mal. *lepik*), druppel, *ba ntele*, *ba lepe*, *sako auoenja malori*, geen druppel, geen drup, zelfs geen stofje is er te krijgen; *molepe*, druipen, druppelen; *kalepe*, druppelend; *ma(nga)-lepe(si)*, laten druipen, *oeé ndalepesika lanoana ntaoe*, *ane ndarioe*, met water bedruppelt men den schedel der menschen, als zij gedoopt worden; *re'e anoe napalepeka oeé matanja*, er is iets waarom hij zijne tranen doet vloeien; *woelepe oeé matanja*, ineens drupten hare tranen; *lepe-sero*, *lepe-djero*, *serolepe*, zie *sero*.

lepi; *malepi*, ontwricht, uit het lid geraakt, *malepi awaa*, de schouder is uit het lid geraakt; *ma(nga)lepi*, uit het lid brengen, ontwrichten. lepo, klanknaab. v. e. slag, *woelepo natoposaka pidinja*, klets, gaf hij hem een slag op de wang. lepoto, een parasiet met zeer taaie hout, die zich om de stammen v. andere boomen heen slingert en ze doodt.

lera (vgl. *rera*); *lera*, *kalera*, op en neer gaande, trillende, bv. een hijgende borst, *dja lera*, *bemo tepo'inoso*, steeds op en neer gaande, niet meer tot ademen komend, *kalera*, *be-ngonja*, zijn billen trillen; *napalera*, *sangka-wila raja nepa tesondepaka moeni inosa*, zijn lichaam gaat er van op en neer, eerst na een poosje kan zijn adem weer ingeademd worden.

[PmB. *lera*, *lelera*, huilebalg. (MS.)]

1. lere (vgl. *dele*, *ndele*, 1. *lele*), plat uitgespreid, in de breedte gespreid, *leremo lipoe*, *soamo*, de inwoners hebben zich verspreid, het dorp is leeg, *lere'mo kina'a*, de rijst is uitgespreid; *molere*, *molalere*, zich uitbreiden, zich uitspreiden, *molalere souo*, de krop spreidt zich uit, wordt breed, *molere engonja*, *ndaole*, zijn neus spreidt zich plat uit, lijkt het wel, *molere ta'i baolea*, *era tedjoejandja*, de buffeldrek spreidt zich in de breedte uit, alsof hij

rondgespreid was; *kina'a salere*, eene portie rijst, die plat uitgespreid ligt, *roo koepakoni asoe*, *ndjoe salere*, *be poera nakoni*, ik heb den hond zooveel te eten gegeven, daar ligt nog wat eten uitgespreid, hij heeft het niet opgemaakt; *da noepapolere² kina'a*, *nakaronga moira*, je moet de rijst uitspreiden, dat ze spoedig koud worde, *ta'inja tepapolere ma'i soma*, zijn drek ligt uitgespreid over het erf.

2. lere [vgl. 1. lere], Amp. = B. alere (strand-bataten).

1. lero [vgl. *djedjo*, *riro*, 1. *goro*], een liaan, die gelijkt op de luchtwortels van den waringin; met het sap wordt de geklopte boombast ingewreven en ook de reepen waarmede men de naden der doodkist toepakt; *sijsge-hakte lero* dient ook om die naden te stoppen, Tor. II, 95; de plant wordt gebruikt als geneesmiddel om verstijfde spieren weder lenig te maken (omdat ze zooveel slijmerig sap bevat).

malero, insmeren, inwrijven, smeren op, *ma(nga)leroka*, insmeren met, besmeren met, *daa mbaroe naleroka ngoedjoe noe ananggodi*, met varkensbloed smeerde hij den mond van het kind in, *kami dja n(d)aleroka sala joenoe*, de fouten van anderen worden ons aangesmeerd; *malero* (intr.), week, kleverig, *lae-mbe malero*, *ntongo malemberi*, weeke siri, die nog slijmerig is; vndr. dat *lero* ook wordt gebruikt voor jonge vruchten, vooral jonge siri, *laembe djamo leronja*, siri, maar slechts de jonge vruchten; in poëzie wordt *lero* soms gebr. voor *ana ue'a* (jong meisje).

2. lero. n. v. e. boom, in Lage *moloré* gend.; van het hout maakt men prauwen.

leroe (vgl. *lendoengi* en Da'a-t. *leroe*, wand, Mal. *lindoeng*, Boeg. *linroeng*), schaduw, beschutting tegen zon of regen, beschut, onder dak, in de schaduw, *leroe-banoa*, de schaduw van het huis, ook binnenshuis, bv. de schaduw der wanden, de schaduw die het dak geeft, *no'saka ata*, *nakaleroe mpa*, trek de dakbedekking aan, opdat de rijst beschut zij, *intje'e leroe ri matakoe*, dat is onttrokken aan mijn gezicht, 't is verborgen voor mij; *ma(nga)leroengi*, iets verbergen, *maleroengi* noe

ara ngkelanja, zijne schaamdeelen verbergen, *ndaleroeni*, beschaduw; *asoe ndaleroeka*, waarmede beschaduw wordt; *meleroe*, *meti-leroe*, zich beschutten, zich schaduw verschaffen.

— Amp. *ne'e rileroenji*, sta niet in het licht.

lesa [vgl. *rintjängi*]; *malesa*, fijngemaakt, tot pap, tot poeder gemaakt, *malesamo naetoe setoe*, *mariaugkanimo koedonga*, dat verhaal is afgezaagd, ik heb het al vaak gehoord; *ma(nga)lesaki*, fijnmaken, tot pap, tot poeder maken; *mampakalesa*, geheel tot gruis, tot pap maken; *polesaki* „plaatmaker”, n. v. e. hamer voor het kloppen van boomschors tot kleedingstof (Tor. II, 322).

1. lese (Nap. id., Lew. *lasi*, Boeg. *detjeng*; [vgl. *lentje* enz.]), P., mooi, fraai, aardig, *be lese to'okoe*, ik heb geen mooien naam, *dja lese poedjoe ngkoronja*, zijne kleeren zijn maar fraai; *kalese*, fraaiheid, schoonheid, *peole kalesenja*, zie eens hoe mooi; *maleser*, in orde brengen, verfraaien, goed praten, iemand met goede woorden paaien, *ndjo'oe nalesei ntaoe setoe ivali*, *nakaleba*, zij gingen den vijand paaien, opdat hij zorgeloos zou worden; *napalesei paoenja*, hij sierde zijne rede op.

2. lese (vgl. 2. *rese* [enz.] en Boeg. *lese'*, Mak. *lesere'*, van plaats veranderen); *molese'*, uitdagen, uitlokken, bv. door met schild of zwaard gebaren te maken, *polesakanja kanta*, zijn zwaaien, manoeuvreeren met het schild; *malesei* (vgl. 3. *lasa*), uitdagen, prikkelen, *bar'e kolesesi*, *maka ndjairia djaja mpo-mpaoe*, ik wil je niet prikkelen (door verboden woorden te zeggen), maar zoo 'is nu eenmaal de uitdrukking; *melesei*, uitdagend optreden; *kalese'*, telkens v. plaats veranderen, ongedurig zijn.

leso ([Mor. id.]; vgl. Boeg. *leso'*), af, klaar, gedaan, volbracht, *lesomo indanja*, zijne schuld is afbetaald, *radoea ringgi lesomo*, twee rijksdaalders zijn al op, *lesomo raika* (PmB.), het is reeds afgemaakt; *taoe naleso ndjoe'a*, iemand die door ziekte is aangetast, *ane bar'e naleso-leso ndjoe'a anakoe*, *da melindjamo*, als mijn kind niet gedurig door ziekte was aangetast, dan zou het al kunnen loopen; *mapakaleso*,

mampaleso, voldoen, eene belofte, eene schuld, *mampaleso tanga*, eene gelofte voldoen.

lesoe, PmB., n. v. e. boom, die tot niets wordt gebruikt.

lesoka; *lesoka* of *leso'ka mboekoe* (Boeg. *leso'-keng*), gewricht.

leta, pr. t.; *moleta*, spelen; *poleta*, speelplaats; *mampoletaka*, spelen met; Tor. III, 685, 209, 211.

nedja leta mpo'ondaba, staat niet in ledigheid te spelen.

toemaleta ra'a, neerhangende (uitgespreide) takken.

leti (vgl. *eti*, *enti*, 1. *ei*, *tele*, [1. *tile*, *e'i*, *edi*, *dedi*, 2. *dei*] en Par. *tile*, Boeg. *lëssi'*, Gor. *tele*),

vrouwelijk schaamdeel, van menschen en dieren, *leti ndjole*, de spleetjes der maiskorrels [bij de steeltjes, waar de vrucht ontkiemt]; verder dient dit woord met zijne afleidingen om te schelden en verachting uit te drukken, *kina'a dja ewa leti*, die rijst hijkt wel snert, *bara noepeboo letimoe?* roep je soms je schaamdeel? (dat je me zoo onbeleefd aanroep), *siko dja kaletti-leti*, je bent maar aan 't zaniken.

letoe (Boeg. *lëtoe'*); *meletoe*, op iemand (gewl. op velen) afkomen, om te slaan of aan te tasten, *ma(nga)letoe(si)*, op anderen afgaan, om hen te slaan, of aan te tasten, *naletoe mpa-ngko taoe setoe*, hij heeft hen met het zwaard verslagen, *letoe asoe setoe nakamate*, ransel dien hond dood, *maria ivali koelitoesi*, ik heb vele vijanden verslagen, *naletoe nganga*, *naletoe mpepara'*, hij heeft hen met den mond verslagen, met schelden verslagen, *sondo ue'a naletoe*, vele vrouwen heeft hij aangetast; *mopaletoe*, daden v. geweld, v. aanval verrichten; *monibetoe*, elkaar doden.

letoni ntopada, pr. t., een boom, volgens 't zeggen: de ramboetan.

1. lewa (Boeg. *lewa'*; [vgl. 2. *ewa*, *leba*]); *melewa*, eene belofte niet nakomen, zich niet aan eene afspraak houden, trouweloos, onbetrouwbaar optreden, *ane melewa jakoe*, *da ndale kasogja*, *da laoe pebetenja*, als ik mijne belofte breek, dan mag het W. boven, het O. beneden zijn, *melewa panagoento*, het ge-

weer weigert; *lagiwa re'e mata mpeleirinja*, *ri sorj matanja kodjo*, *ntje'e meole' mawengi*, *manoro koelilinginja*, herten hebben „valsche oogen”, op zijde v. hunne werkelijke oogen, die zien in het duister, 't zijn zeker de om-trekken (hunne oogen); zie ook 1. *mata*.

malewa, niet meer zoo erg als te voren, *malewamo kalose ndajanja*, hij is niet meer zoo lui als vroeger, *malewamo sakodi podja-maa*, het akkerwerk is niet meer op zijn zwaarst, *malewamo rajakoe*, ik ben beter gestemd, *malewamo djoe'akoe*, mijne ziekte is beterende.

palewa, syn. gebruikt met *lewa'*, voor de kozijnbalken (boven en onder) v. e. raam of den boven- en onderdrempel v. e. deur.

silewa paoe, de woorden spreken elkaar tegen; *monibetoe*, met elkaar verwisselen, het een voor het ander in de plaats stellen, ook: elkaar teleurstellen, zich niet houden aan eene onderlinge afspraak.

2. lewa, pr. t.; *sala boi dja melewa*, opdat het vaartuig niet schommele.

ri daga mpalaoclewa, op de golvende zee. *mompebola lewa kio*, kleine hutten tot huizen hebben.

3. lewa (vgl. *lewa'* en 1. *ewa*), pr. t. = B. *ewa*, als, gelijk, *nakunde'e lewa bone*, opdat ze zoo talrijk zijn als zand.

lewaja, pr. t. = B. *soesoe* (borst). ')

lewa-lewa (uit het Boeg.), verschaning, hek, leuning, kozijn; *kadjoe ndapolewa'*, houten die als verschaning zijn samengevoegd.

lewali, witte hoofddoek, bij den dood van sommige vorsten uitgedeeld aan de hoofden, om daarmee over hen te rouwen; alleen zieken zijn vrijgesteld (om geen rouw aan te halen). Het gebruik is niet Toradja-sch; het woord is dus wrsch. geen B.

taoe molewali mampomboka taoe mate, de menschen dragen witte hoofddoeken om over een doodé te rouwen.

lewe (Mor. id. „boomblad”, vgl. *tawe* [enz., *warence*]); *lewenja*, het uiteinde v. iets; *melewe*, de armen uitslaan om te weunen, naar

[1] Oorspr. stond hier ook de bet. „siri” opgegeven; wrschl. is dit niet juist.]

zich toe te halen, aan te raken, een tik te geven en derg., *meleure ri iajoe mpantjoë*, den arm uitslaan bij het gebruiken v. d. stamper in den tempel (Tor. I, 294), *noendjao noeleureka*? waarvoor slaat ge den arm uit? *ajapa meleure*, een stuk goed dat zich in de breedte uitstrekt, *banoea meleure*, een huis van gerechten vorm.

ma(nga)leure, iets aanhalen, wenken, tot zich halen, even aanraken, *jakoe naleure nufjoë'a*, ik heb een tikje v. d. ziekte gehad, *dja naleure mpaœ*, hij heeft het in zijn gesprek maar even aangeraakt, *ee! koelure siko*, zeg! ik heb je een tikje gegeven.

lewo; *poluco*, een spits toeloopend, massief stuk ijzer, een halven arm lang, waaromheen men de ooren van bijlen smeedt en waarmee men het gat maakt dat onder in het lemmet van de lanspunt zit en het gat in de taats waarin resp. het boven-eind en het beneden-eind der schacht worden gestoken.

moleuco² ri tana, zich over den grond rollen, nu eens liggen, dan weer zitten.

ma(nga)leuco, *maleucosi paœ*, eene zaak v. alle kanten bezien, eer men beslist, *paœta naleucosi noe wa'a ngkabosenja*, de hoofden bekijken onze zaak van alle kanten, *djamo ada da maleuco*, het gewoonterecht moet 't uitmaken, *taœ be sondo nara² be da gana palewonja ada*, iemd. v. weinig nadenken kan het recht niet voldoende onderzoeken.

singkalearo, *singgoenggoeleuco*, door elkaar warrend, krioelend, bv. een school visschen. *lewoe*, n. v. e. boom, met hard hout, waarvan o.a. tollen worden vervaardigd.

lewoe ndoka, n. v. e. boom met onbruikbaar hout.

lewoengi, n. v. e. boom.

lewoja, P. *laiwoja*, jonge, maar reeds volwassen bladeren, die gewl. nog lichtgroen zijn, *lewoja nggapœ*, jonge bladeren van de lian *gupoë*; *molewoja*, *naualimpolonde moeni*, hij heeft jonge bladeren, hij spruit opnieuw uit (v. iemd. die nieuwe kleeren aan heeft); *malewoja*, nog zacht en met jonge kleur, v. bladeren, *oenajo ndapetingara iranja*, *sangadi malewoja*, *ndatima*, *ane makara*, *ndali-*

oenaka, bij een *oenajo*-boom kijkt men op naar de bladeren, alleen als die zacht zijn, wordt (de bast) gebruikt (voor kleedingstof), als ze hard zijn, gaat men den boom voorbij.

Volg. sommigen is *lewoja* Morisch, voor B. *jojo*, *londe* (spruit).

li (vgl. *ri*, *ndji*), pr. t. v. *ri* (te, op).

lia (Bad. id. „bovendien“, Jav. „anders“);

lia raja, *eua lingoe*, *mampapapalika joenoe*, verbijsterd, als van zijne zinnen, telkens trachtende van anderen weg te loopen, *ne'e lia rajamoe momanggi*, raak niet de kluts kwijt bij het omwerken van den grond; *mampolia*, tot verbijstering hebben, verbijsterd zijn door, *ne'e idepolia kami*, laat je niet door ons van de wijs brengen, *langkai-koe dja ma'i tesarai*, *mampolia i Leroenia*, mijn man komt maar zeer kort bij mij, hij heeft zijn hart verloren aan L., *se'i noeto'o madjoë'a siko*, *se'i molega ri soma*, *rapolia joenoe* (PmB.), zoo zeg-je ziek te zijn en zoo speel-je op 't erf, een mensch wordt er bijster van.

toelia, *taucalia*, zie afz.

liara, hetz. als *lia*; *liara rajanja ri taœ samba'anja*, zijn hart is verdwaald naar een ander; *mampoliara taœ samba'anja*, aan een ander zijn hart verloren hebben.

liamba(gi), pr. t. = B. *lanta* (rijstschuur).

mompeliamba ntjalogoe, één enkel huis hebben.

liambari (vgl. *goliamba*); *moliambari*, zich uitbreiden, groter worden, zich uitstrekken, *dja moliambari kadoengka ngkudjoe setoe*, bij zijn val besloeg die boom een groote oppervlakte, *maœ bemo da koepakoelisi uela setoe*, *dja moliambari*, laat ik die wond maar niet meer behandelen, zij breidt zich maar uit; *ma'ai poliambari ngkoro mPoso*, de rivier P. heeft zich zeer verbreed; *bangke matanja*, *tepakoro eua teliambari*, hij heeft groote oogen, het is alsof zij zich uitzetten.

mosaliambari, hetz. als *moliambari*, uitgestrekt, uitgebreid, *mosaliambari tana nTo Pada*, het land der To Pada strekt zich wijd uit.

liara, zie *lia*.

libe; *melibe*, iemand vergeten, verwaarloozen voor een ander; *ma(nga)libe*, id. (tr.); *jakoe dja nolibe²*, *ndjoë ri samba'anja*, je vergeet mij maar gedurig en gaat naar een ander. Vele kinderen heeten *Libe* of *Nalibe*, omdat in den tijd dat ze geboren werden de vader de moeder verwaarloosde.

libi; *eo libi kalo'enja*, de zon gaat om 12 u. niet over het juiste toppunt, de zon heeft Noorder- of Zuiderdeclinatie.

libimo woeja sindate,

djamo bonto napopanle;

libimo woeja mangkeni,

djamo bonto napandei.

de maan daarboven is uit hare baan geweken, ze begunstigt alleen een anderen man; de begeleidende maan wijkt uit hare baan, ze is alleen lief voor een ander.

(klecht v. e. minnaar die zich versmaad voelt)

libo, kolk of plas, waarin water samenstroomt,

dat niet afloopt, *oeë salibo*, een kolk vol water, *oeë ntjalibo²*, water dat samenvloeit in één kolk, *marapa koro oeë*, *djo tesasalibo*, de rivier is bij gedeelten droog, er is nog maar hier en daar een plas.

melibo, op zich zelf wonen, zijn huis en akker ver van die der dorpsgenooten hebben, *dja melibo moljamaa*, *ua'anja kano-ngonja pai napelibo*, hij akkert maar afzonderlijk, 't is alleen uit gierigheid dat hij dit doet.

liboe (vgl. *liwœ*, *limboe* en Mong. *libœ*, om-trek), een kring om de zon of de maan (*libœ ndeme*, *libœ mboeja*); *molibœ woeja*, *pai napolibœ*, *re'e mokole bara tadœ mboerake anœ da mate*, de maan vertoont een kring, en dat ze een kring heeft, is omdat er een hoofd of eene priesteres is die zal sterven.

libœa, pr. t., *sampolibœa olito* (Tor. III, 674, 182), in één sprong zijn de mannen beneden.

libœroe, zie *boeroe*.

libongko; *Amp. malibongko*, veerkrachtig opspringend, terugspringend. [Zie ook 2. *bo-ngko*.]

lida (Kant. *liœa*), bevoeid rijstveld (voor 1906 bij de B.-sprekers niet bekend; het woord is uit het Par. of Pal. overgenomen); *lida*

santepo of *sasali*, één vak sawah (5 M²); *lida sangkaembo*, sawah van 10 M²; *lida salimpoe*, een complex van sawah's; *molida*, sawah's aanleggen, rijst verbouwen op bevoeide velden.

lidoë, pr. t. v. *limœ* (wolk).

djamo nakalidoë², laat het maar neerdruipen.

lidonggi, zie *donggi*.

lie, groote, bolvormige mand van rotan, voor het bewaren van rijst; *lie mœ'e eua koera*, *motoetoe eua songko*; *maœ masœ katelika mbea*, *bar'e mboosongo*, deze soort mand heeft een hals als een kookpot en een deksel als een muts; al ligt de rijst er lang in, ze wordt niet muf.

liga (Sang. *ligha'*, Mak. *ligat*, Loin. *lia*, Mong. *ligay*), vlug, snel, vaardig; *kaliga mpelindjanja pai nakangasamo*, door de snelheid van zijn loopen is hij buiten adem; *mampakaliga*, iets snel doen, vlug-er mee voortmaken; *pakaliga*, haast je, maak voort.

ligi (vgl. *lili*, *leli*, *ligi*, *iri*) en Tag. *ligid*, Nap. *to peligi*, helpster der priesteres, *teligini alo*, de zon is over 't toppunt), omschrijving, verdraaiing, verbloeming, *ligi mpaœ*, woordverdraaiing, verbloeming, omschrijving, *ota liginja teawœ*, zemelen, de omschrijving daarvan is „het tot stof gewordene“; *ana i nTjœmboli rata*, *ligi² torœ*, dochters v. Soemboli komen, rondom bedekt met hoeden (raadsel op de *arawa*, paddenstoel).

liginja lai Tentena,

ntano sampotada edja;

liginja lai Palande,

ntano sampotara².

het heet, dat hij te Tentena is, intusschen woont hij in het tegenoverstaande huis;

het heet dat hij in Palande is, intusschen bevindt hij zich vlak bij.

moligi, omschrijving, verdraaiing, verbloeming gebruiken, *dja naligi paœnja*, *nasarœ*, hij heeft omschreven, vervangen wat hij zegen wilde, *tepakokoetoe kompota ane mauro*, *eua awati tepapodjori ri komborno*, *lopœ ntaœ*, *nato'o: au*, *maria awati ri kompo*,

naligika, maka maoro, onze maag maakt al door geluid als zij hongerig is, zooals sago-wormen die op een woka-palm leven maken, dan maken de menschen een grap en zeggen: ik heb veel wormen in den buik, dan maken ze er een aardigheid op, dat ze hongerig zijn.

1. ligo (vgl. *igo*, [*gigo, liko, lio*, enz., 2. *lio* en Mor. *lio*]); *maligo*, met de oogen zoeken, nu hierheen, dan daarheen kijken; *kaligo*, met de oogen overal heen zwerfende, met onbestemde blikken, *kaligo*, *be naintjani nda-pompaoeka, dja mapani talinganja*, zijne oogen dwalen overal heen, hij weet niet hoe te doen als hij toegesproken wordt, zijne ooren zijn ontoegankelijk.

mata ne kaligo.

du masopoe satopio,

je moet niet je oogen laten dwalen, als je het zij-dak met je blaasroer wilt raken.

mampeligo, met de oogen zoeken naar, trachten in het oog te krijgen, *napeligomo ramgonja, bemo nakita*, hij trachtte zijne vrouw in het oog te krijgen, maar zag haar niet meer, *manoe ligo peta, bare'epa naintjani molojoe, napeligo peta, nakare*, een kip die het nest zoekt en nog niet gewend is te leggen, met de oogen naar het nest zoekt en het omwroet.

ma(nga)ligo, iets of iemand met de oogen zoeken; *kabare'ejamo nakoto mompaoe pai napeligomo jakoe*, daar hij aan het eind zijner woorden was, zocht hij mij met de oogen.

tepapoligo, rondwalende, schuin rondkijkende, v. d. oogen v. velen.

sosoligo, gereduplicateerd uit *soligo* (komt niet voor), spijtig over eene gelegenheid die men heeft laten voorbijgaan, tevergeefs n. i. iets uitzien, *sosoligomo raja ntaoe mobaloe*, *maka i owi da napobaloe, be nawai, se' i bemo re'e maoli*, de verkooper heeft spijt, want vroeger kon hij 't verkoopen, maar hij stond het niet af, thans koopt niemand het meer, *sosoligomo jakoe maka nato'o da mombemosoe potoenda mami, bare'e koekita*, ik heb met smart naar hem uitgezien, want hij zeide dat we dicht bij elkaar zouden zitten, maar ik heb hem niet gezien.

koeligo, in de uitdr. *oro ngkoeligo* „honger waarvan men rondkijkt, of er iets eetbaars te vinden is”, erge hongersnood.

[to ligo, w. t. v. *langgoe* (MS.); bij de To Pada een naam voor het hert.]

2. ligo, n. v. e. zeevisch.

ligoe (ook *baligoe*; indien *ligge* hetz. is als *liroe*, kan *baligoe* „zwerfer” beteekenen), pr. t., *ligoe mojole manoka*, de geesten slapen allen, *ligoe bara ntekajole*, de geesten zijn misschien in slaap.

ligoegoe, zie *goegoe*.

ligoejo (vgl. *linggoejo*), pr. t.; *maligoejo* = B. *malili* (duizelig).

ligogo, zie *gogo*.

ligoi (Nap. id.), soort spinazie, maar met roode stelen en ronde bladeren, van mindere soort dan *oe*; wordt ook to *mejoro* gend.

ligooe, verduistering van 't licht door zware bewolking, schemerigheid op lichten dag; *moligooe*, het is bewolkt, het licht is niet helder.

like (Mor. id.); *molike* (intr.), *ma(nga)like* (tr.), wakker maken, wekken, opwekken, *ne'e nolike* *jakoe jore*, maak me vooral niet wakker als ik slaap, *da koelikemo raja ntaoe setoe, dja malengi*, ik zal die menschen eens een opwekking geven, ze zijn zoo langzaam; *mo-palike*, eene opwekking geven, opwekken.

liko (vgl. 1. *leko, iko*, [1. *ligo, gigo*, enz.]); *moliko*, *moliko-liko*, draaien, om en om gaan, zich in een kring bewegen, *moliko* *goelilinginja*, zijn stuurriem draait om en om, *ne'e sondo poliko* (of *liko*), *to'oka mpajoa*, niet veel gedraai, zeg het recht uit, *moliko* *raja ndapare*, het touw ligt om en om in een kring gewonden, *oele moliko*, de slang draait zich in kringen; *ma(nga)liko*, iets in een kring draaien, *kajoro marate ndapajoa, aginja da koeliko*, het touw is lang als het gestrekt wordt, laat ik het opwinden, *nalikomo paoenja*, hij heeft met zijne woorden gedraaid (bv. zich tegengesproken, de dingen door elkaar gehaald), *ne'e nolikosi anoe da norto'o*, verdraai niet wat ge zult zeggen.

meliko, zich draaien, zich om en om wendend, *taoe to peliko*, een draaier, *teliko*,

kronkelend, draaiend, met bochten, *teliko rajanja pai nakateliko mpaenja*, zijne gezindheid is gedraaid en daardoor zijn zijne woorden gedraaid.

liko'a, ring v. rotan of riem die twee andere ringen verbindt, waarvan de eene om een boom of een paal en de andere om den hals v. e. buffel ligt, *baela ndaliko'a*, een aldus gebonden buffel, *pela baola nda-poliko'aka baola*, een riem v. buffelhuid (ringvormig gewonden) om er een buffel mee te binden.

1. likoe (Sa'd. id.), kolk, waterkom, bekkeo, diepe plaats in eene rivier, bv. bij een bocht of eene samenstrooming of bij een waterval; *Likoe Lago* „Hertenkolk”, waterval van de rivier Pinetoeda, dicht bij hare monding; *koro Moko molikoe*, *mariambaka polikoenja*, de M. heeft vele kolken, op vele plaatsen vormt zij bekkens.

2. likoe (Boeg. Mor. id.), Todj. = *lekoe'i* (lengkoeas).

likotoe, Amp. = *lekotoe* (een boom).

lila (vgl. *djila*); *kulila*, ongedurig, bewegelijk, onrustig.

lili (vgl. *leli*, [*ligi*, en Mor. *lili*, Mak. *lili*, *lili*, Boeg. *lili*, Mal. *keliling*, enz.]), kring, rondte, *kami morawgo, togolili, pai bare'e bangke lili-mami*, wij hebben den reizang uitgevoerd in drie kringen, maar onze kring was niet groot, *lili ngkaii*, links gedraaid, naar links gewend, bv. v. e. kring v. reizangers, die links ronddraait, v. e. ei dat bebroed werd en door een schok verkeerd is gewend; *lilimi, lililingi mpaor*, [*lili mpaor*], het omschrijvende woord, het wisselwoord; *molili*, een kring vormen; *malili*, rond-draaiend, in kringen zich bewegend, *malili matakoe*, mijne oogen draaien, ik ben duizelig, draaijerig; *katili-lili*, al draaiende, al rond-loopende in een kring.

ma(nga)lili, ma(nga)lilingi, rondgaan om te bezien, rondgaan bij, *malili roewoe*, de fuiken rondgaan, om ze na te zien, *mangalilingi raja*, de heining rondloopen; *momborata pai taor, dja malilimi*, als hij menschen tegenkwam, vermeed hij ze, *malilimi paoe*,

een woord vermijden en er een ander voor in de plaats stellen, *malilimi mpaopaoe*, hij heeft het al sprekende vermeden, er om heen gepraat, het omschreven.

melili, melilingi, omloopen, eene omtrek-kende beweging maken, *dja to'oe melili, malili roewoe, malili rasi*, gaan rondloopen, de fuiken gaan nazien, gaan nakijken of er ook buit is; *noendjaa noepelilingika*? waarvoor maakt ge een omweg? *mampelilingika linggona*, gasten trachten te ontloopen; *mombolili eo*; telkens een dag bij elkaar werken, zooals bv. een kleine kring, waar men gezamenlijk landbouwwerk verricht.

mopalili, een rondgang doen, eene om-singeling verrichten, v. honden die een stuk wild vervolgen, *mopalili asoe, ane masuamo paoenja*, als de honden lang blaffen, hebben zij het wild omringd.

loemili, in de uitdrukking *wata loemili*, drijvende boomstam.

mantolilimi, -ngi, rondom iets gaan, iets omgeven, omringen, *ivali mantolilimi lipoe naengko*, de vijanden omringen het dorp dat zij belegeren, *nawor natolilingi mbaja*, de akker is omgeven door eene omheining, *sape natolilimi Rano moduranga*, zij hebben het Meer geheel rondgevaaren.

boelilingi, maboelilingi, eene kring-snede in iets geven, *rahoelilingi takoe mbo'o, raosoe uwojora*, in de schedelhuid wordt eene kring-snede gegeven en het haar wordt er afgehaald, *kadjoe rahoelilingi pelanja*, aan den boom wordt in zijn bast een kring-snede gegeven.

goelili, golili, omtrek, *maliogoe goelilingja*, de omtrek is rond, *ri golili nDano*, rondom het Meer, *golili tondi „haard-omringer”*, v. iem. die kindsch is of menschen-schuw en aldoor thuis blijft bij den haard; *megolili*, eene omtrekkende beweging maken, rondom loopen, *megolili djaja*, de weg loopt rond; *mamegolilika*, ter wille v. iets rondloopen, b.v. om het uit den weg te blijven; *ma(nga)-golili, magolilimi, -ngi*, om iets heen loopen, *magolilingi tomba ri djaja*, rondom een poel op den weg heen loopen.

koelilingi, haarkring, haarwervel, bij menschen en dieren.

sosolili, *kantjosolili*, aldoor rondlopend, af en aan loopend, om en om loopend, *sosolili mampapali anoe da nakoni*, aldoor rondlopend op zoek naar wat hij zal eten, *kantjosolili taoc mowia kandepe*, af en aan loopend slaan de menschen hutten op.

walili, draaikolk; antwoord, wederwoord; *doeanga najoro mbalili*, een vaartuig dat door een draaikolk wordt omgedraaid; *bar'e pa kadoe walilinja*, we hebben nog niet gehoord wat er op teruggezegd is; *oe moicalili*, water dat een draaikolk vormt; *metoro mbalili*, zich omdraaien, rechtsomkeert maken, *natoro mbalili*, hij heeft het omgedraaid, achterste voren gezet; *boele mbalili*, in omgekeerde houding, v. e. kind dat zich in de draagsarong omkeert, zoodat het is afgewend v. dengene die het draagt (vgl. 1. *boele*), ook fig. van dingen die verkeerd gaan; *pole mbalili*, in een stuk hout hakken, van boven af, dat daarna op den kop zetten en er opnieuw in hakken, fig. ook van telkens weer op een andere wijze eene zaak aanvatten; [*mondjaoe mbalili*, stikken].

meicalili, *mombalili* [Mor. *icolili*, zie beneden], terugkeeren, omkeeren, *ndipeicalilimo moeni*, gaat u maar terug, *peicalili toe'a da momoeli*, *da momasa ewa ambo*, *da mosalana makoeni*, *da motjoemoe*, kom terug en word oud, dat ge nakroost krijgt, dat ge spruiten krijgt als de boom *ambo*, dat ge een gele broek draagt (dat uwe huid geel wordt van ouderdom), dat ge nakomelingen krijgt (wensch tot iemand die niest); *mombalili topone*, de muis (de foetus) keert terug (zakt tegen den tijd der bevalling).

mampewalilika, voor iets, met iets, om iets terugkeeren, *mampewalilika oni madja'a*, terugkeeren voor ongunstig vogelgeroep, *joe-noe mami madja'a ri djaja*, *intje'e kapeicalilika*, onze reisgenoot werd ziek op weg, om zijnentwille zijn we teruggekeerd, *se'i borokoe pai sangaja da noepewalilika*, hier hebt ge mijn regenmatje, maar ge moet het in ieder geval terugbrengen (er mee terug-

komen, het teruggeven); *mampewalilisi*, iets terughalen, om iets terugkeeren, *koekalinngani borokoe*, *ntje'e da koepewalilisi*, ik heb mijn regenmat vergeten, daar ga ik voor terug, *peicalilisi soesoe* (tot een klein kind), keer terug tot de borst; *mampewalili*, doen terugkeeren, terugbrengen, zorgen dat iets terugkomt, teruggeven, *anoekoe da noepewalili*, *da koepampewalili ro'oe anoemoe*, zorg dat ik het mijne terugkrijg opdat ik ook u het uwe teruggeve.

mawalili, *mawalilisi*, iets terug doen gaan, *mawalili paoe*, een boodschap terugbrengen, *mawalili tawalanja*, hij haalde de lans naar achteren uit (om krachtig te kunnen gooien), *bar'e mawalilisi paoe mami*, op onze boodschap hebben zij geen antwoord gezonden.

mombewalili paoe, of *siralili paoe*, het gesprek is zoo, dat van weerskanten hetzelfde gezegd wordt, men is het met elkaar eens.

maicolili koera, of enkel *mombolili* [Mor. *icolili*, omkeeren, omdraaien], *bolili*, een kring beschrijven, (kruin v. h. hoofd), den rijstpot, nadat hij van het vuur is afgenomen (wanneer het water in de rijst is gedrongen) en naast het vuur is gezet, telkens omdraaien, zoodat de rijst langzaam gaar suddert; *mawolilisuka kina'a maranindi ri koera*, de koude rijst in den pot telkens draaien (naast het vuur, om ze op te warmen); *simbolili*, aldoor rondlopend, zooals iemand die een kameraad zoekt.

liliro (met suff. -o); *maliliro*, om iemand heen zwerven, v. geesten die iemand bezoeken, *be nale'o jore*, *naliliro noe angga*, hij kon den slaap niet vatten, de geesten zweefden om hem heen.

pr. t. *karolili*, verboden, zonde, parall. m. *kamarompali* [zie 1. *pali*].

kamarompali maoge, groote zonde, *karolili ola bari*, een groot verbod voor de menschen.

Hetzelfde: Tor. III, 696, 194, 195 (aldr. fout vertaald).

Amp. *liliti*, rondom, *mangaliliti*, omringen; *melilika*, omkijken naar, *mangalilika*, omdraaien, *ralilika koera*, de rijstpot wordt

omgedraaid (als hij van het vuur is afgenomen en er naast gezet, om de rijst naast het vuur te doen gaar worden); *lili*, armband van koperdraad.

(*djalili*, *padjalili*, *palili*, *politi*, *salili*, zie afz.)

liligogo, zie *ligogo*, op *gogo*.

lilimbo, zie 2. *ombo*.

liliro, zie *lili*.

lima (Austron.), vijf, in samenstellingen, *limampoejoe*, 50, *limatoe*, 500, *limantjoroe*, 5000, *limandiroe*, 50.000, *limagooe*, vijf stuks, *limamboeja*, 5 maanden lang, *limabengi*, vijf of zes dagen (een tijd waarin 5 nachten vallen); *alima*, vijf (zelfstandig); *melima*, stelen, wegnemen, *jakoe nasale melima*, hij heeft mij gevraagd om mee te doen met stelen, *melima mampelikodjo ngisi*, steelsgewijze de tanden laten vijlen, *mampelima*, stelen (tr.), *anoe ntaoe ne'oe noepelima*, andermans goed moet ge niet stelen, *pampelimanja anoe ntaoe napontjoeroeka*, hij boet er voor, dat hij andermans goed heeft gestolen, *koepelima ndjo'oe*, ik ben er steelsgewijze heengegaan, *taoe napelimai joenoe rengkonja*, wien door anderen zijn goed is afgestolen; *te'a'alima*, een stuk of 5, elk vijf; *telima mpoejoe*, *telilimampoejoe*, elk 50, een stuk of 50; *balima*, dieftachtig mensch, wegpakker.

koelimai (uit het Boeg., term bij een hanengevecht), ik wed 5 tegen 1.

PmB. *olima* = B. *alima*; Amp. *lima*, ook zelfst. gebruikt, *melima*, nemen, halen, *pelima ota*, *rapangika pangkoni*, neem groente, haal groente, om eten te bereiden.

pr. t. *lima*, hand, *ra lima*, *ndi lima*, in de hand; *ndalima*, wordt genomen; *naberalima* (*napairalima*), zij namen ze in de hand; *ralima* (uit *raja lima*, handpalm), hand (MS.).

1. *limba* (Mak. *limbang*, oversteken); *melimba*, verhuizen, van woonplaats veranderen, *melimba ri sambakanja*, naar elders verhuizen, *melimba rujanja*, hij is van gedachte veranderd, *melimba djaja*, eens een anderen weg probeeren, *pelimba*, tijd, plaats, wijze van verhuizen; *mampelimba banoea ntaoe*, voor korten tijd in andermans huis gaan; *ma(nga)-*

limba, verplaatsen, overbrengen nr. elders, ook gebruikt voor: vertalen, *ri santongo setoe bar'e pa ndalimba mpapakoe ri inekoe jakoe*, destijds was ik nog niet door mijn vader in mijne moeder overgebracht (mijne moeder was nog niet zwanger van mij), *limbakakoe ponggoeritonja*, vertaal me zijn bargoensch eens, *paoe ntaoe ndalimba ri karatasa*, *saue lionja ndalimba*, de woorden der menschen worden overgebracht op het papier, zelfs hunne gezichten worden overgebracht.

molimba, veranderen van plaats (intr.), *taoe mampoadjoe anoe manee*, *da molimba*, menschen die samen iets zwaars aan een stok dragen, zullen eens van plaats verwisselen (om de vracht op den anderen schouder te nemen); *malimbaki*, iets aan een ander overdragen, op een ander doen aankomen, *malimbaki paoe*, 't woord aan een ander overdragen, *dja nalimbakika jakoe paoenja*, *si'a be ntani to pompaee*, hij heeft maar aan mij zijn woord overgedragen, hij is niet zoozeer een spreker; *eka ndajanja*, *boi napelimbaki noe boegisi joenoeja*, *pai napanto'o lamoe*, uit vrees dat de schubziekte van zijn makker zich op hem zou verplaatsen, noemde hij ze *lamoe*.

mampelimbak, bevel geven tot verhuizen, *malimbakuka*, verplaatsen, v. het onderwerp v. e. gesprek, den gang v. e. verhaal, een voorstelling of meening; *telimbakuka*, onwillekeurig op een ander onderwerp, in een anderen gedachtenkring aangekomen.

mombepelimbaki banoea, naar elkaars huis verhuizen, v. twee huizen die v. bewoners verwisselen.

mbolimba, verhuisziek, al dikwijls verhuisd; *limba toetoe*, telkens iets anders vertellende.

pr. t. *limbaegi*, op een ander punt komen, *telimba-limbaegino*, reeds op een ander punt gekomen.

montelimba-limbaegi, telkens overbrengen naar elders.

da koematolimbaegi, ik zal nu gaan overbrengen

pangulboeroe tanimboeloe, wat ik aan levenskracht heb bijeengebracht, *pangul'anti baju ngkaro*, wat ik aan ziel voor 't lichaam heb meegebracht.

2. *limba*, Amp. = B. *sampa* (bergzadel). *limbajo* (vgl. 2. *bajo*, 1. *rajo*), schim, schaduw, spiegelbeeld, *dja limbajonja ndakita*, *polo ruranja*, slechts de schaduw er van is te zien, slechts de schijn er van, *sako lilimbajonja be kerkita*, ik heb er zelfs geen schijntje van gezien.

pr. t. *melimbajo*, als schim verschijnen, zich schimmig voordoen; *melimbajo ewa waja*, blinken als bladtin.

limbata (vgl. 1. *bata* en 1. *toeata*), voortekenen dat angst verwekt, bv. bloed op het lichaam v. iemand die niet gewond is, of gedruisch, als het naderen van vele mensen, dat men wel eens meent te hooren; verneemt men het in oorlogstijd, dan zal het dorp zeker belegerd worden (zie Measa, 76, 87); *ane ndalonge limbata, kandi² tana, ewa angga moganda, bara angga noe ganda ndalonge*, als men dit geluid hoort, dreunt de grond, alsof de geesten op de trom slaan, misschien zijn het ook de geesten der trommen die men hoort.

limberoe (vgl. *linggeroe*); *malimberoe*, glibberig, glad, slijmerig.

limbi; *molimbi*, onder water gaan, verdrinken, *lungkaikoe molimbino ri Rano*, mijn man is in 't Meer verdrinken; het wordt in 't biz. gebruikt van het in de week zetten van geklopte boomschors in een aftreksel van den bast van sommige boomen, dat dan *polimbi* heet; aan het Meer heet de boom *singkoeba* bij voorkeur *polimbi*, Tor. II, 319, *polimbi* *molimbino ndapombadjoe, ndapoapoe ri koera, manana, ndarangka ri tabo kadjo*, *ntongo maramedapa, inodo ndaome ri polimbi, ane djeokoe wola, midagomo*, de bast v. d. *polimbi* wordt gestampt en in den pot gekookt, is ze uitgekookt, dan wordt het water, terwijl het nog warm is, in een houten bak gegoten, de geklopte schors wordt in de *polimbi* gedoopt en als ze geheel gedrenkt is, is het goed.

malimbi, verdrinken, *ire'i kalimbija*, hier is hij verdrinken; *limbi-limbi toroe*, geheel bedekt onder den hoed.

limbo (Nap. id. „plaats, plek”), poel, plas, meertje van stilstaand water, *limbo teasalimboka*, *sajoe santajoe²*, de plassen zijn verschillend, maar de waterstraal is dezelfde (de kinderen zijn van verschillende moeders, maar van denzelfden vader).

limboe (vgl. *limoe*, [*liboe*] en Bis. *liboen*, Ibat. *divoen*, Mong. Sob. *limboeng*, rond, Boeg. *lempang*, vijver, 1) kalebas, *Lagenaria vulgaris*, Cl. 1973; van haar vruchtvleesch ontdaan en gedroogd, wordt ze als kom of nap gebruikt; *doeanga limboe*, wijde prauw, *lingka limboe*, wijde mand; *malimboe*, wijd, v. een kom, kolk en derg.

2) *molimboe*, in een kring zitten, bv. bij een bespreking of een grooten maaltijd, *ri limboe² (= polimboe²) ngkabosenja*, in den kring der hoofden; *ndapolimboeka pai wa'a ngkabosenja*, er wordt over vergaderd met de hoofden, *taoe mate ndapolimboeka*, over een sterfgeval wordt vergaderd; *ma(nga)-limboe*, *mantolimboe*, omringen, omgeven, *togongi nalimboe ntasi*, een eiland is door zee omringd; [*tolimboe*, opboeiing, opboeisel, waarmee een draagmand (*baso*) is opgeboeid (*ndatolimboe*), bv. een regenmatje (vgl. *tana-taki* en *toembaki* op 1. *toemba*)].

limboe'ari; *molimboe'ari*, wijd van binnen, met kleine opening; luid, hard van geluid, *molimboe'ari manoe, bangke nganganja ewa tiboeoe poja*, de haan is luid van stem, hij is hard van geluid, zooals een trom van *poja*-hout; *mampapolimboe'ari*, wijd van binnen maken, *nanawja anoe mampapolimboe'ari wela*, 't is de etter die de wond van binnen uitholt.

limboe'oe ([Mor. id., draaikolk]; uit *limboe* en *e*, lidw.), gat of holte in het lichaam, bv. een etterholte, inzinking v. d. bodem, *limboe'oe ntana*, het diepe deel v. d. bodem, ook: het midden, dat door hogere randen is omringd, *To Lage ri limboe'nja nalimboe nTo Lage ri aranja pai ri waiconja*, de Lage'ers in het midden zijn omringd door de Lage'ers in 't Beneden- en die in 't Bovenland.

pr. t. *lai limboe'oe ntubango*, midden onder de kokospalmen.

limbokori (vgl. 1. *boko*, [*rimboko*]); *malimbokori*, snel groeiend, voordeelig opwassend, spoedig groot (van levende wezens en gewassen); tegengest. aan *makese*.

limbonga, Amp. = B. *lombonga*, zie *bonga*.

limbori, Amp. = B. *jombori* (soort riet), *limbori nda wai o'e*, l. groeit aan den oever van 't water.

limbosoe (Mor. id., kleine plas), een plaatselijke bodeminzinking, zooals een diepte in den grond, *polimbosoe ntana*, een inzinking van den bodem waarin wel tijdelijk water staat.

lime (Tag. Pamp. Ilk. Tir. Mag. Mal. *limas*, Sang. *limasé*, Bik. *limao*, Ibn. *limat*); *molime*, het water uit een vaartuig hoozen; *malime*, *mangalime* (tr.), uithoozen (water), *mulimesi inaoe*, vleesch, visch of groente, die in water of saus ligt, er met de handen of een lepel uitscheppen, *malimesi* (infr.), waterig, slap, v. c. aftreksel, *malimesi o'e ngkasina, nduoesi, bemo mauwa*, het aftreksel van kajoe tjina is slap, verwatert, het is niet bruin meer.

limoe (vgl. Sang. *namoehe*, Bent. *namor* „dauw”), nevel, damp, wolk; ook de Melkweg wordt aldus gend.; *limoe mpore, limoe toro*, dikke wolk; *molimoe*, er is mist, 't is nevelig, *molimoe* of *kalimoe rangasoenja*, de rook verspreidt zich (als een nevel); *kelimoe raou*, de lucht is beneveld; *polimoeti*, n. v. e. fraai geteekenden klophamer voor boomschors, aldus genoemd, omdat hij met zijne fijne teekening „wolken” op het klopsel maakt.

limoe'e, pr. t.; *malimoe'e* = B. *malimoemoe*, warm, benauwd. [Vgl. *limoe'e* op *oe'e*.]

limoe'moe (vgl. *limoeoe* en Boeool *limomono*, sarong die over hoofd en schouders gaat); *malimoemoe*, warm, het heet hebbend, v. h. lichaam; *mulimoemoe pae*, gez. v. d. rijst, als men ziet dat de muizen eraan gegeten hebben.

limoentja, pr. t., heet, benauwd. Vgl. *limoeoe*, *limoemoe*.

a) *molimoentja*, *malinoe'e*, 't is benauwd, 't is heet,

b) *jolekoe mobabalili*, ik slaap in verkeerde houding.

c) *koepodelisi poloda*, ik lig met de voeten naar den vensterkant,

d) *koepobalengga parore*, met mijn hoofd lig ik aan de zijde van 't haardvuur. *limoeoe* (vgl. *limoemoe* en Tontmb. *limoe'ort*, Tons. *loet*), w. t. x. „zweet”; *malimoemoe*, warm, heet, v. h. lichaam, ook wel gezegd v. c. kleedingstuk waarin men 't warm heeft; als w. t. beteekent *malimoemoe*: door de muizen beschadigd, van veldgewassen, *pae mami malimoemoe*, de muizen hebben onze rijst beschadigd.

limpa (vgl. 1. *lempa*, Mor. *lempa*, (loopen), Nap. *limpa*, wegggaan); *tekalimpa matanja*, zijne oogen dwalen af, kijken naar iets anders (hij let niet op); *ri katekalimpa noe matanja natima ntaoe rengkonja*, terwijl zijne oogen afdwaalden, namen anderen zijne goederen weg.

limpo (vgl. *lempo*); *malimpoki*, -ngi, iemand overvallen, om hem te berooven; *ne'e raliimpoki joenoe, napopasambiraka luma*, beroof geen andere mensen, de goden staan aan hunne zijde; *rengko ntaoe anoe ndalimpoki (ndalimpongi)*, goederen van anderen, die door roof zijn verkregen; *malimpoki*, een aanval doen, *topelimpoki*, aanval.

1. *limpoe* (Mor. id.); *malimpoe*, flauw, buiten bewustzijn; *popalimpoe*, telkens flauw vallende, in gevaar v. flauw vallen, *maljo'e a jukoe, dja popalimpoe-limpoe*, ik ben ziek, met gedurig flauw vallen; *tekalimpoe*, buiten bewustzijn geraakt.

2. *limpoe*, maatwoord, om er stukken land bij te tellen, *anoe mami roo salimpoe rapaha*, van onze akkers is er al één beplant, *ano limpoe nalioe*, zes akkers was hij voorbijgegaan; [vgl. *lida*].

limpoedja (Bim. *kampoedja*, Soend. *lampoejang*, Boeg. *lipoe'djang*, Mad. *lampodjang*, Jav. Mal. *lampoe'jang*, Mak. *lampoe'rang*), Zingiber Cassumunar, Cl. 3552, een soort gember; met het sap uit den wortelstok wordt het gif van de *Antiaris toxicaria* gemengd, om het tot pijlgif te versterken (Tor. II, 362); men denkt daarbij aan 1. *limpoe*.

limpoeroe, pr. t. = B. *mapoeroe* (medelijndend).

a) *ane dja nto sa'cicinja*, als het iemand anders was,

b) *ba da limpoeroe randakoe*, dan zou ik geen medelijden hebben.

limpoerosi (stam wrsch. *poero*, in Oef *Poero*, n. v. e. rivier met donker water); *malimpoerosi*, donker, verduisterd, *malimpoerosi oedja*, de regen is dicht, *malimpoerosi jangi*, da oedja, de lucht is donker, er komt regen, *malimpoerosi rajakoe mampepewoloka*, mijne zinnen zijn duister van het nadenken.

limporosi, zie *porosi*.

lina (vgl. 1. *linga*), een stopwoord bij een zeker gezang, dat daarom ook *polina* heet, Tor. III, 545, 546; *molina*, dit soort gezang zingen, wat vooral bij 't bewaken v. e. lijk geschiedt.

linaoe (vgl. Sang. *linaoe*, schaduw, Mong. *olinu*, id., Ngadj. pr. t. *liaoe*, geest), en *linaoe*, pr. t., zelf, eigen, persoon, parall. m. *mono*; *linombo linaoeakoe*, bij mij komen; *koegombaka linaoeakoe*, ik zal het u zeggen.

[lindaki = *alindaki*.]

lindja (vgl. *idja* en O. Jav. *lintjak*, *linjak*, Sang. *linda*, Boeg. *ledja*); *melindja*, gaan, lopen, *melindja watoca*, slaaf zijn, *mel. moko*, tot den vrijen stand behooren, *melindja*², rondlopen, wandelen, zoo maar wat lopen, *pelindja* (soms alleen *lindja*), loop, gang, reis, tijd, plaats, wijze v. lopen, reizen; *mampelindja*, begaan, beloozen, *djaja se'i bare'e madago ndapelindja*, deze weg is niet goed te begaan; *witinja bare'e madago ndapelindjaka*, zijne voeten zijn niet goed om er op te lopen, *mampelindjaka paoe*, lopen ter wille eener boodschap, een bericht gaan overbrengen, *ananggodi noepelindjaka ri eo*, je loopt met het kind in de zon, *mampelindjaka pebantja ndompoe*, ter wille van den haartooi der priesteressen op het doodenfeest er op uitgaan, d. i. een sneltocht gaan ondernemen na het doodenfeest.

malindja (tr.), gebruikt v. 't verrichten v. e. bepalen gang, *nakita waka ntaoe*, *nalindja wainilekoe*, hij zag sporen van menschen en volgde die bij 't lopen, *raego koe-*

lindja waima'i wailo'oe, in den reizang heb ik meegeloopt, heen en weder.

*kalindja*², er maar op los loopende, *ne'e kalindja*² *ri ojo ntaoe jore*, loop maar niet zoo tusschen de slapende menschen in.

mampapelindja, bevelen te lopen, laten lopen, aan het lopen brengen.

lindo (Mor. *mepalindo*, spelen), rustig, stil, bedaard, *ne'e lindo ri Torate*, blijf niet in de Onderwereld, *lindomo rajanja*, hij is kalm gestemd, *ne'e lindo mampelali anoe be da noerata*, blijf niet zoeken naar wat ge niet zult vinden; *melindo*, op 'de plaats blijven, zich rustig houden, *melindo rasoe*, *mompasambaka*, *meucalimo oedja*, de damp blijft hangen, hij pakt zich samen, er komt regen; *mampalindo*, stillen, tot bedaren brengen; *ine*, *ndipalindokakoe ananggodi setoe*, moeder, brengt u mij dat kind eens tot bedaren; *palindo ndaja*, troost; *pompalindo maico*, wat het verlangen naar den afwezige stilt, gedachtenisgeschenk.

pr. t. *lindo ri ngande bocaja*, het zit in de tanden der krokodillen; *kalindo bocaja*, verblijfplaats der krokodillen; *polindo bandi*, bergplaats voor lijnwaad, *polindo ngkajoe*, bergplaats der draagmanden.

polindo boenga, „plaats v. versierselen“, benaming v. d. haan, die met ringetjes was versierd, en op het feest *mompampilangku* werd gebruikt om als wicheldier het levenslot der meisjes te bepalen, *pototoro'o noe manoe setoe ewa pototoro'o mpolindo bornga*, die haan kraait als een wichelhaan op het *mompampilangka*-feest.

lindodo, pr. t. = B. *rodo* (stil zijn, verblijven), *malindodo*, rustig, stil verblijvend.

a) *kalindodo mporagia*, de verblijfplaats van den regenboog,
b) *kalintete ngkajoe wara*, de plaats waar de vlieg schuilt zich bevindt.

lindoe; oef *lindoe*, stilstaand water (vgl. d. naam v. h. meer *Lindoe*); *lindoe koro oef*, *bare'e madjoli*, de rivier stroomt weinig, ze vloeit niet snel; *madjoli koro mPoso*, *podo ri Watoe nTjanggari re'e kalindoenja*, de P. stroomt snel, alleen bij W. nTj. is een stille plek.

Amp. oef *lindoe*, *tamo maroso sojonja*, oef *raampo*, *ta nikoerangi moili lu tasi*, stilstaand water, waarvan de stroom niet sterk meer is, afgedamd water, dat niet naar zee kan afloopen.

lindoegi (Jav. *lindoe*, Tag. *lindol*, Gor. *liloe-hoe*, Bis. Bag. Bik. *linog*, Mag. Mong. *linoeg*, Sang. *linoch*, Bent. *rinoe*), aardbeving, ook naam v. d. geest die aardbeving veroorzaakt; *ane lindorgi oengka ri kasojoa*, *da poreme*, *maka natoto reme*, *ane oengka ri pebetenja da poortja*, als er aardbeving uit het W. komt, dan komt er droogte, want ze gaat op de zon af, komt ze uit het O. dan komt er regen; *molindoegi*, er is aardbeving, *tanata se'i i Toralindo mantjoe'oe*, *baela ri ara ntana*, *nadjoenjoe noe jale talinganja*, *mo-mbinga talinganja maremba jale*, *molindoegi*, deze onze aarde wordt gedrukt door Toralindo, een buffel onder de aarde, als een vlieg in zijn oor peult beweegt zijn oor om de vlieg weg te jagen en dan is er aardbeving; *kelindoegi tana nTo Bada*, het land Bada wordt veel door aardbevingen geteisterd.

lindoejo, pr. t., zie *dorjo*.

1. *linga* (vgl. *lina*); *molinga*, zingen, biz. v. oogstliedjes, tijdens het oogsten en op de feestdagen die den oogst besluiten, Tor. II, 285; *polinga*, gezang, tijd, plaats, wijze van dit zingen; *mompolingaka taoc ri popasangke*, *taoc ri sambali malinga taoc ri sambalingja*, de lieden zingen elkaar toe op het oogstfeest, de eene partij zingt tot de andere.

2. *linga* (vgl. *talinga* en Boeg. *ling*, Mak. *linga*, Tontmb. *linja*); *ma(nga)linga*, letten, acht slaan op, aandacht schenken aan, *inemo madjoe'a*, *be sako noelinga*, je moeder is ziek en je slaat er niet eens acht op, *koewemo mampatoedjoeiki*, *maka be nalinga*, ik heb opgehouden hem te vermanen, want hij geeft er geen aandacht aan; *malinguraka*, luisteren naar iets, dat men niet zonder inspanning kan hooren, *pondjii sarai*, *da koepelingawaka*, *maka bare'epa josa koedonge*, zwijg even, dat ik er eens naar kan luisteren, want ik heb 't nog niet duidelijk gehoord.

mampendolinga, luisteren naar, af luisteren, goed toe hooren, *pedongeka mpendolinga*, hoort en luistert goed toe, *da ndipendolinga mpo-dago anoe da koetotorakaka komi se'i*, ge moet goed luisteren naar 't geen ik u ga verklaren.

[pr. t. *kabari mpo'alalinga*, er moet geen acht op geslagen worden. (MS.)]

3. *linga* (Boeg. *ling*, Mak. *linga*); *malinga* (intr.), niet goed oplettend, niet met de aandacht er bij, slechts half bewust, *malinga moeni siko*, je bent er weer niet met je aandacht bij geweest, *ne'e malinga*² *raja*, wees niet onoplettend, wees niet met je gedachten bij iets anders, suf niet; *mampomamalingaka*, of *mamamalingaka*, slechts half naar iets luisteren, doen alsof men iets niet goed hoort of verstaat, als men er niet van weten wil, *koepibo*, *dja napomamalingaka*, *naposae'ku*, *mombumba talinganja*, ik riep hem, hij deed maar alsof hij 't niet hoorde, hij liet er langen tijd over verloop; zijne ooren logen, *taoc madjoe'a napomamalingaka*, hij deed alsof hij van den zieke niet afwist (liet hem maar aan zijn lot over).

tekalinga, zijn bewustzijn kwijt geraakt, half in slaap, op 't punt v. inslapen, *nepa tekalinga jakoe*, *nalikemo ntaoe*, ik was juist op het punt v. inslapen toen men mij wakte, *koetopo*² *talikoe noe anakoe*, *nakatekalinga*, ik kloep op den rug v. mijn kind opdat het in slaap valle; *mangkalingani*, vergeten, *koekalingani*, ik heb 't vergeten, *nakalingani paekoe*, *be naendo*, hij heeft mijne woorden vergeten, hij heeft er niet aan gedacht; *bangkalingani*, een vergeetachtig mensch.

pr. t. *linga mpo'alalingano*, sla er geen acht op; *taarani mo'alalinga*, de slaven zijn achteloos; *baru ndi'olinganimi*, misschien heeft u het vergeten; *randami ba nte'olinga*, uw gemoed was misschien vergeetachtig.

lingaa, Amp. Lal.; *molingaa* = B. *modjamna* (landbouw beoefenen), st. *lingaa*, d. i. *linga + a*, „plaats waaraan men aandacht wijdt“, zie 2. *linga*; *kalingaa*, akker, bebouwd veld, „dat waaraan men zijne aandacht wijdt, voorwerp van zorg“, *icasii polingata: mosasa*, *monowo*, *monkendjoe*, *motondoki*, *mosoebe*, al-

dus is onze wijze van landbouw beoefenen: struiken kappen, boomen rooien, in brand steken, omheinen, wieden.

linga'a, zie *nga'a*.

linganga, zie *ngtanga*.

lingara, pr. t. = B. *lingara*, wrsch. in analogie aan *liniro*, *lingiro*, dus: *lingara*, naar boven kijken, *lingiro*, naar beneden kijken.

linggari: *malinggari raja*, begeerig, verlangend, *malinggari rajakoe malai mandadoe pamola*, ik ben verlangend om heen te gaan, om spoedig bij het oogsten te zijn.

linggeroe (vgl. *limberoe*), betz. als *linggoeroe*; PmB. w. t. v. *longoeroe* (postelein).

linggi, pr. t.; *trapapolinggi* [*ntjolinja*], parall. m. *trapapolio* [*ntjoeloenja*, zie 2. *lio*].

linggoejo (vgl. *lingoejo*), pr. t.; *malinggoejo randa*, of *matena randa* = B. *mabosoe kompo* (verzadigd).

linggoejoe, zie *goejoe*.

linggoeroe (vgl. *linggeroe*, *lingoeroe*, [1. *le- nggoeroe*, *longoeroe*]): *malinggoeroe*, glad, glibberig, slijmerig, v. e. weg, of van groente, zooals *longoeroe* (postelein), die in PmB. ook wel *linggoeroe* wordt genoemd.

linggona, zie *ngkona*.

linggatoeri (vgl. *kotoe* [enz.]), kromming, bocht, van hout, van rivieren; *malinggatoeri*, met bochten, met krommingen, *malinggatoeri oele ndatinti*, een slang kromt zich als ze geslagen wordt.

lingira (vgl. 1. *langira*), Amp., tandvleesch.

lingiro, betz. als *liniro*, zie 1. *tiro*. Zie ook *lingara*.

lingka; *lingka ngkedje*, de hals van den penis; *lingka gantji*, de hals van den tol, het gedeelte waarom het snoer wordt gewonden, *gantji ndapelingka*, de tol wordt van een hals voorzien.

lingkai, Amp. = B. *langkai* (man), in 't Amp. ook vaak gebruikt waar het B. *taoe* zegt.

lingkawoe (vgl. [1.] *kawoe*); *malingkawoe raja*, misselijk, brakerig, zonder dat men daarbij ziek is, *malingkawoe raja, woeoe lora, te- boeale nganga ntjoele*, ik ben misselijk, ik heb neiging tot braken, het is alsof mijn hart zich verspreidt.

lingke (Mal. *lingkar*), scheef, hellend; *taoe nakati noe joenoe, sa'e malangkati, sa'e ede, dja lingke² pokati*, als anderen iemand in een draagstoel dragen en enkelen zijn lang, enkelen kort, dan is de draagstoel scheef; *telingke doekoe*, de wan is scheef gaan liggen; *mampakalingke*, in schuinen stand brengen, houden, *tangkae napakalingke, teboeoe banganinja sa'e*, zij hield den lepel schuin, een deel van den inhoud viel er uit.

lingke'a, L., *alingke'a* (uit *lalingke'a* of *kalingke'a*, Mor. *halingkea* en *alingkaho*, Nap. *alingkari*), een strik van touw, boom- bast of plantenstengels, dien men om de beide enkels slaat, zoodat de voeten verbonden zijn; bij het klimmen in een boom omspant de verbindingslijn het van den klimmer afge- keerde deel van den stam, waardoor de voeten meer steun hebben en de klimmer zich beter naar boven kan werken; de bocht der verbindingslijn haakt in eene ruigte v. d. stam en loopt van dit haakpunt schuin nederwaarts nr. de enkels, vandaar de naam; *molingke'a*, *moolingke'a*, een klimstrik gebruiken; ma- gisch gebruik v. d. klimstrik, Tor. II, 47.

lingke'a, zie *lingke*.

lingkeda (vgl. *langkeda*), Amp. = B. *lingkudo*.

lingkoe (vgl. *lintjoe* en Mal. *lingkoeng*), rondom, *lingkoe² kondo oelo, lingkoe² kondo lora*, rondom beplant met tooverkruiden; *molingkoe* (intr.), *ma(nga)lingkoe* (tr.), omgeven, omringen; *raja, malingkoe pinamoeja*, de heining omringt de gewassen; *pinamoeja na- lingkoe mbaja*, de gewassen zijn door eene heining omringd.

pr. t. *tatolingkoe ntjape*, rondom omgeven; *mantolingkoe*, omringen.

lingkoedjoe, zie *koedjoe*.

lingkoejoe, zie *longkoejoe*.

lingoe (Mak. id.), verbijsterd, de kluts kwijt, b.v. in eene vreemde omgeving, tegenover een moeilijk of schrikwekkend geval, *To Lage lingoe ri Onda'e*, een Lageër, die in Onda'e de kluts kwijt is, *To Onda'e lingoe*, suffice Onda'eër! (scheldwoord tot iemand die zich niet weet te redden), *mogele lingoe*, verbijsterd lachen, b.v. in groote verlegenheid of

bij hevigen schrik, *tasi lingoe*, zeewater dat eenigszins zoet is geworden door rivierwater, *oeë lingoe*, zoet water dat brak is gemaakt door zeewater; *kalingoe*, verbijstering, ver- warring van gedachten; *Kalingoea*, „door verbijstering overvallen“, n. v. e. vroeger dorp in Kadomboekoe.

malingoeni, mampakalingoe, verbijsterd ma- ken, 't hoofd op hol, de gedachten in de war brengen, *taoe napakalingoe noe angga*, iemand dien een spook heeft verbijsterd; *melingoeni*, pogingen doen om te verbijsteren, *ne'e meli- ngoeni, noendjaa joenja malingoeni joenoe?* tracht niet te verbijsteren, wat heeft men er aan een ander van zijn stuk te brengen? *telingoeni*, verbijsterd gemaakt, in de war ge- bracht, flauw geworden, v. e. sterken smaak, *kopi ndagolasi, nakatelingoeni ngkap'inja*, koffie wordt met suiker gemengd, opdat de bittere smaak verzacht worde.

[*silingoe*, and. naam v. *balimata*; *salingoe*, Amp., id.]

lingoeroe, Amp. = B. *longoeroe* (postelein).

lingongo, zie *ngongo*.

liniro, zie 1. *tiro*.

lino (vgl. *ino*, *dino*, [enz.] en Tag. *linaw*), wereld, menschenwereld, de zichtbare schep- ping, *waico lino*, het aardoppervlak, *to lino*, aardbewoner (tegenover *to rate*, onderwereld- bewoner); *malino*, helder, doorschijnend, klaar, *malino oeë nTomasa*, het water van de Tomasa is helder, *malino matanja, malino talinganja*, zijne oogen zijn helder, zijne ooren zijn scherp, *taoe malino*, iemand v. zuiver bloed, een volbloed vrije; *mampaka- lino*, verhelderen, zuiveren; *mampelino*, id., *oeë magoela nlapelino*, troebel water wordt gezuiverd; *pampelino oeë*, filtreer, leksteen, iets waarmee men water zuivert.

[pr. t. *lino* (vgl. 1. *lio*), gelaat.]

linoea (Mor. *loake*, volg. 't zeggen: de visch die de palngen voortbrengt; *linoea*, visch- broed), benaming voor jonge gaboes-visschen (*booe*), als ze in een school bijeen zwemmen.

linoeë, zie *loeë*.

linoeja, zie 2. *loeja*.

linoesa, pr. t., *malinoesa*, warm, heet, benauwd.

linombo, pr. t. (vgl. *nombo* [op 3. *tombo*]), pa- rall. m. *doemantoe*, komen tot, aankomen bij.

a) *ndalinombo taoe goera*, gaat naar de oude lieden,

b) *linombo taoe oemintja*, gaat de ouden (wij- zen) bezoeken.

pelinombo Ndo i nTele, ga Ndo i. nT.

cens aanspreken.

malinombo ngoeloemi, u komen afhalen;

a) *talinoombo porugia*, we gaan naar den regenboog,

b) *talnoemantoe kajoe wara*, we bereiken de vliegschuit.

linongko, zie 1. *longko*.

linono; *molinososi*, v. e. geluid, helder, door- dringend en daardoor ver te hooren, *molino- nosi pepokoe ntaoe setoe*, de krijgskreten der menschen zijn scherp, doordringend; *malinososi raja*, van iemand die gehinderd wordt door geluiden die hij niet kan ver- dragen, onrustig, zooals een zieke, tot wien hinderlijke geluiden doordringen.

linoewoe, zie 1. *toewoe*.

linoro, zie 1. *roro*.

linta, Amp. = B. *alinta* (boschbloedzuiger), *linta mata*, groote bloedzuiger, *linta manana*, kleine bloedzuiger.

lintago (uit het Mor.), wel eens gebruikt als w. t. v. *ale* (lijfband) en *wreesi ngkompo* (id.).

lintango, zie *tango*.

lintete, zie 2. *tele*.

lintiro, zie 1. *tiro*.

lintjimani, Todj., n. v. e. kruid.

lintjoe (vgl. *lingkoe*), afgeschoten vertrek in een huis, kamer.

lintjoegi, zie 1. *soegi*.

lintjoki, in slaap, slapende; *lintjoki, mombute jore*, bij is in slaap, liggende op den rug.

linto (vgl. *into*, [*lintoe*]), stilstaand, van water dat niet afvloeit, van tranen die in de oogen blijven hangen, *djamo lana linto²*, niet anders dan olie die blijft liggen, *linto oeë mata*, de tranen blijven in de oogen hangen, *waico ntasi linto²*, het zee-oppervlak is onbewege- lijk; *oeë kalinto²*, *eura oeë ri saa mate*, stil- staand water, zooals het water in een dooden rivierarm.

Amp. *linto*, stilstaande plas, put (B. *tihoe*).
*linto*e (Mar. id., nadenkend, [Mor. id., diepe
 plek in een rivier]), in de uitdrukkingen
linto jore, vast in slaap, *linto mbengi*, geheel
 nacht, 't holle van den nacht; in Ond. =
linto, bv. *linto oet matanja, dja mosintji*²
ri wirinja, hare tranen blijven staan in de
 oogen, ze vormen een ring om den rand.
*linto*boengi, zie 1. *toeboe*.
*linto*moe, zie *tomoe*.

1. *lio* (Boeg. *lio*, Da'a-t., oogstt. *lio*, Nap. *lindo*).
 gehaat, gezicht, voorkomen, *kimbooe eua lio*
garunggo, de leguaan heeft het voorkomen
 van den krokodil, *banoea setoe banja lio*
banoea, *dja eua witi ntaoe moerinti*, dat huis
 ziet er niet uit als een huis, 't lijkt wel een
 been v. e. kuitschopper (zoo schuin staat
 het), *taoe setoe maoe masar bare'emo koki*,
bare'e koesaja, maka dja lio'nja, al heb ik
 dien man in lang niet meer gezien, ik twijfel
 er niet aan of hij is het, want hij heeft nog
 hetzelfde gezicht; *silio*, *silio*², *salio*² *pai*,
sintolio, met hetzelfde gezicht als, *silio*² *pai*
inenja, sprekend gelijkend op zijne moeder,
bare'e silio, niet lijkend op elkaar, *kasilionja*
tane setoe, die man lijkt sprekend op hem,
mompasilio pai, gelijk maken aan iets, *sinto*-
lio taoe setoe, zij lijken sprekend op elkaar,
kasintolio, evenbeeld, dubbelganger, *koeto'o*
kokita siko, ntano kasintolomoe, ik dacht
 dat ik je had gezien, maar het is je
 dubbelganger geweest; *mompasintolio*, de
 gelijkenis bepalen, het uiterlijk van gelijk-
 vormige dingen vergelijken; *panga napasi*-
ntolioka eua tondoe baola, een gevorkten
 tak gaf hij het voorkomen van buffelhorens.

molio, voorkomen hebben, er goed uitzien,
banoea setoe molio, mota'a, dat huis heeft
 voorkomen, heeft vorm, *banoea se'i dja saka*,
nepa du kancangoe wo'oe samba'a pai da
kapapolio wo'oe, dit huis is slechts een hut,
 we zullen een ander oprichten en dat ook
 wat voorkomen geven.

kalio, w. t. v. *pemia*, houten doodenmasker
 (Tor. II, 132, Tor. Atl. Lijkbezorging); *ngka*-
lionja, hij zelf, *ngkaliokoe*, ik zelf, ik alleen,
ngkaliota, ngkalio mami, wij zelf, wij alleen;

ngkangkaliomoe, gij geheel alleen, slechts
 gij in uw eenzige; *madago ngkalionja*, bij
 uitstek goed, *monjami ngkalionja*, bijzonder
 smakelijk.

2. *lio*, pr. t. = B. *lioe* (voorbijgaan) (en = B.
 1. *ligo*; *tepapolio ntjoeloenja* = B. *tepapolio*
noe matanja [zoeken met de oogen] (MS.)).
 li'o (vgl. 1. *ligo*); *meli'osi*, gluren, uit nieuws-
 gierigheid toekijken, *meli'o'si ri pekilonlindi*,
 gluren door een reet in den wand; *mamp*-
li'osi, begluren, door een reet of spleet, be-
 kijken, bezien, uit nieuwsgierigheid of be-
 langstelling, *anoe bangani rombe, ntje'mai*
koepeli'osi, wat daar in dien zak zit, dat kom
 ik eens bekijken.

liobi: *maliobi*, *mantoliobi*, onthuiden, een ge-
 snelden kop scalpeeren, *wo'o ntaoe ndaliobi*,
sape' kanljo'oe mpatula, een menschenhoofd
 wordt gescalpeerd, waarbij de huid rondom
 wordt doorgesneden.

1. *lioe* (Fidj. Sang. id., Ponos. *tulin*, Mong. *ta*-
lib), voorbij, voorbijgegaan, gepasseerd, *ne*-
'emo noepopea taoe setoe, lioenno, wacht niet
 meer op hen, ze zijn al voorbij, *lagiwa dja*
lioe ri tundo engomoe, be sako noewoenoe,
 het hert gaat de punt van je neus voorbij
 en je gooit er niet eens je speer naar, *bare'e*
lioe eo, ngojoe, de zon, de wind raken het
 niet; *motoengku lioe ngkutasa*, aren voort-
 brengende die ineens rijp zijn; *lioe mpalai*
jakoe djo teicuraego ri djaja, toen ik pas
 op weg was, zwaaid ik over den weg; *lioe*²
lioe, ineens, regelrecht, recht door, *lioe*²
ndeki Rano, ineens door naar het Meer,
*lioe*² *mate*, ineens dood, *lioe*² *mpemanoe*, ter-
 stond gingen zij met de kip (het ei) wicelen,
*lioe*² *nasapoe*, hij heeft het ten eenenmale ont-
 kend; *bare'e lioe*², in het geheel niet, in
 't minst niet, *bare'e lioe*² *kokita*, ik heb het
 heelemaal niet gezien, *be lioe*² *naintjani*, hij
 weet het volstrekt niet; *lioesimo kodjo raja*
ntaoe ri jakoe, de menschen hebben me heele-
 maal vergeten.

molioe, voorbijgaan, doorgaan, *kami da mo*-
lioe - io, ndipolioe, wij willen voorbijgaan -
 goed, gaat voorbij, [*taoe molioe*, w. t. v. *ba*-
oelu]; *polioe*, tijd, plaats, wijze van voorbij-

gaan; *polioenja*, de 27ste dag der maan-
 maand, een niet steeds ongunstige dag, *ane*
mappa, maja ndapedjanaka polioenja, als
 men het druk heeft, mag men op den 27sten
 akkerwerk verrichten (Tor. I, 395, II, 155,
 268, 356); *ma'uga lioe*, iets voorbijgaan, voor-
 bij iets gaan, *nalioe noe lee wo'anja*, de alang²
 kwam voorbij (boven) zijn hoofd, *pai naku*-
gege ntana ri wana, bare'e nalioe noe eo,
bare'e nalioe noe ngojoe, dat de grond in
 het bosch slijkerig is, komt omdat de zon
 er niet doorkomt en de wind er niet doorkomt.

mulioenaka, iets achteloos voorbijgaan,
 verwaarloozen, er niet op letten, veronacht-
 zamen, overslaan; *be naboeloe paekoe, dja*
nalioenaka, hij heeft mijne woorden niet
 gevolgd, hij heeft ze veronachtzaamd; *be*
montjo paibanja tuoe, maria nalioenaka,
 hij heeft de menschen niet goed geteld, een
 aantal heeft hij overgeslagen; *se'i djoel sakodi*,
polioenaka noe asoe, hier is een beetje maïs,
 't geen door de honden is voorbijgegaan
 (wat de honden niet geroofd hebben); *me*-
lioe, het getal, de maat, de grens te buiten
 gaan, uitsteken boven iets, *paue melioe*,
 woorden die te veel of te veelzeggend zijn;
nepa sakodi polioenja ri joenoe, hij steekt
 nog maar weinig uit boven zijne makkers;
polioenaka, het-geschenk dat een man geeft
 aan de oudere ongetrouwde zuster(s) van
 zijne bruid, omdat hij ze is voorbijgegaan
 (Tor. II, 16).

mampapolioe, iemand laten voorbijgaan,
 zeggen voorbij te gaan, doen voorbijgaan;
mampapolioe, iemand zijn gang laten gaan,
 hem niet verbieden of verhinderen, *ana*-
nggodi setoe mampolegaka apoe, dja noepa-
palioe, dat kind speelt met vuur en je laat
 het zijn gang maar gaan; *mepapolioe toe*-
mpoenja, napapasoka kami waka mpotoenula,
 de man die er zat, schikt op, hij maakt
 zijne zitplaats voor ons leeg.

mombelioe, *mombelioenaka*, elkaar voorbij-
 gaan, onverschillig zijn voor elkaar, niet om
 elkaar geven; *mombepapolioe*, elkaar verlof
 geven om ieder zijns wegs te gaan, na bv.
 eerst met elkaar te hebben gepraat.

silioe, de een na den ander aan de beurt
 komend; *mosilioe*, *mesilioe*, elkaar verbeur-
 tend, elkaar de beurt gevend, *mosilioe mo*-
mbadjo, bij het rijststampen eerst te zamen
 de rijst v. d. eene, daarna die v. d. andere
 stampen, *mosilioe mokajori*, om de beurt
 elkaar toeziende.

simpalioe, elkaar voorbyschietend, langs
 elkaar in verschillende richting gaan, *ane*
ndakomo toga, da simpalioe tandonja, als
 men een armband samenknijpt, dan gaan
 de uiteinden elkaar voorbij.

mamposanilioe, in het voorbijgaan mee-
 nemen of waarnemen, *djo'e'a mamposanilioe*
inosa, pai nakupate ntaoe, de ziekte neemt
 in 't voorbijgaan den adem der menschen
 mee en zoo sterfden zij, *dopi naponanilioe*
ntawala mangaroempangi, de lans neemt in
 de vaart de plank mee waar ze tegenaan
 komt, *ta'i naponanilioe mbitinja*, hij heeft
 den drek aan zijne voeten meegenomen,
naposanilioe lo'oe montampali, hij heeft in
 't voorbijgaan het planten op het stoppel-
 veld nog waargenomen.

raillioe, totolioe, lontjolioe, regelrecht, recht-
 streeks, *be napedongeka paue, dja naponraillioe*,
napototolioe, hij luistert niet naar hetgeen
 gezegd wordt, hij laat 't maar voorbijgaan,
naponraillioe manto'o, hij zei het in 't voorbij-
 gaan.

2. *lioe*, eene plant met olieachtig sap, waarmede
 de kraamvrouw soms wordt bestreken, als
 de bevalling niet voorspoedig is.

li'oe; *mulioe raja*, syn. met *malente raja*, ver-
 veeld, beu, geërgerd, lusteloos.

*lioe*doo, Amp., kleine overstroming.

lioesa, Amp. = B. *leosa* (een vogel).

lioetoni, Amp., eiland (vgl. B. *liwoeto*).

liogoe, zie *ogoe*.

liomo, zie 1. *omo*.

lionda, een stopwoord in liedjes, missch. =
 pr. t. *onda*.

liongoeni, zie *ongoe*.

liora, in de uitdr. *takoe liora*, schertsend voor
 wo'o, hoofd.

lioso (Lamp. *lesu*, Bat. Tag. Soend. *lisa*, Tomb.
lès'a: het woord staat dus wrsch. v. *lisojo*),

neet, luizenai; *kelioso*, vol neten; *toekoe*, *toema* *pai ngati molioso*, haarluizen, kleeeluizen en teken brengen neten voort; *melioso*, neten zoeken, neten uit 't haar halen; *mampeliosoki*, ergens de neten uithalen.

lipa (uit het Boeg. *lipa'*), geweven sarong van Boeg. maaksel of model; *lipa manggori*, *saoeloe to'onia*, *lipa pandala manggori maraa*, een bonte *lipa* heet *saoeloe*, een *lipa pandala* is roodbont.

lipo (Mak. Boeg. *lipoe*, Mént. *kalipogi*, vergeeten); *malipo*, verwaald, verbijsterd, de kluts kwijt, weggeraakt, *taoe malipo noto*, een onbezonnene, *malipomo jakoe mampepali waka mpobanacakoe ori*, ik ben in de war geraakt bij het zoeken naar de plaats waar ik vroeger mijn huis heb gehad, *koepepali toea'ikoe malipo*, ik zoek mijn jongeren broer, die verwaald is; *molipo*, niet recht bij zijne zinnen, hardop droomen; verward praten; slaapwandelen; *kalipo-lipo pompaoenja*, *bangke nato'o bantja*, hij praat verward, voor *bangke* zegt hij *bantja*; *i Bembe napakalipo noe angga ri noenoe*, B. is door een boomgeest aan 't malen gebracht; *angga mpada mampalipo*, een veldgeest heeft hem van de wijs gebracht; *napo-malipokamo joenoenja*, hij dacht dat zijn kameraad verwaald was.

lipoe (Loin. Boeg. Gor. Sob. Boeool id., Mong. *lipoe'*, oorspr. bet. „omheining, omheinde plaats”), dorp, oudtijds voorzien van eene omwalling, met een tempel (*loto*) en gelegen op een heuveltop (tegenover *boja*, *dodoka*); *molipoe*, een dorp hebben, bewonen, *waka mpolipoe mami ori*, de plaats waar wij vroeger een dorp gehad hebben; *salipoe*, een dorp vol, een heel dorp, *nana ntojoe nggasi salipoe mampenjani*, etter van het scrotum van een spookaap, daar heeft het heele dorp van geproefd, *salipoenja*, een ander dorp, *salipoe-lipoe*, hetzelfde dorp; *kasalipoe*, dorpsgenoot; *tesasalipoe*, *tesasalipoe*, dorpsgewijze, per dorp, *bavola da nawica ntaoe tesasalipoe samba'a*, de menschen moeten buffels brengen, elk dorp één; *patesalipoeka*, van een ander dorp, niet van hetzelfde dorp, *lemba mami salemba'* *paikanja lipoe mami patesalipoeka*, onze stam

is dezelfde, maar onze dorpen zijn verschillend; *sandajalipoe*, een geheel dorp vol, de gansche inhoud van een dorp; *dja napelipoe'ka ntaoe lipoe mami*, ons dorp wordt door anderen maar als eigen dorp beschouwd; *lipoe popalipoe*, 't eene dorp na 't andere. *lipongi* (Jav. *limpoeng*, O. Jav. *lipoeng*, Malag. *lefona*), naam van eene lans, die gebruikt werd bij het feest *mompasilangka* (Tor. I, 366), versierd met reepjes gekleurde foeja, bladeren van de *soi*, een schelletje en twee ijzeren halve bollen, of een zwaren koperen ring; in poëzie is *lipongi* syn. met *tawala* (lans), *ndjo'oemo lipongi toemba mpoja*, daar vloog de lans van *poja*-hout.

lipoo, Amp., n. v. e. boom (B. *bala'ani* en *malapoga*).

liro; *meliro*, naar boven puilen, bv. v. d. puistjes van schurftlijders; *sola ndatidiki*, *ndakita meliro*, de schurftpuistjes worden met de nagels uitgedrukt, men ziet ze naar boven puilen.

lisabande (uit het Boeg. *lisé-bénreng* „zijlader”), n. v. e. soort geweer.

Lise (Mak. *lisere*, Sa'd. *lise*, zaadkorrel, pit, Boeg. *lisé*, inhoud; [vgl. ook *lisi*]), een vr. geest, die de rijst komt bevruchten en op 't oogsteest aanwezig wordt gedacht in de rijstmoeder, die dan ook als vrouw wordt aangekleed met hoofddoek, foeja-jakje, sarong, kralensnoer en oorkingen; eerst [kleedt men] de stoppels van een der rijststoelen uit de *nawoe lamoa*, die in een knoop zijn gedraaid, daarna wordt deze ontkleed en een bos rijst, van de rijstmoeder en andere stoelen uit de *nawoe lamoa* afkomstig, wordt in de *Lise*-kleederen gestoken; deze *Lise*-pop wordt in eene mand (*pepe*) naar huis gedragen en met de nieuwe rijst in de schuur gebracht en eerst na eenigen tijd van hare kleederen ontdaan. In de letterkunde is *Lise* eene boosaardige, tevens belachelijke vrouw, die het geluk van jonggehuwden tracht te verwoesten, door aan de jonge vrouwen, als zij voor 't eerst zwanger zijn, het gelaat af te stroopen en dit op het hare te plakken, om zich dan bij den jongen man als zijne vrouw

in te dringen. Afb. v. d. *Lise*-pop Kaud. Cel. Ob. II, 197, pl. 75.

to lise, eene vrouw die telkens een anderen man heeft; *malise*, ondeugend, onhandelbaar. *mampolisei*, iemand storen in zijne rust, zijn evenwicht bederven, *ne'e noepolisei toea'imoe*, *madoda rajanja*, stoor je zusje niet, ze is onwel, *napolisei ntaoe pai nakalose ndajanja*, anderen hebben hem uit zijn humeur gebracht en daarom is hij ontstemd; *ne'e noepoliseika njara*, *bemo nakoto*, misbruik het paard niet, het kan niet meer.

lisi (Bis. Kar. *listis*, afkrabben), vermoedelijk het grw. v. *telisi* (zie aldr.), dat dan „afgehaald van andere dingen” zou beteekenen, van *palisi* „afwrijven, afstrijken”, en van *salisi* „schedelhuid, scalp”, Nap. *tolisi*, dus ook „afgehaald, afgestroopt”. Vgl. ook *Lise*, de vrouw die andere vrouwen het gezicht afstroopt.

liso (vgl. *liso* [enz.]), Amp.; *maliso*, weinig, schaarsch, *maliso taoe*, weinig menschen; *pakaliso mopisi*, pak het dicht opeen; *pakaliso*, maak het in orde, zet het in elkaar. *lisoe* (Mal. id. „kunstmatige plooi”), Amp., zijvlak van een hoofdkussen, met opnaaisels versierd.

lita (vgl. *lita*, *rita* en Boeg. *lita*); *malita*, kleverig, strooperig, *malita gola*, *be mapeni*, de suiker is strooperig, niet hard; *kalita*, hinderlijk optredend, door onrustig, lacherig, onbehoorlijk druk zijn.

lite (vgl. *lita*, *rita* en Leb. *riti*), plantensap, plantengom; *kalite*, overal aan klevend, aan zittend, *taoe kalite*, iemand die zijne handen niet thuis houdt.

1. *liti* (Sa'd. *lette*, Soend. *leutik*; [vgl. *iti*]); *ma(nga)liti*, met de nagels afknippen, afkrabben, *naliti noe jale welakoe*, de vliegen hebben in mijne wond geknepen, *pae naliti ngkangaro*, *nakoni sanganja*, de papegaaien knippen de rijst met den snavel af en eten den inhoud op; *ire'i palitinja*, hier heeft hij er zijne nagels ingezet; *meliti*, met de nagels knippen, *to pelitisi*, een knipper; *saliti*, een stukje dat met de nagels is afgeknepen.

toliti, afgeknipt met de nagels, *toliti mpae*, *pae santoliti*, rijstaar zonder stengel, die geheel boven aan den stengel met de nagels is afgeknipt; *mantoliti*, met de nagels afknippen, *mantoliti mamongo*, v. e. tros pinangs er eenige met de nagels afknippen, *mamongo saga'a ndatoliti ri anoe samp'a*, eenige pinangs worden afgeknipt uit een geheel tros.

mboliti, waar telkens van wordt afgeknepen; *mbolitisi*, iemand die telkens iets afknijpt.

boeliti, spruit, uitlopende kiem, pas uitkomende sporen v. e. jongen haan, kleine nestveeren v. vogels; *meboeliti*, ontkiemen, *meboeliti pia*, de uien loopen uit, *woeja meboeliti*, *santjebe dja boelitinja*, de maan vertoont slechts een sikkeltje, een stukje slechts is haar sikkeltje, *ri waka ngkaparasi*, *lairia wo'oe kama'i mpeboelitinja*, waar de rijst door

de wormen is afgevreten, loopt zij ook weer uit, *manoe nepa meboeliti wantjenja*, een haan welks sporen pas uitkomen.

2. *liti* (Mar. *riti*, wrsch. uit Boeg. *liking*, rol), Amp., koperdraad, metaaldraad.

lito, pr. t., zie *olito*.

litoempo, ook *itoempo* (vgl. 1. *tampoe*), pr. t., vullen, gevuld, vol.

a) *litoempo goenambe saloe*, schenkt water uit de rivier in,

b) *ndasaloeka konokoe*, om er de nagels mee te bevochtigen.

a) *jakoe*, *iboeki randakoe*, wat mij betreft, mijn hart is vol,

b) *itoempo mpoginawokoe*, mijn gemoed is vervuld.

1. *liwa* (Loin. *poliba*, een noodigende imperatief, wees zoo goed); *meliwa*, zich naar eene andere plaats begeven, om een feest bij te wonen, *to peliwa*, feestganger; *lipoe-saliwa* (in poëzie), eene andere plaats, een ander dorp; *maliva*, een feest bezoeken, *taoe koe-popotoe*, *koeliwa posoesanja ori*, menschen die familie van me zijn, wier feest ik vroeger heb bezocht; *mombepeliwaki To Lage pai To Wingke mPoso*, de lieden van L. en die v. W. mP. bezoeken elkaars feesten.

2. liwa, pr. t. = B. *liga* (snel); *maliwa*, vlug, gewind.

a) *da ngkoeposala maliwa*, dat ik hem gebruikte tot snel vervoermiddel,
b) *koeposala masontjare*, hem hebbe tot vlug voertuig.

liwio, Amp., n. v. e. kleine muizensoort.

liwo (vgl. *liro* [enz.] en Mong. *libo'*, vragen, Nap. *liro*, voornemen); *lironja*, syn. m. *laurinja* (zie 1. *lauri*), vanouds, vanzelf, toch al, al erel, *ber'e anoe mampakadja'a pae mami*, *lironja be mawali*, er is niets dat onze rijst heeft beschadigd, ze was toch al mislukt, *lironja koeto'omo*, bemo da bali, daar ik 't nu eenmaal heb gezegd, verandert 't niet meer, *lironja be mangkoni irawoe*, hij eet vanouds al geen varkensvleesch, *lironja melindjamo*, bemo da mawali, nu hij eenmaal op reis is, zal hij niet meer terugkeeren, *maoe tetadjimo salapanja*, *lironja nasau-nakamo*, laat zijn pinangdoos zijn verloren geraakt, hij heeft al lang weer een andere.

moliwo, *moliwo*², *monggalico* (st. *kaliwo*), *mongganggalico*, zich toerusten, zich gereed maken voor eene reis, op 't punt zijn van te gaan, *da moliwo² mo kita*, we zullen ons gereed maken om te gaan, *kadjos moliwo* (*monggalico*) *da madoengka*, de boom maakt aanstalten om te vallen.

mongkolilicongi, allerlei in gereedheid brengen voor een feest, voor gasten die men verwacht; in 't biz. v. h. in gereedheid brengen v. d. *naewo lamoa* op het *polanggo*, des namiddags, voordat degenen die komen *molannggo* hebben gegeten (Tor. II, 248, 249): de voorganger (*ladoelako*) begeeft zich naar den rand van den akker, perkt de *naewo lamoa* af, plant er een weinig van al de gewassen, zet iets neer van alles wat bij den maaltijd zal worden gegeten en eet, met zijne gezellen, zelf iets mee; *ndakolilicongi pangkoni lamoa*, *nepa ndakolilicongi pangkoni ntaoe*, het eten voor de goden wordt in gereedheid gebracht, daarna wordt voor dat der menschen gezorgd, *ber'e anoe mangkolilicongi pae mami*, da oso, niemand zorgt voor onze rijst, ze zal rotten; *kandepe mpongkolilicongi*,

kleine veldhut, opgericht bij de *pongkaresi* (zie *kare*) op den akker.

ma(nga)bolico, van alles tegelijk dragen, een vracht vervoeren die uit veel of velerlei artikelen bestaat, *ira mpangkoni nabolico*, zij draagt een groot aantal bladeren om het eten op te leggen.

liwoe (vgl. *limboe*, [*liboe*]); *moliwoe*, eenige plaatsen of personen achtereenvolgens bezoeken, rondgaan, *bar'epa telempo gombo*, *ntongo molilicoepa*, de beraadslaging is nog niet ten einde, men is nog aan het rondgaan (bij degenen die moeten gehoord worden), *kongka moliwoe² ri tasi*, de roofvogels vliegen telkens naar allerlei plaatsen aan zee, *lalomo ri polilicoe² nja*, *bara modjamaa bar'e*, hij komt te kort bij zijne vele bezoeken, akkerwerk verricht hij niet, *to polilicoe*, iemand die overal aangaat, ook een bijnaam v. d. kat [ook *to moliwoe*].

ma(nga)liwoeki, -ngi, -si, achtereenvolgens rondgaan bij, *naliwoeki taoe ri irawonja*, hij bezoekt de bergbewoners, *napeliwoeki dja'inja*, hij maakt eens overal bezoeken bij zijne familie, *naliwoeki taoe*, *napedasi*, hij gaf de menschen allemaal slaag, *naliliwoesi noe mokple wa'a lipoe*, het hoofd bezoekt alle dorpen; *mombeliliwoengi*, elkaar telkens bezoeken.

liwoe mata, ben. v. d. te velde staande rijst, wanneer de aren hier en daar reeds zijn uitgekomen, *pae mami nepa liwoe mata*, *matata maliwoeki*, onze rijst schiet pas hier en daar aren, onze oogten gaan v. d. eene naar de andere plek.

liwoeto (suff. -o „wat omgaan wordt”; Bent. *liwoetoeng*, Ponos. *liwoeton*, Boeool *lieton*, Mong. *liboeton*, Boeg. *liboekeng*, Mak. *lioe-kang*), eiland, een verouderd woord, nog wel gebruikt als plaatsnaam voor begroeide heuvels die in eene kale vlakte liggen, of door een riviertje omstroomd worden.

Amp. Tog. *meliwoe*, zoeken, *mangaliwoe*, iets zoeken, *iliwoenja*, *iratanja*, hij heeft het gezocht en gevonden; *liwoekakoe*, zoek het voor me. *liwoeko*; *maliwoeko*, troebel, niet helder, van water.

liwoeto, zie *liwoe*.

liwowo, zie *wowo*.

lo (grw. v. 1. *loi*, *looe*, *lo'oe*, enz.; vgl. 2. *la* en 1. *lop*), Amp. voorzetsel, syn. met *ri*, *te*, *in*, *seemo lo eo*, daar in 't O.; Str. B. Amp. *loma'i*, hierheen.

loa (vgl. *angkaloea*), Tog., spin.

lo'a; *melo'a*, een doode aan zijn graf bezoeken, om spijs voor hem neer te zetten, *poesa roe-ambengi nepa ndjo'oe taoe melo'a*, *kina'a*, *ina-oe*, *wajawo nakeni*, *taoe wo'oe towoe ngkejojo² keiru²*, na verloop v. twee nachten gaat men het graf bezoeken, rijst, groente en vleesch neemt men mee, ook suikerriet met top en bladeren er aan; *mampelo'a*, id. (tr.), *taoe mate lo'oe napelo'a*, den doode gaan zij bezoeken.

mongkalo'ati, in een grooten boom, dien men niet zonder meer durft omhakken, een hak met de bijl. geven, om eens te zien of men hem zonder gevaar kan vellen; na het plaatsen v. e. offer (*mompatirani*) gaat men op eene stelling (*andani*) staan en drijft eene bijl. met één hak diep in den bast; men laat de bijl. in den boom zitten en als ze er den volgenden dag nog in zit, kan men den boom omhakken; vooraf zegt men: *gentjoemo*, *kora'a ri gowu lalombe*, *toenuljo'oemo da koetende-i-Bila mekalo'ati*, ga heen (boomgeest), verblijf in diepe hollen, ik ga ginds opgooien den Bliksem om een keep te maken; i *Mongkalo'ati*, besaming v. d. bliksem; *mekalo'ati*, een keep in een boom geven, om eens te zien of men hem zonder gevaar kan omhakken, *pekalo'ati*, de met de bijl. gegeven proefkeep; *mangkalo'ati*, een boom aldus inkepen en ontvellen, *woekoe nakalo'ati noe asoe*, de hond heeft met zijne tanden het vleesch van 't been afgebaald; *taoe napangkalo'ati berese*, iemand die door den bliksem is getroffen, *napangkalo'ati ntaoe mepongko*, een heks heeft hem opengescheurd.

Amp. *mangalo'a*, iets bezien, bekijken, *oepoemo ilo'angkoe*, ik heb het reeds gezien, *jaoe'akoe oepoe mangalo'a koro Ampana*, ginds ben ik reeds naar de Ampana-rivier gaan kijken; *mangkalo'a*, zien, kijken (intr.),

maucoeraoe mata, *tamo manasa mangkalo'a*, de oogten zijn dof, ze zien niet goed meer; *ralolo'a roejoe matao-tao*, het liet zich eerst aanzien als tamelijk goed; *momelo'aka*, elkaar aanzien.

[*loa-loa* (vgl. *kaloa*), zie *paa-paa*.]

loba (Mal. *lebam*), bont, gevlekt, met plekken die verschillen van de grondkleur, *asoe loba*, een bonte hond, *natata asoe loba*, „ze hebben den bonten hond geroepen”, zegt men van lieden op wier akker het gevelde hout slechts hier en daar door het vuur is verteerd, zoodat er slechts zwarte plekken zijn te zien en het veld niet gelijk zwart is; *loba² kalo'e-nja*, *be djoekoe*, zijne kennis is eenigszins bont, niet algemeen (hij is maar van enkele dingen op de hoogte); *tesasaloba dja pekonu apoe*, slechts hier en daar is een plek waar het vuur heeft doorgebrand; *maloba boegisinja*, *bar'epa djoekoe²*, zijne ichthyosis vormt

hier en daar plekken, is nog niet overal (op de huid verspreid); *taoe naluba noe boegisi*, iemand op wiens huid de schubziekte plekken heeft gemaakt; *ralolobaka*, *bar'e radjoeljoekoe*, er is hier en daar kleur op aangebracht, het is niet overal gelijk gekleurd; *teloilobaka ori kurraanja*, *se'i² nadagomo kasintenginja*, de roode kleur was er vroeger bij plekken op aangebracht, nu is zij goed samenhangend (egaal).

lobe (vgl. *robe*); *tekolobe*, *singkolobe*, *singgolobe* (L.), *sigolobe*, *sigolobobe*, *sigologobe*, uit den vorm geraakt, gedeukt, ingebogen; *sigolobemo pidinja*, zijne wangen zijn ingevallen; *pelobe*, bijnaam v. d. aap (misschien om zijn laag voorhoofd).

lobo (Bad. *lobo* „plank”, zie Encycl. v. N. I., 2e dr., II, 604 en Tor. I, 285—290), dorps-tempel, een groot, sterk gebouw, op zware palen, met een vloer van dikke planken, de woonplaats der *anitoes* (zie aldr.) en de bewaarplaats der gesnelde koppen; behalve voor het houden van tempelfeesten diende de *lobo* ook tot tijdelijk verblijf voor vreemdelingen en tot vergaderplaats der dorpelingen; andere benamingen zijn: *tarampa*, *sowali* (zie aldr.); *malobo*, een dorps-tempel hebben, gebruiken.

Afb. Tor. Atl. fig. 31, Grub. Streifz. pl. 19, 24, 33, 54, Kaud. Cel. Ob. I, 355, 518, 527. pr. t. lobo, 1) plank, tempel; 2) binden.

a) *ndjoi dopi ntjalo dopi*, op de planken, op den planken vloer,

b) *ndjoi lobo ntanga lobo*, op de planken, op de vloerplanken.

nalobo laero ntjago, gebonden met fraaie rotan.

loda, vensteropening in den wand v. e. huis; *malodangi*, losgaan uit de plaats waarin het past, *malodangi mata nteko*, de lus van den strik is losgegaan, *malodangi mata laboe*, het mes is uit zijn heft gegaan, uit het handvat losgeraakt.

lodjo (vgl. *jojo*, 1. *lolo*, *djolo*, [2. *dolo*, 2. *djojo*], *djololo*); *malodjo*, langgerekt, iang en smal, langwerpig, ovaal, *malodjo ico'onja*, hij heeft een langwerpig hoofd, *malodjo laolitjanja*, zijn verhaal is gerekt; *malodjo* is ook wel w. t. voor *marate*, lang; *to lodjo lio* of alleen *tolodjo*, w. t. v. *njara* (paard), „langgezicht”, *lodjo engo*, *sala mposompo engonja*, *eua njara metiro² ri jaa*, *soeboe ri irobo anjoe*, langneus, met een neus die bijna naar beneden springt, zooals een paard dat langs een steilen rand van boven neerkijkt, terwijl het niet verder kan bij eene aardstoring.

mompalodjo, n. v. e. foejaklophamertje „dat de foeja lang maakt”.

lodo(ngi) (vgl. 3. *dolo*, *lojo*, [2. *djojo*, 3. *dodo*, *lodoengi*], Jav. *dalēm*, Tontmb. *rarēm*, enz.); *malodongi*, verdrinken, onder water, overgroeid, *naepe da malodongi*, hij gevoelde dat hij zou verdrinken, *pae malodongi ri eua*, rijst die lager dan het overgroeide onkruid is gebleven; *ma(nga)lodongi*, -mi, onder water stoppen, verdrinken, doen zinken, *be lo'e mogoeingi sika*, *da noelodongi kami*, je kunt niet sturen, je zult ons laten verdrinken, *pinamoerja nalodongi noe eua*, de aanplant is overgroeid door 't onkruid, *bana ndalodomi ri taomi*, het garen is in de indigo gedoopt.

palodo, een fuikvormige mand v. bamboe, waarin men levende visch bewaart; *mompalodo* „doen onderduiken”, hengelen met een

levenden visch tot aas, die aan de rugvin wordt gehaakt en telkens in en uit het water wordt gewipt, om de aandacht der andere visschen te trekken; *oeē popalodo²ngi taee*, water om een mensch erin te doen verdrinken.

salodo, één-hap, in één hap, *salodo nakoni asoe kina'anja*, in één hap (den snuit er in stekende) vrut de hond zijn eten op; *mompasalodo*, alles voor zich zelf nemen, ineens verzwelgen (zooals een slang doet), iets dat verdeeld moet worden, geheel voor zich zelf nemen.

Amp. *ralodomaka tauri ri-oeē*, de kwast wordt in het water gedoopt; *mampolodoki peka ri kajomboenja*, den hengelhaak laten zinken in de diepte.

lodoe (vgl. 1. *logoe*, *dokoe*, *rokoe*, [nggoe, *ladoe-angi*, enz., en Mor. *melodoe*, den mond spoelen]); *molodoe*, klokken, klotsen, schokken, schudden, *kalodoe-lodoe oeē ri ra mbojo*, het water

klotst, schuddt in den bamboekoker, *kalodoe² oeta noe anangodi*, *marimbo gaga noepaoemboe*, de hersens van het kind klotsen, ge-wiegt het te hevig; *ma(nga)lodoe*, doen schokken, schudden en daarbij doen klotsen, *goa nalodoe²ka njara*, *napokelo*, maïs houdt hij het paard schuddende voor, om het te lokken, *koelodoe kantakoe*, ik doe mijn schild op en neer schokken, *dja nalodoe polinganja*, *eua asoe melolomaka*, hij doet zijn gezang trillen (hij jodelt), als een jankende hond, *nalodoe noe asoe peosenja*, de hond blaft met schokken, *mampelodoe oeē*, het water (in den bamboe) eens laten klotsen, door den bamboe te schudden, om te zien of er nog wat in is; *telodoe² ri rajanja*, het klotst heen en weer v. binnen; *tesasalodoe*, *teasalodoe*, met schokken, telkens een schok, met slokken, telkens een hap of een slok.

monggolodoe (vgl. *ndologoe*), een klokkend, klotsend geluid maken, zooals water in een bamboe, eene klokken die hare kiekens roept, *talingakoe monggolodoe*, mijne ooren klotsen, suizen.

tilodoe, nabootsing van klokkend geluid, *tiboeoe*, *tiboeoe*, *tilodoe-lodoe*, bom, bom, rom-medommedom; *mantilodoe*, iets een schok

geven, bv. met den uitgestrekte vinger, zoodat het in beweging komt, *tilodoe*, *naka-doengka*, geef er een schok tegen, dat het valt; *mantilodoe* als term bij het godsoordeel *montoloeri*, den vinger in de kokende hars steken, om uit te maken of men een heks is; *mantilodoe* *oeē*, den uitgestrekte vinger in 't water duwen, om geluid voort te brengen (spelletje); *toko mpaē ndatilodoe*, *napewali lele'o*, een rijsthalv wordt doorge-stoken (om van binnen glad te worden), opdat hij een trompet worde; dit wordt ook *solodoe*, *sosodoe* gend. (zie 2. *sodoe*), omdat men *solodoe* met *tilodoe* gelijk stelt, door het gemeenschappelijke bestanddeel *lodoe*.

loē (Mor. *ndoē*, [loē; vgl. *djoē*, 1. *doē*, *gonoē*, *woē*, enz.]), hengel, dat waaraan iets hangt, ook wel *loēni*; *loē mpanagoentoe*, de band v. e. geweer; *loē ra'a* „hangtak”, n. v. e. boom, ook *lekotoe* en in PmB. *lekatoe* geheeten; het hout is goed om er vaartuigen van te maken; *loē koera* „pothanger”, kruid dat op *tampa'i* gelijkt en tusschen de rijst groeit; de vruchtjes gelijken op potten (*koera*); de bladeren worden heet gemaakt en gelegd op pijnlijke geslachtsdeelen der mannen; *loē mbono* „hangend met 't benedeneind” of *loē nege* „hangend door gezwollenheid”, syn. met *wono goē*, een pakje rijst, in *winaloe*-blad gekookt en aan den eenen kant met een pennetje vastgestoken, te zamen met een stukje vleesch op bruiloften uitgedeeld aan allen die tot den bruidschat hebben bijgedragen [zie ook op *wono*]; *moloe mbono*, gezegd v. e. mand of een anderen last die met 't onderend laag hangt, bv. doordat benedenin iets zwaars ligt; *tambe loē*, zie *tambe*; *tembi-loē*, zie *tembi*; *toengkoē-loē*, zie *toengkoē*.

loēgi, afhangend kralensnoer, dat tot op de borst neerhangt; *moloe*gi, zulk een kralensnoer dragen. Voor het biz. gebruik v. zulk een snoer, zie Tor. I, 389.

moloe, hangen, *moloe-loē*, aldoor hangen, blijven hangen, er bij neer hangen, *puka moloe-loēsimō salananja*, hunne broeken hangen er allemaal bij neer; *moloe-boga*, *moloe²-boga*, hangen met 't hoofd naar beneden, bv. met

handen en voeten aan een boomtak, wdl. „hangen als een aap” (Par. *boga*, vgl. *baloga*, *oga*); *poloe*, een blok hout met 3 of 4 gescherpte bamboes er in, dat boven een veer hangt, die door een naderend stuk wild wordt losgetrapt, zoodat het blok neervalt en de angels het dier in den rug dringen, *poloe pa'a*, de binnenspier der dij; *kaloe-loē*, er maar zoo bij neer hangen; ook n. v. e. mand of korf, die in huis wordt opgehangen, met een steen tot tegenwicht, om hem gemakkelijk op en neer te laten; men bergt er eten in, dat men tegen katten, kippen en muizen wil beveiligen; *Tana ngKaloe-loē* „het Hangende Land”, een mythisch land, dat in de verhalen tusschen hemel en aarde zweeft.

ma(nga)loē, iets ophangen, iets aan een hengel dragen, zoodat het in de hand slingert, *bemba moikoe*, *raloe² mpatambego*, een man of een vrouw van wie het echtseidingsproces nog hangende is, en die vergeleken wordt bij eene mand die heen en weer slingert terwijl zij aan de hand wordt gedragen; *ma(nga)loēka*, ophangen, *oreka penai*, *loēka ri rindi*, neem de zwaarden op en hang ze aan den wand; *maloe²ni tocke*, de vensterafsluiting aan een lange lijn hangen en v. e. tegenwicht voorzien, zoodat ze in evenwicht blijft als ze wordt op- of neergelaten.

meloe, afhangen, een afhangenden vorm vertoonen, *oease meloe*, een bijl met een lang lemmet; *meloe²naka*, -paka, zich hangende vasthouden, zich laten hangen, *maloe²naka*, iemd. aan iets laten hangen; *teloe²naka ri palenja*, komen te hangen aan zijne armen; *meloe²ka*, zich vasthouden, zich hangen aan iets dat hoger ligt, *taoe moana meloe²ka ri dopi*, eene barende vrouw houdt zich vast aan een plank boven haar; *menuggaloē*, w. t. v. *mangore* (voorloopig oogstfeest vieren); *singaloē*, in menigte bij elkaar nederhangende; *metingkaloe*, zich laten hangen aan iets, *metingkaloe raepa ri ra'a baroebi*, vleermuizen laten zich hangen aan de takken van kokospalmen; *jakoe napetingkaloe²ka*, hij hangt zich aan mijn lijf; *mokambiloē* (st. wi-

lo'e), zich aan handen en voeten laten hangen, zooals apen of buideldieren; *nakambiloësi asor*, *ndjangkoe*, de hond gaat aan hem hangen en bijt hem.

mombaloë, Str. B. (wrsch. uit het Par.), hengelen met een haak zonder aas, dien men laat hangen tusschen het jonge vischbroed waarin de groote visschen rondhappen, opdat zij in den haak zullen happen. Tor. II, 375.

tiloë; *gola togo ntiloë*, drie trossen van bijeengebonden stukken suiker, *djole santi-loë*, een tros mais; *natiloënika paoe*, hij laat de betekenis zijner woorden hangende blijven, drukt zich niet duidelijk uit.

[*montoloë-dingge*, zie *dingge*.]

pr. t. loë oda = B. *palo ntoeks* (venster-sluiting, vensterblind), *moloë odai santi*, zwaarden hebbende tot vensterblinden.

Amp. *moloë djila*, de tong uitsteken.

Lew. *loea* = B. *rapoe*, haard, stookplaats.

lo'e, knap, geschikt, handig, in staat tot, lo'e *mompaoe*, knap in 't spreken, lo'e *mangkita djaja*, in staat om den weg te vinden, *be lo'e mobar'e*, niet bij machte om Bare'e te spreken, lo'e *mondjaoe*, handig in het naaien; *sono lo'enja*, hij heeft vele kundigheden, ook in kwaden zin: hij heeft veel streken, grappen; *molo'e*, *melo'e*, *melo'esi*, schertsen, grappen, streken uithalen, *molo'e mampasebe kami ri joenoe*, den streek uithalen v. ons bij anderen aan te klagen, *polo'e*, grap, streek, *mampolo'e*, iemand voor den mal houden, iemd. er in laten-loopen; *mampakalo'e*, knap maken, onderrichten, op de hoogte brengen; *mekipakalo'e kami*, *da kipa-paintjani mporevooe nalle* (PmB.), wij vragen om onderricht te worden, opdat wij later in staat zijn het huishouden te voeren.

talalo'e, een knapperd, knap in zijn soort. *loea* (Sang. Ngadj. *loea*, Minah. t. *loea'*, *doea'*; [vgl. *joea*]), braaksel, overgeefsels, *palisi loea asoe ri djoia*, wrijf het hondebraaksel van den vloer; *meloëa*, braken; —*ma(nga)loea*, uitbraken; *anoë nakoni*, *naloëa moeni*, wat hij had gegeten, braakte hij weer uit; *ma-jangor si'a*, *ntje'e pai napawali-loea pangko-*

ninja, hij was dronken en daarom heeft hij zijn eten weer uitgebraakt.

loe'a (vgl. 2. *loefa*), de groote pinang, die ook *woea waja* heet, en de grootte van een kokospalm bereikt.

loeade (vgl. *loengoda*, *loeële*); *melocade*, *meloelocade*, overhangen, het lichaam voorover buigen.

loeambe (vgl. *goeande*); *moloelocambe*, onvast zijn, schommelen of heen en weer gaan, v. iets dat niet genoeg steun heeft, bv. een balk die zijn steunpunt niet in 't midden heeft, *moloelocambe sambiranja*, —het eene gedeelte ligt onvast, heeft niet genoeg steun; *teloeelocambe*, in onvasten toestand geraakt door te weinig steun, *teloeelocambe kadjoe*, *tolando ri joenoeja*, een boom die (in de rivier) op een anderen boom is geloopt en in schommelende beweging is.

loeane; *maloeane*, slap, los, lenig, meegerend,

be maloeane palekoe, *toro'odjo*, mijne hand is niet lenig, ze is stijf, *be maloeane, rega-rega*, *be mokenta*, het is niet los, het staat uit elkaar, het voegt zich niet aaneen; *pakaloeane pale*, houd je handen slap.

pr. t. a) *toroendoe mparoenoe*, kom zachtjes neer,

b) *padantoe nteloeleane*, daal behendig neder.

loeasi of *kajoe locasi*, eene kruipplant, welker bladeren korter zijn dan die van sirih; wordt veel gebruikt als tooverkrachtig, om haar groote levenskracht (*mentoevooe*, *malinoevooe*), zie Tor. I, 163, 371, II, 177, 180; *moloëasi*, bladeren van *loeasi* (en andere tooverkruiden) afnemen, in het water leggen en met dit water menschen of dieren besprengen; *ra-loeasi baola*, *rapentoevooe*, *ratimaka anoe mentoevooe*, *raweboesika baola*, buffels worden met *loeasi* behandeld, dan worden ze met tooverkruiden behandeld, men neemt tooverkruiden en besprengt er de buffels mede; *watoca raoli*, *bara asoe*, *raloeasi wo'oe*, *nakarate inosanja*, *boi maroegei toempoe mpa-ngoli*, een gekochte slaaf of hond worden ook met l. behandeld, opdat ze lang leven en de kooper geen schade hebbe.

1. loeë, pr. t.; *meloëboe* = B. *meloemboe*

(springen), *meloëboe*, *mentoedana*, opspringen en neerkomen; *pando mpoleboe sinegi*, lansen om mee over de varkens te springen; *mampoleboe sala*, op het voertuig springen, *poleboe sala*, spring op het voertuig; *nda-baira mpoleboenaka*, in den sprong meenemen, [neem ze mee door er voor te springen (MS.)].

2. loeë, pr. t., buffel (?).

loeboelânaki, Amp., soort riet.

loedja, Str. B. (uit het Boeg.); *moloëda*, in een ondiep rijstblok (*poloëda*), waarin het smal toeloopende gedeelte der opening ontbreekt, rijst dorschen met den rijststamper (*ronto*). Vgl. *pedoëla*, op 1. *doëla*.

loedje (vgl. *loedje*, [*loete*, *loese*], *loë*, enz., [*ndjoele*]); *maloeëde*, los, slap, buigzaam, van gewrichten; *kaloëde-loeëde*, buigzaam, steeds buigend, v. e. gewricht; *poloëde*, *poloëda*, *pols*, *polsgewricht*; *sampoloëde*, de lengte van den top van den uitgestrekte wijsvinger tot aan den *pols*, *baola sampoloëde tondoenja*, een buffel welks horens zoo lang zijn.

loedje (vgl. *loedje*, enz.); *kaloëdjé*, buigzaam, slap, *kaloëdjé loeseka*, het polsgewricht is buigzaam; *loedjeka*, het polsgewricht, *sangkaloëdjeka*, hetz. als *sampoloëde*; *tepapoloëdjé*, *iritinja*, zijn voet is verzwikt; *kaloë bangke ndaloëdjé*, een groote boomstam wordt op een raam gedragen (door 8 of meer menschen).

loeë (vgl. *doëi*, *ladoeë*, *maloeë*, *loëde*, *loedje*, *loële*, *loese*, *loete*, *loële*, *joë*, [*loembe*, *loeme*, *loente*] en Sa'd. *loë*, verlamd, Nap. *loë alo*, de zon is over 't toppunt, *doë*, slingeren), *loë ntjese*, neerhangende bloemtros; *moloë*, slap nederhangen, *moloë-loë wo'onja*, zijn hoofd hangt op zijde.

mobaloë, slap nederhangen, er bij neer hangen, *lipoenja mobabaloë ntimali*, hun dorp hangt aan weerszijden ter neder (beslaat den rug v. d. berg waarop 't ligt en de beide hellingen); *tebabaloë wo'onja*, zijn hoofd hangt op zijde, hangt voorover; *nda-sama waja mpoëse*, *lae tebabaloë*, de navelstreng, die er bij neerhangt, wordt gegrepen.

pr. t. *Kaloëkoe Loë*, „Nederhangende Kosnoten”, n. v. e. dorp der luchtgeesten;

Ta' *Loëdi mpinase*, n. v. e. luchtgeest, „behangen met bloemversieringen”; *malinoë*, heet, benauwd (v. *linoeë*, verflinst gemaakt) [vgl. *limoeë*]; *da loë da ntjoëmbola*, [zullende gaan *moëvake* (zie *voëvake*) (MS.)].

Amp. *moloë* (= B. *moloë*), zitten met neerhangende beenen, bv. op een hooge bank. *loeële* (uit *loë-loë*; [vgl. *loëde*]); *meloële*, met het hoofd, de armen of het bovenlichaam over iets hangen of slingeren, *meloële oë mata*, *melele ri iriri mata*, de tranen hangen uit 't oog, zij druipen over de oogranden, *be loëvooe baola*, *dja ananja moloële wo'onja*, de moederbuffel is gestorven, maar het jong hangt met den kop (uit de schaamspleet) te bengelen.

loeënte (vgl. *loë*, enz.); *maloeënte*, los, slap, niet stevig of vast; *maloeënte palenja*, zijne hand is slap; *pakaloëente mangkekeni*, houd het losjes vast, houd het niet stijf in de hand.

loega, PmB. Amp. = B. *loëwa* (in water koken); [Amp.] *tamboë kombomo raloege*, erten zetten uit als ze gekookt worden, *moloëja bakoe*, de rijst in water koken; [PmB.] *raloegei kinoni*, de spijs wordt in water gekookt. *loegi*, pr. t., jong meisje.

loëgi, zie *loë*.

loëgoesi (Tom. *loëgoes*, Boelang. *loëgoeso*, Bob. *loëgoet*, Boëool *loëgoeto*, Gor. *loëgoeto*; het woord is dus uit eene Tominese taal overgenomen), w. t. v. *mamongo*, pinang; *moloëgoesi*, pinang pruimen.

loëgowi (vgl. Todj. *ogobi*, Ibat. *ageb*, zie 3. o'o), pr. t., ei, testikel; *loëgoui ntomooe*, kippenei.

loëho (vgl. *loëso*); *tepaloëho*, doorzakken in de knieën, zoodat men dreigt te vallen, slap in de beenen, slap v. stengel), *tepaloëhomo taë setoe*, *nakenino ngkatoëanja*, *melindja bemo maroso*, die man zakt door in de knieën, zijn leeftijd is hem de baas, in 't loopen is hij niet sterk meer, *ma'i ntjoroba anoe mantimbojoe ri langkedanja*, *loë' tepaloëho*, plot-

[!] Op een andere plaats stond voor *tepaloëho* opgegeven „vooroverschieten, een plotselinge voorwaartsche beweging maken, als men bijna valt”, het resultaat van het doorzakken in de knieën.]

selsing kwam er iemand die hem een vuistslag gaf in de kniekeel, dadelijk zakte hij door, *tepalocho mo pae*, *ma'aimo ngkatasa*, de rijst knaakt in den stengel, ze is ten eerste rijp; *simpaloeho*, voorovergezakt, voorovergeschooten (MS.).

1. loei (vgl. *joei*, *lociti*), n. v. e. boom met wit hout, eene Ficus-soort; de bast is taai (*majoei*), een goed bindmiddel; bevat slijmiger sap, zodat de bast glad wordt bij regen; met dit sap worden steenpuisten ingesmeerd; ook wordt het gebruikt bij het *mompemate ero* (het offer na het wieden van het onkruid, Ter. II, 253) en om bevallingen te bespoedigen (ibid. 47); de bladeren worden gekauwd en als geneesmiddel op zieke plekken geblazen.

2. loei (vgl. [2. *hoe* en] Nap. *loehi* in *moiloehi* (uit *mosiloehi*), bij elkaar slapen), pr. t., makker, metgezel, parall. m. *loenggo*.

loea siloci longgoeli, pinang te zamen met tooverkruiden.

loeiiti (vgl. *joei*, 1. *loei*); *malociti*, taai, sterk van vezels, zooals sommige houtsoorten.

Amp. *malociti*, zacht, slap.

1. loeja; *maloeja*, brak, halfzout, v. water, niet genoeg gezouten, v. spijzen.

2. loeja (vgl. [1. *djoaja*, *lo'e'a*], *le'ia*, *balolaia* en Tag. Bag. Mag. Ibn. Mong. *loaja*, Mor. [lo'ia], Bis. *lo'a*, Mak. *laia*, Lamp. Niass. *lahia*, Mal. *halia*, Bik. Pamp. Ilk. *laja*, Ibat. *naja*, Min. t. Sang. *lia*, Tir. *gia*), pr. t., pinang; *moloeja*, *maloeja*, pr. t. v. *mamongo* (pinang pruimen); *linoeja*, pinang, pruim van siri-pinang en verdere benoedigheden; *papoloejamo oemamoe*, geef je vader te pruimen.

loejo, pr. t.; *maloejomaka ngkaranja*, ze maken er hun lichaam lenig bij; *maloeja*, jong, versch.

loeka [Mor. id.]; *maloeika* (intr.), omgevouwen, omgebogen, van dingen die zich eigenlijk niet laten vouwen (tegenover *loepi*, van vouwbare zaken), *be maloeika ri raja*, 't is niet omgebogen in mijn hart, 't is nog geheel recht en gaaf in mijn hart, ik vergeet het niet, *maloeikamo ri-raja*, ik heb het niet onthouden; *ma(nga)loeka*, ombuigen, om-

vouwen; *palenja naloeika ane jore*, *napotambangoni*, hij vouwt zijn arm bij het slapen en gebruikt hem als hoofdkussen, *da napo-ue'a*, *be napodjo*, *naloeika*², hij wilde haar tot vrouw gebruiken, zij wilde niet, hij boog haar neer, *raloeika kajoro*, *nakaroea mbajaa*, het touw wordt dubbel gevouwen, opdat het twee strengen vorme, *raloeika laboe*, het ijzer wordt omgebogen (bv. omgesmeed en dubbel genomen), *tibo ndaloeka*, knipmes.

teloeika roekotoe ane ndaore witi, de knieën worden gevouwen, wanneer de beenen worden opgetrokken, *taoe mosalanā djengko bare'e madago kateloeka mboekotoenja ane mandake*, iemand die een lange broek draagt kan zijne knieën niet goed buigen als hij bergklimt; *simparaloeka roekotoe*, de knieën zijn doorgelopen.

loeko (vgl. 1. *oeko*) en *loeloeconi*, doorzettend, volhardend, vasthoudend aan zijn wil, *loeko*²,

loeloeconi mperapi, volhardend in 't vragen; *ma(nga)loeko*, *maloeiko*², *maloeiloekoni*, volhouden, doorzetten, *maoe ndato'o: bere'e*, *sangaja² naloeiloekoni mamerapi*, al zegt men: er is niet, hij zal steeds volhouden er om te vragen, *dja naloeiko² mekoene*, *bante-koene*, hij blijft volhouden met vragen, 't is een vraagal.

(Wrsch. is *loeko* ontstaan uit *loeloeconi*, nl. *loeloe* met suff. *-oni*, dat dan oorspr. „achternalooperig" moet beduid hebben.)

loekoe (vgl. 1. *joeke* [enz.], oorspr. dus: tot liggen brengen); *moloeke*, aanvallen, vechten, worstelen; *ma(nga)loekoe*, iemd. aanvallen, met iemd. vechten, worstelen, handgemeen zijn, *asoe mami naloeke² noe joenoenja*, onze hond is door andere honden aangevallen, *maloeke ue'a*, een vrouw aanpakken; *me-loekoe²*, stoelen; *mombeloeke*, met elkaar vechten, worstelen, elkaar te lijf gaan, *magasi mombeloeke*, vechtgraag; *pombeloeke*, plaats, tijd, wijze van elkaar te lijf gaan.

loelangi (vgl. *oelaja*); *ma(nga)loelangi*, veel laden in een voertuig, *kadjoe raloeilangi ri doeanga*, veel hout wordt in de schuit geladen, *pae kasauinaka ri doeanga*, *kaloelangi*, rijst brengen wij aan boord van de schuit, wij

moloei, Str. B., kindsch zijn, van oude lieden.

Amp. *loeli* = B. *kamande* (vischvergift).

2. loeli (vgl. *doeli* [enz.]), pr. t., rollen, wendelen; *papoloeli² batoe*, dat de steenen er van gaan rollen; *mopaloeli² batoe*, de steenen aan 't rollen brengen.

loeloe (vgl. *joe'oe*, [1. *doedoe*, *joenoe*] en Sob. *loeloe*, Boeg. *roeloe*); *meloele*, volgen, achternagaan, *djelamo taee meloele*, de vervolgers kwamen aan, *jakoe mesindioe*, si'a *meloele*, ik loop vooruit, hij volgt, *meloele ri wawai ntaoe to'a*, de gewoonten der ouden volgen; *mampeloeloe*, trachten na te volgen, nadoen, *naintjani mampedongeka paoe nTo Napoe*, *mampeloeloe be napodjo*, hij kan de taal der Napoeërs verstaan, maar hij wil ze niet naspreken; *mampeloeloe ngketika*, zie *keti*; *mampeloeloe*, iemd. met iets achterna loopen, *kepeloeleka watoetoea i Ine*, *ndakalin-gani*, ik heb Moeder met haren sirihsak nageloopt, ze had hem vergeten; *moloele* (zonder meer), altoos gebruikt van het achternaloopen van buffels om ze op te vangen, *be ronga maja baola*, *kami joremo ri poloele*, de buffels waren niet gauw gevangen, we hebben op het vangterrein geslapen.

ma(nga)loeloe, volgen, achternaloopen, *maloele koro oei*, den loop der rivier volgen, *daja baola naloele pai nakadjela ri lamba-ranja*, hij heeft een buffelpad gevolgd, zodat hij op de buffelweide is uitgekomen, *loelomo paoe maniamoe*, *boi madja'a poro-ngomoe*, volg de berden van je schoonouders, opdat je huwelijk niet ongelukkig zij, *koetoedjoeke si'a daja majoa*, *be napodjo mangaloeloe*, ik heb hem den rechten weg gewezen, maar hij wilde hem niet volgen; *maloeleki*, nog eens overdoen, opnieuw doen wat reeds gedaan is, met anderen mede doen; *maloeleki paoe ngkabosenja*, wat het hoofd gezegd heeft, nog eens weer zeggen (al is 't met andere woorden, bv. om het nog eens aan te dikken), *ndaucali-loeloe ki pondjaoe*, *nakaroso*, het naaisel wordt nog eens overgenaaid, opdat het sterk worde, *bare'e naloeleki ngkabosenja engko noe ana majoenoe*,

laden ze op, *kaloela-loelangi*, steeds maar aan 't laden, er maar op los ladende.

loele (vgl. *loede*, [loei, *doedi*], enz. en *ndjoele*, *bandoele*), syn. m. *toete*, brandend stuk hout, dat men zwaait om er den weg mee te verlichten en de spoken te verjagen; *maloele*, zwaaiend, zwiepend, heen en weer slingerend, knikkebollend; *kaloele²*, slap er bij hangende, heen en weer bengelende, *kaloele-loele wo'o mbauoe molontjo*, de kop van 't varken beengelt heen en weer als het draaft; *moloele*, bengelen, slingeren, *moloele² witi*, *ane waremoe roekoe*, de beenen hangen slap, als de beenderen zijn doorgehakt; *maloelemaka toete*, een toorts heen en weer zwaaien; *mombeloelesi*, het niet tegen elkaar opgeven, al is men uitgeput, *mombeloelesi ana ue'a mombadjo*, de meisjes willen 't niet tegen elkaar opgeven met rijststampen (wdl. maken elkaar slap).

saloele mata ntjopoe ri pa'a ngkoese, de blaaspil zat maar even slap in de dij van den buidelbeer (en viel er weer uit), *da saloele*, *da madjo'e moeni*, ineens hang je weer slap, ben je weer ziek; *uiloeloe*, hetz. als *saloele*, ineens slap, *ne'e merokoe*, *da uiloeloe da mate*, dwing jezelf niet, dan zakt ge ineens dood in mekaar.

kaloeloe, pop v. e. insect; *mokaloeloe*, zich inpoppen, *auati mokaloeloe merali gondi*, de au. popt zich in en wordt een g.

1. loeli (Tob. id.), middel om iets te voorkomen, bv. om een mensch of dier eene gewoonte af te leeren, *ane madoko nggaroe*, *re'e loelinja*, *ragereka lada ngpedjoenja*, als een kat snoept, is er een middel tegen: haar snuit wordt met Spaansche peper ingewreven; *loeli ngkantoe*, kruiden waarvan men de bladeren of het hout laat pruimen door menschen die door *kantoe* zijn betoovert, om hen voor de gevolgen van den toover te vrijwaren; wordt zulk pruimsel aan dengene die met *kantoe* werkt aangeboden, dan durft hij het niet te pruimen.

maloei raja, de herinnering kwijt, het rechte er niet van wetende; *bare'e koelingoeni siko*, *bare'e maloei poimbakoe*, ik breng je niet van de wijs, ik tel niet verkeerd.

vrije lieden doen niet mee met de grappen van slaven; *mbololoeki*, iemand dien men dikwijls moet achternalopen, nagaan om op hem te letten, wien men vaak 't zelfde moet zeggen, ook gezegd v. groente als spinazie (*ndoe?*), die onder 't koken slinkt, zoodat er aldoor moet worden bijgedaan.

loeloe, volgzzaam, toegevend, geneigd om anderen naar de oogen te zien, *taoe loeloe* *inenja pai papanja*, zijne ouders zijn toegevend lieden; *ma(nga)loeloe*, iemd. naar de oogen zien, andermans zin volgen, *ane ndasongka taoe, ne'e ndaloeloe*, als men de menschen beveelt, moet men hen niet naar de oogen zien; *maloloeraka*, navolgen, achternaaan (iemd. die niet meer te zien is), *loeloeakamo pelindjakoe*, volg mij op mijne reis, *naloloeraka mpenai kalo'oe ngkajai*, hij volgde met zijn zwaard het beloop van de jachtspeer (om die uit de wond te wippen).

maloe (intr.), zacht, volgzzaam, week, *ane mangoerapa goa, da maloe*, als de maïs nog jong is, is ze zacht, *ane maloe* *rajanja, da naloe* *patodjoeta*, als zijn hart volgzzaam is, zal hij onzen raad volgen, *mampakaloe*, zacht maken, zacht laten worden, *nawai langari da napampakaloe* *raja manianja*, hij gaf een verzoeningsgeschenk, om daarmee het hart zijner schoonouders te verzachten, *mampakaloe* *reme*, wachten totdat de zon zacht wordt; *mamposaloe*, iemand al te gemeenzaam behandelen, *dja napoloe* *jakoe, be napaka*, hij beschouwt mij maar als zijn volgeling (mindere), hij heeft geen ontzag voor mij, *bare'e montjo ananja mamposaloe* *inenja*, het is onbehoorlijk dat het kind zijn moeder op den kop zit.

siloe, gelijk, overeenstemmend, evenwijdig, *ndapasiloe*, gelijk, overeenstemmend gemaakt; *baloe*, een kind dat overal mee wil waar zijne moeder heengaat, *ananggodikoe mapari ngkaloe*, mijn kind is een erge achternaloper.

mopaloe, een tocht doen om iemand achterna te reizen, bv. om hem terug te halen, als zijn vrouw of kind ziek is ge-

worden; *mampaloe*, gelasten achterna te gaan met iets dat men laat nabrengen, *napaloe* *songka*, hij heeft hem een bevel achterna gestuurd, *napaloe* *ntawala, ntindja ri pa'a*, hij gooide hem eene lans achterna en die trof hem in zijn bovenbeen; *teloe*, *tepeloe*, gevolgd, achterna-gegaan, *bare'emo teloe* *taoe toendjo'oe*, die menschen daar zijn niet meer te volgen; *teloe* *rajanja*, zijn hart is volgzzaam geworden.

montoloe, medespelen met dengene die de éénsnarige gitaar (*doende*) tokkelt, door op die snaar met een latje te tikken; ook bij andere muziekinstrumenten wordt zulk medespelen aldus gend.; *se'i ganda, se'i nggongi ndatoloe*, hier is de trom, hier is de gong om er op mede te spelen; *ree-ree ndatoloe* *ngi pai nakare'e ntoloe* *nginja*, de bamboe-harp is van een tweede gaatje voorzien, daardoor is er een tweede gaatje in.

pr. t. a) *anoe be maande lamba*, wie geen buffelvleesch eet,

b) *petoloe to daga*, ga dien achterna (bedien hem) met visch.

mantoloe *tanimboe*, den levensgeest achternagaan.

Amp. *maloe*, zacht, *pasigi maloe*, zee-gras; *pakaloe* *sangkodi co, mapoi gaga*, wacht totdat de zon wat minder heet is, ze is te erg.

loeloeconi, zie *loeko*.

loeloemele, pr. t., zie 4. *lele*.

loeloena; *maloe* *loena*, PmB. = B. *maloeso*, verfrommeld, gekreukeld.

loeloeni (vgl. *pajoeloe*, op *joeloe*), Amp., rond rijstvat, van boomstam, *popaki labia riika loeloeni*, van de bladscheeden der sagoboomen worden rijststraten gemaakt.

loemai, zie *joemai*.

loemara, zie *lara*.

1. *loemba*, een term, bij het tolleren gebruikt, *gantji naloe* *mba*, hij gooit op den tol met den zijnen, zonder dien op te zetten. Tor. II, 390.

2. *loemba*; *mosiloe* *mba* (op z'n Parigisch gevormd uit het Mal. *loemba*), in het Str. B.

gebruikt voor: harddraverij houden, zooals men dat soms op de strandplaats Poso doet; - *posiloe* *mba*, harddraverij.

loembangkoe, zie *wangkoe*.

loembari (vgl. *joemba* [enz.]), snel opgroeiend, van planten, dieren en menschen.

loembe (vgl. *loer* enz. en *joembe*); *loembe-loembe*, slap, zwak, niet sterk van gestel, *dja bangke ngkabongo, loembe*, hij is groot voor niets, want hij is zwak van gestel, *loembe*, *joembe* *ra'a baboen, kasondo mboanja*, de takken van den lansat-boom hangen naar beneden, van de vele vruchten; *loembembento*, zwak en slungelig (vgl. *wento*).

pr. t. *boi ita napeloembe*, opdat zij ons niet bedreigen.

loembea, ook *loembearagi*, pr. t. = B. *lombea*, het onderste der 3 rakken boven den haard.

loembengkoe, zie *wengkoe*.

loemboe (vgl. *joemboe*, [loembor]); *moemboe*,

over iets heenstappen, heenspringen, *moemboe ri wata*, over een boomstam stappen of springen, *baela moemboe ri waja*, de buffels springen over de heining; *moemboe*, *moemboe*, zich verheffen als een dikte of hoogte, veel, talrijk zijn, *moemboe* *ajapa, maria mpali rauewesi*, het katoen zit er dik op, 'tis er vele malen om heen gewonden, *maria kadjo-some, sindate poloemboenja*, er ligt veel hout aangespoeld, daar boven ligt het op elkaar, *moemboe ali, mol. wacoe*, over matjes, over varkens heenspringen, hetz. als *molontjo ali, mol. wacoe*, plechtigheden bij het feest *mompampilangka* (Tor. I, 368, 373), zie *lontjo*.

ma(nga)loembe, over iets heenstappen, heenspringen, *naloe* *mba tidanja*, hij stapt over de grensstreek heen, *naloe* *mba waja*, *mampakajoa djaja*, hij klimt over de heining om den weg te bekorten, *wacoe naloe* *mba ntaoe ri pompampilangka*, op het *pompampilangka*-feest springen de menschen over varkens heen.

mampapeloembe, over iets heen doen stappen of springen, *mampapeloembe baela ri waja*, een buffel over eene heining doen springen; *paloembe* (wat doet losspringen),

syn. m. *sajombo*, de lijn die de veerkrachtige lat (*gorosi*) v. e. strik gespannen houdt en die doet terugspringen, als zij losschiet; het touw waaraan het net wordt opgetrokken en neergelaten; *paloembe* *mbatika*, lijn van de springlans; *paloembe* *mpaole*, lieden die de veer gespannen houden en kunnen doen losschieten, benaming van menschen die als getuigen optreden, om te voorkomen dat een der partijen in eene rechtszaak liegt; *maloe* *mbaenaka*, ophoopen, in groote hoeveelheid bijeenbrengen, *dja noloe* *mbaenaka parada*, je smeert er de verf maar dik op.

mengkaloembe, in poëzie = *moemboe*.

mengkaloembo *ri wana*, over het woud heenspringende,

ligoe da naparara, opdat de duisternis hem tot licht worde.

loeme (zie *loer*, enz.); *loeme oera, l. boengka*,

l. oele, garnalen; krabben, slangen die pas verveld zijn en nog een week lichaam hebben; *moeme*, zacht, week, slap, *moeme angkona, maboko*, de garnalen zijn nog zacht, ze smaken lekker, *moeme era londe ngkadjo*, zacht als jonge spruiten v. e. tak; *moeme*, week; zacht, slap zijn, *moeme palenja, bare'e modjamaa woengka eo*, hare handen zijn zacht, zij is niet gewoon op 't land te werken, *moeme sanganja*, haar vleesch is week.

loemele, pr. t., zie 4. *lele*.

loemolee, zie *lee*.

loememe, zie *leme*.

loemeoe, zie *leo*.

loemi, een boom die alleen in het Z. van Midden-Selebes voorkomt. Zie Tor. I, 59.

loemia (st. *lia*, vgl. 1. en 2. *loja*); *maloemia*, syn. met *maloeja*, brak, v. water.

loemili, zie *lili*.

loemioe, pr. t.; *kaloemioe mpangande*, (apen) met uitstekende tanden.

loemito (suff. -o, vgl. *longito*), niet goed gevuld, v. d. korrels v. rijst die door ziekte is aangeast, ook: voos, v. pinangnoten; *kaloemito*, het gebrek v. voosheid of holheid hebbende, ook gezegd v. e. meisje om wier hand men vraagt, door hare ouders of familie, als ver-

plichte bescheidenheid om hunne dochter aan te duiden.

loemose, zie *lose*.

loempa (Nap. id., Mal. *lompai*); *saloempa asoe malior*, incens sprong de hond voorbij; *mo-loempa*, springen, hippen, *toempa moloempa*, kikkers bewegen zich springende; *meloempa*, overstappen, overspringen, als rechtsterm: het *mopangaja* (zie 1. *ngaja*) toepassen in de 2e macht, 't welk geschiedde door dengene bij wien het *mopangaja* was verriicht, doch die daarna ook de schuld niet betaald kreeg en op zijne beurt weer bij een ander ging *mopangaja* (Tor. I, 196), *samba'a baola por-oenja*, *ndapeloempaka*, *radoea ndaperapi*, de oorspronkelijke schuld was één buffel, men paste er het *meloempa* op toe en vroeg er twee.

meloempa'i ri, *meloempati ri*, *maloempa'i*, -ti, over iets heen stappen of springen, er zich niet aan storen, iemand voortbij streven, maken dat men voorbij hem komt, *meloempa'i ri waja*, de heining overstappen, over de heining klimmen, *taoe setoe meloempati ri kita*, die lieden maken dat ze ons voorbij komen, *naloempa'i waja*, *mepone rioenja*, *nepa naka-nda*, hij stapte over de heining heen, klom er eerst op en sloeg toen de beenen er over, *jakoe naloempati noe asoe*, *da mamama jakoe*, de hond schoot van achteren op me toe, om me te bijten; *loempa'i ioeke* (of 1. *mboekoe*) „voor het stappen over de beenderen”, boete, te betalen door een weduw(naar), bij hertrouwen voordat het doodenfeest voor de(n) overleden echtgenoot was gevierd, *loempa'i ioeke sampapitoe*, *mopoe'oe samba'a baola*, *ono wia ri waronja*, zulk eene boete bestaat uit 7 stuks, één buffel in natura, 6 andere dingen er bovenop (Tor. II, 109); *mampape-loempa'i*, doen overheedsstappen.

maloempanaka, ergens voorbijgaan, voorbijstreven, *naloempanaka joenoe*, *nakaronga memoe*, hij maakt dat hij zijne makkers voorbij komt, om eerder in de schaduw te komen, *naloempanaka rapa*, hij stoort zich niet aan de afspraak; *meloempanaka* (intr.), voorbijstreven.

mogiloempati, de een achter den ander aan-

loopen, aanhollen, v. menschen die met elkaar zich naar iets toe haasten.

loempina (Nap. *roempila*; [vgl. *noempila*]); *mo-loempina*, zitten op den vloer of op den grond met de gevouwen beenen elk aan ééne zijde van het lichaam.

loempontji, -eene plantje met kleine, blauwe bloemen.

loena (vgl. *roena* en Mal. *loenak*); *maloena*, buigzaam, zacht, medegevend; *natawoeisi tabako*, *nakaloena*, hij blies op de tabak, om ze zacht te maken; *pakaloena iroekotoe*, houd je knieën buigzaam.

loenaugke; *tebenangke raja*, *naintjanimo waco ntana*, hij is wijs geworden, heeft ervaring gekregen, hij weet hoe de samenleving er uitziet.

loendara ([vgl. *nDara* en] Boeg. *rara*, *loenrara*, Tag. *dalaga*, Bik. *daraga*, Mag. *laga*, Par. *randaa*, Tomb. *raraha*, Mong. *deaga*, Gor. *tadoelahoe*, Tontomb. *maraja*, Sang. *mahoela*, Bent. *waroeaja*, Bant. *mahoeaja*, Tal. *maroeala*, Bob. *dolago*, Lak. *loale*, Wot. *ranra*, Tinomb. *ngalaga*, Koel. *ronaa*, Lol. *rand'o*, Gant. *hand'o*, Balant. *landoe*, Pad. *moloale*, Mal. *dara*), een wijfjesbuffel die nog niet heeft gekalfd.

loengana, Amp. = B. *langana*, zie 1. *langa*.

loengea, PmB.; *maloengea* [= *maloente*].

loenggari; *paloenggari*, w. t. v. *paloewasi* (bok, geit).

loengge, P. (*malambengi*, L.), lang neerhangend, ruim of wijd afhangend, *loengge koloro*, het touw hangt slap, ruim af, *salananga loengge-mo*, zijn broek hangt laag neer, zakt af, *pekojo baso i. Ine*, *be rapokono seke*, *da te-baintoeli wasilo'oe*, *ane oentoe dja rapokono loengge*, als Moeder hare mand draagt, heeft ze (de banden) niet graag strak, anders duikt de mand voorover, maar als de mand tot boven vol is, wil zij ze weer ruim hebben, *pakaloengge kajoro noe njara*, maak het touw van het paard ruim, *maloenggeti*, loe, ruim, wijd maken, *ane seketi pangkiro baso*, *da loenggeti*, als de banden der draagmand strak zitten, maak ze dan ruimer; *kaloengge ndaja*, ruimte van hart, onbezorgdheid, gerustheid.

loenggi (vgl. *joenggi*), pr. t., insteken, zich insteken, zich nestelen, zich vestigen; *pe-loenggi ndjai toempomi*, vestig u bij uwen eigenaar; *loenggidopa ri soesoela*, steek u tussen de nokbalken.

loenggo (vgl. 1. *longga*), pr. t. = B. *joenoe* (makker, gezet), parall. m. *loei*, *ronda*; *nda loenggokoe da mowale* (Tor. III, 690, 14), zullen mijne reismakkers zijn; *soemaloenggo*, met het heele gezelschap, gezamenlijk; *monokoe da ndipoloenggo*, neemt u mij met u mede, *da neopoloenggo'ka*, dat gij op reis medeneemt, *da koepoloenggomo moeni*, ik zal ze mee op reis terugnemen.

a) *nalinombumo ngkaronja*, het water is weder in de rivier gekomen,

b) *naloemantoemo loenggonja*, het heeft weder zijn mede-water bereikt.

loenggoe, pr. t., parall. met *ago*.

a) *i Goeale mpomogo*, G. is aangesteld tot wegpakker,

b) *to paanti wotu ngkaro*, om de zielen weg te nemen.

c) *i Goeale mpomoloenggoe*, G. is aangesteld tot meenemer,

d) *to paanti tanimboeloe*, om de levensgeesten mee te nemen.

loengka (Mor. *moloengka*, oplichten, *meloengka*, opstaan; *metengka*, weder tevoorschijn komen uit de sarong (*pelawo*), v. d. priesteres, na afloop van het zingend voordragen harer litanie (*mowerake*); *ma(nga)loengkabi*, iets ergens uithalen, *oengka ri paroentjaa ri bono bare'epa re'e dange n[d]aloengkabi*, van af dat de sago in 't vat is gedaan is er nog niets uitgehaald, *teola ri ujo bare'epa ndaloengkabi*, de kalk in den bamboekoker is er nog niet uitgehaald; *maloengkabi* (intr.), uitgehaald, er uit, *gorinja*, *bere'e kaloengkabinja*, 't is nog zooals te voren, er is nog niets uitgenomen, *maloengkabi taoe*, *poera' ndjo'oe ri posoesa*, de menschen zijn verminderd, ze zijn allen naar 't feest gegaan.

pr. t. *santi mpomoloengka kajoe*, zwaarden om er boomen mee uit den grond te halen, *moloengka kajoe iloa*, groote boomen uit te halen. (Tor. III, 688, 275 v.)

loengkoe; *moloengkoe*, *moloengkoe'*, op een hoop bij elkaar liggen, zich ophoopen, *ta'inja dja moloengkoe ri soma*, zijn drek ligt daar maar op een hoop op 't erf, *moloengkoe' ta'i baola*, de buffeldrek hoopt zich op, *molorngkoe' rengko nTo Bada*, de Bada'sche vrouwen hebben veel kleeren en opschik aan; *meentjor lorngkoe*, gaan zitten poepen, en een eind verder opnieuw; *kaloengkoe'*, zich maar steeds ophoopen.

tepapoloengkoe rengko setoe, die goederen liggen op een hoop bijeen; *teloenkoeenakamo ero ndaraboe*, het uitgetrokken onkruid komt een hoop te vormen, *i Pani malimpoe*, *teloe-pisaka*, *teloenkoeuaka*, P. is flauw gevallen, hij lag in elkaar gerouwen, als op een hoopje; *saloengkoe ananggadi mesoeuoe*, ineens kwam het kind er uit (als een hoopje uit den moederschoot).

loengoda, zie 1. *oda*.

loengole (vgl. Mar. *longole*, arm), Tog., benedenarm.

loeni, pr. t., parall. m. *rore*, wrsch. de gele soi, vdr. ook soms in de bet. geel; *so'koe kamagi loeni*, mijn schommel is van kostbare gele kralen; *taoe noe dandai loeni* (Tor. III, 686, 245), gele bladeren van suikerpalmen. And. voorb. op 2. *embo* en 1. *sampe*.

mboloeni, riekende naar gele soi.

loeno, pr. t.; *boerjanjamo maloenomo*, hare sarong is gekreukeld.

loenta (vgl. [2.] *oenta* en Par. *loenta*, hapdvat); *moloenta*, trekken, rukken om iets er uit te krijgen; *ma(nga)loenta*, iets uittrekken, aan iets trekken, rukken, *ajoeta da loenta*, trek het brandhout uit (den bundel, den stapel); *kabosenja raloenta*, het hoofd wordt gehaald, ontboden, *ndjo'oe loenta i Ta Nambo*, ga T. N. halen, *taoe da naoengkoe naloenta rioenja noe irali*, de vijanden hebben degenen die zij wilden belegeren, eerst uit hun dorp gehaald (om hen te sparen); *moloenta(sy)*, wegtrekken, uit de handen trekken; *teloenla*, uitgehaald, uitgetrokken, tot een eind gekomen.

maloentasaka, trekken aan, rukken aan, ook: uitrukken, v. strijders of jagers, *naloentasaka kajoro*, *lo'oe*, hij gaf een ruk aan

het touw en het schoot los; *loentasaka!* ruk uit! *meloentasaka*, zich ergens uitwerken; uittrekken; *teloentasaka puse*, de zaak wordt nog verder uitgetrokken, uitgeplozen (bv. als een hogere rechter er zich mee bemoeit); *oe' ri lida napombeloentariji*, *napomberampaki*, zij grissen elkaar het water op de rijstvelden af, ontstelen het aan elkaar.

loente (vgl. *loente*, enz.), Tog.; *maloente*, slap, er bij neerhangend.

loentena (vgl. *loente*, enz.), pr. t.; *maloentena*, los, slap, flots; *rorenja maloentenamo*, de tooverkruiden zijn al flots; *loentena bangoe induja*, lusteloos bij 't opstaan uit den slaap.

1. loentja (vgl. 1. *joesa*); *kaloentja*², taai, moeilijk van elkaar te krijgen, *bangja masae, bare'e masae pampopoe, dja kaloentja*², vleesch van een ouden buffel, als dat niet lang gekookt wordt, is het taai.

2. loentja, een kruipplant, als medicijn voor zieke buffels gebruikt.

loentje, pr. t.; *to moloentje*, kikvorsch.

1. loentoe (vgl. *lonto* en) Mong. *loentoeng*, zolder) en *maloentoe*, zich verheffen boven al het andere in den omtrek, *loentoe sangja mbela*, het vleesch in de wond komt op, verheft zich, *icatoe loentoe, oti loentoe, bone loentoe*, steenen, klippen, zandplaten die boven 't water uitsteken; *meloentoe*, zich verheffen boven, uitsteken boven, *meloentoe icatoe, nalioe joenoenja, lairia kalo'oe ngkatopenko doenga*, de steen verheft zich, hij rijst hoger op dan de andere en daartegen is het dat de vaartuigen stooten, *tuae setoe moloentoe ri wa'a ntaoe sondo*, die man steekt uit boven al de gewone menschen, *meloentoe² ligo, eia kadjoe kandekoenta*, de wilde spinazie schiet hoog op, ze staat zoo hoog als struiken.

ma(nga)loentoe, iets optrekken, zoodat het oprijst boven den omtrek, bv. een haar uittrekken, *ane kembou anangodi, ndaloentoe woejoea ri tanoanjanja, ane mokoetoe, naseko noe angga, maka mesono*, als een kind hevig schrikt, wordt er een haar uit zijn hoofd getrokken, als het geluid geeft, dan heeft een geest het kind aangesproken, want hij geeft antwoord; *maloentoebaka*, iets opduwen,

op de goede hoogte leggen, boven den omtrek doen uitsteken, *ndaloentoebaka waima'i waindjo'oe*, het wordt uitgerukt met heen en weer schudden; *teloentoebaka*, boven den omtrek uitgeheven, *teloentoebaka inosa*, 't leven is er uitgehaald, *teloentoebaka posoesa*, het feest is uitgesteld; *mopaloentoe*, eene uittrekking verrichten, bv. een haar uittrekken, om de aanwezigheid v. e. geest te bepalen.

Amp. *meloentoe*, opzwellen, uitpuilen, *maloentoe poesenja*, zijn navel puilt uit.

2. loentoe, Amp.; *moloentoe*, omwikkelen, inpakken, *popaki mboea, ripoloentoeka silo*, bladscheede van pinang, om er hars in te wikkelen.

loentoegori (vgl. *toegari* (MS.)), zwak, uitgeput, *loentoegorimo, eia nasopoe impo*, hij is verzwakt, alsof hij door een giftigen blaaspil was getroffen.

loeo (vgl. *joeo, loeobi*), pr. t. v. *banoea, lipoe* (huis, dorp); *intje'e leoe i Kai* (Tor. III, 669, 34), dit is het huis v. Grootvader; *leoe onda ngkinawajoe*, een pas gebouwd huis; *ndapaloemo lamboe*, laten de jakjes worden aangeetrokken; *poleoe ntoempo ndoemidi*, de woonplaats van den Heer van den Bliksem; *Taloeo nTawaro Lebo*, eigenaam.

loeobi (vgl. *leoe*), Amp., koker voor blaasroerpijlen (*pisojo mata ntjopoe*).

loeoki (uit het Bob. *loek*, vgl. Boeool *loeko*),

Amp., golf, baai, inham.

loeongga (vgl. 1. *longga*); *meloongga, molo-loeongga*, ergens bij komen staan kijken of luisteren, *ne'e moloeloengga ri edja, pepo-nemo lioe²*, blijf niet zoo op de trap staan te kijken, kom regelrecht boven, *maloro-ngga, mampeloengga*, bekijken, opnemen, bij iemand of iets komen, om te weten hoe het er uitziet, *tuae madjo'e a ma'i koepeloengga*, ik kom eens naar den zieke kijken.

loepa (vgl. 1. *dopa* en Boeg. *doepa*); *wiloepa mesoeuroe*, ineens kwam hij tevoorschijn, *saloea ma'i imba ri engokoe*, ineens schoot er een waterworm uit mijn neus, *wiloepa kadanja nutontjoe*, ineens snoot hij zijn snot uit.

1. loepe (Mor. id.) en *maloepe*, slap nederhan-

gende, *asoe loepe talinganja*, hond met hang-ooren, *loepemo soeso bangkela toe'a, mengkoe-roemo*, de borsten van oude vrouwen hangen slap neer, in plooiën, *ndalo² dou ngkonoae, boi maloepe baru makidoe ndandjora*, de kolf van den suikerpalm wordt opgebonden, opdat ze niet slap nederhange of een knak krijgje als ze wordt geschud, *sangkaloepoe doa setoe sampaloekoe*, met dat die bloemkolf slap werd, heb ik ze opgehangen; *telorpesaka soesoena*, hare borsten hangen neer.

2. loepe, pr. t. = B. *loepe* (speeksel); *djamo loepe laro²*, louter rood sirihspeeksel; *ntja'e ndaloepesaka*, een gedeelte wordt uitgespuwd; *mangaloepi* = B. *mangeroesi* (bespuwen).

loepi (vgl. *joempi, [soepi, sipi]*, enz.) en Loin. Gor. *loepi*, Boeg. *lèpi*, Jav. *lèmpit*, Minah. t. *lèpt*, vouw, plooi, *saloepe*, een opgevouwen blad vol, *kina'a saloepe*, één pakje gekookte rijst; *maloepi*, vouwen, pakjes maken, rijst in bladeren pakken; *malorpi* (intr.), gevouwen, met een vouw of plooi; *ma(nga)-loepi*, vouwen, in vouwen leggen, oprouwen, *nalorpi koemoenja*, hij heeft zijn deken opgevouwen, *nalorpi witiinja*, hij heeft zijne beenen dubbel gevouwen, *nalorpi olinja*, hij heeft den prijs verduubeld; *meloepisaka*, in elkaar zakken, ineensstorten, zooals iemand die vermoed is of zittende slaapt; *simpaloepi witikoe, sulasoentjoe, poengja*, mijn voet is verzwikt, omgeknipt, *simpaloepi ri witikoe*, neervallende, ineengezakt voor mijne voeten, mij te voet vallende.

mboloepi, telkens gevouwen, met talrijke vouwen er in.

loera (O. Jav. *roerah*, Jav. *loerah*), in poëzie, aanspraak tot mannen.

loeri, zie *toeloeri*.

loeroeti (vgl. *leloeroe*), Amp., blaar, *maloe-roeti*, met een blaar.

loesa (vgl. 1. *joesa* [enz.]), bros, broos, in de uitr. *tabo loesa*, aarden schotel, om olie of sagopap in te maken, of groente op te leggen.

loese (vgl. *loede, loete, loe²*, enz.); *loeseka*, gewricht, vooral het hand- of polsgewricht, *loese-loeseka mboekoe*, de gewrichten der been-

in de gewrichten; *sangkaloeseka*, de lengte van den top van den middelvinger tot den pols; *maloesa*, geknakt en daardoor slap, maar niet doorgebroken, *kaemo mupoi² jondo*, *mahotoe, maloesa*, krak, daar brak de brug door, ze brak af, kreeg een knak, *maloesa pae, maroemo, bare'emo ndupota*, de rijst is geknakt, ze verrot, ze wordt niet meer geogst.

PmB. *moloese*, w. t. v. *mongojoe*, het waait. loeso (vgl. *loeko*); *maloeso* (intr.), verfrommeld, gekreukt, met plooiën en vouwen van 't gebruik, *manolo ndawoentjamo salana nepu koeli, muka maloesomo*, zeker is de broek die ik pas heb gekocht al gedragen, want ze is gekreukeld, *be rongu maloeso langkeda, melindja moajoe ngkoro*, de kniekeel wordt niet licht gerimpeld, als men loopt met sierlijken gang (de beenen goed gestrekt houdt, niet-doorzakt in de knieën), *maloesomo ka-joro*, het touw is versleten; *ma(nga)loesoki*, verfrommelen, kreukelen, tusschen de handen wringen, een meisje gebruiken, zonder haar te trouwen, *iwodo nidoelasi, mangaoemo ndaloesoki*, de geklopte boomschors wordt met *oela-sap* bestreken en als ze droog is, tusschen de handen gefrommeld, *meloesoki*, (een meisje) te schande maken, *peloesoki*, de boete die daarop staat, ook de boete op kwaadwillige verlaten, Tor. II, 36, *anukoe napakaronto ntaoe setoe, maloesoki, koeto'o da naporonyo, ntanoka dja ma'i meloesoki*, mijn dochter is door dien man als een yod behandeld, hij heeft haar te schande gemaakt, ik dacht dat hij haar kwam trouwen maar hij is maar eens komen frommelen.

Amp. *moloesoki*, de mergvezels van den sagopalm met de handen uitwringen.

loesoe; *kaloesoe-loesoe*, ongedurig, ongezegge-lijk, ongehoorzaam.

loetabi, zacht, week, zooals jonge gewassen; *loetabi tana*, de grond is week; *loetabi rojo*, *laoro*, de bamboe, de rotan is jong; *loetabi anangjodi*, *be maroso*, het kind is teer, niet sterk.

loete (vgl. *loeti, loese, loe²*, enz. [en Mor. *loete*]); *loeteka*, hetz. als *loeseka*, gewricht, vooral

het polsgewricht, *sangkaloeteka*, lengtemaat, van den middelvingertop tot aan den pols; *mole polinjanja*, *dja kalote*², hij loopt slungelig, met een slappen gang; *meloetsika*, zich slap, zakkerig, slungelig bewegen; *lehoetsaka*, aldus komen te doen, *waile manta'o katoetehaku mpa*; *salote* i nTenggan, *salote tela'o* Nggan, raadsel op het neerhangen der rijstaren: ineens bungelt de Gele er bij, ineens hangt de Gele er bungelend bij neer.

loeti (vgl. *loete*): Amp. *kaloeti-loeti*, *kaloetloeti*, het polsgewricht.

loetoe (vgl. Boeg. *loetoe*, vliegen): *salotoe*, ineens tevoorschijn komende, *salotoe* i nTenggan, *salotoe tela'o* nggan, ineens komt de Geelgewordene tevoorschijn, ineens buigt ze zich geel naar voren (raadsel op de rijstaren, die uitkomen, geel worden en zich krommen); *manoe palotoe*, een voortvluchtige, onrustige kip, waarmede wordt aangeduid een voortvluchtige schuldige; *maloele manoe palotoe*, een ontsnapten misdadiger vervolgen, Tor. I, 209; vgl. Boeg. *manoe-manoe ripalotoe*, een kip die men heeft laten vliegen, voor: een voortvluchtig mensch.

loewa (Tag. *loebog*), vochtig, *loewa-loewa*, vrij vochtig, goed vochtig, *loewa² koemo radiku ri oedja*, de sarong is nogal vochtig, nu men ze in den regen heeft laten liggen, *loewa nasewa noe ngojoe*, de vochtigheid wordt door den wind verspreid; *moloewa* (intr.), *ma(nga)-loewa* (tr.), in water koken, *icatoe ike raloea*, *nepa radjor'i*, *nakane'e lo'oe lorenja*, *nakaloe patolunja*, de steen van den boomschors-klophamer wordt in water gekookt, en daarna uitgepeuterd (de groeven), opdat de teekening er van niet verdwijne, maar het stempel er op blijve; *we ndaloea*, *be ndaboeresi*, *anoe ndaboeresi*, *ndapoapoe*, wat in water gekookt wordt, wordt niet gezouten, wat gezouten is, wordt gekookt (*moapoe*).

loewawagi: *maloeawagi*, glad, zacht, buigzaam, meegevend, bv. van stoffen die zacht aanvoelen, van boombast, die gemakkelijk van den stam loslaat.

loewe (vgl. 1. *oeve* [en Mor. *moleve*, „lui"]);

maloeve, slap, zwak, *ananggodi maloeve koranja*, *natambo ntjoesoe noe inenja*, een kind dat zwak is van lichaam, de moederborst heeft het in den steek gelaten, *kaloeve² rajanja da mampowia banoea*, hij is slap van wil om een huis te bouwen.

loewewe, zie *weer*.

loewidi (Bocool *loridor*, Gor. *liidor*, Mong. *loebid*, Tag. *loebid*), Tog., touw, *kampoega ralowidi*, suikerpalm-bastvezels worden tot touw gedraaid.

loewo (vgl. *gnevo*): *loewo-loewo*, dik, vet, zoodat het vleesch of de vetkwabben frillen, *kaloevo² koranja*, *bangke pai maboko*, dik, met trillend vleesch, groot en dik; *loewo²* is ook de n. v. e. plant die veel op *langgina* (wilde postelein) lijkt en tot varkensvoer dient [vgl. *taloevo*].

1. loewoe, aanspraak tot vrouwen in poëzie.

2. loewoe pr. t.; *ndadoeroka batoe loewoe*, de slijpsteen wordt er voor genomen, *taantika batoe loewoe*, we halen er den slijpsteen bij.

3. Loewoe, het rijk Loewoe in Z.W. Selesbes, in welks hoofdplaats Palopo de Vorst (*latoe*) woont, die tot 1905 door de Toradja's als heer (*poë*) verzeerd werd; *To Loricoe*, Loewoe; *ale ndatoloeoeni*, hetz. als *ale ndatobatoeoeni*, zie 1. *batoe*.

4. loewoe, Lew.; *maloeve*, syn. m. B. *mopea*, wachten; *peloeve*, wacht!

loga (Boeg. id., Mak. *longgang*); *maloga*, ruim, los, niet nauw of strak, *maloga raja*, onbezwaard van gemoed, verruimd van hart, door geen druk of kommer gekweld, *nepa, ane re'emo kaloga niojakoe*, da *koekadoedoeni siko*, wacht maar, als ik geen drukkende zorgen meer heb, dan zal ik je helpen, *i wengi bangke gaga pangkonikoe*, *se'² bare'emo mapi'i*, *malogamo*, gisteren heb ik te veel geleden, nu heb ik 't niet meer benauwd, ik heb verlichting; *maloga²mo taoe madoe'a*, de zieke is een weinig beter; *mampaka(loga)*, verruiming geven, iemand zijne taak of zijn toestand gemakkelijker maken, *naoemo misingara*, *napaloga jakoe*, hij heeft opgehouden mij te manen, hij heeft het me gemakkelijk gemaakt, *mampakaloga raja*, zijn hart ver-

ruimen, zich in de gelegenheid stellen; *mo-mbeopaloga*, mekaar plaats inruimen, elkaar vrijheid geven; *mekipaloga*, vragen om verruiming, uitstel, ontheffing.

Amp. *loga*, *maloga*, recht, behoorlijk, *taree loga mombesago uoelia*, het is niet behoorlijk eene priesteres uit te noodigen die reeds door anderen gevraagd is.

lôgasi, vochtig, nat; *loga-logasi*, min of meer nat, nogal vochtig; *logasi* is ook w. t. v. *pangi*, *loge* [vgl. *djoke*, *soge*, *poge*], modder, slijk; *keloge*, slijkerig; *malogesi*, bemodderen, met slijk verontreinigen, ook: iemands goeden naam bederven, te schande maken, *anakoe dja nalogesi*, hij heeft mijn kind in opspraak gebracht; *pelogesi raja banoea*, (boete voor het) bemodderen van het inwendige der woning, boete voor het instellen van een onrechtmatigen eisch (wdl. voor het bevullen van het huis, dat door de eischers met hunne slijkerige voeten is betreden); *pelogesi* heet ook de boete voor het bezwangeren van een meisje, dat men niet trouwt; Tor. I, 172, 191, II, 6; *mbologe*, naar slijk riekend of smakend.

1. logo (vgl. *ogoe*, 2. *logoe*): *ma(nga)logo*, in zijn geheel iets inslikken, zonder het te kauwen, *ane ndalogo pakoei*, *ndapetingaraku*, *eia taee molangka*, als men medicijn doorslikt, kijkt men er bij naar boven, zooals iemand die zich palmwijn in de keel giet, *koelogo*, *koemo loli*, ik slik het in zonder kauwen, ik slik het in zijn geheel door, *to poasoe oeta mbawoe nalogo*, *ntongo mara-moepe*, *naposo wa'onja*, *mara oetanja*, *napangonto naka'osa ntjarajo ndajanja*, jagers slikken varkensharsen in, terwijl ze nog warm zijn, ze verbrijzelen den kop en als de hersens tevoorschijn komen, eten ze, ze rauw op, om hunnen lust te koelen, *mulogo doei*, *sagopap* inslikken, *tojoe manoe nalogo noe oele alo*, de *alo*-slang slikt kippeneieren in hun geheel door.

2. logo (uit het Boeg.): *mologo*, een spel in Lewonoe, waarbij men stukjes kokosdop met een houtje voortwipt.

1. logoe(ri) (vgl. *lokoe*, enz.), *lodoe*, 1. *dolor*,

goegeri [op *goegoe*]; *ma(nga)logoe*, op en neer schudden, bv. een bamboekoker, *ma(nga)logoei boetolo*, een flesch omspoelen, *ne'e ndalogoe²ri baroe*, *da magoela*, ge moet den palmwijn niet schudden, dan wordt hij troebel; *melogoei*, den mond spoelen; *mampelogoeri pakoei*, medicijn door den mond spoelen.

mondologoe (vgl. *monggolodoe*, op *lodoe*, waarvan het eene omzetting schijnt te zijn), murmelen, klotsen, klokken, zooals water dat loopt uit een bamboe, die slechts een klein gat in 't tusschenschot heeft; *mondoudologoe*, jodelen, met trillers en loopjes zingen.

2. logoe (vgl. 1. *logoe*, *lodoe*, enz.), pr. t. = B. *ogoe* (stuk, exemplaar); *kelogoe²* = B. *keogoe²* (in zijn geheel); [*naeude dederu*], *moelagoe² ntjanini*, [loop er eens in heen en weer (MS.)] zooals de honden doen.

1. loi (uit *lo'oe* en *ri*, vgl. *lo*, *mljoi*, [6. *loi*, enz.]), PmB. = B. *mljoe*, daar, daarvandaan, *ilai* = B. *rindjoe*, daar, daarheen, ginds heen, *hee*, *helo*, *da loi lipoe i mbawoe*, hoera, ik ga naar het dorp van Grootmoeder; *luiti*, hetz. als *loi*.

loiria (ook in L. bekend), aldaar, te genoemder of bekender plaatse.

2. loi (vgl. *joi*), in de uitr. *ta'i loi* [Mor. id.], eene soort van vergift, dat uit den staart van den python zou komen; het is wit van kleur en spuit soms uit den staart; komt het in iemands oogen, dan wordt hij blind; *ta'i loi tekoeridji mesoeve*, *kono namama doata wawoe*, *naoentja ikoenja ndeki tana'inja*, *mesoeve ta'i loi doata*, het staartvergift komt er spuitende uit, als een python een varken bijt, de slang steekt haren staart in het achterste van 't varken en dan komt het gif er uit; *nata'iloisi mpola wawoe*, *makamate natoengko*, de python vergiftigt het varken, opdat het sterfe als hij het heeft gebeten.

loiti, zie 1. *loi*.

1. loja, pr. t., afkorting v. *tiloja* = B. *teola*, kalk, kalkkoker; ook = B. *koja*, gember. *mompelintomoeke loja*, tegemoet komen met gember,

loja inira-nicaka, gember die heet is van smaak.

Loja ngKareo. *Adi Moloja*, *Loja nTat'or-mboe Linabe*, eigennamen.

toedingkilja, ontsteld; hier is *-loja* aanvullend (zoals *-aja*, *-ata*, *-egi*, *-aka*, *-ali*, *-ele*, enz.).

2. *loja* (uit een der Minah. t. *lojan*): *moloja*, *mambrija* (in *kajori*-taal), vrijen, met elkaar vrijen.

lojo (vgl. *lotongi*, enz.): *meloja*, in het water duiken, in 't biz. bij een godsoordeel (Tor. I. 175, 177); *mampelajo baroe*, veel palmwijn achter elkaar drinken.

lojoenggi, pr. t., zie *joenggi*.

lojowi, Amp. = B. *ra'oe* (boom met eetbare vruchten).

1. *loka* (Sal. Boeg. en and. talen op Z. en M. Selesbes id., Bim. *kato*, Kar. *gatoeh*, Tob. *gual*), pisang, boom en vrucht (*Musa sapientum*, Cl. 2361); soorten zijn: *loka hata*, *l. baganyi*, *l. balanda*, *l. baralo*, *l. boento kodjo*, *l. boento kanta*, *l. borja*, *boeli* [of *boele*] *nte'a*, *l. damba*, *l. damo* of *moriroe* (een der meest gewone soorten), *l. djolo uroe* (id. *boeli nte'a*, wordt in heete asch gepiept), *l. josi* (roode soort, zoals *josi*-vruchten), *l. kai*, *l. kapala*, *l. kwa*, *lampora*, *l. londo'ongi* of *nono'ongi* (klein en puntig), *l. maliu* of *l. masiroe*, *l. mani* (kl. srt. pis. ambon), *l. mbilao*, *l. mokoe* (kort, dik, smakelijk), *l. pa'a*, *l. pac*, *poenti* (pisang mas), *l. sungara* (alleen toe bereid te eten), *l. sodilo*, *l. tangpina*, *l. tando mboela*, [*l. tondoe* (dezelfde als *boele nte'a*, zie ald.)], *l. watoe* (worden toe bereid); in PmB. ook nog *l. karama*, *l. joesa*, *l. lala*, *l. ntjoi*, *l. utoraa*.

[*loka boli*, wilde pisang. *Musa acuminata* (Cl. 2359); vgl. *ajoe'oe* en *kamboro*.]

loka-loka, soort orchidee, met groote bloemen, groeit in de alang.

mboloka, „naar pisang riekend“, een kruipplant, waarvan de bladeren worden gespuwd op plekken van het lichaam onder welke men eene inwendige wond onderstelt.

tepomoaja-loka, zie *moaja*.

Amp. Soorten v. pisang: *loka bea*, *l. pee*, *l. dawa*, *l. jaro*, *l. baralo*, *l. nte'a*; de papaja

heet *loka kadjo* „boom-pisang“, of *lokadjoe*.

2. *loka* (Mak. Boeg. *loeka*, [vgl. *poka*, *l. oka*]); *maluga* *loka*, openen, ontdoen van sluiting of bedekking, *ralokamo joemo*, *ratima woekor utao mate*, de kist wordt geopend, de doodsbeenderen worden er uitgehaald, *bare'e nuloi-loka*, hij heeft het in 't geheel niet geopend; *maloka*, open, geopend; *mopaloka*², loslaten, van iets wat geplakt is, *parada dja popaloka*², de verf laat zoo maar los; *melokasaka*, zich losmaken, losgaan uit zijn samenhang, *melo-kasaka watoe anoe mola*², steenen die in lagen op elkaar liggen, „makén zich los“ uit hun verband.

mboloka, de oogen wijd opensperren.

lokau of *jokua*, Amp. = B. *lokaja* (wilde framboos).

[*lokadjoe*, Amp., zie 1. *loka*.] ----

lokaja (Sa'd. *lakkia-kui*, Seko-sch *kakra*), wilde framboos (*Rubus puifgens*, Cl. 3001), *lokaja baeala*, soort met klein blad: *ntongo ri oja lokajapa jakoe*, toen zat ik nog tusschen de frambozen (toen was ik nog niet geboren); *nygasi melokaja*, *maka lokaja napokina'a*, de spookkap gaat op frambozen uit, want frambozen zijn zijn voedsel; *melokaja* is ook de plechtigheid van het met *me'okeoli* of *me'okeobi* (zie *okeoli*); deze benaming is omschrijvend en bet. eig. „iets lekkers, iets goeds gaan zoeken“, zoals kinderen, die op frambozen uitgaan.

Over het gebruik van frambozentakken als toovermiddel, zie Tor. I. 390, II, 11, 114, 248, 293.

loki (Kant. *loki*, kuiltje in de wang); *moloki*, paren, geslachtsgemeenschap uitoefenen, van dieren, alleen minachtend v. menschen; *manor ndapomoloki*, een haan voor de voortteling; *mampapulokika*, een dier doen paren met.

Amp. *rapiori limbori*, *nakakamba*, *mampidji oeinja*, *ta singkaloki*, de *limbori*-bladeren worden platgestreken om ze plat te maken, het vocht spuit er uit, ze liggen niet plat op elkaar.

loko (vgl. 1. *joko*), stelt, van bamboe, waarop jongens loopen; kokosdop, met de opening naar beneden op den grond gelegd en met

een touw aan de hand gehouden, waarop meisjes loopen; *maloko*, steltloopen, Tor. II. 388, en Tor. Atl., pl. 58; *mampapoloko*, op stelten doen loopen.

lokoe (vgl. *dokoe*, *rokoe* [enz.]), het geluid van den vogel *totokesi*; laat deze vogel zijn *lokoe*, *lokoe* in het rijstveld hooren, dan zal de rijst niet gelukken; *melokoe totokesi*, de t. roept *lokoe*; *molokoe rojo*, *lae banganinja*, de bamboe rammelt, er zit iets in; *mampelokoe rojo*, *bara lae banganinja kalokoe*², eens aan den bamboe rammelen, of er ook iets in zit dat rammelt.

lokoepa (missch. v. *lokoepa*, v. *loko*, oud. vorm v. 1. *joekoe*), slaappleats of ligplaats van buffels en herten, *bobano*, *era lokoepa lago*, hij is zoo kaal als eene ligplaats van herten (waar geen gras groeit).

1. *lola* (vgl. *jaja*); *melola*, uitsteken, uitpuilen, *melola matanja*, zijne oogen puilen uit, *melola² woekornja*, zijne beenderen steken uit, *melola porsenja*, zijn navel staat bol.

2. *lola*: pr. t. *pinelolai mpajai*, of *pinelolai mpajangi*, n. v. eene srt. stof, die de priesteres zegt den Hemelheer aan te bieden.

lolaga, pr. t., *koonanta lolaga ntoko*, ik schud den steel der lans, *koonanta lolaga mpando*, ik schud de schacht der speer, *sandede lolaga ntoko*, op ééne rij zijn de lanschachten.

lolambo; *melolambo*, het blazen op de bamboetrompet (*tumbolo*), afgewisseld door het zingen van *pondolo*-liederen, door koppensnellers die van een tocht terugkwamen en tot op eene bepaalde plaats bij hun dorp waren genaderd; hierdoor lieten zij hooren dat zij in aantocht waren; Tor. III, 619—624; een antwoord van de thuisgebleven vrouwen was dan:

melolamboei lungede,

bara si'ano i Kede!

lungede melolamboei.

bara i Kedemo moeni.

de bamboetrompet blaast,

dat is zeker wel mijn jongen!

daar blaast de bamboetrompet,

mijn zoon is zeker teruggekeerd.

tune nasijoe napelolamboi, over degenen

wier koppen zij hebben gesneld verrichten zij het *melolambo*.

1. *lole*, een gat, holte of kuiltje, dat in iets geboord is; *maluga* *lole*, een gat, holte of kuiltje maken in iets, *taoe mantonomi djole nalole ntodoe wajuoenja*, lieden die mais planten, boren het gat toe met de biel, *kajoepe ralole noe laboe*, *nepa raetasi lolenja*, in de nagels worden gaatjes geboord met een mes, daarop worden de gaatjes zwart gemaakt.

bilolegi, *biloleki*, holte, in het boven-eind of in de zijde v. e. paal of balk gemaakt, waarin een dwarsbalk past, *nano ndabilolegi (-ki)*, *ndapalikaka tananda*, in de huispalen zijn van boven holtten gekapt, om er de vloerbalken in te leggen.

mantiloleki, gaten in iets maken, *tubo nyka-jorkoe ndatiloleki*, *ndaporiaka tangkaor*, in een kokosdop worden gaten gemaakt, om er een lepel van te maken.

Amp. *wangnole*, doorboren, *nilole sintji ntobelibi*, *nakuwijaor*, de schildpadden ring is doorboord, opilat er een gat in zij; *pungalole*, boor, *pungalole riloleka poeloe*, *ripwoentja ikoe mbula*, met een boor wordt in het handvat geboord, daarin wordt de steel van het kapmes gestoken.

2. *lole* (Mak. Boeg. *lole*, gevolg); *polole*, *lola*, iets wat men v. zijne voorouders heeft, geerfde hoedanigheid, familiekwaa, *matanja matjoe'a oengka utao toe'anja*, *pololeja* (*lolaenja*) *setoe*, hunne oogen zijn ziek van af hunne voorouders, dat is een familiekwaa van hen.

3. *lole*, een plant met breede bladeren, als die van curcuma; wordt niet gebruikt, groeit in verlaten dorpen; de vrucht draagt witte zaden, zoo groot als erten, die in afdeelingen van de vrucht zitten, drie bijeen; de vruchtschil is donkerrood, met uitsteeksels.

loleko, zie 2. *leko* en *pase*.

loli (vgl. *joli*, [*goli*, *doli*], *joeli*, *doeli*, *djoli*, *pi-djoli*, [enz.]); *nammo loli*, *be nanjangi*, hij heeft het rondweg, rond en al ingeslikt, het niet gekauwd; *baroe ndaloli*, palmwijn die rechtstreeks verkregen wordt, nl. uit een suikerpalm dien men velt en waarvan men den

top afhakt, zoodat (reeds den 2den dag) de palmwijn uit het palmiet vloeit; na een paar weken houdt dit op; *konane ndaloli ri oesoenja, nakaromga molepe baroenja*, de suikerpalm wordt regelrecht bewerkt aan het merg van zijn top, opdat de palmwijn spoedig vloeit; *ndalolipaka pakoti, napari maomo*, hij heeft het geneesmiddel naar binnen gerold, het met inspanning ingestikt.

boeloli, een zeeschelpdier, dat zijne ronde bovenschelp stijf kan sluiten; de onderschelp is meer plat en loopt eenigszins puntig uit; het dier hecht zich aan de steenen; wordt gegeten; *muboololi*, dik, rond, en daardoor er gezond uitzien, *madjor'a ori, se'i ma-hoebololi moeni*, te voren ziek, thans weer behoorlijk dik.

kaloli, gevouwen en overgenaaid stikmaand; *ndakaloli*, aan elkaar genaaid en overgenaaid met een gevouwen zoomnaad.

lolinggi, pr. t.: *batue lolinggi ngkokawen*, pitten van broodboomen (*komontji*) uit het woud.

lolinggi, Amp., scheel.

lolio, syn. met *lolo* (huitje van een rijsthalv).

lolita, hetz. als *laolita*.

1. *lolo* (vgl. *jojo, lodjo*, enz.), punt v. e. naald, priem, lans, stok, enz.; *lolo nykodje siombaka*, met 9 spitsen schiet de dapperheid tevoorschijn; *malolo*, puntig, scherp van voren, *rori bar'e toor mazonbi, malolo ngkalionja*, dorens heeft niemand gescherpt, ze zijn puntig uit zich zelf, *kooperapi anoe malolo ntimali*, ik vraag wat aan beide kanten gepunt is (rijst), *malolo ngoedjoenja*, hij heeft een puntigen snuit, zijn mond steekt vooruit, *tondorenja malolo*, hij heeft puntige horens; *marari anoe suni ngkalolo bengkonja*, een hertzwijn dat juist puntige slagstanden heeft; *mampalolo*, „ze steekt spits omhoog”, gezegd v. d. maïs, als de plant hare hoogte heeft bereikt en het haar tevoorschijn gaat komen.

lolo ponnakanja, hare baarmoeder is ver-zakt, wil er uitkomen.

matilolo, vooruitstekend, puntig, *woentoe doanganja nTo Rano, matilolo wo'oe ngoedjoenja, patikanja toor motorunda ri wauonja*, de vaartuigen der Meerbewoners zijn stomp,

de voorstevens is wel puntig, maar men kan er bovenop zitten.

uilolo, uoelolo, bewegingswoord dat het opslaan of uitslaan eener vlam weergeeft, *mombilolo, mombololo apoe*, de vlam slaat uit, rijst op, *mombololo nganganja*, zijne stem verheft zich; *tambilolonja, tambololonja*, de uitslaande vlam uit een brandstapel.

pr. t. *rori mololoi pando, soi*-bladeren met lanspunten tot spitsen.

2. *lolo; melolo, telolo*, soms voor *melolobi, telolobi*, zie *lolobi*.

3. *lolo* (Mal. *lolang*); *melolomaka*, janken, zooals een hond doet, wanneer hij een stuk wild tot staan heeft gebracht; *malolomaka nor asoe wairoe naara*, de hond jankt bij het zwijn bij 't welk hij blijft staan; [ook *mantololo*].

lolobi (Mor. *lolo*), *lolowi*; [vgl. 2. *lolo*] en *melolobi*, soms *melolowi*, syn. met *malodangi*, verdrinken, verzinken; *telolobi*, verdrinken.

lolodio, hetz. als *lele'o*, trompet v. e. rijsthalv.

loloe (vgl. *oroe* en Jav. *dalén*, enz., Mek. *lolor*, „onder”), een afdak van eenigszins hellend overeind gezette takken, om de zon te weren; *kajlele loloe*, boete voor het slap en daardoor onnut worden v. d. schaduw takken; men vraagt deze boete van iem. die eene bespreking vertraagt, door zoo lang op zich te laten wachten, dat de schaduw takken waaronder men wacht, verflensen; *mololoe*, zulke takken opzetten, om bv. in de schaduw te kunnen rusten of eten; *da kapololoeke komi mangkonu*, we zullen een paar schaduw takken voor u oprichten, terwijl ge eet.

kaloloe (Nap. id. gat, hol), hol in een boom of een steen, waarin een dier huist; *moka-loloe*, een hol, nest of leger hebben, *moka-loloe mata*, de oogen liggen diep, *mokalolokire*, de wenkbrauwen vormen een hol (steken vooruit), *mokaloloe wairoe jojo*, de wilde zwijnen nestelen in hollen.

lológi (Nap. id., Kant. *logi*), sleutelbeen.

lolohoa, zie *lalohoa*.

lolopalo, wrdl. „puntbil”, een schelpdier dat in het Meer leeft; het heet ook *poesor pa'i*. *lolopoetoe*, in Saloem. naam v. d. boom die elders *posucara* heet.

lolowe (vgl. 2. *lowe*), mondfluit, die recht voor den mond wordt gehouden; Tor. II, 382; *mololoire*, op deze fluit blazen.

lolowi, zie *lolobi*.

lolowo (vgl. *lowo*), lange, aangescherpte bamboe, gebruikt als lans en soms horizontaal tusschen de palen der omheining gestoken. Nadert de vijand de heining, dan stoot men deze lans naar buiten, om hem te treffen.

lomba (Nap. = B. *waroe*; [vgl. *loco*-enz.]), kleine holte, inzinking, kuiltje, ledige tusschenruimte, kaal plekje op 't hoofd, *lomba tasi*, de zee verkeert in den toestand tusschen twee springgetijden, wanneer eb en vloed weinig sterk zijn, *dja lomba pangkonimoe djole*, ge eet de maïskorrels bier en daar van de kolf (zoodat er gaten in komen); *mufaga lomba*, gaten maken in, doorboren, *ralomba baroebi ri oesoenja, rapontitibi*, de kokosnoot wordt op zijde doorboord, opdat ze worde leeggedruppeld, *jale malomba engokoe pai nakudaa*, een vlieg heeft in mijn neus geboord, zoodat hij bloedt, *nalomba ntjikoe lomba*, de elleboog heeft een gat in 't baadje gemaakt, *ndalomba kadjoer nape-wali nontjoer*, het blok hout wordt uitgehold, opdat het een rijstblok worde, *ngoedjoer mpa-ntjoeba ndalombaka toela nakabolo ulapantente*, de kalk (die de opening verstopt) wordt doorstoken met de punt v. e. priem, opdat er een gat zij waardoor zij kan uitgeschud worden.

lombe (vgl. *jombe*, [ombe, en Mor. *lombea*, *lombea* = B. *lombea*]), oorspr. bet. „holte om iets in te leggen”, schacht v. e. veer, vooral v. d. vogel *alo*, waarin goud geborgen wordt, *woejara sulombe*, een penneschacht vol goud, *soboe lombe*, die zich in een penneschacht laat duwen, onnoozel, sukkelachtig, dadelijk uit 't veld geslagen; *lombe* wordt soms gebruikt voor *lombeani*.

lombeani, het onderste v. d. drie rakken boven den haard (*topo*), waarop de kookster lepel, tang, brandhout enz. legt, dat zij aan den haard zittende kan bereiken; ook op de *anda* was vaak zulk een rak, om de stampers en de wannen op te leggen; de

latten v. d. *lombea* liggen verder uiteen dan die v. d. andere rakken.

lombeai (vgl. *lombesani*), pr. t. = B. *lombea*, zie *lombe*.

lombesani (vgl. *ombesani*), pr. t. = B. *lombea*, zie *lombe*.

lombo (vgl. *jombo* en 2. *lamba*), wijd, ruim, slap neerhangend, *lombo kajoro*, het touw hangt slap, *lombo pelu ntuo toe'a*, bij oude menschen hangt het vel slap, *lombo pangkira baso, da sekoti*, de draagbanden der mand hangen slap, maak ze strak, *lombo koeroe* (slap v. plooiën), *lombo oso* (slap tot rot wordens toe), slaphartig, niet flink; *lombo² langkedanja*, zijne knieën zijn slap; *melombo*, zich laten zakken, v. d. stem, dof geluid maken, een lage stem opzetten, *melombo koro mPoso*, de P. maakt een dof geruisch, *melombo² ananggodi*, het kind huult met lage stem, *angga melombo*, een klagende ziel (v. e. verslagene).

lomboka, als w. t. v. *loeloka* (zie *loeloe*), toegevend, geneigd om iem. naar de oogen te zien; *mufaga lomboka*, iem. zijn zin geven, iem. naar de oogen zien.

malombonaka, -ruka, vieren, schot geven, ruim, wijd maken, *malombonaka wajai*, een touw vieren, laten schieten, slap laten hangen, *ne'e malombonaka posintoeoe*, maak de vriendschap niet slap, los, *malomboraka nganganja*, hij heeft zijne stem laten zakken, *lomboraka woroko*, maak je keel ruim (slik met 't hoofd naar boven); *melomboraka*, zich verwijderen, slap, ruim, wijd worden, *waka ngkabangke, pela melomboraka*, je kunt zien dat hij vroeger dikker is geweest, zijne huid wordt ruim; *telomboraka wajai, da telontobaka bantala*, de banden zijn wijd geworden, de kist zal uit elkaar raken; *mambelombonaka*, zich onstandvastig, onbetrouwbaar tegenover elkaar gedragen, elkaar in den steek laten, *se'e da majoor, napambelombonaka*, sommigen zullen aarzeland optreden, ze zullen elkaar in den steek laten.

PmB. en Amp. *lombo*, de 16de dag der maan-maand (B. *pombarani*), Tor. II, 268. pr. t. *lombolabe*, z. v. a. *wali-lombo* (*labe* =

1. *lamb*, onrustig maken, opporren; *lombor-laboe* *sewala*, par de geesten nog eens op. *lombor* (uit *lomborgi*, nog over in den rivier-naam *Lomborgiani* „slijkerig”, vgl. *Mal. lombor*, Bis. *lapok*, Tond. *lomp*, Sang. *lebo*, Blik. *laboe*), slijk, modder; *kelombor*, slijkerig, met slijk er aan; *we'anja nudika kelombor*, *nakore* *ntjakinja*, hij heeft zijne vrouw in 't slijk laten zitten (haar overspel laten doen), opdat zij zou beboet worden; *malomboesi*, beslijken, bemodderen, te schande maken, den goeden naam bederven, door 't slijk sleuren, *ana we'a malomboesi*, *narongosi rionja*, *nepa le'oe mamparongo ana ntioe*, hij heeft een meisje ontvoerd, haar eerst misbruikt en is toen een ander meisje gaan huwen, *pelamboesi*, benaming der boete op dit misdrijf.

tilombor, kuil, holte, biz. een kuil aan den voet v. d. dorpswal, waarin men vrouwen en kinderen borg bij eene belegering; er stond een uitkijktoren (*longken*) bovenop, *tilombor nakor*, *rapadika ampa*, een valkuil, gegraven om er scherpe bamboes in te plaatsen, *we'anja nudika ri tilombor*, *ndapitolombor* *rioenja*, zij plaatsten hunne vrouwen in de loopgraaf; er was eerst eene loopgraaf voor haar gegraven; *mentilombor*, diep uitgehold, v. e. bak, een prauw, een doodkist; zich in eene loopgraaf verbergen, *mdaengke lipoe*, *we'a mbe'a mentilombor pai ananja*, het dorp werd belegerd, alle vrouwen met hare kinderen krupen in de loopgraaf; *djole mentilombor*, maïs met smalle kolf, waar de pitten dik omheen zitten; *mantilombor*, in een kuil duwen, *benji mlatilombor*, een gemsbuffel, in een valkuil gevangen, *guroepoe ndatilombor*, vuiligheid wordt in een kuil gegooit; *ndapitolombor* *pinamoeja*, *nakaroso*, voor de planten worden eerst kuilen gegraven, opdat ze stevig staan; *mantalombor*, n. v. e. soort kleefrijst.

Tomboddi (Mal. Mak. Boeg. Bat. Mor. *lomba*°, Tag. Bis. *lk. lombu*°, Bag. *lomba*, Moen. Mand. *lomba*, Lak. *lombu*°, Boeng. *lombor*, Tinomb. *lombod*), bruinvisch, naar het verhaal ontstaan uit varkens die in zee naar een verloren ring gingen duiken.

lombonga, zie *bonga*.

lome (vgl. *ome*, *jome*, *lomi* en Nap. *malome*, week); *tekolome*, *singkolome*, gedeukt, ingedrukt, met deuken, putten, indruksels.

lomi (Nap. *lomia*; vgl. *lome*, {*djomi*}), kuiltje in de wangen of in de kin (wordt bij meisjes fraai gevonden); *molomi*, zulke kuiltjes hebben; *kalomi-lomi tanta'i manoe motojoe*, het achterste van een kip gaat in en uit als zij legt; *telomi*° = *kalomi*°.

lomo (vgl. *leme*, enz. en Sa'd. *lomo*°, week); *kalomo*°, trillende, lillende, zooals weeke stof doet, *kalomo*° *woeroea noe anunggod*, *ane ndapetorbo*, de fontanel van een klein kind gaat op en neer, als er op gedrukt wordt, *kalomo*° *ulje ntompa mo' inosa*, de kaak v. e. kikker gaat op en neer als hij ademt.

1. *lompa* (Mor. id., met een gut. lek; vgl. *lopa*), blaas, ontvelde plaats; *melompa*, loslaten, van de huid, bast, bovenlaag, blaren vormen, *melompamo palekoe morose*, mijne handen zijn ontveld van 't roeien, *melompa sadoro ri tabo besi*, het email laat los v. d. ijzeren kom, *melongkomaka pela ngkadjoe*, *melompa*, de boombast wordt ruim, laat los, *melompa laboe ndasoroce*, *ri oe' pelompauja*, van het ijzer dat in 't water gekoeld wordt laten stukjes los, ze laten los in 't water.

2. *lompa* (Boeg. id.), zeegetaaltje, dat soms met de *doe'o* te zamen wordt gevangen; aan 't Meer: *lompa bontinge*, *lompa boengoe*, kleine vischjes die, naar men zegt, om de visschen *bontinge* en *boengoe* heen zwemmen en door deze worden opgegeten, de *l. bontinge* zijn geel, de *l. boengoe* zijn zwart; bij andere visschen komt geen *lompa* voor.

lompahi; *molompahi*, eene magische verrichting die een jager aan zijn hond voltrekt, om hem te bevrijden van kwade machten, die uitwerken dat hij geen wild vangt (Measa 76, 110).

De naam is wellicht af te leiden van 1. *lompa* en bet. dan „blaren doen krijgen”, omdat een andere praktijk van *molompahi* is, dat men den hond aan de borst en bij de teeldeelen met een brandend stuk hout steekt. Een andere *polompahi* is: een bamboe

in 't vuur te houden, totdat hij openbarst, de vezels te nemen van de plaats waar de barsten in den bamboe zijn gekomen, die fijn te hakken en in 't voedsel v. d. hond te mengen.

lompe (vgl. *gompe*, {*kompe*, *ompe*} en Niass. *lōri*°), heup, zijde, *lompe mpangkoni*, *l. bosoe*, rechterheup, *lompe oe'*, linkerheup; men stelt zich nl. voor dat het voedsel naar rechts, de drank naar links gaat; het wordt vooral van dieren (bv. buffels) gezegd, van menschen zegt men meestal *lompe oe'*, syn. m. *lompe*.

lompi (vgl. *djampi*, *lempi*, *djomp*), de lange bokkenharen, die aan een versierd schild (*kunta rongko*°) worden gehecht, aldus gend., omdat zij opwaaien wanneer het schild wordt geschud, en dan gelijken op water dat uitgulpt (*teljomp*); *lompi lauri maeta*, *karoejoe mpatoewasinja*, bokkenharen [aan een schild] zijn van nature zwart, omdat het bokkenharen zijn; *telompi oe' sorjoe ri kompo ntioe mate*, het lijkvocht druip uit den romp van een lijk, *telompi*° *woejoe mboela ri woemboe nykanta*, de bokkenharen vliegen omhoog v. d. rug van het schild; *kalompi*°, uitgulptend, uitdruipend.

1. *lompioe* (vgl. *poedjoe* en {Mor. *lompioe*}, Niass. *forjoe*, Mènt. *poedjoe*, draaien), wervelwind, windhoos; *tioe nukeni lompioe*, *maloenyka*, *boruaji*, iemand die door een wervelwind wordt getroffen, valt om en krijgt een toeval; *molompioe ngojoe*, *wojoro*°, *maliliogoe*, *najoro awoe ri tana montangmoeoe*, er waait een windhoos, ze draait in de rondte, wervelt rond, ze draait het stof op den grond om, het stuift op.

poeloe toe'a, *oro wata*, *sombalaku nuteki raon*, *polompiora*! maak de boomstronken gelijk met den grond, waai de boomstammen door, laat ze zeilen door de lucht, wervel er mee in 't rond! (zegt iem. die den wind roept) pr. t. *lipoe Lompioe salipoe*, een ander dorp (in de lucht) heet Wervelwind.

2. *lompioe* (vgl. 1. *lompioe* [en Mor. *rompio*]), een kruid, waarvan de stengels door de kinderen worden gebruikt als enkelingen, wordt ook gegeten. Zie ook 2. *doedoe*.

1. *lompo*, n. v. e. zwaardgreep, gelijk aan de *kaluma*, maar zonder de vleugels.

2. *lompo*, st. v. *salompo* (dat misssch. met inf. -al- v. [1.] *sompo* is afgeleid), ineens, plotseling, v. varkens of honden, die gulzig op hun eten aanvallen, *salompo nakoni mbaroe kinu'anja*, *dja nasalompo*, ineens vraten de varkens hun eten op, zij vielen er maar op aan; *tepapolompo pangkoni mbaroe siq'djaoe*, het vreten van die varkens gaat al schrok-kende; *kalompo*° *oni mbaroe mangkoni*, schrok, schrok klinkt het geluid der vretende varkens.

3. *lompo*, Amp., n. v. e. visch.

4. *lompe* (Mak. id. „groot”); *kuljoe lompo*, een weefsel, dat men vroeger uit Soemara mede-brachten voor magische doeleinden gebruikte.

*lompo*e (vgl. 2. *lompo*); *tioe lompo*e, verwilderd, menschen schuw iemand, *to lompo*e, n. v. een legendarischen volksstam, die in de bosschen leeft en nakt loopt; deze lieden beschouwen alle andere menschen als vijanden; Tor. I, 9, 10; *melompoe*, verwilderen, zich afzonderen uit de samenleving, menschen-schuw worden, *melompoe*, *be nipodjo motoboe*° *pai joenoenja*, *dja mompatani*, hij verwildert, hij wil niet in gezelschap met anderen verkeeren en zondert zich maar af, *melompoe podjamuanja*, *bere'e sampotidunja*, zijn akker ligt alleen, hij heeft geen akkerburen, *tioe melompoe bare'e rukita*° *banoeanjanja*, *ndjo'oemo ri jopo*, van de verwilderde-menschen zijn de huizen niet te zien, zij zijn naar de bosschen gegaan.

lompongi, pr. t.; *kajoe malompongi ntioe*, boom met dicht gebladerte.

lona, PmB. = B. *luangan*, onbelemmerd, vrij van verhindering, mogelijk door de omstandigheden; *ane bepa roo raja*, *bepa lona pandakeoe*, als de omheining nog niet af is, is mijne reis naar boven nog niet mogelijk; *lonamo tioe mowaja*, *lonamo rajakoe manlake*, als de menschen vrij zijn van het omheinen, gevoel ik me vrij om naar het bovenland te gaan.

lonai; *malonai*, *malonaisi*, voorzien v. e. lange, smalle punt, zooals een lansijzer, dat zich van

af zijne grootste breedte reeds terstond gaat toespitsen, *malonasi* oentoe *mpenai*, de punt van het zwaard is lang en spits.

pr. t. *takoe lonai nio daga*, lange smalle kalkbussen van de zeebewoners; *parandantakoe lonai*, doe ze in een lange, smalle kalkbus.

londa [Mor. id.], kaal, gladgeschoren, zonder plantengroei, *takoe londa*, een kaalgeschoren hoofd; *londa² uo'anja*, *be motali*, zijn hoofd is kaal, hij draagt geen hoofddek; *malondasi*, *mampakalonda*, kaal maken, *wojoea ralondasi*, het haar is afgeschoren; *mekilondasi*, vragen om kaal geschoren te worden, zich laten kaal scheren.

londagi, pr. t. = B. *baroe* (palmwijn). Vgl. Boeg. *lonra*, een boom uit de La Galigopoezie.

londe (Tag. Bis. *londaj*), Minah. t. *londej*, Mak. Boeg. *lonre*, Sang. *londe*), spruit, loot met jonge bladknoppen, voorsteven v. e. vaartuig (aan het Meer); enkel, zoo maar, zonder meer. *uo'o londe²*, zoo maar een hoofd (zonder lichaam, of zonder hoofddek); *dja londe² koranja*, zijn lichaam vertoont zich zooals 't is, zonder kleeren, nakend of bijna bloot (bv. enkel met sarong, schaamgordel of broek); wrsch. is de overgang van bet. „zoo maar voor den dag komende, als een spruit, die nog geen bladeren heeft en zich naakt vertoont“; *kanta londe*, een schild zonder versiering, *iroe londe*, lepelsteel zonder lepel. *bingka londe*, een mandje zonder afzonderlijken rand; *mampakalonde*, *malondesi*, kaal maken, iemand zijn haar afknippen, zijne kleederen of versierselen afnemen, *jukoe nalondesi ndja'ikoe*, *rengkokoe natima poera²*, mijne familie heeft mij uitgekleeed, ze hebben al mijne kleeren genomen; *malonde*, puntig, vooruitstekend, *malonde engonja*, hij heeft een vooruitstekenden neus; *kalonde-londe*, al maar uitspruitende, loten schietende; *molonde*, loten hebbende, loten schietende, *nawali-mjelonde moeni*, hij schiet opnieuw loten (schertsend van iemand die nieuwe kleeren draagt).

londja (Par. id., Mal. *lansut*, Sang. *lansong*,

Minah. *lansot*; [vgl. 1. *lantja*], w. t. v. *ba-boeno*, *Lansium domesticum*.

londoa (uit het Nap.), dijkje om een bevoeid rijstveld, dam of dijk v. e. waterleiding, *lida salondoa*, één vak v. e. bevoeid rijstveld.

londoe (vgl. *jondoe*); *londoe mboekoe*, de dikte der beenderen bij de gewrichten, v. menschen en dieren; *woekoe londoe*, een stuk tusschen twee gewrichten van arm of been, *sajae ntja-londoe* of kortweg *sajae londoe*, een bamboekoker waarvan de mond boven het lid is afgesneden, terwijl het tusschenschot is weggenomen; men doet dit om den koker steviger te maken, zoodat hij niet dadelijk splijt, als hij eens valt of stoot; ook de *takea* of *dapo* is gemaakt van een *wojo sajae londoe*, maar daarbij is het boven-tusschenschot niet weggenomen; *patana londoe*, een palmwijn-opvangkoker met monding boven het tusschenschot; *molondoe*, een bamboekoker snijden met de monding boven den knoop, *da ndalondoe mo wojo*, de bamboekoker worde boven den knoop afgesneden.

londogi; *melondogi*, gezwollen, v. d. huid, uitpuilend, v. d. oogen, *melondogi mata nggasi*, de oogen v. d. spookaap puilen uit.

lond'oni of *londo'ongi*, taai, vooral v. mais die niet goed is gepoft, maar door te zwak vuur half gaar en taai wordt, *djole dja noebotori*, *da londo'oni pamjombador*, ge roost de mais maar oppervlakkig, ze zal taai zijn om te stampen, *londo'oni potomanginja*, ze huilt lang door, *londo'oni poreloanja*, zijne reis duurt lang.

1. *longa* (Mal. *lenga*, Tag. *linga*, Bat. Bis. *longa*), *Sesamum Indicum*, Cl. 3108; w. t. *balolaia*; *longa uamba*, een kruid waarvan de bladeren worden aangewend als geneesmiddel tegen framboesia.

2. *longa* (vgl. 1. *donga*, 1. *djonga* en Mor. *longa*), vooruitstekend, naar voren of naar boven uitstekend, *longa kedjenja*, zijn penis steekt uit naar voren; *melonga*, uitsteken, *melonga si-koenja ri pale badjornja*, zijn elleboog steekt uit de mouw van zijn baadje; *kalongja²*, uitstekende van uit de omgeving, *samba'a taee kalongja²*, *joenwenja poera² jore moloea²*, één

man zit rechtop, alle anderen liggen languit te slapen, *dja kalongja² niko retoe ndjo'oe*, *be mepone*, je steekt daar maar (met je hoofd boven de trap) uit en komt niet boven; *ne'e kalongja² ri wombo*, *be da mesoercoe anamoe*, steek niet een deel v. je lichaam uit 't venster, dan komt je kind niet ter wereld, *asoe ndato'o: mokole nto kalongja²*, *maka kedjenja melonga*, de hond wordt genoemd: de vorst der uitstekers, want zijn penis steekt vooruit; *malongati*, iets naar voren halen, uithalen, *samba'a ala bar'epa ndalongati*, uit ééne rijstschuur is nog niets gehaald, *teola ri wojo bar'epa telongati*, *bar'epa ndatima sa'e*, de kalk uit den koker is er nog niet uitgehaald, er is nog niets van afgenomen.

uilonga, *salonga adakitamo uo'o njara ri wauo lee*, ineens zag men den kop van 't paard uitsteken boven het hooge gras; *mampapelonga*, doen uitsteken, doen uitpuilen.

longapaja, telkens verschijnend en verdwijnend, zooals iemand die zwemt en onderduikt, *jokoe mombaerakoe*, *ralongapaja ane taee moende ri eo*, de armbanden stuiten op elkaar, ze worden nu eens zichtbaar, dan onzichtbaar gemaakt bij het dansen in den tempel (waarbij de armen worden uitgestoken en ingetrokken, zoodat de armbanden telkens door de mouwen zijn bedekt); *tampoelonga*, zie 1. *tampoe*.

longapaja, zie 2. *longa*.

longara, pr. t. = 1) = B. *tingara*, naar omhoog kijken; *nalongaramo soroe²*, zij kijken op naar hare hoeden; *ndalongara boembengani*, men kijkt op naar de dak van 't dak.

2) = B. *ganggara*, vlug, spoedig gereed; *longara mpadaroendimo*, vlug rijst stampen.

1. *longga* (vgl. *ongga*), P., gezellin, vriendin; *molongga*, naast iemand zitten, liggen, slapen; *molongga goema* (*morompi goema*, L.), een huwelijk van twee broeders met twee zusters, wrdl. „elk bezitter zijn van één van twee zwaarden, die naast elkaar liggen“ (de zwaardscheiden der broeders bevinden zich naast elkaar, terwijl zij uit hun vaderlijk huis naar dat hunner schoonouders gaan),

molongga goema kapali, *sintjili goema be kapali*, een huwelijk van twee broeders met twee zusters is verboden, een huwelijk van broer en zuster met zuster en broer niet (Tor. II, 11); *molongga ri waja*, samen slapen met de vischheining, schertsend gebruikt aan het Meer voor: den nacht gaan doorbrengen op de vischheining; *mampolongga*, naast iemand slapen, ook: oppassen, verzorgen; *mampolonggati*, naast iemand komen liggen, *ue'a moana ne'e napolonggati langkainja*, een vrouw die een kind krijgt moet niet naast haar man slapen; *mampapolongga*, naast elkaar brengen, doen liggen, *ri polanggo ndapapolongga anitoe pai lamoa*, op het voorplantfeest doet men de dorpegoden en de akkergoden bij elkaar komen.

2. *longga* (Mak. Boeg. id., art. v. reus), soort van geesten die de lucht bewonen en zich kort en lang kunnen maken; ze dragen baarden; wie zulk een geest aantreft, moet trachten hem vast te houden, dan zal hij alles geven wat men vraagt; *ngisi longga*, koperen of bronzen bijl, zie *ngisi*.

(Mogelijk is 2. *longga* id. met 1. *longga*, vgl. *bela*, dat „boomgeest“ en in and. talen „vriend“ beduidt.)

longgana, stam of bladeren van een jongen sago- of nipalpalm, die niet zoo goed zijn voor dakbedekking als die van oude boomen, maar soms genomen worden, omdat men er gemakkelijk bij kan komen (vgl. *tinando*); *tabaro nepa longgamanja*, een sago-boom, sago-bladeren die nog jong zijn.

longgeani, zie *longkea*.

longgo (vgl. 1. *longko* [en Mor. *longgo*]); *longgoe²*, P., gezegd v. pap die met veel water is aangemaakt, zoodat ze op soep gelijk (vgl. *nggonggo oe²*); *taoe manta'a witi ri paurinti nalonggoka witinja*, *boi ma'ai kadjo'anja*, iemand die zijn been schrap zet bij 't kuitschoppen, zet het min of meer slap, opdat de pijn niet erg zij.

longgoeli (vgl. *ronggoeli* en 2. *koeli*), pr. t., tooverkruid, medicijn.

a) *da tapatoeja longgoeli*, laat ons tooverkruid kauwen,

b) *longgoeli mpomboborame*, tooverkruid tot 't verdrijven van regen.

epa onda nalonggoeli, (palmwijn) dien ze pas hebben gekruid.

longgono'oe (vgl. *l. lono'oe*; de eig. bet. is wrsch. „hier en daar laag”), ongelijk, van den stand van het gewas op hetzelfde veld, *longgono'oe, bare'e silele katoeoe ndjoleta, sa'e mosangamo, sa'e bare'epa*, ongelijk van groei is onze mais, niet gelijk, een deel zet al vrucht, een ander deel nog niet.

longi, pr. t.; *lengi ntjoeloe* = B. *ea mata*, beschaamdheid, verlegenheid, deerniswaardigheid (wsch. uit *lengi*); *malongi ntjoeloe*, beschaamd; *longi ngkalongi²mo*, zich deerniswaardig voordoende; *ma'i tapolongi ntjoeloe*, dan zullen we er verlegen voor zijn, als we hier komen.

a) *monokoe ndiponimpoeoe*, heeft U deernis met me,

b) *ndipokalongi ngoeloekoe*, U hebbe medelijden met me.

longiti (Tontmb. *rongit*). Tog. = B. *kasisi* (soort muggen).

longito, syn. met *loemito*, niet goed gevuld, v. rijstkorrels.

longkea (vgl. *longgeani, ra(ng)keani* en Nap. *langkea*, Mong. *langkrang*, hut op booge palen), spieplaats of uitkijk, een vertrekje boven de poort van een versterkt dorp.

longkebila, soms *longkedila, dongkedila*, een kleine boomhagedis, die een keelzak en buikzak heeft, die hij opblaast en als valscherm aanwendt bij zijne groote sprongen. vandaar dat men beweert dat hij vliegen kan, wat intusschen niet juist is; dit dier beklimt de boomen in spiraalgang om den stam; *mejoro² eua longkebila*, draaiende als zulk een boomhagedis, v. iemd. die uit vele monden praat; de *l.* is een srt. kameleon, dat de kleur zijner omgeving aanneemt, vndr. de uitdr. *pompawenja eua longkebila*, hij praat met de gezindheid zijner omgeving mee, niet zelfstandig.

longkedila, zie *longkebila*.

longkei (vgl. *l. langke*), ring, uit een kokodop gesneden, bevestigd aan den poot van een

gerangen vogel, die op een kruik wordt gehouden; *kojo² ndalongkei*, een papagaai met een ring aan 't poot.

longkiba, pr. t. (vgl. *lagira*), parall. m. *tedodo* (geest, spook). Is iemand door een *longkiba* bezeten, dan wordt de geest er uitgedreven met de plechtigheid *moaro* (Tor. I, 390).

longkida, *Naucllea macrophylla*, Cl. 2418, een boom met groote bladeren, gebruikt om rijst in te pakken; het kernhout is geel en goed bruikbaar, de takken loopen horizontaal, evenals die van kapok-boomen; de boom verwisselt zijne bladeren opeens; and. naam: *karawa*.

1. longko (Mal. *longgar*, Bim. *longgo*, Fidj. *longka*, Sal. *longgara*; vgl. *l. langko, longgo*), wijd, ruim, los, zich gemakkelijk bewegend in de ruimte waarbinnen het besloten zit, *longkomo kalenja, pai nakamate ndjamboe*, zijne wortels zitten los en daardoor is de *djamboe* gestorven, *longkomo mekekeoe, maria karikoe, longko w'o'oe o'e matakoe, saku kadakoe longko*, mijn hoest zit los, ik geef veel fluimen op, ook mijne tranen zitten los, zelfs mijn snut zit los, *par longko ko²*, rijst welker korrels los met de steeltjes in de aar zitten. *kareko² laboe ri goemanja, longko²*, het mes rammelt in de scheede, het zit los, *longko raja*, bewegelijk van gemoed, spoedig getroffen, spoedig verstoord.

mompakalongko, los, bewegelijk maken, *pompakalongko* (of kortweg: *kalongko*) *ngoe-djoe*, „wat den mond losmaakt”. geschenk (een buffel, of minder), dat men aan een hoofd gaf, om hem te bewegen eene zaak te bepleiten.

malongkouraka (-baka, -maka), wijd, ruim, los maken, *ane meloende baola, longkomaka*, als de buffel gaat springen, maak dan (zijn leidsel) ruim, vier het leidsel, *ane ratoloele doende, ralongkouraka tabonja*, als de cither wordt bespeeld, wordt de klankbodem los (tegen de borst) gehouden, *longkomaka mbili*, een geschenk „om de voeten los te maken”, ten einde eene vrouw te bewegen zich op weg te begeven naar het huis van haren man (Tor. II, 23); *melongkomaka*, zich losmaken

van iets, niet meer vastzitten, maar los of vrij van iets anders worden, *melongkomaka pela bono ndabobaki*, de bast van den boom *bono* gaat los zitten, als er op geslagen wordt; *telongko, telongkomaka* (-baka, -baka), losgeraakt, wijd geworden, *pangkiro baso rakekeni mpale, nakatelongkobaka sakodi ri tongo ndo'oe*, de banden van de draagmand worden met de handen vastgehouden, opdat ze wat ruim worden op het voorhoofd, *maroeoe par, telongkomaka so'onja*, de rijstaren vallen uiteen, het bindsel raakt los, *telongkouraka poe'oe ngkompo, pai nakare'e ndjo'e'a, marombo kalo'oe ntobela*, het binnenste van den buik raakt los, zoodat er ziekte ontstaat en er veel bloed loekomt, *ane telongko, da majali ananja, da telongkomaka*, als het los zit, dan komt het (ongeboren) kind er uit, dan wordt het losgemaakt.

malinongko (inf. -in-: ruim, wijd, los geworden), vlug, rap in zijne bewegingen. *malinongko pelindja ntaoe setoe*, die man loopt gewind, *malinongko hoti metengka² ri ra'a ngkaljoe*, de apen zijn vlug in hun heen en weer springen op de boomtakken; *kalinongko*, vlugheid v. beweging, *ane ntongo eica i o'ici kalinongkokoe, sangaja² koel'o lagira setoe*, als ik nu nog zoo vlug was als vroeger, zou ik zeker dat hert gekregen hebben.

tilongko, niet meer vast op zijne plaats blijvend, in beweging, onrustig, *tilongko taor ri banoea, bangke lindoei ngena*, de menschen bleven niet rustig meer in huis bij die herige aardbeving van zoeven, *tilongko raja ntaoe, madonge oni mbi²*, de menschen waren ongerust, toen ze 't geluid v. voetstappen hoorden, *da tilongkomo kita se'i, maka inepemo*, laat ons op onze hoede zijn, want we zijn ontdekt, *tilongko taor ri poljamau ndeki lipoe, maka re'e bambari nalonge*, verschrikt gingen de menschen uit de akkers naar het dorp, want zij hadden slechte tijding gehoord: *kimbosoe napolitongko manoe*, de kippen zijn onrustig over een leguaan; *langgoe mompakalongko manoe*, de marter maakte de kippen ongerust; *mantilongkosi*, onrustig maken, uit

de rust opechrikken, opporren, oproepen, bv. bij gevaar de menschen in beweging brengen. *tilongko ndoeoe*, of *t. ndoendo*, eene kruipplant die gebruikt wordt als tooverkruid, *nakatilongko mpae, nakaronga mesoeoe*, opdat de rijst onrustig worde en de aren spoedig uitkomen.

Tog. *longko*, ver.

2. longko (Tag. *loengkot*, Mak. Boeg. *longko*); *malongko*, beschaamd, verlegen, te schande gemaakt, *napomalongko kamokolenja*, hij schaamt er zich voor dat hij van voornamen afkomst is; *mampakalongko*, beschaamd, verlegen maken, *mepakalongko*, id. (intr.).

mabolongkori (vgl. *bolongkoeri, bonongkori, boenongkori*), iemand bepraten, om hem te schande te maken, tegen iemand uitvaren, om hem verlegen te maken.

longkoe (vgl. *jonggoe, jongkoe* en Nap. *langko*) en *ilongkoe*, iets dat dient om iets anders hooger te plaatsen, onderstuk, voetstuk, *longkoe* of *ilongkoe mbili*, iets waarop men gaat staan, om hooger te kunnen reiken; *ma'ilongkoe, molongkoe*, een voetstuk, eene ophooging gebruiken, een stuk hout of steen, of wat ook maar, om er op te staan, *mo'ilongkoe anangyodi, be narata nontjoe mombadjo²*, het kind gebruikt iets om op te staan, het kan niet bij het rijstblok om te stampen; *melongkoe*, uitsteken, hooger zijn dan de omgeving.

malongkoeni, ma'ilongkoeni, een hogere plaats geven, door het te plaatsen op iets als onderlaag of voetstuk, *nda'ilongkoeni elja, nakalene, tindo gaga*, er is iets ter verhooging onder den voet der trap gelegd, om ze wat minder steil te maken, ze was al te steil, *joue mpotalorpa, ndalongkoenika paja'a, ndomponika tuna*, het nut van het dragen v. schoenen is, dat de voetzolen er door worden opgehoogd en de grond er mee wordt afgesloten; *telongkoeni*, opgehoogd door iets anders, dat er onder ligt, ook gezegd v. d. rijst, die door de toesprijzen in de maag wordt opgehoogd, *ane sambela kima'a boja ndakoni, be telongkoeni, ane re'e djole, kutedo ndakoni w'o'oe, laemo longkoeninja, maka*

djole pai katedo ilongkoe ngkind'a boeja, als men slechts rijst eet, is deze niet (door ander voedsel) opgehoogd; is er maïs en pompoen ook te eten, dan is er een onderlaag, want de maïs en de pompoen zijn het voetstuk voor de rijst; *mombelongkoeni*, het een op 't ander rusten, *tesasajo kina'a boeja ndakoni*, *tesasajo djole*, *mombelongkoeni*, nu eens eet men van de rijst, dan van de maïs, ze hoogen elkaar op.

talongkoe, dwarshout, stutblok, waarop iets wordt gelegd om het boven den grond te verheffen, *palongkoe*, id.; *banoea ndatalongkoe*, *ndapalongkoe tanandanja*, een huis welks vloerbalken op stutblokken (bv. steenen) rusten, *nono ala ndatalongkoe*, de palen der rijstschuur staan op steenen (niet in gaten); *mampalongkoe dange*, sago door stoom laten gaar worden, door ze in bladeren gepakt te leggen op een onderlaag v. maïskolven in den pot, zoodat het water daarin niet tot de sago reikt; als het water kookt, wordt de sago in den damp gaar.

longkoejoe [Mor. *longkoeioe*], of *lingkoejoe*, koperen. armband, door mannen gedragen, zoo zwaar als een enkelring.

longkoeloeangi, Tog., nek.

longkoengi, Tog., wieg.

longoeroe (vgl. 1. *lenggoroe* [enz.] en Sig. *langoeroe*, Mor. *lengoeroe*, Sas. *lengaloer*, Soemb. *lengalir*, Boeg. *lanyalo*), een halfheester, *Hibiscus Manihot*, Cl. 1794; de gladde bladeren worden over hand of vinger gelegd, om een ring aan of af te schuiven; bladeren en stengels worden als groente gegeten, smaken als postelein; over het verdere gebruik, zie Tor. II, 47, 253, 273, 337.

lóngori, n. v. e. grooten boom, met goed hout, bv. voor prauwen.

lono (Tontmb. *nono*), onvoldragen, v. kinderen. jongen v. dieren en vruchten, *lono wraa ntjoe-ai*, *balongka*, *katedo*, *koli'pa ndalengkosi*, de vruchten v. d. komkommer, watermeloen, pompoen komen niet tot hun vollen groei, men heeft ze bewogen, toen ze nog klein waren, *mosompo*, *da lono atemoe*, spring niet naar beneden, dan blijven je inwendige deelen on-

volgroeid (tot een kind); *malono*, zacht, week, *ananggodi malono atinja*, *be nakoto na nase-nga mpapanja hara ininja*, een kind met een gevoelig binneuste, dat er niet tegen kan door zijne ouders berispt te worden; *malonoti*, zacht maken, bv. door koken, van taale voedingsmiddelen; *ananggodi dja masae ri ra ngkompo-noe ininja*, *eua ndalonoti*, het kind blijft lang in den buik zijner moeder, alsp het moest gaar gekookt worden; *maioroe rajaker molonoti se'i*, *be sako teplonoti*, ik ben er al beu van hier te zitten zacht-koken, het kooksel wordt niet eens zacht van 't koken; *melonoti*, zich zacht koken, zoo lang wachten totdat men zin heeft, talmen, *ananggodi setoe dja melonoti*, *be monggale ndapokaoe*, dat kind wacht maar totdat het zin heeft, het verroert zich niet als men het een bevel geeft; *mampakalono*, zacht maken, rot maken, *tojoe manoe napakalono noe lindoeagi*, de eieren zijn door de aardbeving bedorven, mislukt.

Amp. *lono*, een jong gestorven kind; *Indo i Lono*, vrouw wier kind jong gestorven is.

1. *lono'oe* (uit *lo'oe-lo'oe*, *lolo'oe*, vgl. *lo'oe*, *longgono'oe*), gezegd v. horens v. dieren die naar beneden groeien, *lono'oe baola setoe*, bij dien buffel groeien de horens naar beneden. pr. t. *loeja ne ndalolono'oe*, men moet de pinangs niet afrukken. (Misschien behoort dit onder 2. *lono'oe*, dat id. kan zijn met 1. *lono'oe*; vgl. [ook] *so'oe*.)

2. *lono'oe*; pr. t. *melono'oe* = B. *melaanoe* (op voedsel uitgaan); wrsch. uit *melolo'oe* (redupl. v. *lo'oe*).

1. *lonta* [Mor. id.; vgl. 1. *tata*]; *melonta*, een klappend geluid geven met de tong, bv. om verwondering te uiten, of om honden te roepen of buffels aan te drijven, *marimbo pelontanja*, *mantata asoenja*, hij klapt hard met de tong. om zijne honden te roepen, *baola ndalonta*, *ndapapelindja*, buffels worden met tongklappen tot loopen aangezet; *tepapolonta djo*, *medamposaka*, het schelpdier maakt een klappend geluid, het sluit zich.

pr. t. *koemoinji mpalalonta*, ik verbaas mij, al klappende met de tong.

2. *lonta*, Str. B. (uit het Boeg. *lontang*), vak, afdeeling, hokje, *lonta ntjalapa*, de hokjes van de sirih-doos, *banoea papitoe lonta atinja*, een huis ter breedte van 7 dekstukken. *lontangi*, Amp., afdeeling, vak (zie 2. *lonta*), vooral in den huisvloer.

lontara (uit het Mak.), *lontara ntaoe toe'a*, vertellingen, verhalen.

lontjo (vgl. 1. *loso* [enz.]); *molontjo*, hard loopen, draven, vluchten, *ma'ai polontjonja*, hij loopt zeer hard, *nakeni mpolontjo*, hij nam het op zijne vlucht mede, liep er hard mee weg; *molontjo waroe*, [mol. ali], mol. dingkoela, dansend loopen over liggende varkens, [over matjes] (bij het *mompasilangka*, Tor. I, 373, [368]), tusschen 2 horizontaal gehouden rijststampers, die rythmisch tegen elkaar aan geslagen worden; de-kunst is, te zorgen dat de beenen er niet tusschen raken; Tor. II, 291; *mampolontjoka*, met iets, om iets hard loopen, *noendjua noepolontjoka*, waarom loopt ge zoo hard? waarmede loopt ge hard weg? *mampapolontjo*, hard doen loopen, in draf brengen.

telontjo, ontsnapt, in de gauwigheid gezegd, v. woorden die in het vuur van het gesprek onvoorzichtig zijn geuit, *telontjo paoe langkainja*, *bemo napodjo mbe'a ndalangari*, *moga'amo*, de woorden v. d. man waren onvoorzichtig geuit, de vrouw wilde niet meer met een geschenk verzoend worden, ze zijn gescheiden.

ma(nga)lontjo, door iets, over iets heen loopen, *nalontjo noe lagiwa watika*, *boi kono*, het hert liep door de springlans heen, om niet getroffen te worden, *waja nalontjo*, over de heining sprong hij heen, *nalontjo noe njara wajaanja pai nakaboetoe*, het paard heeft ineens een loop genomen met zijn touw, zoodat het gebroken is.

melontjopi, met een aanloop, in de vaart toesnellen, *melontjopi potondoe bentji*, een gemsbuffel stoot in de vaart (neemt een aanloop, stoot en loopt door); *mantolontjopi*, op iets afsnellen, om 't in de vaart aan te tasten, iets vlug, in één ren afdoen, *ndjoea nata*, *lontjopi baola ri da pasoenja*, hij snelde

op den buffel af, waar hij hem wilde vangen, *natolontjopi petondoenja*, hij rende op hem af en stootte hem, *natolontjopi pompaoenja*, *be singkiki*, hij raffelde maar vlug zijn verhaal af, 't zat niet goed in elkaar, *tinoe-ndjoe banoea*, *rengkonja natolontjopi ntloe-mpoenja*, het huis stond in brand, de eigenaars haalden er haastig hunne goederen uit.

teboelontjo pompaoenja, *laba paoe*, *be nakoto mabangani*, zijne woorden gaan over de maat, hij is een praatmaker, hij kan zijne woorden niet waar maken, *mapari poana mbe'a*, *mampontjoeroeka kateboelontjo mpompaoenja*, *nato'o be napodjo mampolanikai anoe napolangkai ri poerinja*, de vrouw had een zware bevalling, tot straf voor haar overmoed in 't spreken, ze had gezegd dat ze den man niet wilde trouwen dien ze later toch getrouwd heeft, *be majoa pampetoe-mboenja djaja mpoworake*, *teboelontjo*, ze draagt de regels van den priesterzang niet juist voor, het rythme is niet in orde.

lontjopa (P. *bato*) of *ontjopa*, lange, puntige piek v. bamboe, in den grond geplant om herten, varkens en gemsbuffels te vangen, *ndapipi lontjopa*, *djela ri ngojo*, *mesomboelaka lagiwa*, *kono lontjopa*, de weg naar de bamboepiek is afgeperkt, is het hert dan aan 't ravijn gekomen, dan springt het en valt in de bamboepiek. Vgl. Mor. *lonsopa*, plaats waar het wild naar beneden springt en waar men dus met goed gevolg bamboepieken kan planten.

lontjolior, zie 1. *lior*.

Tog. makalontjoka, door iets heenploeteren.

pr. t. *samilontjo mboearigi* (Tor. III, 691, 31), met één sprong komen we in de goot.

lontjoe (vgl. *osoe*, *wontjoe* [enz.]); *malontjoe*, uitgehaald, afgehaald, bv. v. e. handvat, of v. d. huid, door knellen, schroeien of branden; *kalontjoe*, *kalontjoenja*, blaas, open plek; *ma(nga)lontjoe*, uittrekken, uithalen, v. iets dat aan iets anders is verbonden, *lontjoe-kakoe taono noe labor se'i*, *da koepawali-ngkoeme*, trek me het handvat van dit mes er uit, dat ik het opnieuw met hars bevestigte, *nalontjoe lio mpapanja*, hij heeft het gezicht

van zijn vader afgestroopt (en het zelf als gezicht genomen), gezegd van een kind dat op zijn vader lijkt; *popalontjoe² kela laboe pai pela mpale*, zoodat de steel van 't hakmes uit 't handvat ging en het vel van de hand afging.

lontjopa, zie *lontjo*.

lonto (vgl. *jonto*, 1. *loento*, *lanto* en Boeg. *lontong*), duidelijk zichtbaar, goed te zien (oorspr. bet.: door en door, ten eenenmale), *lonto ri raja*, *be majali*, 't staat mij duidelijk voor den geest, het wordt niet uitgewischt; *melonto*, zich zichtbaar maken, zich vertoonen, *melonto wroko*, de beenderen komen te voorschijn, *melonto eo*, de zon vertoont zich, *taoe ndasoebi sa'e be melonto laranja*, *be meomba*, van sommige ingeenten wordt het litteken niet goed zichtbaar, komt het niet op, *bare'pa melonto wroko*, de voetwonden zijn nog niet doorgebroken, *melonto roempoe² ri gou*, de haren aan de maïs komen te voorschijn, *dja malaa mpelonto komi se'i*, gij. laat u slechts zelden zien.

malonto, *mampelonto*, duidelijk waarnemen; *napelonto ntaoe*, de menschen nemen het waar.

mampasilonto, iets te zamen nemen met iets anders, het vlak op iets leggen en daardoor te zamen daarmee behandelen, *rajaivo napasilonto ntaoe mobatoe ri totora*, 't vleesch wordt door dengene die hakt samengenomen met het hakblok (hij hakt in beide tegelijk), *bengo napasilonto noe nodjo*, *nano'o ri wawo ntjalana*, de bil wordt door de muskiet samengenomen met de broek, want ze trekt die door de broek heen, *pangkoni ne'e ndapasilonto ri wobo nontjoe*, *malepa*, *da nda'ii kamontjonia*, de rijst moet niet op den rand van 't rijstblok gelegd worden en uit de aar gestampt worden, dan gaan de schillen er af, het ware is, dat ze met de voeten gedorscht worde; *tepasilonto*, te zamen met iets anders komen genomen te worden, *teopi kurama*, *tepasilonto pai medja*, de vingers komen in de knel, ze worden te zamen genomen met de tafel (iets anders drukt op de vingers en op de tafel).

pr. t. *lonto*, door en door, goed waarneembaar; *melonto*, parall. met *mentjogi*, opdoemen, bovenuit komen, zichtbaar, waarneembaar worden.

a) *prelegi losa²*, kijk eens heel goed,

b) *prosoelogi lonto²*, neem eens scherp waar.

loi lonto mando'gi, opdat de droom niet vervuld worde.

a) *melontomo liambiagi*, de rijstschuren komen tevoorschijn,

b) *mentjoegimo donda nggili*, de rijst komt boven water.

pelonto ngaloe ngkoe'ojo, kom voor den dag, wind, als ik je roep.

mampapelonto, goed zichtbaar maken; voorbeeld op 1. *soegi*.

lontoe (vgl. *jontoe*); *malontoebaka*, verruimen, ruimer, lossen, minder strak maken, ontspannen, *ndalontoebaka waima'i*, het wordt in de richting hierheen ruimer gemaakt, *ane mainti gaga*, *da noelontoebaka*, als het al te strak zit, moet ge het verruimen, *telontoebaka*, ruimer, lossen, minder strak geworden, *maewroepae*, *telontoebaka so'onja*, de rijst verstrooit zich, de bindsels zijn lossen, ruimer geworden, *telontoebaka posora*, de tijd voor het feest is verruimd (uitgesteld), *ane telontoebaka inosa*, *tesopo taoe melao*, als de adem lossen wordt, verslikken zich de menschen die de goden aanroepen.

lontoni, pr. t.

a) *dja bari mporarandaja*, alleen maar veel lachende,

b) *dja oge mpololontoni*, alleen maar veel schertsende.

tawani mololontoni, de slaven maken gekheid.

ntoni mpololontonimo, dan moet ge het maar niet in ernst opnemen.

1. loo [vgl. *lo* en Mor. *telolo* = B. *teloo*]; *teloo*, geslonken, verminderd, opgedroogd, *teloo oe² ri koranja*, het water in de rivier is geslonken, *teloomo djo'e'anja*, zijne ziekte is afgenomen, *teloo koromoe koeole²*, je bent, dunkt me, mager geworden, *teloo raja*, lusteloos, moedeloos; *mampakateloo raja ntaoe*, het hart der menschen moedeloos maken; *telomaka*

baroekoe, de palmwijn bij mij is aan het verminderen.

malooni, minderen, van tijd tot tijd eens ophouden met iets te doen, *ndalooni rioenja toeki*, *nepa ndapakoelisi*, men laat de framboesia-zweren eerst rusten, daarna behandelt men ze, *molooni potojoe noe manoe*, *nalooni motojoe*, het eieren leggen der kip heeft voor een tijd opgehouden, ze is opgehouden met leggen.

2. loo. Str. B. en Amp., geluid, stemgeluid, *loonja*, het geluid er van, *napelooka*, hij zette er stem bij, hij zeide het luide.

Amp. *ne'e bae loo*, spreek niet luid.

lo'o [vgl. 2. *o'o*]; *melo'o*, uitsteken boven iets of buiten iets, *oentjaninja melo'o ri wajo*, de prop steekt uit buiten den bamboekoker, *melo'o djilanja*, zijne tong steekt vooruit, *melo'o ri edja*, de trap zoover opklimmen, dat het hoofd boven den vloer der voorgalerij uitsteekt, *magasi melo'o ri aoe morasi wajauro*, er spoedig bij zijn om de eerste te wezen bij iemand die een stuk wild heeft gevangen, *melo'o loemara ntamboe²*, de ranken der erten schieten uit, *melo'o kakodjenja*, zijne dapperheid is bijzonder.

ma(nga)lo'o, iets uitsteken, vooruitsteken, *nalo'o djilanja*, hij stak zijne tong uit, *anoe ndalo'oka djila*, *ntje'e ndaposari*, dengene tegen wien men de tong uitsteekt, dien minacht men.

kalo'o², al maar vooruitstekende, *ngasa kodjo njara*, *kalo'o² djilanja*, het paard is erg moe, zijn tong steekt aldoor uit zijn bek; *salo'o*, ineens uitstekende, plotseling voor een gedeelte zichtbaar, *salo'o linggoma*, ineens stak het hoofd v. e. gast boven de trap uit, *salo'o ndakitu lajiwa*, ineens zag men een hert (met den kop. met de horens boven de struiken) uitsteken. *son pesorowoe*, *salo'o nggaa*, komt roef! tevoorschijn (tot de rijstaren gezegd). geel zijnde met dat ge tevoorschijn komt.

memboelo'o, ergens uit tevoorschijn komen, *penai memboelo'o ri goemantja*, het zwaard steekt uit de scheede.

Amp. *wona ralo'api mpale*, de sago wordt

met de handen uit 't water gehaald (en uitgewrongen).

looe (vgl. *joe*, 1. *djoe*, [*lo*, enz.]); *moloe²*, op en neer gaan, zooals een kind dat de moeder sust, of zooals iemand die staande eene schuit voortboomt en telkens in de knieën doorzakt; *taoe moloe² mantadengkori baroe*, iemd. die staat op en neer te wippen, terwijl hij de kolf van een suikerpalm bewerkt; *naloe² pampaoenja*, *pindora napakaroso*, *pindora napakaloelo*, hij liet zijne woorden op en neer gaan, dan sprak hijforsch, dan weer vriendelijk; *mampaloe ojo*, zie *mampajoe ojo*, op *joe*; *mompaloe² anangodi*, een kind in de armen, in de wieg wippen; *moloe² bengo*, *mompaloe² pale*, de billen gaan op en neer bij het op en neer bewegen der armen; *naloe² ka melindja*, hij zakt er bij door als hij loopt; *mompaloe*, *mompajaloe*, een kind in de armen op en neer wiegen; *tepaloe*, komen tot neerzakken, doorzakken gebracht te worden, *tepaloe ra'a ngkadje*, de boomtak wordt tot doorzakken gebracht; *mompajaloe*, op en neer doen gaan, bv. een kind. dat men onder de armen pakt en op en neer beweegt; *looe-wo'o*, *teloe²-wo'o*, op den kop. met het hoofd, met 't bovenend naar beneden, *pakadago*, *boi teloe²-wo'o katereomoe*, pas op, dat het met je leven niet hals over kop gaat, *teloe-wo'o*, *tehaloe²-wo'o wobo mbojo*, *tebaintoeli tanta'inja*, de mond v. d. bamboekoker is naar beneden gericht, voorover gehouden, met 't achterend naar boven; *wendjaa nepaloe²-wo'oka²* waarom bukt ge zo diep?

saloe, in ééne beweging nederwaarts, *saloe nadjangkoe noe asoe*, hap! beet hem de hond; *mantjaloe*, ophappen, met groote happen oplokken, zijn voedsel naar binnen schrokken, *asoe mantjaloe kina'anja*, de hond schrokt zijn eten op. *toe nasaloe nor garango*, iemand die door een krokodil is opgeschrokken.

montjaloe, P. visschen in plassen of riviertjes. met een om het lijf gebonden sarong als schepnet.

PmB. *looe* = B. [*lo'oe*, a *looe motuomate*

kita, wij zullen voor den doode gaan zorgen, *are'epa looe rajanja a mangkoni*, hij heeft nog geen trek om te eten, *wailooe ico'o, te-boentjoemboli*, met het hoofd naar beneden, ondersteboven geraakt (MS.), *i looe ra mba-jaoe*, daar binnen in het hol.

salooe = B. *silo'oe* (MS.); [*looe'toe, iloee'toe*, daar beneden (MS.), vgl. *loiti*, 1. *loi*].

pr. t. *toedoe to molooe*, er valt een spatende regen.

lo'oe (vgl. *ndjo'oe*, [*ndo'oe, lo, enz.*] en Par. *logoe*), in benedenwaartsche richting zich bewegen, zich bevindende op een afstand van den spreker, in benedenwaartsche richting, ginds beneden, ginder afwaarts, ginds heen, soms eenvoudig syn. met *laoe*, daarginds, ginds in de verte, daar, er (de 2 laatste bet. vooral in PmB.), *lo'oemo si'a*, hij is al afwaarts gegaan, *sindjae laboekoe, ntje'e lo'oe natima*, daarginds is mijn bakmes, dat is hij gaan halen, *anoe lo'oe ndatima, anoe be lo'oe, ne'e ndatima*, wat daarginder is worde meegenomen, wat ginds niet is, neme men niet, *anoe nokita lo'oe tae ri banoa, pe'onto*, als ge ginds ziet dat er menschen thuis zijn, houd dan stil, *bare'e lo'oe*, het gaat niet naar beneden, het gaat niet, er komt geen beweging, geen schot in, het wil niet, *koer-jali*, *be lo'oe*, ik tracht het er uit te trekken, er komt geen beweging in, *be lo'oe ndajoro*, het gaat niet, als men 't wil omdraaien, *da koetoemba'laka, bara da lo'oe*, ik zal eens trachten het weg te duwen, misschien gaat het wel, *koemo*, *be lo'oe*, ik doe wel mijn best het in te slikken, maar 't schiet niet naar beneden, *sambela lo'oe*, in één slag gelukt het, *be lo'oe jorekoe*, het lukt me niet te slapen, de slaap voor mij komt niet over me.

lo'oe-lo'oe, v. d. stand der zon, *lo'oe' reme*, de zon zinkt reeds weg, staat reeds laag. *wailo'oe, wailo'oe*, ginds heen, afwaarts, *wailo'oe waima'i*, ginds heen, hierheen, heen en weer, *toelo'oe*, ginds heen, *silo'oe*, id.; *imbe'i kalo'oenja*? waar is hij heengegaan? — *lo'oe'ka*, diep, *ma'ai. kalo'oe'kanja*, het is erg diep.

looe'ra, stomp, v. e. mes of ander gereedschap,

dat in lang niet is gebruikt en weer moet bijgeslepen worden.

lopa (vgl. 1. *lompa* [en Mor. *lopa*]); *malopa*, *malopaki*, geschaafd, een stuk van boven er af, of eenigszins ontveld, *malopaki uitikoe, tosoebe ri utatoe*, mijn voet is geschaafd, gestooten tegen een steen; *ma'nga'lopa*, afschaven, afschuren, afhakken, *baela nda-lopa*, 't buffelvleesch wordt in stukken gehakt, *be kono mpodago gantjikoe, dja tantu-inja nalopa noe gantji joenoe*, mijn tol is niet echt geraakt, alleen het onderstuk is geschaafd door een anderen tol; *kadjoe nda-lopaki pelanja*, een boom welks bast is afgeschild; *baela salopa*, een afgehaakt stuk buffelvleesch.

lopa, als term in den harshandel, duidt aan de groote klompen hars die zich vanzelf vormen op de takken der harsboomen en de meest gezochte soort uitmaken. Ze heeten aldus, omdat ze van de takken afgeschaafd worden. Tor. II, 307.

lope (vgl. *jope, ope* [en Mor. *lope*]), ingevallen, ingezakt; inham of golf aan de kust; *laoe ngiro lope adjenja*, bij tandeloozen zijn de kaken ingevallen, *lope'mo raja*, de beining is ingezakt; *ma'nga'lope wajo*, de bamboe vellen, *lopemo tobalu setoe*, hak die bamboe om; *malopeno rindi*, de wand is ineengezakt; *telope waja, lee, wajo, nauoe' ngojoe*, de heining, de alang, de bamboe is neergeslagen, door den wind omgewaaid.

lopei (vgl. *lope* [en Mor. *lopei*, afsluiting v. d. weg voor een bruidegom]), de open plek tusschen twee partijen, bij een godsoordeel, bij eene vredessluiting, enz., *i sema motoenda ri lopei*, wie zit op het onzijdig gebied? (wie is de scheidsrechter?)

1. *lopi*: *woekoe lopi*, schouderblad; *telopinaka bingka*, van de mand worden de tegenover elkaar gelegen wanden bij elkaar genomen, waardoor ze dus gesloten wordt.

mongkolopi, dichtvrouwen, den wand v. iets buigzaam omvrouwen, *mangkolopi talinga*, de oorschelp dichtvrouwen, *talinga noe baela maila ndakolopi boi nadonge oni ntaoe, da natondoe*, de ooren v. d. wilden

bedot me niet; *metilopoe, mampetilopoe*, iemd. van leugen beschuldigen, hem leugenaar noemen.

lopoe'o (Gor. *lopoe*), w. t. v. *oe'oe*, plantenmerg, palmiet, of v. *roboe*, bamboespruit; *melopoe'o*, palmiet zoeken.

lora (Boeg. *loré*; [vgl. 1. *sora*]), bont, kleurig, gekleurd, *lora pela doeata*, de huid van den python is bont, *tali lora*, geschilderde hoofd-doek, *taoe lora djila*, iemand die v. d. een bij den ander praat; *ma'nga'lora*, beschilderen, *anoe ndalora*, iets dat beschilderd is; *tabasi pai tabo ngakajoe'oe ndasombi, nda-poloraka sanggona*, met jonge suikerpalm-baleinen en stukjes kokosdop die aangepunt zijn worden brandteekeningen op fluiten gemaakt.

lorangi (vgl. *lora*), pr. t., *Koja Lorangi* „Bonte Vrucht”, n. v. e. meisje.

lore (vgl. *lori*, [*dori, sore*] en Da'a-t. *role*, land), druk betreden, hardgetrapt, platgetrapt doordat hij veel beloopt is, v. d. grond, de vaste wal (tegenover de zee), het bovenland (tegenover het kustgebied), *loremo waka mporaego, mate ewo*, de plaats waar men den reizang heeft uitgevoerd, is platgetrapt, het gras is dood, *lore tomba*, de grond rondom den pool is platgetreden, *lore konde baela*, de verblijfplaats der buffels is platgetreden, *lore poe'oe ngkonta, sondo wawoe ndjo'oe*, de grond a. d. voet v. d. suikerpalm is platgetrapt. vele varkens gaan er heen, *be lore rapoe, maluamo pamporapoe*, de haard vertoont geen sporen van druk gebruik, hij wordt zelden gebruikt; *To lore*, de Bovenlanders, tegenover *To wiri ntasi*, de Strandbewoners; *malore*, veel betreden, platgetrapt, glad, v. d. weg, *to malore „gladde”*, w. t. v. *masapi* (paling).

moloresi, koken en eten door de leidster bij den oogst en hare gezellen, v. e. weinig der pas geoogste rijst, met alle spijzen die haar tijdens den oogst zijn verboden geweest, om zoo weer den weg tot het gewone leven glad te maken; *maloresi, mampakalore*, glad maken. effenen.

molore, [glad:] n. v. e. boom, welks hout veel voor huisbouw wordt gebruikt, de bast dient

buffel worden dichtgevouwen, opdat hij geen geluid van menschen zal hooren en ze stooten, *woekoe lopi molengko ri katekolopi ngkoro*, het schouderblad beweegt zich wanneer het lichaam zich vouwt; *mangkolopinaka*, met de wanden of de randen bij elkaar nemen, zooals men wel doet met gevlochten mandjes, die geen harden rand hebben; ze worden dan min of meer plat gevouwen en omwikkeld; *tekolopinaka bingka*, het mandje is op die wijze toegevouwen.

2. *lopi*, n. v. e. boom met zure vruchten.

1. *lopo* (vgl. *djopo*), klanknabootsing van iets dat ergens uitkomt, of dat plotseling gebeurt, *lopo mesoe'oe ta'i baela, floep!* komt de drek van den buffel er uit, *lopo matemo Indo i Datoe*, ineens stierf I. i D., *salopo tekodo oe'loe moili*, ineens vloede er een lange sliert speeksel uit, *dja laponja pompaoenja, djamo oengkanja, ewa potota'i baela, dja kalopolo tota'i, be sako napopoloe'ka*, zijn praatjes zijn maar uitflapsels, 't is maar wat hem voor den mond komt, zooals het poepen van een buffel, die maar plof, plof zijn drek laat vallen en er niet eens bij gaat zitten, *sambela metidji, dja montopanja kandjo'oe ngeroe, dja laponjamo*, hij spuwte er maar op los, zijn spog gaat overal maar heen, waar het maar neerkomt; *kindo-lopo*, zie *kindo*.

woelopo napedasi, klets, gaf hij hem slaag. *anoe mesoe'oe malopo*, wat er uitkomt, doet floep!

2. *lopo* = *sanda* (pandeling).

lopoe (Boeg. id., [vgl. *lapoe*]), leugen, draaierij, bedrog, *lopoenja*, dat liegt hij, dat is een leugen van hem; *kalopoe-lopoe*, onzin, allemaal gelogen, je bent aan 't jokken; *lopoeti ngkajoe'oe*, het stukje kokosvleesch dat komt uit het gaatje dat men in een kokosnoot boort, *ne'e mangkoni lopoeti ngkajoe'oe, da kalopoe*, eet geen kokosvleesch dat uit een gaatje komt; dan wordt ge een leugenaar; *melopoeti*, oprijzen, opzwellen, *melopoeti mantanja*, zijne oogen puilen uit, *melopoeti sanga mbelakoe*, het vleesch in mijne wond verheft zich; *ma'nga'lopoesi*, bedriegen, beetnemen, om den tuin leiden, *ne'e noelopoesi jakoe*,

om te binden, ook voor wanden en rijstraten; van de wortels worden handvatten voor messen gemaakt, ook dienen ze om palmwijn bitter te maken.

lori (vgl. lore, [dori] en Mor. lori), vet, lori mbacoe, varkensvet, lori ntana, prijs voor den vrede (de boete die de overwonnen partij moet betalen), lori mpale (ook: palisi mpale) „voor het weder glad maken der hand”, de boete die de aanklagers moeten betalen, wanneer bij het godsoordeel blijkt dat de van hekserij beschuldigde geen heks is, lori ngkanto „om het toovergif glad (onschadelijk) te maken”, n. v. e. boom, waarvan men het hout gebruikt als men meent overtooververmiddel te zijn aangetast (Tor. I, 398), lori ngoeljo, boete op een vergrijp in woorden (om den ruwen mond weer glad te maken), lori ngkompo, losprijs voor eene vrouw die in overspel is zwanger geworden, om haar v. d. doodstraf te bevrijden.

malori, glad, effen, ana we'a malori pidinja, een jong meisje met gladde wangen, pandive, da nakalori ngkoromoe, neem een bad, opdat je lichaam er glad (mooi) uitzie, bepa malori, ntongo matarekepa, het is nog niet glad, het is nog ruig ('tis nog geen vrede, 'tis nog oorlog); malori wordt vaak gebruikt in de beteekenis: „het mocht wat, dat kun je denken, integendeel, 't lijkt er niet naar”, 'tis dan verkort uit malori bare'e, gladweg neen, vgl. malempo, mapontjo (zie lempo, jontjo); bara osamo i Kama'o? — malori, is K. beter? — integendeel; re'epa paemoe da mopobaloe? — malori, hebt ge nog rijst te koop? — geen denken aan; nalike toekakanja, bara da membangoe, malori! hij wekte zijn broeder, of deze ook op zou staan, maar 't leek er niet naar! teljondjo ri laro si'a, meboo, nato'o: jali jakoe! malori! hij zakte in het moeras en riep: haal me er uit! maar jawel! malori mpolongoeroe, glad als postelein; malori mpobomba, m. mpotojor manoe, zoo glad als een bomba-stengel, als een ei; deze uitdrukkingen worden ook wel in plaats van malori gebruikt, eveneens: malori soku en malori paso, z. v. a. ten eenenmale onmo-

gelijk; ook gebruikt men wel de volgende rijmpjes:

malori soke, glad onmogelijk,
era ndasoepari bo'e, alsof het met bo'e-sap
(zwart) was bespogen.

malori paso, in 't geheel niet mogelijk,
era ndasoepari ajo, alsof het bespogen
was met houtschoonheid.

kalori, gladheid, schoonheid, fraaiheid, panangi kalorinja oiri, hare vroegere schoonheid werd er door overtroffen; mompakalori, malorisi, glad maken, porjoe ndalorisi, nakadago mpetaka, de vogellijn wordt gladgestreken, opdat zij goed kleve; menggalori, zich opknappen, het haar met olie glad maken.

Amp. ralori uoekoe mpae, de rijstkorrels worden ten tweeden male gestampt.

1. loro (vgl. 1. roro, 1. rara, 1. doro, [enz.]), blaar, door branden, knellen of hoe dan ook ontstaan, meloro, een blaar vormen, opzwellen, ane meloro poese noe ananggod, nda-waika linggona, napadjo, ane ndakita, ndjo-oe ndawaraka ma'i wombo, als de navel van een kind opgezwollen is, laat men dien door een vreemdeling induwen, als men er een ziet, gaat men hem het kind brengen aan den huisingang, tojoe meloro, gezwollen testikels, ma'ai peloronja, er komen erge blaren op, meloro? pela, raboentasi, podo oer ri ranja, als de huid blaren vormt en ze worden opengemaakt is er slechts water in, ndapeole soele asoe, bara napapeloro noe apoe, men ziet (bij 't wichen) naar het hart van den hond (waarmee men wicheit), of het door 't vuur (waarop de hond is geroost) is gezwollen gemaakt.

2. loro (vgl. joro); ma'ngaloro taoe, iemand voor den gek houden; taoe toe'a naloro noe ananggod, de ouden worden door de jongen voor den mal gehouden; jakoe ne'e noeloro, houd me niet voor den gek; meloro, gekheid maken, bedriegen; mombeloro, elkaar voor den gek houden, elkaar bedriegen; keloroa, onnoozel, alles maar doende wat een ander zegt, alles herhalend wat hem wordt voorged.

3. loro, Str. B. (uit het Par.), oetoe loro, de tijd van de middag-godsdienstoefening der Mohammedanen, in de Tomini-bocht om 1 u. n. m.

1. loroe (vgl. 1. lasa), P., een groote boom, van welken men niets gebruikt, omdat de naam herinnert aan poeloro „vatbaar voor ongeluk”; elders heet de boom kajoe of kadjo maranindi „koel (heilzaam) hout” en wordt gaarne gebruikt, bv. tot pennen om de nokbedekking van het dak vast te steken; met de bladeren worden wonden behandeld; ook tooverkruid der priesteressen, Tor. I, 371, en voor honden, Tor. II, 180.

2. loroe, Amp.; maloroeti = B. mapontji (afgeschaafd, van het vel, ontveld).

losa (vgl. josa en padalosa), pr. t., helder, duidelijk, peelegi losa-losa, kijk goed toe, zie helder; boi losa nggoenipi, opdat de droom niet uitkome.

lose (Sa'd. „week”); malose, lui, mat, loom, traag, malose rajakoe, ik heb er geen zin aan, het verveelt me, ik wil er niet van weten, kalose ndaja, lusteloosheid, verveling, ontstemming, wrevel, slecht humeur, nakeni ngkalose ndajanja pai napepara², zijne slechte stemming bracht hem er toe te gaan scheiden, mampokalose, mampomalose, ontstemd zijn over, anoe napokalose, kabjangoe noe langkainja, wat haar verdriet gaf, was dat haar man een dronkaard was; metilose (intr.), mampetilose (tr.), voor lui of traag of lusteloos uitmaken, napetilose taoe setoe, nato'o: lose doko, lose apoe, hij schold dien man voor lui uit, hij zeide: luie eter, te lui om 't vuur aan te maken; mombepokalose, wederzijds van elkaar verveeld zijn, over en weer 't land aan elkaar hebben; balose, luiaard; siko ma'ai ngkabalose, je bent een erge luiaard; melosei, het er eens van nemen, verstrooiing, afleiding zoeken, melosei ri joenoe, zich gaan verstrooien bij anderen, gaan omhangen, rondtreuzelen bij anderen; malosei, maken dat iemand niet opschiet, iemand tijd rooven, van het werk houden, ophouden, nalosei noe ananggod inenja, de moeder wordt door het kind opgehouden.

loemose, moloemose, in het tijdperk verkeeren waarin een plant of boom geen vruchten geeft, moloemose laembe, de mokoja, maroedoe koja anoe rioenja, nepa moloemose wo'oe, nepa maria kojania, de siri draagt tijdelijk geen vruchten, de oude vruchten zijn afgevallen, daarna krijgt ze weer knoppen en draagt dan weer veel vruchten.

1. losi, een hoek van huis of rijstschuur, waarin men dingen van waarde opbergt; losi ala, parajonja, kalaoe mpepe, een hoek van de rijstschuur, een afgesloten gedeelte, waarin men de pepe (srt. mand) bewaart; ri losi banoea koepadika, in een hoek van het huis heb ik het gezet.

melosi, scheef, trekkend, naar ééne zijde of kant trekkend, scherpe hoeken vormend (zoals de figuur eener ruit).

2. losi (uit het Mak. of Boeg. losing, Ned. „dozijn”), een dozijn, een twaalfal; soerodado salosi, een afdeeling soldaten.

1. loso (vgl. lontjo, 2. loso, lalohya en Mal. lontjat, Tag. Bis. lokso, Bim. nggontjo); meloso, zich uit de voeten maken, zoodat niemand weet waarheen men zich heeft begeven, indanja maria pai napeloso, mentono ri Soemara, hij had vele schulden en daarom is hij in stilte verdwenen, om zich te verschuilen in S.; mampelosoka, op de vlucht gaan van, om, met, op zijne vlucht medenemen; to peloso, een weglouper, een voortvluchtige, iemand die telkens weer weglucht; tepeloso, ontsnapt, ontkomen.

2. loso, P., jonge maïs met weinig pitten, losonja, kale plekken op de maïskolven, koperapi loso mpontjelamor, ik vraag de kale kolven van uwen maïs-oogst. Missch. id. met 1. loso, omdat de kale plekken overgesprongen, overgeslagen zijn; vgl. lalohya.

lota; matngalota, rondom openhakken, om daarna het losgehakte te kunnen wegnemen, bv. den schedel v. e. buffelkop, om de hersens te nemen, of de borst van een schildpad; malota tojoe manoe, een kippenei afpellen; ralela bokoe, radjolo ngkarama, nepa rapaloe, mesoecomo, het schelpdier wordt opengepeld, met den vinger losgepeuterd, daarna